

HEYDƏR ƏLİYEV

MÜSTƏQİLLİYİMİZ
ƏBƏDİDİR

otuz yeddinci kitab

noyabr, 2001 - mart, 2002

AZƏRNƏŞR
BAKI-2011

BBK 32
Ə 56

Buraxılışına məsul
akademik

RAMİZ MEHDİYEV

ƏLİYEV HEYDƏR

Ə 56 Müstəqilliyimiz əbədidir. B., Azərnəşr, 2011, 520 səh.

Xalqımızın Ümummilli lideri Heydər Əlirza oğlu Əliyevin oxuculara təqdim olunan bu növbəti cildinə Azərbaycana gələn bir sıra xarici dövlət və hökumət, beynəlxalq təşkilat nümayəndələri, respublikamızın kütləfi informasiya vasitələrinin rəhbərləri, görkəmli musiqiçi M.L.Rostropoviç ilə görüşlərin materialları, Yeni Azərbaycan Partiyasının 2-ci qurultayında söylədiyi dərin məzmunlu nitqi daxil edilmişdir.

Kitabda ulu öndərin Moskvada MDB-nin üzvü olan ölkələrin yubiley zirvə görüşündə dövlət və hökumət başçıları ilə təkbətək görüşləri, «Qafqaz dördlüyü» ölkələrinin prezidentlərinin görüşləri və bəyanatları, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq hüquq normalarına uyğun həll olunmasına aid materiallar verilmişdir. Burada, həmçinin Rusiya Federasiyasına rəsmi səfəri zamanı dövlət xadimləri, Moskva Dövlət Universitetinin professor-müəllim və tələbə heyəti ilə görüşləri, İTAR-TASS Agentliyi və RF-nın digər aparıcı kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri ilə danışıqları, Rusiya ilə Azərbaycan arasında uzunmüddətli iqtisadi əməkdaşlığın inkişafına dair materiallar da öz əksini tapmışdır.

VVK -32

Я 56 $\frac{0801000000}{M - 651(07) - 2011}$

BBK-32

© Azərnəşr, 2011

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

NATO-nun CƏNUB-ŞƏRQİ AVROPADAKI BİRLƏŞMİŞ QÜVVƏLƏRİNİN KOMANDANI, ORDU GENERALI OKTAR ATAMANIN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT <i>13 noyabr 2001-ci il.....</i>	14
AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB CÖRC BUŞA <i>13 noyabr 2001-ci il.....</i>	16
DOMİNİKAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB HİPOLİTO RAFAEL MEXİA DOMİNQESƏ <i>13 noyabr 2001-ci il.....</i>	17
ƏLCƏZAİR XALQ DEMOKRATİK RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ƏBDÜLƏZİZ BUTEFLİKAYA <i>13 noyabr 2001-ci il .....</i>	18
NİKARAQUA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ENRİKİ BOLANYERƏ <i>13 noyabr 2001-ci il .....</i>	19
RUSİYA FEDERASIYASI HÖKUMƏTİ SƏDRİNİN MÜAVİNİ VİKTOR XRİSTENKONUN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT <i>14 noyabr 2001-ci il .....</i>	20
BANQLADEŞ XALQ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB BƏDRƏL DƏCİ ÇOUDRUYA <i>17 noyabr 2001-ci il .....</i>	22
LİVAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB EMİL LƏHHUDA <i>17 noyabr 2001-ci il .....</i>	23
İKİ MÜQƏDDƏS OCAĞIN XADİMİ, SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANININ KRALI ƏLAHƏZRƏT FƏHD BİN ƏBDÜL ƏZİZ AL SƏUDA <i>19 noyabr 2001-ci il.....</i>	24
BOLQARİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB GEORGİ PİRVAHOVA <i>19 noyabr 2001-ci il.....</i>	25
YUNANİSTAN XARİCİ İŞLƏR NAZİRİNİN MÜAVİNİ İOANNİS MAQRİOTİSİN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT <i>20 noyabr 2001-ci il.....</i>	26
YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ İKİNCİ QURULTAYINDA NİTQ <i>21 noyabr 2001-ci il.....</i>	27

BELÇİKA KRALLIĞI PARLAMENTİNİN BELÇİKA-AZƏRBAYCAN PARLAMENTLƏRARASI DOSTLUQ QRUPUNUN RƏHBƏRİ XANIM MƏRYƏM QAÇARIN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT <i>24 noyabr 2001-ci il</i>	39
RUMİNYANIN PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB İON İLİYESKUYA <i>26 noyabr 2001-ci il</i>	42
TAİLƏNDİN KRALI ƏLAHƏZRƏT PUMİPON ADULYADETƏ <i>26 noyabr 2001-ci il</i>	43
BİRLƏŞMİŞ ƏRƏB ƏMİRLİKLƏRİNİN PREZİDENTİ ƏLAHƏZRƏT ŞEYX ZAYİD BİN SULTAN ƏL-NƏHƏYYANA <i>26 noyabr 2001-ci il</i>	44
LAOS XALQ DEMOKRATİK RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB KHAMTAY SİPHANDONA <i>26 noyabr 2001-ci il</i>	45
FİNLANDİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ XANIM TARYA HALONENƏ <i>26 noyabr 2001-ci il</i>	46
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN MOSKVAYA SƏFƏRİ <i>29 noyabr 2001-ci il</i>	47
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN VƏ QAZAXİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ NURSULTAN NAZARBAYEVİN TƏKBƏTƏK GÖRÜŞÜ <i>29 noyabr 2001-ci il</i>	48
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN VƏ GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ EDUARD ŞEVARDNADZENİN TƏKBƏTƏK GÖRÜŞÜ <i>29 noyabr 2001-ci il</i>	49
«QAFQAZ DÖRDLÜYÜ» ÖLKƏLƏRİNİN – AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN, RUSİYA FEDERASİYASININ PREZİDENTİ VLADİMİR PUTİNİN, GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ EDUARD ŞEVARDNADZENİN VƏ ERMƏNİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ROBERT KÖÇƏRYANIN GÖRÜŞÜ <i>30 noyabr 2001-ci il</i>	50
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN, RUSİYA FEDERASİYASININ PREZİDENTİ VLADİMİR PUTİNİN VƏ ERMƏNİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ROBERT KÖÇƏRYANIN GÖRÜŞÜ <i>30 noyabr 2001-ci il</i>	51
MOSKVADAN BAKIYA QAYIDARKƏN BİNƏ BEYNƏLXALQ HAVA LİMANINDA KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİNƏ VERDİYİ MÜSAHİBƏ <i>1 dekabr 2001-ci il</i>	52

XALQ ARTİSTİ YAQUB MƏMMƏDOVA <i>3 dekabr 2001-ci il.....</i>	53
ŞAİR NƏRİMAN HƏSƏNZADƏYƏ <i>3 dekabr 2001-ci il.....</i>	55
BİRLƏŞMİŞ ƏRƏB ƏMİRLİKLƏRİNİN PREZİDENTİ ƏLAHƏZRƏT ŞEYX ZAYİD BİN SULTAN ƏL- NƏHAYYANA <i>5 dekabr 2001-ci il .....</i>	56
BİRLƏŞMİŞ ƏRƏB ƏMİRLİKLƏRİNİN VİTSE–PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ ŞEYX MƏKTUM BİN RƏŞİD ƏL-MƏKTUMA <i>5 dekabr 2001-ci il.....</i>	57
KENİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB DANİEL ARAR MOİYƏ <i>5 dekabr 2001-ci il .....</i>	58
İRANIN BAKIDAKI SƏFİRİ ƏHƏD QƏZAI İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT <i>5 dekabr 2001-ci il.....</i>	59
AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ ÖLKƏMİZDƏKİ SƏFİRİ ROSS UİLSON İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT <i>6 dekabr 2001-ci il.....</i>	60
BAKININ MƏRKƏZİNDƏ, XAQANI KÜÇƏSİNDƏ ÇİN XALQ RESPUBLİKASI SƏFİRLİYİNİN YENİ BİNASININ AÇILIŞ MƏRASİMİNDƏ NİTQ <i>7 dekabr 2001-ci il .....</i>	63
UŞAQLARIN BEYNƏLXALQ TELEVİZİYA VƏ RADİO GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ AZƏRBAYCAN DÖVLƏT TELERADİO VERİLİŞLƏRİ ŞİRKƏTİNİN YUNİSEF-İ BİRLİKDƏ TƏŞKİL ETDİYİ ŞƏNLİKDƏ NİTQ <i>9 dekabr 2001-ci il.....</i>	65
İRAN İSLAM RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN XƏZƏR DƏNİZİ MƏSƏLƏLƏRİ ÜZRƏ XÜSUSİ NÜMAYƏNDƏSİ VƏ İRAN XARİCİ İŞLƏR NAZİRLİYİNİN MDB ÖLKƏLƏRİ ÜZRƏ BAŞ İDARƏSİNİN RƏİSİ MEHDİ SƏFƏRİNİN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT <i>11 dekabr 2001-ci il.....</i>	68
«ŞEVRON-TEKSAKO» KÖRPORASIYASININ VİTSE-PREZİDENTİ, AMERİKA–AZƏRBAYCAN TİCARƏT PALATASININ HƏMSƏDRİ RİÇARD MATSKE İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT <i>11 dekabr 2001-ci il.....</i>	70
SENTYABRIN 11-də ABŞ-ın NYU-YORK VƏ VAŞİNQTON ŞƏHƏRLƏRİNDƏKİ TERROR HADİSƏLƏRİ NƏTİCƏSİNDƏ BAŞ VERMİŞ FACİƏNİN QURBANLARININ XATİRƏSİNİ YADETMƏ MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ <i>12 dekabr 2001-ci il.....</i>	72
«VAŞİNQTON TAYMS» QƏZETİNƏ MÜSAHİBƏ <i>12 dekabr 2001-ci il.....</i>	73

NİGER RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB MAMADU TANCAYA <i>15 dekabr 2001-ci il</i>	76
RAMAZAN BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ AZƏRBAYCAN XALQINA TƏBRİK <i>15 dekabr 2001-ci il</i>	77
QAZAXISTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB NURSULTAN NAZARBAYEVƏ <i>15 dekabr 2001-ci il</i>	78
BƏHREYN DÖVLƏTİNİN ƏMİRİ ƏLAHƏZRƏT ŞEYX HƏMƏD BİN İSA ƏL-XƏLİFƏYƏ <i>15 dekabr 2001-ci il</i>	79
MÜQƏDDƏS RAMAZAN BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ MÜSƏLMAN DÖVLƏTLƏRİNİN – İRAN, TÜRKİYƏ, SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANI, PAKİSTAN, LİVİYA, MİSİR, İRAQ VƏ ÖZBƏKİSTANIN BAKIDAKI FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ SƏFİRLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT <i>17 dekabr 2001-ci il</i>	80
BEYNƏLXALQ VALYUTA FONDUNUN ŞÖBƏ MÜDİRİNİN MÜAVİNİ CON UYKMAN-LİNN VƏ ONU MÜŞAYİƏT EDƏN NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT <i>17 dekabr 2001-ci il</i>	82
AZƏRBAYCANDA FƏALİYYƏT GÖSTƏRƏN KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN RƏHBƏRLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ NİTQ <i>18 dekabr 2001-ci il</i>	83
YEKUN NİTQİ <i>18 dekabr 2001-ci il</i>	87
«İSLAM VƏ MÜASİR DÖVRÜN AKTUAL PROBLEMLƏRİ» BEYNƏLXALQ ELMİ KONFRANSINA <i>19 dekabr 2001-ci il</i>	93
TÜRK DÖVLƏT VƏ TOPLULUQLARIN IX DOSTLUQ, QARDAŞLIQ VƏ İŞBİRLİYİ QURULTAYINA <i>19 dekabr 2001-ci il</i>	94
YAPONİYANIN İMPERATORU ƏLAHƏZRƏT AKİHİTOYA <i>20 dekabr 2001-ci il</i>	95
YAPONİYANIN BAŞ NAZİRİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB DZÜNİTİRO KOİDZUMİYƏ <i>20 dekabr 2001-ci il</i>	96
BOLQARISTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB PETER STOYANOVA <i>22 dekabr 2001-ci il</i>	97
XALQ ŞAİRİ RƏSUL RZANIN 90 İLLİYİNƏ HƏSR OLUNMUŞTƏNTƏNƏLİ YUBİLEY GECƏSİNDƏ ƏDƏBİ-BƏDİİ PROQRAMLA ÇIXIŞ EDƏN İNCƏSƏNƏT USTALARI İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT	

<i>25 dekabr 2001-ci il.....</i>	98
KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNƏ DÖVLƏT QAYĞISININ ARTIRILMASI SAHƏSİNDƏ ƏLAVƏ TƏDBİRLƏR HAQQINDA	
<i>27 dekabr 2001-ci il .....</i>	100
PROFESSOR ƏZİZƏ XANIM CƏFƏRZADƏYƏ	
<i>28 dekabr 2001-ci il.....</i>	102
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV MÜASİR OLİMPİYA İDMAN MƏRKƏZİNİN TƏNTƏNƏLİ AÇILIŞ MƏRASİMİNDƏ	
<i>29 dekabr 2001-ci il.....</i>	103
MÜASİR OLİMPİYA İDMAN MƏRKƏZİNİN TƏNTƏNƏLİ AÇILIŞ MƏRASİMİNDƏ NİTQ	
<i>29 dekabr 2001-ci il.....</i>	105
DÜNYA AZƏRBAYCANLILARINA.....	110
AZƏRBAYCANIN PRAVOSLAV İCMASINA	
<i>5 yanvar 2002-ci il.....</i>	112
ƏFQANİSTAN İSLAM DÖVLƏTİNİN MÜVƏQQƏTİ HÖKUMƏTİNİN BAŞÇISI ZATİ- ALİLƏRİ CƏNAB HƏMİD KƏRZAYƏ	
<i>11 yanvar 2002-ci il.....</i>	113
TÜRKİYƏNİN AZƏRBAYCANDAKI SƏFİRİ ƏHMƏD ÜNAL ÇEVİKÖZ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT	
<i>11 yanvar 2002-ci il.....</i>	114
«AVROPADA ETNO-SİYASİ MÜNAQIŞƏLƏRİN NİZAMA SALINMASININ HÜQUQİ ÇƏRÇİVƏSİ» MÖVZUSUNDA BEYNƏLXALQ KONFRANSIN İŞTİRAKÇILARI İLƏ GÖRÜŞ	
<i>12 yanvar 2002-ci il.....</i>	116
AZƏRBAYCAN İLƏ TÜRKİYƏ ARASINDA DİPLOMATİK ƏLAQƏLƏR YARADILMASININ ONİLLİYİNƏ HƏSR OLUNMUŞ MƏRASİMDƏ ÇIXIŞ	
<i>14 yanvar 2002-ci il.....</i>	117
AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ BAKIDAKI SƏFİRİ ROSS UİLSON İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT	
<i>14 yanvar 2002-ci il.....</i>	118
TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ƏHMƏD NECDƏT SEZƏRƏ	
<i>15 yanvar 2002-ci il .....</i>	120
HONDURAS RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB RİKARDO MADURO XOESTƏ	
<i>16 yanvar 2002-ci il.....</i>	121

HİNDİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB KOÇERİL RAMAN NARAYANANA <i>16 yanvar 2002-ci il.....</i>	<i>122</i>
HİNDİSTAN RESPUBLİKASININ BAŞ NAZİRİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ATAL BİHARİ VAÇPAİYƏ <i>16 yanvar 2002-ci il.....</i>	<i>123</i>
AVSTRALIYANIN BAŞ NAZİRİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB CON UINSTON HOVARDA <i>16 yanvar 2002-ci il.....</i>	<i>124</i>
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV ŞƏHİDLƏRİN ƏZİZ XATİRƏSİNİ YAD ETDİ <i>20 yanvar 2002-ci il .....</i>	<i>125</i>
İRAN İSLAM RESPUBLİKASININ DAXİLİ İŞLƏR NAZİRİ ƏBDÜLVAHİD MUSƏVİ-LARİNİN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT <i>23 yanvar 2002-ci il.....</i>	<i>129</i>
RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ VLADİMİR PUTİNİN DƏVƏTİ İLƏ MOSKVAYA DÖVLƏT SƏFƏRİNƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ BEYNƏLXALQ HAVA LİMANINDA KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİNƏ VERDİYİ MÜSAHİBƏ <i>24 yanvar 2002-ci il.....</i>	<i>131</i>
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN RUSİYA FEDERASIYASINA DÖVLƏT SƏFƏRİ <i>24 yanvar 2002-ci il.....</i>	<i>133</i>
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN RUSİYA FEDERASIYASINA DÖVLƏT SƏFƏRİ <i>25 yanvar 2002-ci il.....</i>	<i>134</i>
RUSİYA FEDERASIYASI PREZİDENTİNİN NOVO-OQARYOVADAKI ŞƏXSİ İQAMƏTGAHINDA AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN RUSİYA PREZİDENTİ VLADİMİR PUTİN İLƏ GÖRÜŞÜ <i>24 yanvar 2002-ci il.....</i>	<i>135</i>
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN VƏ RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ VLADİMİR PUTİNİN TƏKBƏTƏK GÖRÜŞÜ <i>25 yanvar 2002-ci il.....</i>	<i>136</i>
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ VƏ RUSİYA FEDERASIYASININ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTLƏRİNİN İŞTİRAKI İLƏ RUSİYA – AZƏRBAYCAN DANIŞIQLARI <i>25 yanvar 2002-ci il.....</i>	<i>138</i>
RUSİYA–AZƏRBAYCAN SƏNƏDLƏRİNİN İMZALANMASI MƏRASİMİ VƏ KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİ ÜÇÜN BƏYANAT <i>25 yanvar 2002-ci il.....</i>	<i>139</i>

RUSİYA FEDERASİYASININ PREZİDENTİ VLADİMİR PUTİNİN ADINDAN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN ŞƏRƏFİNƏ TƏŞKİL EDİLMİŞ RƏSMİ QƏBULDA NİTQ <i>25 yanvar 2002-ci il.....</i>	142
MOSKVA ŞƏHƏRİNİN MERİ YURİ LUJKOV İLƏ GÖRÜŞ <i>25 yanvar 2002-ci il.....</i>	145
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVƏ MOSKVA DÖVLƏT UNİVERSİTETİNİN FƏXRİ DOKTORU DİPLOMUNUN TƏQDİM EDİLMƏSİ MƏRASİMİNDƏ NİTQ <i>25 yanvar 2002-ci il.....</i>	146
RUSİYA FEDERASİYASI HÖKUMƏTİNİN SƏDRİ MİXAİL KASYANOV İLƏ GÖRÜŞ <i>25 yanvar 2002-ci il.....</i>	148
RUSİYANIN XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ İQOR İVANOV İLƏ GÖRÜŞ <i>26 yanvar 2002-ci il.....</i>	149
İTAR-TASS AGENTLİYİNİN VƏ RUSİYA FEDERASİYASININ DİGƏR APARICI KÜTLƏVİ İNFORMASİYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİ İLƏ GÖRÜŞ <i>26 yanvar 2002-ci il.....</i>	150
AZƏRBAYCAN BEYNƏLXALQ BANKININ MOSKVADA TÖRƏMƏ BANKININ AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ <i>26 yanvar 2002-ci il.....</i>	153
RUSİYA FEDERASİYASINA DÖVLƏT SƏFƏRİNDƏN VƏTƏNƏ QAYIDARKƏN BİNƏ BEYNƏLXALQ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ VERDİYİ MÜSAHİBƏ <i>26 yanvar 2002-ci il.....</i>	154
ŞRİ-LANKA DEMOKRATİK SOSİALİST RESPUBLİKASININPREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ XANIM ÇANDRİKA KUMARATUNQAYA <i>28 yanvar 2002-ci il.....</i>	157
YENİ ZELANDİYANIN BAŞ NAZİRİ ZATİ-ALİLƏRİ XANIM HELEN KLARKA <i>28 yanvar 2002-ci il.....</i>	158
GÜRCÜSTAN PARLAMENTİNİN SƏDRİ NİNO BURCANADZE BAŞDA OLMAQLA, BU ÖLKƏNİN PARLAMENT NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT <i>29 yanvar 2002-ci il.....</i>	159
AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARINA YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ BEYNƏLXALQ HAVA LİMANINDA KÜTLƏVİ İNFORMASİYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİNƏ VERDİYİ MÜSAHİBƏ <i>30 yanvar 2002-ci il .....</i>	167
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARINA İŞGÜZAR SƏFƏRİ <i>30 yanvar 2002-ci il.....</i>	168
TÜRKIYƏNİN XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ İSMAYİL CƏM İLƏ GÖRÜŞ <i>31 yanvar 2002-ci il .....</i>	169

DÜNYA TİCARƏT MƏRKƏZİNİN DAĞINTILARINI ZİYARƏT <i>31 yanvar 2002-ci il</i>	170
DÜNYA İQTİSADI FORUMUNUN AÇILIŞ MƏRASİMİ <i>31 yanvar 2002-ci il</i>	171
DÜNYA İQTİSADI FORUMUNUN «MƏRKƏZİ ASİYADA SABİTLİK» MÖVZUSUNA HƏSR OLUNMUŞ İCLASINDA ÇIXIŞ <i>1 fevral 2002-ci il</i>	172
ATƏT-in MİNSK QRUPUNUN HƏMSƏDRLƏRİ İLƏ GÖRÜŞ <i>1 fevral 2002-ci il</i>	174
POLŞA PREZİDENTİ ALEKSANDR KVASNEVSKI İLƏ GÖRÜŞ <i>2 fevral 2002-ci il</i>	175
İSVEÇRƏ KONFEDERASIYASININ PREZİDENTİ KASPAR VİLLİGER İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT <i>2 fevral 2002-ci il</i>	176
AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ KEÇMİŞ PREZİDENTİ BİLL KLİNTON İLƏ GÖRÜŞ <i>2 fevral 2002-ci il</i>	178
TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ƏHMƏD NECDƏT SEZƏRƏ <i>3 fevral 2002-ci il</i>	179
UKRAYNA PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB LEONİD KUÇMAYA <i>6 fevral 2002-ci il</i>	180
RUSİYA FEDERASIYASININ ŞİMALİ OSETİYA–ALANIYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ CƏNAB ALEKSANDR SERGEYEVİÇ DZASOXOVA <i>8 fevral 2002-ci il</i>	181
İRAN İSLAM RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB SEYİD MƏHƏMMƏD XATƏMİYƏ <i>9 fevral 2002-ci il</i>	182
İRAN İSLAM RESPUBLİKASININ ALİ DİNİ RƏHBƏRİ AYƏTULLAH SEYİD ƏLİ XAMENEİ HƏZRƏTLƏRİNƏ <i>9 fevral 2002-ci il</i>	183
BÖYÜK BRİTANIYA VƏ ŞİMALİ İRLANDIYA BİRLƏŞMİŞ KRALLIĞININ KRALIÇASI ÜLYAHƏZRƏT II ELİZABETƏ <i>9 fevral 2002-ci il</i>	184
LİTVA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB VALDAS ADAMKUSA <i>9 fevral 2002-ci il</i>	185

QAMBİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB YƏHYA CAMMEYƏ <i>9 fevral 2002-ci il</i>	186
İRAN İSLAM RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB SEYİD MƏHƏMMƏD XATƏMİYƏ <i>12 fevral 2002-ci il</i>	187
İRAN İSLAM RESPUBLİKASININ ALİ DİNİ RƏHBƏRİ AYƏTULLAH SEYİD ƏLİ XAMENEİ HƏZRƏTLƏRİNƏ <i>12 fevral 2002-ci il</i>	188
ESTONİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ARNOLD RÜYTELƏ <i>16 fevral 2002-ci il</i>	189
BRUNEY DARÜSSALAMIN SULTANI ƏLAHƏZRƏT HƏSSƏNAL BOLKİANA <i>16 fevral 2002-ci il</i>	190
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN KLİVLƏND ŞƏHƏRİNDƏ TİBBİ MÜAYİNƏSİ İLƏ ƏLAQƏDAR PREZİDENT ADMINISTRASIYASININ RƏHBƏRİ RAMİZ MEHDİYEVİN AZƏRTAC-ın VƏ «TURAN» İNFORMASIYA AGENTLİYİNİN MÜXBİRLƏRİ İLƏ MÜSAHİBƏSİ <i>19 fevral 2002-ci il</i>	191
ANS TELEKANALINA MÜSAHİBƏ <i>9 fevral 2002-ci il</i>	193
MİSİR ƏRƏB RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB MƏHƏMMƏD HÜSNİ MÜBARƏKƏ <i>20 fevral 2002-ci il</i>	194
QURBAN BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ AZƏRBAYCAN XALQINA TƏBRİK <i>21 fevral 2002-ci il</i>	195
KÜVEYT DÖVLƏTİNİN ƏMİRİ ƏLAHƏZRƏT ŞEYX CABİR ƏL-ƏHMƏD ƏL-CABİR ƏS-SABAHA <i>21 fevral 2002-ci il</i>	196
BİRLƏŞMİŞ ƏRƏB ƏMİRLİKLƏRİNİN VİTSE-PREZİDENTİ, BAŞ NAZİRİ, DUBAY ƏMİRLİYİNİN HÖKMDARI ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ŞEYX MƏKTUM BİN RƏŞİD ƏL-MƏKTUMA <i>25 fevral 2002-ci il</i>	197
XOCALI SOYQIRIMININ ONUNCU İLDÖNÜMÜ İLƏ ƏLAQƏDAR AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏT <i>25 fevral 2002-ci il</i>	198
AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB CORC BUŞA <i>25 fevral 2002-ci il</i>	199

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN MƏTBUAT XİDMƏTİNİN MƏLUMATI <i>25 fevral 2002-ci il</i>	200
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV KLİVLƏNDƏ MÜALİCƏSİNİ BAŞA ÇATDIRDIQDAN SONRA LONDONA YOLA DÜŞMÜŞDÜR <i>25 fevral 2002-ci il</i>	202
LONDONDAN BAKIYA QAYIDARKƏN BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB <i>28 fevral 2002-ci il</i>	203
BOSNİYA VƏ HERSEQOVİNANIN RƏYASƏT HEYƏTİNİN SƏDRİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB BERİJ BELKİÇƏ <i>25 fevral 2002-ci il</i>	205
HİNDİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB KOÇERİL RAMAN NARAYANANA <i>28 fevral 2002-ci il</i>	206
HİNDİSTAN RESPUBLİKASININ BAŞ NAZİRİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ATAL BİHARİ VACPAİYƏ <i>28 fevral 2002-ci il</i>	207
BOLQARISTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB GEORGİ PIRVANOVA <i>1 mart 2002-ci il</i>	208
RESPUBLİKA DOĞUM EVİNDƏ MSTİSLAV ROSTROPOVIÇİN TƏŞƏBBÜSÜ İLƏ AZƏRBAYCANA GƏTİRİLMİŞ VAKSİNLƏRİN TƏQDİM EDİLMƏSİ MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ <i>2 mart 2002-ci il</i>	209
MÜASİR DÖVRÜN GÖRKƏMLİ MUSIQİÇİSİ MSTİSLAV LEOPOLDOVIÇ ROSTROPOVIÇƏ <i>3 mart 2002-ci il</i>	210
MÜASİR DÖVRÜN GÖRKƏMLİ MUSIQİÇİSİ MSTİSLAV ROSTROPOVIÇ VƏ XANIMI QALİNA VİŞNEVSKAYA İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT <i>3 mart 2002-ci il</i>	211
ZƏMANƏMİZİN GÖRKƏMLİ MUSIQİÇİSİ MSTİSLAV ROSTROPOVIÇƏ ÖLKƏMİZİN ALİ DÖVLƏT MUKAFATININ – «İSTİQLAL» ORDENİNİN TƏQDİM EDİLMƏSİ MƏRASİMİNDƏ NİTQ <i>3 mart 2002-ci il</i>	214
MSTİSLAV ROSTROPOVIÇİN ÇIXIŞI <i>3 mart 2002-ci il</i>	218
AVSTRİYA RESPUBLİKASININ FEDERAL PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB TOMAS KLEST İLƏ <i>3 mart 2002-ci il</i>	219

RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ VLADİMİR PUTİNİN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVƏ TELEFON ZƏNGİ <i>5 mart 2002-ci il.....</i>	220
QANA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB CON KOFİ AGİYEKUM KUFUORA <i>5 mart 2002-ci il .....</i>	221
RESPUBLİKA MİLLİ TƏHLÜKƏSİZLİK NAZİRLİYİNİN RƏHBƏR HEYƏTİ VƏ SƏRHƏD QOŞUNLARININ DƏSTƏ RƏİSLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ NİTQ <i>6 mart 2002-ci il.....</i>	222
BƏHREYN KRALI ƏLAHƏZRƏT ŞEYX HƏMƏD BİN İSA ƏLXƏLİFƏYƏ <i>6 mart 2002-ci il.....</i>	224
ATƏT-in HAZIRKI SƏDRİ, PORTUQALIYANIN DÖVLƏT NAZİRİ VƏ XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ JAYMİ QAMA İLƏ TƏKBƏTƏK GÖRÜŞÜ <i>7 mart 2002-ci il.....</i>	225
ATƏT-in HAZIRKI SƏDRİ, PORTUQALIYANIN DÖVLƏT NAZİRİ VƏ XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ JAYMİ QAMA BAŞDA OLMAQLA BU TƏŞKİLATIN NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ <i>7 mart 2002-ci il.....</i>	226
QEYDLƏR.....	227
Şəxsi adlar göstəricisi.....	247
Coğrafi adlar göstəricisi.....	251

NATO-nun CƏNUB–ŞƏRQİ AVROPADAKI BİRLƏŞMİŞ QÜVVƏLƏRİNİN KOMANDANI, ORDU GENERALI OKTAR ATAMANIN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT

Prezident sarayı

13 noyabr 2001-ci il

H ə y d ə r Ə l i y e v: Hörmətli ordu generalı, Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Mən sizi səmimi-qəlbdən salamlayıram. Burada keçirdiyiniz təlimlərin – «Kooperativ Determineyşn–2001» təlimlərinin Azərbaycan üçün çox əhəmiyyətli olduğunu bildirmək istəyirəm. Biz məmnunuq ki, belə böyük bir təlim «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramı çərçivəsində Azərbaycanda keçirilir və bu münasibətlə buraya çox ölkələrdən nümayəndələr gəlibdir. Bütün bu təlimlərə də siz, Türkiyənin ordu generalı başçılıq edirsiniz.

Bizim Müdafiə naziri sizin təlimlər haqqında, apardığınız işlər haqqında mənə məlumat veribdir. Bildiyimə görə, hər şey normal gedir, yaxşı gedir. Biz də bunu istəyirdik. Bizim Müdafiə Nazirliyi də bunun üçün çox çalışırdı. Sizin başqa fikriniz də ola bilər, amma bizdə belə fikir var.

O k t a r A t a m a n: Hörmətli Prezident, əvvəlcə, bizi qəbul etdiyinizə görə həmkarlarım adından Sizə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Azərbaycan buraya gələn həm mənim qərargahımın təmsilçilərinə, həm də NATO ölkələrinin və «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramına üzv olan ölkələrin əsgər və zabitlərinə son dərəcə böyük ev sahibliyi və qonaqpərvərlik göstərir. Bu baxımdan mən təşəkkürümü bildirmək istəyirəm.

Bu təlimlərə 373 hərbi qulluqçu qatılmışdır. Bu hərbi heyət 9 NATO ölkəsi və 9 tərəfdaş dövlətin nümayəndələrindən ibarətdir. Beynəlxalq Qırmızı Xalq Cəmiyyətindən və NATO-nun digər qərargahlarından da bu təlimdə bir çox hərbiçilər iştirak edirlər. Bu təlimlərdən məqsədimiz NATO ilə «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramının üzvü olan ölkələrin orduları arasında birgə çalışma və əməkdaşlığa nail olmaqdır. Digər məqsədimiz odur ki, indiki təlimlərin iştirakçıları gələcəkdə sülh və əmin-amanlıq üçün keçiriləcək hərəkətlərdə təcrübə sahibi olsunlar və bir-birlərini daha yaxşı başa düşsünlər. Bu təlimlərin icrasında bir çox millətlərin zabitlərindən ibarət briqada qərargahı yaradılmışdır və burada NATO ölkələrindən olan zabitlər birlikdə çalışırlar. Qərargahımızın hazırladığı ssenari əsasında bu təlimləri idarə edirlər. Bundan başqa, «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramının üzvü olan ölkələrdən və NATO dövlətlərindən 10 həkim və 7 şəfqət bacasından ibarət səhiyyə böliüyü fəaliyyət göstərir. Onlar Azərbaycan xalqına, kiçik də olsa, bir tibbi xidmət göstərməyə çalışırlar.

Mənim qərargahım bu sahədə olduqca təcrübəlidir. 1995-ci ildən bəri müxtəlif ölkələrdə bu tipli təlimlər keçirmişik. İndiki isə Azərbaycanda keçirdiyimiz ilk təlimdir. Təlim əsnasında biz müxtəlif qərargahları ziyarət etdik və qərargah iclaslarında həm NATO-nu, həm də təlimlərin keçirilmə üsulunu tanıtmış və yerinə yetirdik. 2002-ci ildə qonşu Gürcüstanda və Ukraynada da belə təlimlər keçirilməsi nəzərdə tutulur.

Təlimlərin keçirilməsindən istifadə edərək mən hərbi məktəbi, hərbi liseyi, Müdafiə nazirini ziyarət etməyə imkan tapdım. Gördüklərim məni son dərəcə məmnun etdi. Azərbaycanın hərbi təhsil müəssisələrində böyük inkişafın şahidi oldum.

Bu mənim Azərbaycana ikinci gəlişimdir. Bundan əvvəl 1997-ci ildə Türkiyə Silahlı Qüvvələri Baş Qərargahının Hərəkət İdarəsinin rəisi kimi ölkənizə gəlmişdim. O vaxtdan keçən dövr ərzində baş verən irəliləyiş məni həqiqətən çox sevindirdi.

Həkimlərimiz klinikada işləməklə bərabər, qaçqın düşərcəsinə də baş çəkəndilər, orada ehtiyacı olanlara tibbi xidmət göstərdilər.

Sabah Hərbi Akademiyanı ziyarət edəcəyəm. Orada akademiya müdavimləri qarşısında NATO haqqında bir məruzə oxuyacağam. Təlimlərimiz bu günə qədər uğurla keçir. Noyabrın 16-da müşahidəçilər üçün xüsusi gün keçirəcəyik. Həmin gün axşam bağlanış mərasimi ilə təlimlər başa çatacaqdır. Ayın 17-dən etibarən iştirakçılar öz ölkələrinə qayıdacaqlar. Bu məlumatı zati-əlinizə məruzə edirəm.

H ə y d ə r Ə l i y e v: Təşəkkür edirəm. Sizin verdiyiniz bu məlumatlardan çox məmnunam. Bir daha qeyd edirəm ki, belə bir böyük təlimin – NATO-nun «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramı çərçivəsində böyük bir təlimin Azərbaycanda keçirilməsini yüksək qiymətləndiririk.

Bilirsiniz ki, Azərbaycan 1994-cü ildən «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramını imzalayıbdır. O vaxtdan indiyə qədər də bizim Müdafiə Nazirliyi və bütün başqa dövlət qurumları bu proqramın yerinə yetirilməsində fəal iştirak edirlər, müxtəlif yerlərdə keçirilən toplantılarda olurlar. İndi isə hamısı Azərbaycana toplanıbdır. Bu çox əhəmiyyətlidir. Mən məmnunam ki, siz və sizin böyük bir dəstəniz bura gəldiniz, Azərbaycanı ziyarət etdiniz. Bizim xalqımızı və Bakı şəhərini gördünüz. Bu da çox əhəmiyyətlidir.

Güman edirəm ki, təlimləriniz uğurla başa çatacaqdır və bu təlimlər «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramının inkişaf etməsində bir mərhələ olacaqdır. Mən çox məmnunam ki, siz burada olan zaman bizim hərbi məktəblərə

getmişiniz, onlarla tanış olmuşunuz və onların haqqında öz müsbət fikrinizi deyirsiniz. Bu bizim üçün çox əhəmiyyətlidir.

Siz buyurdunuz ki, Baş Qərargah rəisi ilə 1997-ci ildə də buraya gəlmiş, işlərlə tanış olmuşunuz. İndi dörd ilə yaxın bir vaxt keçibdir. Demək, siz bu müddətdə müsbət dəyişiklikləri də görürsünüz. Bu məni çox məmnun edir. Çünki biz özümüz gördüyümüz işləri o qədər doğru qiymətləndirə bilmirik. Biri deyir yaxşıdır, biri deyir yaxşı deyil, biri deyir çox gözəldir, biri deyir gözəl deyildir. Amma böyük bir generalın, çox təcrübəli bir insanın – həm Türkiyə ordusunda, indi NATO-da xidmət edirsiniz – bu barədə baxışları, gördükləri və nəticələri bizim üçün çox əhəmiyyətlidir. Demək, biz düz yoldayıq. Ancaq mənə gələndə, hesab edirəm ki, hələ çox şeyi görməmişik. Bundan sonra da etməliyik və bu barədə sizin, Türkiyə Cümhuriyyətinin yardımından daim istifadə edirik. Ona görə mən təşəkkür edirəm. Təbiidir ki, bizim hərbi məktəblərdə təhsilin bu səviyyəyə qalxmasında da Türkiyənin zabitləri, hərbi attaşesi çox dəyərli işlər görürlər.

Demək, bu yol ilə gedirik və bu yol ilə də gedəcəyik. Siz burada buyurdunuz ki, müəyyən tibbi yardımlar edilə bilər. Xüsusən bizim köçkünlər ki var, Ermənistanın Azərbaycana etdiyi təcavüz nəticəsində yerlərindən zorla çıxarıblar, onlara kiçik tibbi yardım edilibsə, bu da yaxşıdır. Sonra buyurdunuz ki, burada həkimlərin də toplantısı keçirilə bilər. Bu da çox əhəmiyyətlidir. Yəni bunlar hamısı bizim ölkəmiz üçün çox əhəmiyyətlidir.

Siz NATO-nun proqramını geniş miqyasda keçirirsiniz. Amma biz isə həm sizin proqramda bizim üzərimizə nə düşürsə, onu götürürük, həm də bütün başqa sahələrdə də bundan bəhrələnilirik. Ona görə mən çox məmnunam. Bir də deyirəm, ümidvaram ki, siz bunu uğurla həyata keçirəcəksiniz. Azərbaycan gələcəkdə də bu əməkdaşlıqda fəal iştirak edəcəkdir.

O k t a r A t a m a n: Sayın Cümhur başqanı, əgər icazə versəniz, bu ziyarətimdən xatirə olaraq hədiyyəni Sizə təqdim edərdim. Bu mənim İzmirdəki qərargahımın maketidir. Bunu böyük məmnuniyyətlə Sizə təqdim edirəm.

H e y d ə r Ə l i y e v: Çox gözəl. Təşəkkür edirəm.

**AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB CORC BUŞA**

Hörmətli cənab Prezident!

Nyu-York şəhərində baş vermiş təyyarə qəzası nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi. Baş vermiş faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznə başsağlığı verirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 13 noyabr 2001-ci il

**DOMİNİKAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB
HİPOLİTO RAFAEL MEXİA DOMİNQESƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Nyu-York şəhərində baş vermiş təyyarə qəzası nəticəsində çoxlu sayda həmvətənlərinizin həlak olması xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Baş vermiş faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznə başsağlığı verirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 13 noyabr 2001-ci il

**ƏLCƏZAIİR XALQ DEMOKRATİK RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ƏBDÜLƏZİZ BUTEFLİKAYA**

Hörmətli cənab Prezident!

Ölkənizdə baş vermiş daşqın nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı və dağıntılar barədə xəbər məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznlə başsağlığı verirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 13 noyabr 2001-ci il

**NİKARAQUA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ENRİKİ BOLANYERƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Nikaraqua Respublikasının prezidenti vəzifəsinə seçilməyiniz münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan Respublikası ilə Nikaraqua Respublikası arasında təşəkkül tapmaqda olan dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinə böyük əhəmiyyət verirəm. Əminəm ki, ölkələrimiz arasındakı əlaqələr xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, dost Nikaraqua xalqının rifahı naminə fəaliyyətinizdə uğurlar diləyirəm.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 13 noyabr 2001-ci il

RUSIYA FEDERASIYASI HÖKUMƏTİ SƏDRİNİN MÜAVİNİ VİKTOR XRİSTENKONUN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT

Prezident sarayı

14 noyabr 2001-ci il

Heydər Əliyev: Viktor Borisoviç, sizi və bütün nümayəndə heyətinizi salamlayıram. Şadam ki, siz buraya gəlmisiniz. Mənə dedilər ki, Azərbaycan – Rusiya birgə iqtisadi komissiyası çərçivəsində münasibətlərimizin daha da inkişaf etdirilməsi işi üzərində işləmək üçün kifayət qədər mötəbər bir qrupla gəlmisiniz.

Biz həmişə demişik və bu gün də deyirik ki, Rusiya Federasiyası ilə iqtisadi münasibətlərə və digər münasibətlərə böyük əhəmiyyət veririk. Əlbəttə, bütün sahələrdə əlaqələrin uğurla inkişafı üçün hər şeydən öncə iqtisadi inteqrasiyanı inkişaf etdirmək və təbii ki, bu baxımdan Rusiya üçün də, Azərbaycan üçün də konkret nəticələrə malik olmaq lazımdır. Baş nazir mənə məlumat verdi ki, artıq bir neçə sənəd hazırlanmışdır və siz onları nəzərdən keçirməlisiniz, sonra isə biz imzalayacağıq. Ancaq hesab etmirəm ki, birgə komissiyanın iclası təkcə bu sənədlərin müzakirəsi çərçivəsində keçirilir. Münasibətlərimizin inkişafının bütün cəhətlərini nəzərdən keçirmək gərəkdir. Ona görə də mən sizi salamlayıram və hesab edirəm ki, səfəriniz öz rolunu oynayacaqdır.

Viktor Xristenko: Heydər Əliyeviç, xoş sözlərə görə sağ olun. Mən, əvvəla, bizimlə görüşməyə vaxt tapdığınıza görə Sizə təşəkkür etmək istəyirəm. Bizim üçün bu çox vacibdir. Bu, Rusiya–Azərbaycan münasibətlərinə böyük diqqət verilməsi əlamətidir. Rusiya prezidenti Vladimir Vladimiroviç Putinin, hökumətin sədri Mixail Mixailoviç Kasyanovun ən səmimi sözlərini və xoş arzularını Sizə yetirmək istərdim. Bakıda bizim bugünkü və sabahki işimiz iki əsas vəzifəyə həsr edilmişdir. Bu vəzifələr həm hökumətlərarası iqtisadi komissiyanın işi ilə, həm də Rusiyaya Sizin qarşıdakı rəsmi səfərinizlə bağlıdır.

Artıq bu gün biz hələ səfər zamanı imzalanması nəzərdə tutulan sazişlərin hazırlanmasının gedişini kifayət qədər müfəssəl müzakirə edə bildik, çünki həm protokol məsələlərindən, həm də dil problemlərindən tez-tez irəli gələn bir çox narahatlıqlardan, necə deyirlər, azadıq. Ünsiyyət dili ilə bağlı, protokolla bağlı problemlərimiz yoxdur. Bu gün təyyarədən düşüb biz maşına minən kimi, həmkarım, Baş nazirin birinci müavini Abbas Aydınoviçlə qarşıdakı işimizlə bağlı məqamları müzakirə etməyə başladım. Yeri gəlmişkən, burada bizə göstərilmiş mehribanlığa görə, səmimi qəbula görə, hətta belə xoş havaya görə də təşəkkür etmək istərdim. Hava qeyri-adi dərəcədə günəşli, mülayimdir.

Heydər Əliyev: Bu gün hava çox yaxşıdır, hətta istidir.

Viktor Xristenko: Əla havadır, adamların əhval-ruhiyyəsi də əladır. Biz küçələrlə gedərkən adamların üzündə təbəssüm görürdük.

Biz Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişaf göstəricilərini izləmişik və demək istəyirəm ki, Azərbaycan iqtisadiyyatında, qarşılıqlı münasibətlərimizin inkişafında qazanılmış uğurlar bizi çox sevindirir. Bu yəqin ki, küçələrdəki insanların xoş əhval-ruhiyyədə olmasında da öz əksini tapır. Normal, sakit, xoş şərait, mülayim hava – bütün bunlar bizə ayrılmış gün yarım ərzində müvəffəqiyyətlə işləyə bilməyimizə də, Sizin səfərinizə layiqincə hazırlaşma bilməyimizə də əlverişli imkan yaradır.

Səfərlə əlaqədar olaraq biz 2010-cu ilədək iqtisadi əməkdaşlığın strateji məsələlərinə aid tam bir sıra sazişlər və müqavilələr hazırlamışıq. Bunlar təkcə əsas prinsiplərin yazıldığı çərçivə sənədləri deyil, həm də belə uzun dövr üçün Rusiyanın və Azərbaycanın qarşılıqlı iqtisadi mənafeələrinin gerçəkləşdirilməsi sahəsində tam bir sıra tədbirlər nəzərdə tutan konkret proqramdır. Bu bizim təcrübəmizdə ilk dəfədir və hesab edirəm ki, həmin sənədlər ölkələrimiz üçün çox faydalı olacaqdır. Hələ bundan əvvəl əldə olunmuş razılaşmaların həyata keçirilməsində qazanılmış nailiyyətlərlə də fəxr etməyə əsasımız var.

Bununla əlaqədar olaraq komissiyanın Rusiya tərəfindən həmsədri kimi, mənim fikrimcə, daha bir mühüm, prinsipial məqamı nəzərə çatdırmaq istərdim ki, bu ilin yanvarında Rusiya prezidenti Vladimir Vladimiroviç Putin ilə Sizin görüşünüz ölkələrimiz arasında siyasi, iqtisadi dialoqu fəallığında, intensivliyində, əslində, dönüş məqamına çevrilmişdir. Əgər yanvardakı həmin səfərdən sonra həyata keçirilmiş səfərlərin həcmi xətrilsə, onda mənə elə gəlir ki, heç bir ildə, heç bir dövrdə belə yüksək intensivlik olduğunu görmərik. Özü də bunlar qarşılıqlı səfərlərdir, qarşılıqlı maraq doğuran səfərlərdir. Əgər məsələlərin, o cümlədən də konkret, çətin məsələlərin, deyək ki, məşhur modul, 902-ci sifariş, Həştərxan məsələsi – necə həll edildiyinə nəzər salsaq, belə qısa müddətdə bu cür ciddi qərarlar hazırladığımız barədə nümunələr tapa bilmərik. Sazişlər imzalamağımız və dolaylı vergilər üzrə, azad ticarət zonası ilə bağlı məsələlərin həllinə dair bütün proseduraları

həyata keçirməyimiz də müsbət haldır və biz onu yanvardan başlayaraq bugünkü günədək öz uğurlarımız sırasında yazı bilirik.

Hesab edirəm ki, bu çox yaxşı tərəqqidir, hərçənd Sizin səfərinizdək üzərində hələ işləməli olduğumuz məsələlər var. Lakin həmkarlarımızla apardığımız fikir mübadiləsinə və bu işi davam etdirəcəyimizə əsasən deyə bilərəm ki, səfərinizin çox yaxşı səviyyədə keçməsi üçün biz bütün imkanlara maliklik.

H e y d ə r Ə l i y e v: Sağ olun, Viktor Borisoviç. İlk növbədə prezident Vladimir Vladimiroviç Putindən və hökumətin sədrindən mənə yetirdiyiniz salama görə sizə təşəkkür edirəm. Sağ olun. İkincisi, mən sizinlə tam razıyam ki, Vladimir Vladimiroviç Putinin cari ilin yanvarında Azərbaycana səfəri bizim üçün çox böyük əhəmiyyətli hadisəyə çevrilmişdir. Siz haqlısınız ki, bu səfər bütün sahələrdə, xüsusən iqtisadi sahədə münasibətlərimizin fəallaşmasında ciddi dönüş olmuşdur.

Bu gün biz həmin səfəri xatırlayırıq və onun necə bir rol oynadığını duyuruq. Təbii ki, mən də prezident Putinin dəvəti ilə Moskvaya səfəri gözləyirəm. Düşünürəm ki, bununla da biz cari ili Rusiya ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin daha da genişləndirilməsi baxımından ciddi addımlar ili hesab edəcəyik. Dediğiniz kimi, qısa müddətdə artıq çox şey əldə edilməsi və nəticələrin olması onu göstərir ki, hər iki tərəfin bunda marağı var. Bizim bunda xüsusi marağımız var, lakin məsələnin həllinin üsulunu tapmaq lazımdır.

Məsələnin həllinin bu üsulunun bünövrəsini isə Vladimir Vladimiroviç Putinin səfəri qoydu.

Mən bu müddətdə görülmüş işlərdən razıyam və inanıram ki, siz bu gün də işləyəcəksiniz, sabah da işləyəcəksiniz, sənədlərin layihələrini lazımi səviyyəyə çatdıracaqsınız və digər məsələləri də müzakirə edəcəksiniz ki, Moskvaya səfərim zamanı biz onları qəti şəkildə həll edə bilək. Beləliklə, biz münasibətlərimizin inkişafına güclü təkan vermişik. Mən buna çox şadam və ictimaiyyətimiz bunu məmnunluqla qarşılayır.

O ki qaldı havanın yaxşı olması barədə sizin təəssüratınıza... Əlbəttə, biz istəyirdik ki, hava yaxşı olsun, çünki hava işə həmişə həm müsbət, həm də mənfi təsir göstərir. Bizdə belə sakit, arxayın şərait olmasına və şəhərdə adamların öz işlərini görməsinə, sizin qeyd etdiyiniz kimi, adamların yaxşı əhval-ruhiyyədə olmasına gəldikdə, bu bizi sevindirir. Mənə xüsusilə xoşdur ki, bunu bura gələn adamlar deyirlər, indiki halda siz qeyd edirsiniz. Hərçənd bizdə problemlər də çoxdur. Siz onları bilirsiniz, biz bu barədə danışmışıq. Bunlar həm də iqtisadi problemlərdir, qaçqınlarla bağlı problemlərdir. Buna baxmayaraq, biz irəliləyirik. Siz iqtisadi göstəricilərdən danışdınız. Bəli, iqtisadi göstəricilər bizi həqiqətən sevindirir, ona görə ki, belə vəziyyətdə bu cür göstəricilərə malik olmaq heç də asan deyildir. Bu bizim söylərimizin, işimizin nəticəsidir. Odur ki, dediklərinizə görə sağ olun. Sizə təşəkkür edirəm. Zənnimcə, bu gün siz əsaslı surətdə işləməlisiniz. Az vaxt ayırıblar. Siz bu gün günorta gəlmisiniz, sabah günorta isə gedəcəksiniz. Cəmi 24 saat edir.

N i k o l a y R y a b o v (Rusiyanın Bakıdakı səfəri): Dərhal maşında işləməyə başladım, elə hava limanında maşına oturan kimi işləməyə başladım.

H e y d ə r Ə l i y e v: Fərqi yoxdur, burada daha artıq müddətdə işləmək və daha çox işləmək olardı. Lakin bunun əhəmiyyəti yoxdur. Biz sizin proqramınızı qəbul etdik.

**BANQLADEŞ XALQ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB BƏDRƏL DƏCİ ÇOUDRUYA**

Hörmətli cənab Prezident!

Banqladeş Xalq Respublikasının prezidenti vəzifəsinə seçilməyiniz münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan Respublikası ilə Banqladeş Xalq Respublikası arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinə böyük əhəmiyyət verirəm. Əminəm ki, ölkələrimiz arasındakı əlaqələr xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Banqladeş xalqının rifahı naminə fəaliyyətinizdə uğurlar diləyirəm.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 17 noyabr 2001-ci il

**LİVAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB EMİL LƏHHUDA**

Hörmətli cənab Prezident!

Livan Respublikasının milli bayramı– Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və dost Livan xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, Azərbaycan Respublikası ilə Livan Respublikası arasında təşəkkül tapmaqda olan dostluq münasibətləri daim inkişaf edərək ölkələrimizin və xalqlarımızın rifahına xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 17 noyabr 2001-ci il

**İKİ MÜQƏDDƏS OCAĞIN XADİMİ,
SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANININ KRALI ƏLAHƏZRƏT FƏHD BİN ƏBDÜL
ƏZİZ AL SƏUDA**

Əlahəzrət!

Hakimiyyətə gəlişinizin 20 illiyi münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Ölkələrimiz arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafı sahəsində xidmətlərinizi yüksək qiymətləndirirəm. Əminəm ki, Azərbaycan Respublikası ilə Səudiyyə Ərəbistanı arasındakı əlaqələr xalqlarımızın mənafeyinə uyğun olaraq daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, səadət, dost Səudiyyə Ərəbistanının rifahı naminə fəaliyyətinizdə uğurlar diləyirəm.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 noyabr 2001-ci il

**BOLQARISTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB GEORGI PİRVANOV**

Hörmətli cənab Prezident!

Bolqarıstan Respublikasının prezidenti vəzifəsinə seçilməyiniz münasibətilə Sizi təbrik edirəm.

Azərbaycan Respublikası ilə Bolqarıstan Respublikası arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinə böyük əhəmiyyət verirəm. Əminəm ki, ölkələrimiz arasındakı əlaqələr xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, dost Bolqarıstan xalqının rifahı naminə fəaliyyətinizdə uğurlar diləyirəm.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 noyabr 2001-ci il

YUNANISTAN XARİCİ İŞLƏR NAZİRİNİN MÜAVİNİ İOANNİS MAQRİOTİSİN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT

Prezident sarayı

20 noyabr 2001-ci il

H e y d ə r Ə l i y e v: Hörmətli qonaqlar, Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Biz çox məmnunuq ki, siz Azərbaycanı unutmursunuz, yəni Yunanıstan dövləti Azərbaycanı unutmur, Azərbaycana öz diqqətini göstərir. Təbiidir ki, bu da bizim ölkəmiz arasında əməkdaşlığın inkişafı üçün çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Siz artıq burada bəzi görüşlər keçirmisiniz və bizim əlaqələrimizlə bağlı məsələləri müəyyən qədər müzakirə etmişiniz. Amma mən sizə bir daha deyirəm ki, biz Yunanıstan ilə əlaqələrimizə xüsusi əhəmiyyət veririk və onları qiymətləndiririk. İstəyirik ki, bu əlaqələr daha da genişlənsin, daha da inkişaf etsin. Buyurun.

İ o a n n i s M a q r i o t i s: Cənab Prezident, mənim üçün böyük şərəfdir ki, burada sizinlə görüşəm. Eyni zamanda nümayəndə heyətimizin üzvləri üçün də böyük şərəfdir ki, bu gün Azərbaycan prezidenti ilə görüşürlər. Biz Azərbaycan ilə münasibətlərə xüsusi əhəmiyyət veririk. Ümid edirəm ki, bu gün ikitərəfli münasibətlər, eləcə də beynəlxalq aləmdə gedən hadisələr haqqında fikir mübadiləsi aparacağıq.

Zati-aliləri, Siz doğru buyurdunuz ki, bizim burada bir neçə görüşlərimiz olmuşdur. Yüksək səviyyədə keçirdiyimiz bu görüşlər zamanı ümumi məsələləri müzakirə etmişik və eyni zamanda beynəlxalq aləmdə gedən hadisələrə münasibətimizi bildirmişik. Biz bu görüşlər zamanı müəyyən etmişik ki, Azərbaycan ilə Yunanıstanın bir sıra məsələlərə baxışları eynidir. Elə bilirəm ki, bu, ölkəmiz arasında olan qarşılıqlı münasibətlərini inkişaf etdirmək, onları sürətləndirmək üçün zəmin yaradır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Təşəkkür edirəm. Biz də belə fikirdəyik. Mən bunu qeyd etdim və bir də demək istəyirəm ki, bizim əlaqələrimizin daha da genişlənməsinə ehtiyac var. Mən də razıyam ki, bir çox məsələlərdə bizim baxışlarımız üst-üstə düşür.

Yunanıstan qədim tarixə malik olan ölkədir və dünyada özünəməxsus yer tutur. Avropa Birliyinin üzvüdür, Avropa Şurasındadır. Biz bu ilin əvvəlində Avropa Şurasına daxil olmuşuq, siz də buna səs vermişiniz. Təşəkkür edirəm. Ona görə də biz indi konkret olaraq müzakirə etməliyik ki, hansı məsələləri irəli apara bilərik.

İ o a n n i s M a q r i o t i s: Cənab Prezident, xoş sözlərinizə görə Sizə minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Demək istəyirəm ki, indiyə qədər keçirdiyimiz bütün görüşlər zamanı biz bu xoş münasibəti, dost münasibətini hiss etmişik, duymuşuq. Ona görə də Sizə və ölkənizə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm.

Siz həqiqətən doğru buyurdunuz ki, Azərbaycan Avropa Şurasına üzv qəbul olunarkən Yunanıstan buna dəstək vermişdir. Biz elə bilirəm ki, bu, lazımlı bir addım idi. Bir halda ki, Yunanıstan Avropa Birliyinin üzvüdür, Azərbaycana səs verdi ki, bu ölkə Avropa icmasına, Avropaya yaxınlaşsın. Eyni zamanda, bu yaxınlaşma Azərbaycan ilə Yunanıstan arasında da yaxınlaşmaya yardımçı ola bilər.

Sizə məlum olduğu kimi, 2003-cü ildə Yunanıstan Avropa Birliyinə sədrlik edəcəkdir. Bu dövr ərzində elə bilirəm ki, Azərbaycan ilə Yunanıstan arasında əməkdaşlığa geniş imkanlar açılacaqdır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Bu çox yaxşıdır. Biz gərək ümid edək ki, siz Avropa Birliyində sədr olduğunuz zaman Azərbaycana çox yardım edəcəksiniz.

İ o a n n i s M a q r i o t i s: Cənab Prezident, həqiqətən Sizin dediyiniz kimi, imkanlar çox geniş olacaqdır. Biz çalışacağıq ki, bu imkanlardan mümkün qədər istifadə edək.

Amma indi istərdim ki, Yunanıstan prezidenti cənab Stefanopulosun səmimi salamlarını zati-alilərinizə çatdırım. Onun təklifini Sizə çatdırmaq istəyirəm. O Sizi bir daha Yunanıstana dəvət edir. Biz çox istəyirik ki, Siz mümkün olan bir vaxtda Yunanıstana səfər edəsiniz.

H e y d ə r Ə l i y e v: Təşəkkür edirəm.

Mənim də salamımı, ən xoş arzularımı prezident cənab Stefanopulosu çatdırın. Mən onunla görüşlərimi xatırlayıram. O doğrudan da məni Yunanıstana dəvət edibdir. Ancaq mən də onu Azərbaycana dəvət etmişəm. Ona görə bu məsələdə ikimiz də borcluyuq. O da borcludur, mən də borcluyam. İndi gərək müəyyən edək ki, kim borcunu birinci yerinə yetirəcəkdir. Hər halda, mənim Yunanıstana səfər etməyim planlarımda vardır.

İ o a n n i s M a q r i o t i s: Cənab Prezident, bizim üçün böyük şərəf olar ki, Siz Yunanıstana gələsiniz.

Əlbəttə, Sizin salamlarınızı prezidentimizə yetirəcəyəm. Bir daha təkrar etmək istəyirəm ki, biz Sizin gəlişinizdən çox şad olardıq. Səfəriniz Sizə imkan verər ki, həm Yunanıstanı görəsiniz, bu ölkə ilə tanış olarsınız, eyni zamanda iki dövlət üçün vacib məsələləri müzakirə etmək imkanı əldə olunar.

H e y d ə r Ə l i y e v: Təşəkkür edirəm.

YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ İKİNCİ QURULTAYINDA NİTQ

Respublika sarayı

21 noyabr 2001-ci il

Əziz qurultay nümayəndələri! Hörmətli xanımlar və cənablar! Sizi, Yeni Azərbaycan Partiyasının bütün üzvlərini Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının 9-cu ildönümü və partiyamızın ikinci qurultayının açılışı münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Bu gün bu salonda hökm sürən əhval-ruhiyyə, qurultaydakı məruzə və çıxışlar əyani şəkildə sübut edir ki, Yeni Azərbaycan Partiyası ötən 9 il ərzində sınaqlardan çıxmış, böyük və şərəfli yol keçmiş, indi artıq Azərbaycan cəmiyyətində özünəməxsus aparıcı yol tutmuş bir partiyadır.

Hesabat məruzəsində və çıxışlarda partiyamızın birinci qurultayından sonra görülən işlər haqqında müfəssəl məlumat verildi. Hesab edirəm ki, həm məruzədə, həm də çıxışlarda bu iki il müddətində partiyamızın keçdiyi yol və əldə etdiyi nailiyyətlər təhlil olundu, bir çox təkliflər irəli sürüldü. Beləliklə, partiyamızın ikinci qurultayının çağırılması və bu gün keçirilməsi qəbul etdiyimiz qərarın tam əhəmiyyətli və doğru olduğunu sübut edir.

Qurultay ərəfəsində Azərbaycanın bütün bölgələrində, bütün şəhərlərdə, rayonlarda Yeni Azərbaycan Partiyasının konfransları keçirilibdir. Bu konfranslarda bir çox məsələlər müzakirə edilib və lazımı qərarlar qəbul olunubdur. Ancaq son aylarda bu konfransların və onların nəticəsi olaraq indi partiyanın II qurultayının keçirilməsi Yeni Azərbaycan Partiyasının nə qüdrətə malik olduğunu, nə qədər yüksək ideallara xidmət etdiyini və Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin qorunub saxlanmasındakı xidmətlərini Azərbaycan cəmiyyətinə, Azərbaycan xalqına, bütün ölkəyə bir daha nümayiş etdirdi.

Məruzədə və çıxışlarda çox gözəl, məzmunlu və partiyamız üçün, onun daha da sıx birləşməsi üçün, gələcək fəaliyyəti üçün dəyərli sözlər deyildi, ifadələr işlədildi, fikirlər irəli sürüldü. Mən hesab edirəm ki, partiyamızın qurultayı tam işgüzar şəraitdə keçərək, eyni zamanda partiya mövcud olan əhval-ruhiyyəni, ruh yüksəkliyini və partiya üzvlərinin partiya daha da sədaqətlə xidmət etməsini bir daha göstərdi.

Mən hesab edirəm ki, partiyamız, onun yerli təşkilatları və Siyasi Şura, idarə heyəti ötən iki il ərzində böyük işlər görmüşdür. Ona görə buradakı təkliflərə mən də qoşuluram, deyirəm ki, partiyanın işini, partiyanın rəhbər orqanlarının işini tam qənaətbəxş hesab etmək olar.

Bizim partiya 1993-cü ildən iqtidar partiyasıdır. 1992-ci ildə Naxçıvanda ağır bir şəraitdə, böyük təzyiqlər altında biz partiyanın yaranması ilə əlaqədar xeyli işlər gördük və ilk konfrans keçirdik. O vaxt, əlbəttə ki, partiyanın yaranması yalnız ayrı-ayrı şəxslərin, bu partiyanın yaranmasında çox təşəbbüs göstərmiş insanların, o cümlədən təkcə mənim xidmətim deyildir. Yeni Azərbaycan Partiyası o vaxtkı mövcud vəziyyətdə bütün Azərbaycan xalqının mənafeələrinə xidmət etmək üçün və xalqın o ağır dövründə ölkəmizin qarşısında duran məsələlərin həll edilməsi üçün zamanın tələblərinə uyğun olaraq zəruriyyətdən yaranmış bir partiyadır. Biz partiyayı yaradarkən heç də düşünmürdük ki, qısa bir müddətdən sonra hakimiyyətə gələcəyik. Baxmayaraq ki, ölkəmizdəki vəziyyət – sizin hamınıza məlum olan vəziyyət bizim hamımızı düşündürürdü. Ona görə də, bir tərəfdən, biz hesab edirdik ki, partiyayı yaradaraq biz xalqımıza müəyyən bir xidmət göstərə bilərik. İkinci tərəfdən də, sadəcə, ölkənin belə ağır vəziyyətində bir çox insanların ümidi, istəyi, nəhayət, bu partiyanın yaranmasına gətirib çıxardı.

Biz işə başladıq. Qısa bir zamanda, demək olar ki, Azərbaycanın əksər guşələrində partiyanın özəkləri, təşkilatları yarandı. Sizə deyim ki, mən Naxçıvanda olduğum zaman heç o qədər də bilmirdim ki, harada hansı təşkilat yaranıbdir, kimlər bu təşkilatı yaradıblar. Yəni partiyanın yaranması o vaxt bizim əhalinin, ölkəmizin düşdüyü vəziyyətdən çıxmasına olan istək və arzuları ilə əlaqədar olmuşdur. Ona görə də qısa bir zamanda bizim partiya böyüdü və genişləndi.

Amma qısa bir zamandan sonra mənim Azərbaycanın rəhbərliyinə dəvət olunmağımla əlaqədar, parlamentə sədr seçilməyimlə və prezident seçilməyimlə əlaqədar bizim partiya iqtidar partiyası statusunu aldı. Bu gün tam cəsarətlə və böyük iftixar hissi ilə demək olar ki, 8 il iqtidar partiyası adı daşıyaraq partiyamız Azərbaycan xalqına hədsiz xidmətlər göstərmiş və xalqımızı, millətimizi, ölkəmizi o ağır günlərdən çıxarıb bugünkü vəziyyətə gətirib çatdırmışdır.

Burada məruzədə, çıxışlarda partiyamızın keçdiyi yol haqqında danışıldı və 1990–1991-ci illərdən 1993-cü ilə qədər Azərbaycanın ağır vəziyyəti haqqında çox ətraflı söhbət getdi. Biz bunları unutmamalıyıq. Nəinki biz, bütün Azərbaycan xalqı, gələcək nəsillər bu dövrü unutmamalıdırlar.

Biz bu günlərdə Azərbaycanın istiqlaliyyətinin, dövlət müstəqilliyinin 10-cu ildönümünü böyük qürur hissi ilə, təntənə ilə keçirdik. Azərbaycanın bu 10 illik müstəqillik dövrünün səkkiz ili, bir az da dəqiq desək, səkkiz il yarımı indiki iqtidarın zəhməti ilə, Yeni Azərbaycan Partiyasının xidməti ilə bağlı olan bir dövrdür.

Mən dəfələrlə demişəm, bizim xalqımızda azadlıq, müstəqillik əhval-ruhiyyəsi həmişə yaşamışdır. Ancaq bizim yaşadığımız sovet dövləti və 70 il hökm sürən kommunist ideologiyası, o dövlətin yaratdığı sistem bu istəklərin, arzuların yerinə yetirilməsi üçün heç bir imkan verməmişdir. Burada nətiqlərdən biri, mənə elə gəlir ki, son çıxış edən natiq bir çox əhəmiyyətli hadisələri yada saldı və mən indi sizə danışarkən görəcəksiniz ki, biz o illər nə vəziyyətdə yaşamışıq.

1977-ci ildə SSRİ-nin yeni Konstitusiyası qəbul olundu. 1978-ci ildə müttəfiq respublikaların konstitusiyaları qəbul edildi. Biz iki-üç ay idi ki, öz Konstitusiyamızın layihəsini hazırlayırdıq. Orada bir maddə yazdıq ki, Azərbaycan Respublikasında dövlət dili Azərbaycan dilidir. Ancaq nə ilə rastlaşdıq? Moskva buna qəti etiraz etdi və bildirdi ki, bu ola bilməz. SSRİ-də yeganə dövlət dili var və hamı bu dövlət dilindən istifadə etməlidir. Biz isə çox inadkarlıq etdik. Böyük müqavimətlərin qarşısını aldığımız. Hətta mən sizə deyim ki, Moskvada bu məsələ müzakirə olunarkən bəzi müttəfiq respublikaların başçıları bizim bu fikrimizi qəbul etmirdilər. Çünki bütün müttəfiq respublikaların başçıları Konstitusiya komissiyasının üzvü idilər, orada iştirak edirdilər. Onlar bu fikri dəstəkləmədilər, qəbul etmirdilər.

Ancaq buna baxmayaraq, biz buna nail olduq və 1978-ci ildə bizim Konstitusiyamızda Azərbaycan dili Azərbaycan Respublikasının dövlət dili kimi həkk olundu. Ancaq bilməlisiniz, demək olmaz ki, Konstitusiyada qəbul etdirəndən sonra biz həqiqətən bunu dövlət dili kimi işlədə bildik. Çünki o vaxtlar, bu, sadəcə, o dövlətin sistemə görə mümkün deyildi. Amma eyni zamanda, biz insanlarda milli şüur, milli əhval-ruhiyyə, öz dilimizə doğma münasibət, sevgi hissiyyatları yaratdıq. Əgər çox vaxt rus dilindən istifadə olunurdusa – burada oturanların çoxu bilir – məsələn, mən Bakıdan çıxıb kənd rayonlarında olarkən biz bütün toplantıları Azərbaycan dilində aparırıdık. Yəni dilimizdən istifadə edirdik, amma yarımçıq istifadə edirdik. Bununla mən bir də onu təsdiq etmək istəyirəm ki, bizim xalqımızda bu arzu, müstəqillik arzusu, istiqlaliyyət arzusu, azadlıq arzusu yaşayıbdır. Birində çox, birində az. Amma əksəriyyətində yaşayıbdır. Ancaq o dövrdə buna nail olmaq mümkün deyildi.

Məhz 1991-ci ildə Sovetlər İttifaqında, dünyada gedən ictimai-siyasi proseslərin nəticəsində artıq SSRİ kimi super dövlət dağılmağa məhkum oldu. O dağılan kimi, dərhal bütün müttəfiq respublikalar, biri tez, biri gec öz dövlət müstəqilliyini bəyan etdi. Azərbaycan o birilərdən gec elan etdi. Azərbaycanda bəziləri deyirlər ki, biz milli azadlıq hərəkatı təşkil etmişik, canımızı qurban vermişik, Azərbaycanın müstəqilliyinə nail olmuşuq. Birincisi, o, xalq hərəkatı idi. Kimlərsə özləri üçün sərfəli olduğuna görə, ona milli azadlıq hərəkatı deyirlər. O, xalq hərəkatı idi. Xalq hərəkatı da Dağlıq Qarabağ məsələsi ilə əlaqədar Moskvanın və xüsusən Qorbaçovun Azərbaycana ədalətsizliyindən meydana gəlmişdi. O meydana toplaşan adamların əksəriyyəti oraya ancaq və ancaq Dağlıq Qarabağ məsələsinin ədalətli həll olunması üçün gəlirdilər. Ona görə bu, ümumxalq hərəkatı idi.

O da təbiidir ki, bu bizim tariximizdə çox gözəl səhifələrdən biridir. Demək, hətta o dövrdə xalqımızın lazım olanda öz hüquqlarını, ölkəsinin hüquqlarını qorumaq üçün ayağa qalxmaq imkanı varmış. Ancaq nə qədər də o mitinqlər, filanlar olsaydı, SSRİ kimi böyük, qüdrətli dövlət, böyük hərbi potensiala malik olan dövlət heç bir müttəfiq respublikaya müstəqillik əldə etmək imkanı verməzdi. Təsəvvür edin, 20 Yanvar 1990-cı il. Ondan qabaq Azərbaycanda bir neçə dəfə fəvqəladə vəziyyət tətbiq edilmişdi. 20 Yanvarda Azərbaycana dövlət tərəfindən, yəni SSRİ dövləti tərəfindən misli görünməmiş hərbi təcavüz edildi və buraya böyük qoşun kontingenti yeridildi. Günahsız insanları şəhid etdilər. Faciə baş verdi. Onda SSRİ-yə, onun rəhbərliyinə xalqın nifrəti daha da artdı. Amma xatırlayın, həmin o gün, onun sabahısı gün Azərbaycanda hökumət, dövlət bir qərar qəbul etmək əvəzinə, parlamenti – Ali Soveti toplamaq əvəzinə, sadəcə təslim oldu. Bilirsiniz ki, yanvarın 21–22-də yalnız bir çox vətənpərvər insanların təşəbbüsü ilə Ali Sovetin sessiyası keçirildi. Qərribə hadisə idi ki, Ali Sovetin rəhbərliyi orada yox idi. Amma Ali Sovetin iclasına bizim hörmətli şairimiz Bəxtiyar Vahabzadə rəhbərlik edirdi. Niyə? Çünki qorxurdular. Niyə? Çünki hesab edirdilər ki, bundan bir şey çıxmaz, özünü qorumaq lazımdır.

Bir fakt da mənim xatirimdədir. Həmin o günlər Bakıda tonqallar qalanmışdı. Təkcə Bakıda yox. Mən Moskvada idim, amma bunu bilirdim. Çoxları gətirib partiya biletlərini o tonqallara atırdı. Elədir, yoxsa yox? Mən burada yox idim. Amma Azərbaycan iqtidarı bu fürsətdən istifadə etmək əvəzinə, bir müddətdən sonra müəyyən təbliğat işi apardı, həmin o partiya biletlərini atan adamlar getdilər partiya biletlərini götürdülər. Yəni mən sizə demək istəyirəm ki, o proseslər bax, bu cür gedibdir. Əgər SSRİ 1991-ci ilin sentyabr ayında dağılmasaydı, Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini əldə edə bilməzdi.

Bu bizim üçün, necə deyərlər, Allah vergisi idi. Talenin bizim xalqımıza bəxş etdiyi bir şeydi. Biz bunu qiymətləndiririk. Bu, tarixi hadisədir. Oktyabrın 18-də Ali Sovetdə Konstitusiya aktının qəbul olunması, Azərbaycanın istiqlaliyyətinin bəyan edilməsi ölkəmizin tarixində çox böyük əhəmiyyətə malik olan hadisədir. Ancaq o zaman dağılmaqda olan SSRİ hələ ki, gücünü burada saxlayırdı. Ordu da burada idi, başqası da burada idi. Ona görə də müstəqilliyi qoruyub saxlamaq – mən dəfələrlə demişəm, onu bəyan etməkdən çox çətin

olmuşdur. Bəli, 1991-ci ilin sonundan 1993-cü ilin iyununa qədər müstəqilliyi o vaxt hakimiyyətdə olanlar yaşatdılar. Amma nə qədər faciələr, nə qədər qanunsuzluqlar, nə qədər özbaşınalıqlar oldu.

Bəziləri indi deyirlər ki, müstəqilliyi biz əldə etmişik. Əgər siz həqiqətən bu müstəqilliyi almısınızsa, bəs bunu nə üçün qoruyub saxlaya bilmirdiniz? Nə üçün? Təxminən 1 il 6-7 ay yaşı olan müstəqil Azərbaycan dövləti artıq dağılırdı, parçalanırdı, vətəndaş müharibəsi başlamışdı. Təbiidir ki, Azərbaycanın müstəqilliyi böyük təhlükə altında idi. Sizə bunları deyərək onu bildirmək istəyirəm ki, həqiqi müstəqillik ancaq bizim bu partiyanın 8 il ərzində iqtidarda olaraq həyata keçirdiyi tədbirlər nəticəsində mümkün olubdur. Ona görə də biz müstəqilliyin 10-cu ildönümünü artıq dünyada tanınmış, daxilə ictimai-siyasi vəziyyəti sabitləşdirmiş, ölkəni iqtisadi, sosial, siyasi böhrandan çıxarmış və nəhayət, 1995-ci ildən başlayaraq bütün sahələrdə inkişafı təmin etmiş bir müstəqil Azərbaycan dövləti olaraq qeyd etdik. Bunlara görə də bizim əsasımız vardır deyək ki, Yeni Azərbaycan Partiyası, bizim hamımız və təbiidir ki, Azərbaycanın prezidenti və partiyanın sədri müstəqilliyin həyata keçirilməsinin əsas qüvvəsidir və təkcə onun qorunub saxlanması yox, Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi, ağır şəraitdə inkişaf etməsinin təminatçısıdır.

Bu illər ərzində bizim partiyamız inkişaf edib, genişlənib, möhkəmlənibdir. Onun ideya səviyyəsi çox artmışdır. Buradakı yekdillik, həmrəylik, buradakı ruh yüksəkliyi buna əyani sübutdur.

Biz partiyanın birinci qurultayını iki il bundan öncə keçirdik. Birinci qurultay tarixi hadisə idi. Bəzən soruşurlar ki, nə üçün biz birinci qurultayı belə gec keçirdik? Bu çox aydın məsələdir. Biz o partiyalardan deyilik ki, ildə üç qurultay keçirsinlər, heç bilməsinlər ki, bu qurultayları nədən ötrü keçirdilər və nə nəticə əldə etdilər. Biz partiyamızı inkişaf etdirirdik. Biz partiyamızı genişləndirirdik. Biz Azərbaycanın məsələlərinin həll olunmasında partiyanın iştirakını təmin edirdik. İqtisadiyyatın inkişafında, əmin-amanlığın yaranmasında, ictimai-siyasi sabitliyin təmin olunmasında onun fəal iştirakını təmin edirdik. Ona görə də, məsələn, 1995–1996-cı illərdə, ondan sonra da YAP-ın qurultayının keçirilməsi o qədər də məqsədəuyğun deyildi.

Amma o vaxt ki, biz çox məsələləri həll etdik və partiyamız gücləndi, genişləndi, biz birinci qurultayı keçirdik. Onun gözəl nəticələri indi məlumdur. Partiyamızı rəhbər orqanlarını seçdik. Bu gün də ikinci qurultaya gəlmişik. Məhz bütün bu görülən işlərin nəticəsidir ki, birinci qurultayla ikinci qurultay arasındakı iki il müddətində partiya böyük sürətlə inkişaf edibdir.

Burada bəyan edildi ki, partiyanın 230 min üzvü var. Ancaq mən təkcə sayı demirəm. Mən partiyanın keyfiyyətə yüksəlməsini ən əsas nəticə hesab edirəm. Yəni biz həm kəmiyyət haqqında, həm də keyfiyyət haqqında düşünməliyik. Keyfiyyətsiz kəmiyyət bizə lazım deyildir. Ona görə də bu 230 min üzv partiyanın böyük gücə malik olduğunu göstərir.

Burada deyildi ki, bu dövrdə bəzi adamlar partiyadan xaric oldular, bəziləri ayrı-ayrı təşkilatlarda sədrlik işini apara bilmədilər, onlar dəyişdirildilər. Bunlar hamısı təbiidir.

Partiya canlı orqanizmdir, heç kəs heç vaxt düşünməsin ki, bu partiyada hamı eynidir. Ola bilər, kimsə partiya öz şəxsi məqsədləri üçün, partiyadan istifadə etmək üçün gəlibdir. Ona görə partiya həmişə baxır, süzgəcdən keçirir, ələyir. O şəxslər ki, partiyanın tələblərinə cavab vermir, onlar bir bəhanə ilə ya özləri uzaqlaşır, yaxud da ki, partiya onlardan imtina edir. Bu barədə danışarkən mən bildirmək istəyirəm ki, bizim partiyamıza qəbul, partiyanın inkişafı çox sağlam təməllər əsasında qurulmuşdur.

Burada kimsə dedi ki, bu müddətdə partiya filan qədər adam cəlb edibdir. Mən bu fikirlə razı deyiləm. Biz heç kəsi partiya cəlb etmərik və etməyəcəyik. Bizim partiya üzv olan adamlar, bizim partiya qoşulmaq istəyənlər, bizim partiya gələn adamlar ancaq və ancaq öz qəlbinin, öz zehninin hökmü ilə gəlməlidir, öz könlü ilə gəlməlidir. Bilməlidir ki, bu partiya onun bütün arzu və istəklərinə cavab verən partiya.

Biz partiya yeni-yeni üzvlər qəbul edirik, ancaq partiya gələnləri. Partiyaya heç kəsi cəlb etmərik. Bu bizə lazım deyil, qətiyyən lazım deyildir. Xahiş edirəm, mənim bu fikirlərimi həm partiyanın idarə həyəti, həm də partiyanın bütün yerli təşkilatları nəzərə alsınlar. Mən əminəm ki, bizim partiya getdikcə inkişaf etdiyinə görə və iqtidarın fəaliyyətindəki uğurlara görə insanlar bu partiyanın nə olduğunu daha da yaxşı anlaya bilirlər və belələri öz talelərini Yeni Azərbaycan Partiyasına bağlayırlar. Bizə belə sədaqətli, saf niyyətlə və saf duyğularla gələn partiya üzvləri lazımdır.

Partiyamız, onun yerli təşkilatları çox iş görüblər. Ancaq hesab etməyin ki, həm yerli təşkilatların içərisində, həm partiyanın rəhbərliyində nöqsanlar, çatışmazlıqlar, bəzən səhvlər də yoxdur. Bunlar var. Bir yerdə çox, bir yerdə az. Biz heç vaxt «Hər şey yaxşıdır», «Hər şey – urra» – belə fikirdə olmamalıyıq. Partiyada gərək elə mühit yaransın ki, yaxşı ilə pis seçilə bilsin. Fəal və passiv partiya üzvləri bir-birindən seçilə bilsin.

Kimsə, haradasa bizim partiya mənsubiyyətindən sui-istifadə edərsə, yaxud da ki, partiya üzvü olaraq kimsə müəyyən dövlət orqanlarında vəzifədədirsə, onların səhvlərini heç vaxt bağışlamaq olmaz. Ona görə də partiyadaxili demokratiya, fikir azadlığı mütləq təmin olunmalıdır. Heç kəs heç nədən qorxmamalıdır. İndi keçmişdəki vaxt deyildir ki, Kommunist Partiyasından kim çıxırdısa, hesab edirdilər o, artıq ölüb getdi. Yox. Yenə də deyirəm, bu partiya könüllülər partiyasıdır. YAP qəlbən bağlı olanların partiyasıdır. Ona görə də gərək partiyada, yenə də deyirəm, hər bir təşkilatda partiyadaxili demokratiya bərqərar olsun. Fikir mübadiləsi olsun, fikir

azadlığı olsun. Yalnız bu yolla biz partiyamızı həmişə sağlamlaşdırı, daha da mətinləşdir, daha da gücləndirə bilərik.

Partiyamız gərək təbliğat işləri ilə də çox ciddi məşğul olsun. Azərbaycanda biz hakimiyyətə gələndən insanlar tam azadlıq, sərbəstlik, o cümlədən söz azadlığı, mətbuat azadlığı Konstitusiyaya ilə təmin olunubdur. Biz də bunu əməli surətdə yerinə yetiririk. Azərbaycan cəmiyyətində müxtəlif qüvvələr vardır. Bizim partiya, bizim iqtidara müxalifətdə olan partiyalar, yaxud qüvvələr var. Buna da təəccüb etmək lazım deyildir. Demokratik dövlətdə hamı bir cür ola bilməz. Hamı eyni fikirdə ola bilməz. Demokratiyanın əsas prinsiplərindən biri budur ki, siyasi plüralizm hökm sürsün. Biz də bunu edirik və etməyə çalışırıq.

Ona görə də Azərbaycanda bizim partiya, bugünkü iqtidara müxalifətin mövcudluğu heç kəsi narahat etməməlidir. Bu tamamilə təbii haldır. Əgər müxalifət olmasa, demokratiya da olmaz. Ancaq bunun ikinci tərəfi də var. Bizim iqtidarda çox yüksək vəzifələrdəki bəzi adamlar partiya üzvü deyillər. Təəssüflər olsun ki, onlar bu partiyanın kölgəsində, Azərbaycan prezidentinin – bağışlayın, mən bu sözü deməyə məcburam – kölgəsində oturlar, işləyirlər işlərini görürlər, ancaq siyasi mübarizəyə qoşulmurlar.

Biz böyük partiya, iqtidarda olan partiya. Amma bizimlə mübarizə edənlər var. Əgər ayrı-ayrı adamlar, məsələn, bizim siyasi işlərdə çalışanlar bizimlə mübarizə edənlərlə məşğul olmasalar, partiyanın hər bir üzvü bunu özünün vəsifəsi kimi anlaya bilməsə, bu, əlbəttə ki, həm partiya, həm də iqtidarı zəiflədəcəkdir. Ona görə də bizim partiyanın üzvlərinin hər biri, partiya təşkilatları daim partiyanın və iqtidarın qorunması üçün, möhkəmlənməsi üçün öz payını verməlidir, öz xidmətini göstərməlidir.

Düşünməməlidir ki, onsuz da biz iqtidardaydıq, müxalifət nə edirsə-etsin, bu, düz deyildir. Müxalifət haqqında mən bir neçə kəlmə deyəcəyəm. Bunu deyərək mən onu da nəzərə alıram ki, bizim müxalifət – burada artıq çox deyildi – normal müxalifət deyildir. Bizim müxalifət çox radikal, düsməncəsinə mövqələrdə duran müxalifətdir. Onlar və onlara havadarlıq edənlər çoxsaylı qəzetlər, jurnallar buraxırlar. Bu qəzetlərdə də, təbii ki, onlar özlərini təbliğ edirlər. Amma ondan da çox iqtidarı tənqid edirlər, iqtidarı təhqir edirlər, şayiələr, yalanlar, uydurmalar yazırlar və beləliklə də, bizim hamımızı ləkələmək istəyirlər. Ona görə də bunlar ifşa olunmalıdır.

Müxalifət müxalifətliyini etsin, amma ona cavab verilməlidir. Özü də tutarlı cavab verilməlidir. Ancaq tək-tək adamlar yox, bizim bir neçə qəzetimiz var, tək-cə onlar yox, hər kəs öz yerində cavab verməlidir.

Çünki, ümumiyyətlə, bu, iqtidar–müxalifətin prinsipidir. Ancaq mən sizə deyə bilərəm ki, bizim müxalifət mənfi nöqteyi-nəzərdən dünyada bütün müxalifətlərdən fərqlidir. Heç bir ölkədə belə müxalifət yoxdur. Bunlar, üzr istəyirəm, hər bir, hətta çirkin, tərbiyəsiz yollara gedirlər, qəzetlərində təhqir edirlər. Hamıdan çox kimi? Prezidenti.

Mən bu müxalifət qəzetlərini heç oxumuram. Amma mənim işçilərim var, bəzən oxuyurlar, hər dənbir soruşuram ki, burada nə var, nə yox? Bir də görürsən ki, «Yeni Müsavat» qəzetinin bir nömrəsində on məqalə Heydər Əliyevə həsr olunubdur. Yəni Heydər Əliyevi tərifləyirlər ki? Heydər Əliyevə yaxşı adam demirlər ki? Yalanlar, uydurmalar, təhqirlər, filanlar. İndi də İlham Əliyevi hallandırmağa başlayıblar. Amma bunu elə bizim partiyanın üzvləri də oxuyurlar. Bizim iqtidar da, mənim yanımda böyük vəzifədə olan adamlar da oxuyurlar, sakit oturlar. Ancaq bizim iqtidarda olan adamlardan kiminsə haqqında hansısa bir uydurma, yalan yazırlarsa, o, artıq partlayır, gecə yata bilmir, nə bilim, özündən çıxır ki, niyə onun haqqında yazıblar. Təəssüflər olsun ki, bəziləri də, məsələn, yazırlar ki, filankəs prezident olacaq, filankəs Milli Məclisin sədri olacaq, filankəs filankəs olacaqdır. Əlbəttə, mən heç narahat deyiləm. Mən prezidentəm və uzun müddət prezident olacağam, narahat olmayın.

Ancaq başqa vəzifəli şəxslərin bəziləri fikirləşməyə başlayır ki, yəqin onları işdən çıxaracaqlar. Bəziləri fikirləşməyə başlayır ki, bəlkə prezidentin mənə münasibəti dəyişibdir. Bəziləri deyirlər, yox, bu bizi təhqir etdi, filan etdi. Bilirsiniz, mən, ümumiyyətlə, o qəzetlərdə dərc olunan təhqirləri, yalan şayiələri, uydurmaları və bu kimi məqalələri – mənəviyyətsiz, tərbiyəsiz insanlar tərəfindən yazılan məqalələri mənəviyyətsiz, tərbiyəsiz məqalələr kimi qəbul edirəm.

Dünən «Müsavat» qəzetində yazıblar ki, Heydər Əliyevin səhhətində problemlər var. Qurultayda iştirak etməyəcək, çıxış etməyəcək, filan. Ay vicdansızlar. Heydər Əliyev 18 oktyabrda Azərbaycanın müstəqilliyinin 10-cu ilində burada, bu kürsüdən iki saat nitq söyləyibdir. Ondən bir az sonra, noyabr ayının 9-da dünya azərbaycanlılarının iki gün keçən qurultayında iştirak etmişəm və bir saat yarım nitq söyləmişəm. Bu gün də sizin qarşınızdayam. Qoy bunu görsünlər, eşitsinlər. Mən bunları deyərək, əsas fikri bir də izah etmək istəyirəm ki, bax, belə bir qeyri-normal müxalifət və müxalifət qəzetləri olduğu halda, belə dağıdıcı, yalançı, böhtançı yazılar gətirdiyi halda, gərək hamımız mübarizədə olaq. Mən mübarizədəyəm. Hamısının cavabını necə lazımdır, verirəm. Amma o yazıların da heç birinə fikir vermirəm. Çünki hamısı yalandır, nəyinə fikir verəcəyəm? Əgər məni bir şey narahat edərsə, izahat verərdim, bəli, bu məni narahat edir. Amma neçə ildir ki, bu yalanları yazırlar, yazırlar, yazırlar. Mənə belə gəlir ki, elə ömürlərinin axırlarına qədər yazacaqlar və bəlkə o dünyada da yazacaqlar.

Mən sizin hamınızı – həm burada oturanları, həm orada oturanları, həm də bizim bütün partiyanı siyasi mübarizədə iştirak etməyə, onlara tutarlı cavablar verməyə, onların çirkin hərəkətlərini ifşa etməyə dəvət edirəm. Bunlar sizin hamınızın borcudur.

Siyasi məsələ haqqında danışarkən bir məsələyə toxunmaq istəyirəm. Bizim partiyamızda əsasən çox yüksək səviyyəli insanlar vardır. Burada deyildi, alimlər – professorlar, akademiklər, sadəcə çox ağıllı adamlar, mütəxəssislər vardır. Ona görə, ümumiyyətlə, bizim partiyanın say tərkibi, yəni ümumi tərkibi intellektual nöqteyi-nəzərdən çox yüksəkdir və heç bir partiya bununla müqayisəyə gələ bilməz.

O biri partiyalarda 3-4 adam var. Guya onların başçılardır. Onlar da siz bilirsiniz də... Bu barədə danışmaq istəmirəm. Amma qalan kim var, heç bilinmir. Azərbaycan cəmiyyətinin qaymağı bizim partiyadadır. Ancaq bu o demək deyil ki, biz elə durduğumuz yerdə durmalıyıq. Bizim partiyada gərək partiya üzvlərinin siyasi, iqtisadi və bütün beynəlxalq məsələlərlə əlaqədar, başqa məsələlərlə əlaqədar bilikləri, səviyyələri get-gedə artsın. Heç kəs yerində donub dura bilməz. Kim ki, donur, o, artıq cəmiyyət üçün o qədər də lazım deyildir. Hər kəs inkişafda olmalıdır. Bizim partiyanın üzvləri də daim inkişafda olmalıdırlar. Əgər o bu gün böyük bir işi bilən adamdırsa, alimdirsə, gərək sabah ondan da yüksək alim olsun, yaxud ondan da yüksək mühəndis olsun, ondan da yüksək aqronom olsun, ondan da yüksək ticarətçi, biznesmen olsun və sair. Ona görə də mən hesab edirəm ki, bu qurultaydan sonra bizim partiyanın konkret iş planında bu məsələləri mütləq qeyd etmək lazımdır.

Burada məruzədə və çıxışlarda Yeni Azərbaycan Partiyasında gənclərin tutduğu yer haqqında məlumatlar verildi. Bu, təbii bir şeydir. Həyat inkişaf edir, nəsillər nəsilləri əvəz edir. Naxçıvanda bizim partiyayı yaradanlar, mən bunu demişəm, indi də deyirəm – partiyanın veteranlarıdır, partiyanın qızıl fondudur. Bizim partiyada bunlara həmişə hörmət olmalıdır və onların xidmətləri həmişə yüksək qiymətləndirilməlidir. Əgər partiya sonra gələnlər olmasaydı, bizim partiyanın 230 min üzvü olmazdı. Əlbəttə ki, kim qəlbinin hökmü ilə, könlüdən bizim partiya gəlir, onların hamısı qiymətlidir. Amma eyni zamanda, gərək partiyada gənclərin sayı daha da artıq olsun. Çünki gənclər bu partiyada bisməlidirlər.

Məsələn, burada universitetdən çıxış edən tələbə dedi ki, 1992–1993-cü illərdə mənim 10 yaşım var idi. Doğrudan da belədir. Bu gün 20 yaşı olan adamın, yaxud 18 yaşı olan adamın 1991–1993-cü illərdə 10 yaşı var idi. O vaxtkı ictimai-siyasi vəziyyəti bizim kimi bilməzdi. Mən bəzən tarixin çox şeylərindən gördüklərimi deyirəm. Ona görə ki, mən bu illəri yaşamışam, çox şey görmüşəm, çox məsələlərlə rastlaşmışam. Əlbəttə, bu qədər həyat sürərək mən hər şeyi görmüşəm və hər şeyi də qiymətləndirə bilirəm. Amma bu gənc, hansı ki, SSRİ dağılanda onun 10 yaşı var idi, indi 20 yaşı var, onun keçmiş dövr haqqında məlumatı yoxdur. Azərbaycanın müstəqillik yolunun nə qədər ağır dövrdən keçməsindən onun məlumatı yoxdur. Ona görə mənə belə gəlir ki, birincisi, gənclər bizim partiyanın sıralarında xüsusi qayğıya malik olmalıdırlar. Onlara qayğı göstərmək lazımdır. İkincisi də, gənclər arasında geniş iş apararaq, partiyanın nizamnaməsini, məramnaməsini və partiyanın gördüyü işləri bunlara anlatmaq lazımdır. Onda, əlbəttə ki, gənclər bizim partiyayı yaxşı tanıyacaqlar. Əgər yaxşı tanıyacaqlarsa, doğrudan da bir gənc adam kimi, bizim partiya məhəbbəti, könlü olacaqsın, onlar bizim partiya gələcəklər.

Hesab edirəm ki, bizim partiyanın bu barədə yaxşı gələcəyi vardır. Çünki indi partiyada olan gənclər, bundan sonra da partiya gələcək gənclər bizim gələcək nəsillərimizdir. Onlar 1992-ci ildə Naxçıvanda əsası qoyulmuş və 1993-cü ildən iqtidarda olan partiyamızın gördüyü işlərin davamçısı olmalıdırlar. Hesab edirəm elə nəsil yetişdirməliyik ki, təkcə bizim vaxtımızda yox, bizdən sonra da onlar Azərbaycanın xətalara düşməsinə imkan verməsinlər. Onlar düz yolla, doğru yolla, milli hissiyyatlar yolu ilə və bizim partiya sədaqətli yolla getməlidirlər.

Bizim partiyada qadınların xeyli yer tutması da sevindirici haldır. Qadınlar cəmiyyətdə çox həlledici təbəqədir. Deyirlər ki, çox adamlar, kişilər qadınlardan qorxurlar. Yəqin burada oturanlardan da belələri var. Niyə qorxur, nədən ötrü qorxur? Çünki qadın həmişə çalışır ki, ailə sağlam olsun. Qadınların əksəriyyəti ailənin əxlaqını qoruyur. Amma qorumayanlar da var. Qadın ailənin özəyidir, ailəni saxlayan bir insandır. Ona görə də bütün qadınlar bizim cəmiyyətdə çox əhəmiyyətli rol oynayırlar. Təkcə dövlət işlərində, yaxud da ki, biznesdə, filanda yox. Evdə oturub ailəsini saxlayır, öz ailəsi ilə məşğuldur. Amma onun xidməti ondan ibarətdir ki, uşaqları sağlam böyüsunlər. Xidməti ondan ibarətdir ki, onun əri gedib içkiyə qurşanmasın, pis yola düşməsin. Bax, bunlar hamısı qadınların ailədə rolunu göstərir.

Mən bunları deyərək, qadınların bizim üçün nə qədər əziz olduğunu bir daha bəyan etmək istəyirəm. Ancaq eyni zamanda bizim partiyada olan qadınlar, əgər doğrudan könlüdən bizim partiyadırlarsa, onlar bizim üçün çox əzizdir. Çünki siyasi işlərlə əksərən kişilər məşğul olur. Elə başqa partiyaların tərkibində də həmişə belə olubdur. Amma bizim partiyada qadınların burada deyilən qədər olması partiyamızın cəmiyyətin bütün təbəqələrini təmsil etməsini göstərir.

Partiyamızda, yerli təşkilatlarda qadınlara xüsusi qayğı göstərmək lazımdır. Onların problemləri ola bilər, bunları mütləq həll etmək lazımdır. Onlara kömək etmək lazımdır. Təbiidir ki, bunlar hamısı bizim partiyanın üzvü olan qadınların partiya daha da sədaqətlə xidmət etməsinə yardım edəcəkdir.

Beləliklə, bizim partiyanın mənzərəsini bu gün həm məruzədə, çıxışlarda dedilər, həm də mən öz nitqimdə bildirdim və qarşımızda duran vəzifələr haqqında da danışdım. Biz ötən səkkiz ildə Azərbaycanda böyük sınaqlardan – bilirsiniz, 1993-cü, 1994-cü, 1995-ci illərdə dövlət çevrilişlərinə cəhd, ondan sonra mənə qarşı terror, raketlə təyyarənin vurulması, körpünün partladılması cəhdləri, başqa şeylərdən keçdik və dövlətimiz möhkəmləndi. Bizim dövlətimiz, həm iqtidar, həm də partiyamız məhz bu cür şər, cinayətkar qüvvələrlə, xalqımıza qarşı xəyanətkar olan qüvvələrlə mübarizədə möhkəmləndi. Ancaq bizim əsas məqsədimiz ondan ibarət olubdur ki, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini möhkəmləndirək və inkişaf etdirək. Biz bunu etmişik və artıq Azərbaycanda dövlət müstəqilliyi sarsılmazdır, dönməzdir və əbədidir. Ancaq bunun üçün çox işlər görmək lazım idi. Təkcə elə deyəsən ki, biz dövlət müstəqilliyini möhkəmləndiririk... Nə cür möhkəmləndirirsən? Nə edirsən? Biz iftixar hissi ilə deyə bilərik ki, 1993-cü ilin o ağır böhran dövründən ölkəmizi çıxardıq və böhran vəziyyətini ləğv etdik, ictimai-siyasi sabitlik yaratdıq və onu qoruyuruq. Baxmayaraq ki, daxilimizdə olan guya bəzi siyasi partiyalar, qruplar, filanlar demokratiya pərdəsi altında ictimai-siyasi sabitliyi pozmaq istəyirlər, amma bu onlara müyəssər olmayacaqdır. Heç kim bunu poza bilməyəcək, Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitlik, insanların rahat yaşaması, insanların əmin-amanlığı daimi olacaqdır.

Ancaq bunlar hamısı vasitədir. Əsas vəzifəmiz isə Azərbaycanın dövlət quruculuğudur. Azərbaycanda keçirilən islahatlardır – siyasi, iqtisadi, sosial və başqa islahatlardır. Yeni Azərbaycanı tutduğu yol ilə, demokratiya yolu ilə, bazar iqtisadiyyatı yolu ilə ardıcıl surətdə inkişaf etdirməkdən ibarətdir. Biz burada da çox şeyə nail olmuşuq.

Bu gün qürur hissi ilə deyə bilərik ki, Azərbaycanda yeni bir sistem yaranıbdir. Dünya standartlarına yaxınlaşan, dünya standartlarına çatmağa çalışan hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət yaranıbdir. Budur bizim nailiyyətimiz. Bu, nə təhər deyərlər, təkcə bir çərçivədə olan məfhum deyildir. Bu, bütün sahələrdə özünü göstərir. Bizim Konstitusiyamız, qəbul etdiyimiz qanunlar, onların icrası, cəmiyyətə bütün sahələrdə verilən azadlıq, sərbəstlik – bunlar hamısı bizim dövlətçilik anlayışımızın tərkib hissələridir.

Mən dedim ki, bir çox sahələrdə, yəni bütün sahələrdə islahatlar aparıldıq və bunlar öz nəticəsini verir. Bu onu göstərir ki, Azərbaycanın müstəqilliyini elan edəndən sonra bəyan etdiyi demokratiya, bazar iqtisadiyyatı, sərbəst iqtisadiyyat, Dünya Birliyinə, dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya prinsiplərinə biz həm başlamışıq, həm də böyük nailiyyətlər əldə etmişik və elə yola çıxmışıq ki, artıq bundan sonra daha da sürətlə irəliləyəcəyik.

Azərbaycanda müxalifətdə olan partiyalar daim demokratiya haqqında danışirlər. İndi hamısı, hərə özünə bir demkonqres yaradıbdır. Burada bir demkonqres, orada o biri demkonqres, sabah üçüncü demkonqres də yaranacaqdır. Sən hələ Azərbaycan üçün bir iş görməmişən. Azərbaycanda demokratiyanı yaradan, inkişaf etdirən biz, Azərbaycanda islahatları həyata keçirən biz, Azərbaycanı dünyada tanıdan biz, bütün azadlıqları verən biz, indi necə oldu ki, siz demokrat oldunuz, iqtidar və Yeni Azərbaycan Partiyası antidemokrat oldu? Mən deyirdim ki, mübarizə aparaq, bax, bunları ifşa etmək lazımdır.

Bilirsiniz, adam özünə istədiyi adı qoya bilər – Həsən də, Hüseyn də, Məmməd də, Şirməmməd də, Aslan da. Bu, insana xas olan şeydir. Ancaq təbiidir, siyasi partiya özünə ad qoyur, amma ondan savayı, özünü hansısa bir mütərəqqi işin aparıcısı hesab edir.

Bizdə isə bu ona bənzəyir ki, heç bir şey etməyəsən, amma deyəsən, bunu da mən etdim, onu da mən etdim, başqasını da mən etdim. Azərbaycanda həqiqi demokratiya yaranıbdir, onu yaradan da Azərbaycan iqtidarındır, onun prezidentidir, Yeni Azərbaycan Partiyasıdır və biz heç bir demkonqres tanımırıq.

Demokratiyanın prinsipləri nədən ibarətdir? Siyasi plüralizm, söz azadlığı, vicdan azadlığı, sərbəst iqtisadiyyat, hər bir insanın tam azad olması, demokratik seçkilərin keçirilməsi, demokratiya prinsipləri əsasında dövlət təsisatlarının yaranması və müxtəlif istahatların həyata keçirilməsi. Demokratiya mücərrəd anlayış deyildir, bunlardan ibarətdir. Biz bunları etmişik və edirik. Əgər biz bunları etməsəydik, Azərbaycan ötən dövrdə ağır vəziyyətdən çıxıb indi bu səviyyəyə qalxa bilərdimi? Ona görə həqiqi demokratiya iqtidarın yaratdığı demokratiyadır. Həqiqi demokratiya Yeni Azərbaycan Partiyasına mənsubdur.

Müxalifətdəkilər indi demokratiya pərdəsi altında nə edirlər? Dedim, qəzetlərdə yazırlar, çalışırlar özlərinə tərəfdarlar toplusınlar. Bu da mümkün deyildir. Burada Qusar rayonundan çıxış edən nümayəndə çox gözəl sözlər danışdı. Mən çox faktlar deyə bilərəm. Amma mən 1993-cü ildə buraya gələndə – bizim o nümayəndə yəqin ki, onların şahidi olubdur – Qusarda nə vəziyyət var idi. Oraya bir icra hakimiyyəti başçısı qoymuşdular. O gah Rəhim Qaziyevə xidmət edirdi, gah o birilərinə xidmət edirdi və eyni zamanda orada qeyri-sağlam əhval-ruhiyyə getdikcə güclənirdi. Orada çox gərgin vəziyyət yaranmışdı. 1993-cü ildə cəmi bir ay idi ki, mən buraya gəlmişdim, Zuxul və Piral kəndlərində böyük bir hadisə baş verdi. Əlbəttə ki, hadisə Azərbaycanı parçalamaq, separatçılıq əhval-ruhiyyələri ilə bağlı idi.

Mən Qusardan gələndə bizim nümayəndə ilə yüz faiz razıyam, onların ən böyük səhvlərindən biri o oldu ki, Azərbaycan millətini, yüz illərlə formalaşmış Azərbaycan millətini parçalamağa başladılar – bunlar türklərdir, o birisilər kürdlərdir, ləzgilərdir, avarlardır, talışlardır, filandır, filandır, filandır. Amma, demək, Azərbaycanın, nə təhər deyərlər, böyük elitası bunlardır. Bundan da dəhşətli şey yoxdur və bu, Azərbaycanın parçalanma vəziyyətinə düşməsinin əsas səbəblərindən biri olmuşdur. Biz bunları aradan götürdük.

Mən bu gün deyirəm ki, Azərbaycan xalqı vahid xalqdır. Azərbaycanın dövlət siyasəti azərbaycançılıq əsasında qurulubdur. Biz hamımız, hansı bölgədən olmağımızdan asılı olmayaraq, azərbaycanlı kimi on illərlə, yüzillərlə belə böyümüşük. Heç vaxt deməmişik bunun kökü nədir. Azərbaycanda yaşayan insanların hamısı – mən xristianları demirəm – həmişə özünü azərbaycanlı hesab ediblər. Onlar həqiqətən, azərbaycanlılardır və hamımız birlikdə ən əsas məqsədimizi – azərbaycançılığı möhkəmləndirmək, qorumaq və bütün Azərbaycan xalqını, Azərbaycan əhalisini bunun ətrafında birləşdirməkdir.

Mən dedim, müxalifətin fəaliyyəti bir qəzetlərdədir, bir də mitinqlər keçirmək istəyirlər. Keçirirlər, bəzən 500 adam yığırlar, bəzən nə bilim, neçə adam yığırlar.

Xatirimdədir, 1993-cü ildə siz məni buraya dəvət etdiniz, xalq da dəvət etdi. Amma həqiqətən, o vaxtkı mərhum prezident mənə dörd gün telefon açdı, məni dəvət etdi. Parlamentin sədri, Baş nazir məni dəvət etdilər. Amma mən gəlmək istəmirdim. Bu hadisələr məlumdur, gəldim, parlamentin sədri seçildim. Bir gün prezidentin, mərhum Əbülfəz Elçibəyin yanında idim. Azərbaycanda ağır vəziyyət idi, Surət Hüseynov da oradan ordusu ilə artıq Bakıya gəlirdi.

Onlar Prezident sarayının qarşısında mitinq keçirmək istəyirdilər. Mən bunu bilmirdim, prezidentin yanında oturmuşdum. Gəldilər, dedilər ki, bəy, mitinqə toplaşın, sizi gözləyirlər. Mən onun otağında, kabinetində idim, pəncərədən baxdım, gördüm orada cəmi 200–300–400 adam var, hamısı da hərbi formada. Nə mitinq var, nə vətəndaşlar var. Bax, onların mitinqi bu idi. İndi döşlərinə çox döyürlər ki, Azadlıq meydanında bir milyon adam yığılırdı. Bəli, yığılırdı, amma sizə görə yox. Siz Azərbaycanda böhran yaradanda heç kəs sizi dəstəkləmədi, heç kəs gəlmədi.

Biz də mitinq keçirmişik. Nə vaxt? 1994-cü ilin oktyabr ayında Surət Hüseynov və OMON-un başçısı gedib bizim prokurorluğu zəbt etmişdilər. Onlar bir yerdə hərəkət edirdilər. Surət Hüseynov da hakimiyyəti ələ keçirmək istəyirdi. Gəncədə bir çox şeyləri almışdı. Mən indi həqiqəti sizə deyirəm, o vaxt mənim əlimdə ordunun böyük hissəsi yox idi, ayrı-ayrı adamların əlində, o cümlədən Surət Hüseynovun əlində idi. Mən çox vasitələrdən istifadə elədim. Surət Hüseynovu çağırdım, dedi, mən bilmirəm. Sonra ikinci dəfə çağıranda yox oldu, onu beş-altı saat tapa bilmədim. Amma artıq Gəncədə çox şeyi əllərinə keçirmişdilər. Mən axşam saat 10.00-da camaata müraciət etdim. İki saatın içində Prezident sarayının qarşısında yüz minlərlə insan toplaşdı. Mən baxırdım, bəzi qoca qadınlar, gənc qadınlar qucağında südəmər uşaqla gəlmişdilər. Hətta mən bir uşağı alıb öpdüm, yadımdadır. Orada kimlər yox idi. Mən mitinq etmədim, sadəcə, xalqa müraciət etdim. Dedim ki, dövlətçilik təhlükə altındadır, xahiş edirəm, Prezident sarayının ətrafına toplaşsınız. Bununla da onların qarşısını aldım.

Xatirinizdədir, sabahısı gün Azadlıq meydanında təkcə Bakıdan yox, başqa yerlərdən bir milyondan artıq insan toplaşdı. Bəli, biz orada mitinq etdik. Amma başqa mitinqə ehtiyacımız yoxdur. İndi siz, müxalifət gedib 500–600, 1000–2000 adam yığıb mitinq etməklə nə istəyirsiniz, nə deyirsiniz? Şüarlar nədir: çörək, xalq səfalət içindədir, bir az da Oarabağ məsələsini çox hallandırirlər. Onların tələbləri bunlardır.

Yaxşı, xatirinizdə deyilmi ki, həmin 1992–1993-cü illərdə burada çörək yox idi? Bunu unutmusunuz? İndi Azərbaycanda çörək doludur, o yer yoxdur ki, çörək olmasın. Əlbəttə, bəzi adamlar var ki, kasıbdırlar, çox şeyləri ala bilmirlər. Amma hamısı çörəyi alır.

Müxalifət deyir ki, bu iqtidar heç bir iş görməyibdir. Mən dövlətçilik barəsində gördüyümüz işlər haqqında danışdım. Ancaq mən sizə iqtisadiyyat sahəsində əldə olunan nailiyyətlər haqqında bir neçə məlumat verirəm ki, həm özünüz biləsiniz, həm də siz bunlardan siyasi mübarizədə istifadə edə bilərsiniz. Təəssüf ki, bizim adamların çoxu bu konkret rəqəmləri bilmir və onlardan istifadə etmir.

1991–1995-ci illərdə ümumi daxili məhsul 58 faiz, sənaye məhsulu 67 faiz, kənd təsərrüfatı məhsulu 48 faiz azalmışdı. Təsəvvür edin. Ancaq 1996–2001-ci illərdə ümumi daxili məhsul üzrə artım 55 faiz olubdur. Təsəvvür edin, ondan qabaqkı beş il ərzində 58 faiz azalmış, amma sonrakı beş il ərzində 55 faiz artmışdır. Sənaye məhsulu təxminən 20 faiz artıbdir. Kənd təsərrüfatı məhsulu üzrə, demək olar ki, 40 faiz artım var. Ömtəə dövriyyəsi 2 dəfə artıbdir. Bizim gördüyümüz işlər budur. Hamısı statistikadadır, həm bizim dövlət statistikasında, həm də bütün dünyada maliyyə mərkəzlərində olan rəqəmlərdir.

Kapital qoyuluşunun həcmi 1991–1995-ci illərdə 43 faiz azalmışdı. 1996–2001-ci illərdə isə 4 dəfə artmışdır. Təsəvvür edin. Əgər 1991–1995-ci illərdə inflyasiyanın səviyyəsi ildə 14–18 dəfə, yəni 1800 faiz artırdısa, 1996–2001-ci illərdə, yəni beş ildə artım cəmi 16 faiz olmuşdur. Yəni, demək olar ki, inflyasiya yoxdur və bu 16 faiz də tamamilə təbiidir. Bu, maliyyə sistemində olan təbii bir şeydir. Azərbaycan MDB ölkələri içərisində, demək olar, yeganə ölkədir ki, artıq 5-6 ildir biz inflyasiyanın qarşısını almışıq.

İnflyasiya nə deməkdir? İnflyasiya artanda pul qiymətdən düşür, alıcılıq qabiliyyəti azalır. Məsələn, indi biz çox böyük ürək ağrısı ilə müşahidə edirik ki, Türkiyədə böyük inflyasiya oldu və bu dərhal iqtisadiyyata böyük təsir göstərdi. Amma bizdə inflyasiya yoxdur.

Biz konkret olaraq hansı sahədə nələr əldə etmişik? Məsələn, kənd təsərrüfatında biz 1995–1996-cı illərdən torpaq islahatı keçirdik. O vaxt bu bizim üçün cəsarətli addım idi. Çünki MDB ölkələrinin heç birində torpaq

islahatı keçirilməmişdir və çoxunda bu günə qədər də aparılmamışdır. Bəzilərinə kolxozlar, sovxozlar var, bəzilərinə torpağı 20, 30 illiyə icarəyə verirlər. Amma biz nə etdik? Biz bu islahatla torpağı kəndlilərə verdik. Mal-qaranı kəndlilərə verdik. Texnikanı kəndlilərə verdik. Çünki biz inanırdıq ki, kənd təsərrüfatını ancaq bu yol ilə inkişaf etdirə bilirik və etdirdik.

İndi təsəvvür edin, 1995–2001-ci illərdə taxıl yığımı 2 dəfə artmışdır. Bu il 2 milyon tondan çox taxıl yığılmışdır ki, bu da rekord göstəricidir. Kartof istehsalı 3,9 dəfə artmış, 605 min ton olmuşdur. Mən keçmişdə burada işləyən adam kimi, deyə bilərəm ki, biz 1970-ci illərdə cəmi 100 min ton kartof istehsal edə bilirdik və qalanını xaricdən alırdıq. İndi isə, dediyim kimi, 600 min tondan çox kartof istehsal edilib və bu da 1995-ci ilə nisbətən 3,9 dəfə artım deməkdir.

Tərəvəz istehsalı 2,1 dəfə artmış, 880 min ton olmuşdur. Bu da rekord göstəricidir. Kartof istehsalı da rekord göstəricidir. Bostan məhsulları 6,9 dəfə artmışdır. Təsəvvür edin, 6,9 dəfə artmışdır. Bu da rekord göstəricidir. Meyvə-giləmeyvə 1,5 dəfə artmışdır. Ət istehsalı 40 faiz, süd istehsalı 1,3 dəfə artmışdır. Bunlar da rekord göstəricilərdir. Heç biri indiyə qədər olmamışdır. Beləliklə, biz kənd təsərrüfatında nə qədər böyük nailiyyətlər əldə etmişik. Çörək, ərzaq dediyimiz şeylər, bunlardır.

Burada iki böyük nəticə var. Birincisi, kəndli torpağının sahibidir, işləyir, məhsul istehsal edir, satır, qazanır. İkincisi, respublikamız lazım olan ərzaq malları ilə təchiz olunur. Biz indi xaricdən ət, kartof, başqa şeylər gətirmirik. Daxili məhsul hesabına yaşayırıq. Məhz buna görədir ki, kənd yerlərində – burada kənd yerlərindən gələnlər var, onlar mənim dediyimi təsdiq edirlər – böyük tikinti işləri gedir, evlər tikilir, abadlıq işləri gedir.

Məsələn, Qaradağda daş karxanası var, mənə deyirlər ki, oradan 400 kilometr məsafəyə mişar daşı aparırlar ki, ev tiksinlər. Birincisi, baxın, bu daşın qiyməti, ikincisi, onun nəqliyyat xərci. Üçüncüsü də, təkcə daş deyil ki, başqa şeylər də var. Demək, bunlar hamısı kəndlinin rifah halının yaxşılaşmasını göstərir. Doğrudur, ola bilər rayon mərkəzlərində, torpaqla əlaqədar olmayan sahələrdə belə deyildir. Ancaq bu da bizim günahımız deyil, bazar iqtisadiyyatı belədir ki, kim çalışır, iş görür – qazanır və təbii ki, nəticəsini də götürür.

Heyvandarlıq məhsulları istehsalının həcmi 1996-cı ildən başlayaraq ildə orta hesabla 4–5 faiz artmışdır. Məsələn, mən sizə bir problem barədə deyim. Biz 1970-ci illərdə maldarlıqla məşğul olurduq. Nə qədər çalışırırdıq ki, – kənd yerindən olan adamlar yəqin məni daha yaxşı başa düşürlər – qaramalda inəklərin sayını 25 faizə çatdırırdıq. Çünki inək süd verir, inək doğur, bala verir. Demək, qaramalın sayını artırır. Amma 25 faizə çatdırı bilmirdik. 23–24 faiz ən yüksək göstərici olurdu.

İndi qaramalın sayı 2 milyon başı keçibdir və onun tərkibində məhsuldar heyvanların, yəni inəklərin xüsusi çəkisi, demək olar ki, 50 faiz təşkil edir. Biz o vaxt 25 faizə çatdırı bilmirdik, indi 50 faiz təşkil edir. Çünki o vaxt kolxozda biri yeyirdi, biri oğurlayırdı, digəri yaxşı baxmırdı. Çünki onun şəxsi malı deyildi. Amma indi onun şəxsi malıdır. Ona görə də çalışır, həmin məhsuldarlığa da nail olur.

Bizim iqtisadi siyasətimizin əsas istiqamətlərindən biri investisiya qoyuluşudur. Həm xarici investisiya, həm də daxili imkanlardan investisiya qoyuluşudur. 1995–2001-ci illərdə iqtisadiyyata 37 trilyon manatdan çox, yəni 9 milyard dollar investisiya qoyulmuşdur. Bunun 27 trilyon manatı və ya 6 milyard dollardan çoxu, yəni 70 faizi xarici investisiyanın, qalanı isə daxili investisiyanın payına düşür.

Bilirsiniz, nə edirsiniz, müxalifətin xoşuna gəlmir. Nəinki xoşuna gəlmir, pisləyir. Biz neft müqavilələrini imzalamağa başlayanda onlar deyirdilər ki, «ay, bizim sərvətlər dağıdılacaqdır». Bəziləri də – sizə məlum bir şəxs var, indi Amerikada cürbəcür çirkin işlərlə məşğul olur – buna mane olurdular.

Neft müqavilələri bağladıq. Onların nəticəsini görürük. Burada artıq deyildi ki, biz iki kəmərlə nefti ixrac edirik. Neçə illədir Bakı–Tbilisi–Ceyhan kəməri üzərində işləyirdik. Onu da reallaşdırdıq. İndi qaz hasil edib Türkiyəyə ixrac edəcəyik. Bunlar reallıqdır, göz qabağındadır. Bunları inkar etmək mümkün deyildir. İndi nə deyirlər? Deyirlər ki, bilirsinizmi, hər şeyi neft sektoru ilə bağlamaq lazım deyil, başqa sektorlara da baxmaq lazımdır. Bunu deyənlər heç bilmirlər ki, iqtisadiyyat nədir? Sektor nə deməkdir? Yaxşı, mən, ömrünün 50 ilini bu işə həsr etmiş adam bilmirəm ki, hansı sektor nədən ibarətdir və nə etmək lazımdır? Deyə bilərəm, həmin dövrdə – 1995–2001-ci illərdə neft sənayesinə 3,5 milyard dollar xarici investisiya qoyulubdur. Digər sahələrə isə 2,5 milyard dollar investisiya yönəldilibdir. Deməli, neft sənayesinə qoyulan investisiya 58 faiz, digər sahələr isə 42 faiz təşkil edir. Yaxşı, neft sənayesi ilə heç bir şey müqayisə oluna bilməz. Amma görün biz qeyri-neft sektoruna 42 faiz investisiya qoymuşuq. Bu da getdikcə artacaqdır, hələ inkişaf edəcəkdir.

Bizim iqtisadiyyatımızın çox ümumiləşdirilmiş göstəriciləri var. Biz bazar iqtisadiyyatına keçdiyimizə görə özəl sektoru inkişaf etdiririk. Bunun da əsasında özəlləşdirmə proqramının, torpaq islahatının, maliyyə sahəsində islahatların həyata keçirilməsi durur. Bunun nəticəsində ümumi daxili məhsulun 68 faizi iqtisadiyyatımızın özəl sektorunun payına düşür. Təsəvvür edin, sənayedə istehsalın 44 faisi, kənd təsərrüfatında istehsalın 99 faizi özəl sektora mənsubdur. Ticarətdə özəl sektorun payı 98 faiz, tikintidə isə 64 faizdir. Yükdaşımların 54 faizi özəl sektora aiddir. Sərnişin daşımalarında özəl sektorun payı 83 faiz, rabitədə isə 61 faizdir. Bizim əldə etdiyimiz nəticələr, iqtisadi siyasətimizin bəhrələri bunlardır.

Bizim dövlətimizin siyasəti iqtisadiyyatı inkişaf etdirməklə yanaşı, birinci növbədə sosial problemləri həll etməkdən ibarətdir.

1996–2001-ci illərdə işləyənlərin orta aylıq əmək haqqı 4,3 dəfə, pensiyaların orta aylıq məbləği 4 dəfə artmışdır. İndi bir işçinin orta aylıq normal əmək haqqı 257 min manatdır. Bu da 55 Amerika dolları təşkil edir. Amma 5-6 il bundan əvvəl bu rəqəm heç 10 dollar da təşkil etmirdi.

2001-ci ilin on ayında iş əhalinin pul gəlirləri 10,7 faiz artmışdır. Əgər 1990-cı ilin birinci yarısında əhalinin real pul gəlirləri, inflyasiyanı nəzərə almadan, 3 dəfə azalmışdısa, sonrakı beşilliyin əvvəlindən bu günədək 3 dəfə artmışdır. Əli Həsənov burada dedi, məcburi köçkünlərə yemək xərci təkcə 2000-ci ildə, bir ilin içərisində 3 dəfə artırılmışdır. Bir göstərici də var, bunu bir dəfə demişəm, amma bir də deyəcəyəm. Bunların hamısı ondan ötrüdür ki, insan normal yaşasın, əhali artsın, insanın ömrü uzansın. İndi deyə bilərəm ki, bu müddətdə əhalinin orta ömür müddəti 2,5 il artmışdır. Orta hesabla ömür 2,5 il uzanmışdır. Məsələn, əgər biri 60 yaşında ölürsə, indi 62-63 il ömür sürür. Bunu bir qədər loru dildə deyirəm ki, hamı başa düşsün. Kişilərin ömrü qadınlara nisbətən bir qədər çox uzanmışdır.

Ən vacib göstəricilərdən biri, hesab edirəm ki, uşaq ölümü əmsalının 2 dəfəyə yaxın azalmasıdır. Hər bir ölkədə uşaq ölümü, körpə uşaqların ölümü həmişə çox böyük narahatlıq törədir. Biz SSRİ vaxtında da həmişə bu göstəriciyə baxırdıq və bəzi respublikalarla müqayisə edirdik. İndi ölkəmizin bu ağır, çətin dövründə, bunu həqiqətən demək lazımdır – əgər uşaq ölümü əmsalı 2 dəfəyə yaxın azalmışsa, bu çox gözəl sosial göstəricidir.

Xarici ticarət... Biz 120 ölkə ilə ticarət aparırıq. 1995-2000-ci illərdə xarici ticarət dövriyyəimiz 2,2 dəfə artmışdır. İndi 2,9 milyard ABŞ dolları təşkil edir. O cümlədən ixrac 2,8 dəfə, idxal 1,7 dəfə artmışdır. Bu nə deməkdir? Əgər əvvəlki illərdə biz daha çox idxal və daha az ixrac edirdiksə, indi idxal azalıb, ixrac çoxalıb. Bu, ümumiyyətlə, ticarət dövriyyəsində ən əsas göstəricilərdən biridir. Daxili istehsalın inkişafı nəticəsində idxalın strukturunda ərzaq məhsullarının payı azalır, investisiya yönümlü malların, maşın və avadanlığın payı isə artır. Təsəvvür edin, bizim xaricdən ərzaq almağa ehtiyacımız get-gedə azalır. Eyni zamanda idxalın içərisində maşın və avadanlığın həcmi artır. Deməli, bu da onu göstərir ki, bizdə istehsal yaranacaqdır, ölkəmizdə insanlar üçün iş yerləri açılacaqdır.

Nəhayət, iqtisadiyyatın son göstəriciləri dövlətin büdcəsidir. 1993–1994-cü illərdə dövlət büdcəsinin kəsiri 7–10 faizə çatmışdır. Hazırda göstərici 1–1,2 faizdir. Bu da təbii bir haldır. 1994–2000-ci illərdə dövlət büdcəsinin gəlirləri 13 dəfə artmışdır. Dövlət büdcəsinin ümumi məbləği 277 milyard manatdan 3,6 trilyon manata çatmışdır. Biz büdcəni təsdiq etmişik. Başqa qanunlar da təsdiq olunur. Gələn il üçün nəzərdə tutulubdur ki, büdcənin həcmi, gəlirləri daha da artsın. Beləliklə, indi bizim büdcə 900 milyon ABŞ dolları təşkil edir.

Bunlar bizim iqtisadi göstəricilərimizdir və göz qabağındadır. Mən bu gün bunları sizə deyirəm ki, özünüz də yaxşı biləsiniz və hamı inansın ki, doğrudan da, Azərbaycanda iqtisadiyyat inkişaf edir. Eyni zamanda, mən həmin o bədxahlara, mitinqlərə çıxıb «çörək», nə bilim filan, filan deyənlərin hamısına cavab verirəm. Ümumi sözlərlə hər şey demək olar. Amma bunlar konkret rəqəmlər, konkret göstəricilərdir.

Bunları göstərməklə mən heç də demək istəmirəm və demək istəməmişəm ki, biz əhalimizin bütün təbəqələrinin rifah halını yaxşılaşdırmışıq. Yox. Çünki, əvvəla, bir sistemdən digər sistemə keçmək, bir də ki, 1990–1993-cü illərdəki, ondan sonra da 1994-cü ildəki bir az geriləmə, əvvəlki illərdəki dağıntı, təbiidir ki, bizi çox ağır vəziyyətə saldı. Biz 1975-cı ildə kondisionerlər zavodunu tikmişdik. Orada 8 min adam işləyirdi. İldə 400 min kondisioner istehsal olunurdu. O vaxt SSRİ-nin heç bir yerində belə bir zavod yox idi. SSRİ-nin bütün yerlərinə, xüsusən Orta Asiyaya, iqlimi isti olan başqa yerlərə biz kondisionerlər satırdıq. Bundan böyük gəlir götürürdük. Təbiidir ki, bunların hamısı dövlətin, SSRİ-nin ümumi büdcəsinə gedirdi. Amma 8 min adam işləyirdi. Lakin indi bu zavod ildə cəmi 2,5–3 min kondisioner istehsal edir. Təbiidir ki, indi burada ya min, ya da min beş yüz adam işləyir.

Mən bunu niyə deyirəm? Azərbaycanda mənim yaratdığım fabriklər, zavodlar, körpülər, metro, nə bilim, yaşayış evləri və sair çoxdur. Amma SSRİ-də ilk dəfə kondisionerlər zavodunun Azərbaycanda tikilməsi üçün mən iki il mübarizə apardım. Onu Azərbaycana vermirdilər. Bu zavodu Ukraynaya, Zaporozhye vilayətinə vermişdilər. Mən onu oradan çıxartdım – yəni özüm əlimlə çıxartmadım – mərkəzin, Siyasi Büronun qərarı ilə Azərbaycana gətirdim. Ancaq həmin zavodu mənə verəndə də şərt qoydular: Bu obyektə nə qədər müddətə tikəcəksən? Soruşdum, orada neçə müddətə tikəcəklər? Mənə dedilər ki, dörd il. Mən dedim ki, iki ilə tikəcəyik. İki ilə də tikdik. O vaxt SSRİ büdcəsindən 120 milyon dollar ayrıldı, Yaponiyadan avadanlıq alındı. Bizim o zavodda işləyəcək 400–500 nəfəri Yaponiyaya göndərdik. Orada bu işləri öyrənib gəldilər. O vaxt Moskvadan Azərbaycana gələn böyük-böyük adamlar birinci növbədə deyirdilər ki, kondisionerlər zavoduna gedək. Çünki o qədər nümunəvi zavod idi, o qədər müasir texnikaya malik olan bir müəssisə idi ki, hamı ona heyran qalırdı. Amma indi... Başqa ölkələr, xüsusən Yaponiya kondisionerlərinin bir çox yeni nəslini buraxır, ucuz qiymətə satır. Ona görə də bizim bu zavodumuz istənilən səviyyədə işləyə bilmir.

İkincisi, o vaxt biz o kondisionerləri istehsal etmək üçün materialların əksəriyyətini SSRİ-nin müxtəlif zavodlarından alırdıq, burada yığırdıq. Amma bir qismini də Yaponiyadan alırdıq. Hər il SSRİ büdcəsindən 10 milyon dollar ayrılırdı ki, biz həmin o şeyləri alaıq. İndi ondan da məhrumuq. İndi bəziləri deyirlər ki, zavod işləmir, fabriklər işləmir, nə bilim filan işləmir. Niyə işləmir? Bu adam nə zavodda işləyib, nə fabrikdə işləyib, nə onun qoxusunu görüb, nə də o istehsalın nədən ibarət olduğunu bilir. Amma belə danışır. Əgər Bakıdakı bütün

zavod və fabriklərin çoxu şəxsən mənim təşəbbüslə yaranıbdırsa, onların hər biri mənim üçün əzizdir. Çünki mən onlara nə qədər zəhmət çəkmişəm. Onların işləməməsi, yaxud da ki, az güclə işləməsi məni incidir. Amma mən bunu edə bilmirəmsə, sən necə edəcəksən? Deyir: məni seçin, 15 gündə hər şeyi edəcəyəm. Bilirsiniz, bu, sirkdə göstərilən möcüzəyə bənzəyir: illüziyaçı bu cibindən yumurta çıxarır, o birisindən başqa şey çıxarır... Çoxları da məəttəl qalır ki, bu yumurtaları, başqa şeyləri nə cür çıxarır. İndi bunlara da demək olar ki, bunlar sirk artistləridir, yaxud illüziyaçıdırlar, nə bilim nədirlər...

Yaxud prezident seçkilərində namizədlər neçə dəfə demişdilər: siz məni seçin, biz bir aya hər yerə işiq verəcəyik, bir aya hər yerə qaz verəcəyik. Bu qədər ağılsız, məsuliyyətsiz sözlər demək olarmı? Xalqı bu qədər aldatmaq olarmı? Azərbaycanda elektrik stansiyalarının əksəriyyəti burada işlədiyim zaman mənim təşəbbüslə tikilmişdi. Mingəçevir Su Elektrik Stansiyası 1955-ci ildə tikilmişdi. Amma ondan sonra Kürün üzərində «Kür» Su Elektrik Stansiyası tikdik. Onun gücü Mingəçevir stansiyasının gücündən çoxdur. Yenikənd Su Elektrik Stansiyasını tikməyə başladım. Çatdıra bilmədim. Getdim, neçə ildən sonra qayıtdım. Gəlib gördüm ki, eləcə də qalıbdır. Pulumuz yox idi, Avropa Bankından kredit aldım, onu da tikib başa çatdırdım. İndi elektrik enerjisi verir. O illərdə biz Mingəçevirdə 9 blokdan ibarət elektrik stansiyası tikdik.

Bunların hər birini Moskvadan zorla alırdıq. Nə üçün? Çünki o vaxt, mən sizə açıq deyim, iqtisadi siyasət belə idi: istəyirdilər bütün bölgələri, xüsusən bizim kimi respublikaları, Orta Asiya respublikalarını Rusiyanın bir çox yerləri ilə bağlasınlar ki, əgər bu əlaqə qırılsa, onda burada işlər pozulsun. Hər dəfə elektrik stansiyası tikilməsi haqqında məsələ qoyarkən mənə deyirdilər ki, sənə nəyə lazımdır. Bizdə – SSRİ-də vahid elektrik enerjisi sistemi var. Ora da var, bura da var, atom elektrik stansiyası var... bütün SSRİ-ni əhatə edən şəbəkə var. Azərbaycana nə qədər elektrik enerjisi istəyirsinizsə, sizə verək. Mən deyirdim ki, yox, istəyirəm bizim özümüzünkü olsun. Niyə özümüzünkü olsun? İndi məni düzgün başa düşün. Mən istəyirdim ki, müəyyən sahələrdə biz asılı olmayaq. Bu gün mən iftixar hissi ilə deyə bilərəm ki, Azərbaycan elektrik enerjisi sahəsində asılı deyildir. Özü həmin elektrik stansiyalarında elektrik enerjisi istehsal edir.

«Siz məni seçin, mən bir aydan sonra sizə qaz verəcəyəm». Bunu deyən heç bilirmi ki, qaz haradan hasil olunur? Bilmir axı. Axı bunu mən bilərəm. Təbiidir, təkcə mən yox, neftçilər, qaz sənayesi işçiləri bunu bilirlər. Amma 1970-ci ildə biz Azərbaycanda həm qaz hasilatını artırmışdıq, həm də SSRİ-dən təxminən 3 milyard kubmetr qaz alırdıq. Azərbaycanın bütün ucqar kəndlərinə qədər hamısını qazlaşdırmışdıq. Belədir, yoxsa yox? Belədir. Ancaq məsələ təkcə qazın miqdarında deyildi. Biz burada 16 milyard kubmetr qaz alırdıq, 3 milyard kubmetr də SSRİ-dən, cəmi olurdu 19 milyard kubmetr. Amma bir bunula iş bitmirdi. Hər bir yerə gərək qaz şəbəkəsi çəkiləydi. Bu da çox çətin məsələ idi. Bunun özü böyük xərc tələb edirdi və bu da yenə Moskvanın əlində idi. Bəli, mən iradəmlə, təkidimlə, tələbimlə bütün bu qaz şəbəkələrini çəkirdim və ən ucqar kəndlərə qaz verildi.

Xatirimdədir, 1990-cı ilin yayında mən Bakıya gəldim, sonra burada yaşamaq mümkün olmadı, getdim Naxçıvana. Orada Şahbuz rayonu var, dağ rayonudur. Onun ən ucqar dağ kəndi var, adına Keçili deyirlər. Çox uzaqda, dağın üstündə olan kənddir. Kəndlilər, yaşlı adamlar, çoxları yığışdılar. Əlbəttə ki, başladılar mənə minnətdarlıq etməyə, məni qucaqladılar. Orada biri dedi ki, bilirsiniz, səhər ki dururam, kibriti yandırırım, qazı alışıdıram, bu, dünyada mənim üçün hər şeydən artıqdır. Çünki indiyə qədər biz təzək yandırmışdıq. Bilirsiniz də, təzək nədir? Kəmrə yandırmışdıq. Heç odunumuz da o qədər olmayıbdır. İndi görün, qaz xətləri haralara çəkilmişdi. Bütün Naxçıvan Muxtar Respublikası qazlaşdırılmışdı. Bütün başqa yerlər qazla təchiz olunmuşdu.

Amma indi Azərbaycan cəmi 6 milyard kubmetr, hələ ondan da az qaz çıxarır. Bu təbiidir ki, Bakını, başqa yerləri təmin edir. O vaxtkı şəbəkələr müəyyən qədər sıradan çıxıbdır. İndi burada İlham Əliyev dedi ki, Rusiyadan 4 milyard kubmetr qaz alınır, burada müəyyən iş görürük. Biz əvvəllər yandırılan mazutun hesabına həm böyük vəsait əldə edirik, həm də ki, artıq 20-dən çox rayona, şəhərə qaz vermişik. Amma bunun üçün biz bir neçə ildir işləyirik. Bunu bir ayda etmək olardı mı? Olmazdı.

Bunları sizə deyərək, birincisi, mən istəyirəm ki, bizim partiyamız, bütün cəmiyyət real vəziyyəti yaxşı bilsin. Biz çox iş görmüşük, yaxşı nailiyyətlər əldə etmişik. Beynəlxalq maliyyə mərkəzləri bizim iqtisadi, maliyyə məsələlərimizə daim nəzarət edir. Hamısı da müsbət qiymət verir.

Elektrik enerjisindən danışarkən bir şey yadımdan çıxdı. Xətai rayonunda hələ qədimdən, əsrin əvvəllərində tikilmiş bir istilik elektrik stansiyası vardı. Keçmişdə onu Nobellər tikmişdi. O vaxtdan işləyirdi, sonralar işə dağılmışdı. Biz 100 milyon dollar kredit götürdük, orada iki böyük blok tikdik. İndi o stansiya həm elektrik enerjisi, həm də buxar verir. Buxar neftayırma zavoduna lazımdır, elektrik enerjisi şəhərə lazımdır. Mən dünən Abutalıbovdan soruşdum. O dedi ki, Əhmədli qəsəbəsində 15 min ailənin həm istiliklə, həm də elektrikle təmin olunması həll ediləbdir. Bu bizim işlərimizdir. Amma daşı daş üstünə qoymayan, vaxtını ancaq yalanlara, şayiələrə həsr edən, yaxud da ki, gedib orada-burada mitinq keçirərək boş-boş danışan adamlar bu xalqa heç vaxt heç nə verməyəcəklər.

Mən müəyyən qədər əvvəlki fikrimə qayıdıram ki, biz partiyada siyasi mübarizəni gücləndirməliyik. Bu baxımdan mən sizi müəyyən qədər silahlandırdım. Siz artıq həqiqəti bilirsiniz. Rəqəmlər var, bunlar dərc olunacaq, götürəcəksiniz. Amma eyni zamanda təkcə bunlar deyildir. Bizim Dövlət Statistika Komitəsi var, çox

düzgün statistika aparır. O statistika məlumatı hər ay, hər altı aydan bir çıxır. Oradan götürün. Bizim partiyanın icra aparatı götürsün, paylaşın. Götürün və həmin o yalan danışanlara sübut edin ki, həqiqət bundan ibarətdir.

Əziz dostlar!

Hesab edirəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının ikinci qurultayı bizim həyatımızda tarixi hadisədir. Mən bu gün səhərdən indiyə qədər qurultayın gedişini təhlil edərək, bir daha o qənaətə gəldim ki, biz qurultayın indi keçirilməsi haqqında olduqca doğru, düzgün və çox əhəmiyyətli qərar qəbul etmişik. İkinci qurultayın partiyanın 9-cu ildönümündə keçirilməsi onu göstərir ki, bir tərəfdən, biz ildönümünü sadəcə, bayram etmirik. İldönümünü qurultayımızla bir yerdə keçiririk. Qurultayımızda partiyanın əldə etdiyi nailiyyətləri, Azərbaycan iqtidarının əldə etdiyi nailiyyətləri təhlil edirik və bütün xalqa, millətə, cəmiyyətə nümayiş etdiririk. Əmin ola bilərsiniz ki, partiyanın sədri kimi, mən Yeni Azərbaycan Partiyasının bundan sonra da möhkəmlənməsi, inkişaf etməsi üçün öz üzərimə düşən vəzifələri daim yerinə yetirəcəyəm. Əmin ola bilərsiniz ki, bu səkkiz ildə Azərbaycan prezidenti kimi, həyata keçirdiyim daxili və xarici siyasəti bundan sonra da ardıcıl surətdə davam etdirəcəyəm və ölkəmiz inkişaf edəcəkdir. Dünya miqyasında Azərbaycanın hörməti, nüfuzu artacaqdır.

Biz hər sahədə nailiyyət əldə etmişik. Ancaq bir sahədə, ən ağır sahədə biz hələ istədiyimizə nail olmamışıq. O da Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsidir, Dağlıq Qarabağ münaqişəsidir, bunun nəticəsində Azərbaycan torpaqlarının 20 faizinin işğal olunması və bir milyondan artıq köçkünlərin ağır vəziyyətdə, çoxlarının çadırlarda yaşamasıdır. Bu mənim qəlbimi daim incidir. Burada kimsə dedi, mən nə qədər görüşlər keçirmişəm. Əgər mənim köməkçim Dilarə Seyidzadədən soruşsanız, o, tam dəqiq məlumat verə bilər. Səkkiz ildir mən bu məsələni həll etməyə çalışıram.

Bir müddət müharibə apardıq.

Mən 1993-cü ilin noyabr ayında xalqa müraciət etdim. Xalq ayağa qalxdı. Ondan sonra biz erməniləri sıxışdırdıq, bir çox yerləri aldıq. Ancaq o vaxt artıq biz irəliyə gedəndə Moskvadan mənə zəng edirdilər ki, atəşi dayandırın. Ondan qabaq biz demişdik ki, atəşi dayandıraq, ermənilər dayandırmadılar. Mən 1993-cü ilin dekabrında Parisdə idim, rəsmi səfərə getmişdim, Rusiyanın səfiri orada məni axtardı. O da keçmişdən mənim tanıdığım adam idi. Xahis etdi ki, görüşək. Baxmayaraq ki, imkanım yox idi, gecə saat 11-də mənim yanıma gəldi. Gördüm ki, ona əmr veriblər. Oxudu: Heydər Əliyevdən çox xahiş edin ki, atəş dayandırılınsın.

Dedim ki, mən bunu edə bilməyəcəyəm. Çünki biz irəliyə gəldik. Ancaq o vaxt da yenə satqınlıq oldu. Biz Kəlbəcər rayonunun yarısını artıq almışdıq. Füzuli rayonunda nə qədər irəli getmişdik, Ağdam rayonunda nə qədər irəliləmişdik. O vaxt da satqınlıq etdilər. Harada, kim, nə cür etdi, mən bilirəm. Gördüm ki, bizim o irəliləməyimiz daha mümkün deyil, 1994-cü ilin mayında atəşkəsə razı olduq.

İndi o vaxtdan 7 il keçir. Mən gecə-gündüz bu barədə düşünürəm. Təkcə düşünürəm, müxtəlif tədbirlər həyata keçirirəm. Müxtəlif görüşlər keçirirəm. Aparıcı böyük dövlətlər ki var, onların başçıları ilə mən dəfələrlə görüşmüşəm. 1992-ci ildə yaranmış ATƏT-in Minsk qrupu ilə sıx əməkdaşlıq edirəm. Ən nəhayət, həmin o Minsk qrupunun həmsədrələrinin – ABŞ, Fransa və Rusiyanın xahişi ilə mən Ermənistan prezidenti ilə bilavasitə görüşürəm. Ancaq məsələ həll olunmur. Bununla belə, məsələnin sülh yolu ilə həll olunmasına hələ ümidlər çoxdur. Bu ayın axırında biz Moskvaya gedəcəyik, orada da yəqin görüşlər olacaqdır, danışıqlar aparacağıq. Ümidlər daha çoxdur.

Doğrudur, bizim bu çətin vəziyyətimiz hər kəsi ağrıdır. Amma Ermənistan bundan daha da çox zərər çəkir. Yəqin ki, onu da bilərsiniz. Biz belə şəraitdə bu cür nailiyyətlər əldə etmişik. İndi təsəvvür edin, bu olmasaydı, bütün torpaqlarımız əlimizdə olsaydı, nə qədər böyük işlər görə bilərdik. Mən bunu ona görə bildirirəm ki, bu mənim qarşımda duran əsas, bir nömrəli vəzifədir. Bunu həyata keçirmək üçün mən çalışmışam, bundan sonra da çalışacağam. Nəyin bahasına olursa-olsun, bizim torpaqlarımız işğaldan azad ediləcəkdir, qaçqınlar öz yerlərinə qayıdacaqlar və Azərbaycanın suverenliyi, ərazi bütövlüyü təmin olunacaqdır.

Əziz nümayəndələr!

Bizim qurultayımız işini sona çatdırır. Bir də bildirirəm ki, qurultay çox yüksək səviyyədə keçdi və bizim partiyamızın gələcəyi üçün çox böyük bir mərhələ oldu.

Qarşımda duran vəzifələr də çoxdur və hesab edirəm ki, hər bir nümayəndə bu qurultayda bir daha silahlanaraq – yəni iş təcrübəsi nöqtəyi-nəzərindən başqa, bizdə silah ola bilməz – yerlərdə partiyanın daha da inkişaf etməsinə ciddi fikir verəcəkdir. Bizim bu qurultayın qərarlarını və nəticələrini, təbiidir ki, yerlərdə müzakirə etmək lazımdır. Hər bir rayonda, hər bir təşkilatda müəyyən bir iş planı qurmaq, işi irəli aparmaq lazımdır. Bu bizim borcumuzdur. Yəni müstəqil Azərbaycanın bu gün də, gələcəkdə də yaşaması bizim üzərimizdə, mənim üzərimdə olan əsas vəzifədir. Sizi əmin edirəm ki, Azərbaycanın prezidenti kimi, Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri kimi, mən bu vəzifəni şəərəflə yerinə yetirəcəyəm.

Yaşasın Yeni Azərbaycan Partiyası!

Yaşasın və əsrlər boyu, əbədi olaraq yasaşın müstəqil, əyilməz, yenilməz Azərbaycan dövləti!

Sağ olun!

* * *

Qurultaydan sonra Azərbaycan incəsənət ustalarının iştirakı ilə bayram konserti oldu.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev səhnə arxasına gəldi, incəsənət ustaları ilə görüşərək dedi:

Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayının nümayəndələri üçün verdiyiniz bu gözəl konsertə görə sizə təşəkkür edirəm. Çox sağ olun. Siz Azərbaycan musiqisinin – rəqslərinin, mahnılarının nə qədər gözəl olduğunu və onları nə qədər məharətlə ifa etdiyinizi bir daha nümayiş etdirdiniz. Çox sağ olun.

Biz, şəxsən mən özümü deyirəm, güman edirəm mən tək deyiləm – incəsənət xadimlərinə, incəsənət ustalarına həmişə xüsusi hörmətlə və məhəbbətlə yanaşırıq.

Bilirəm ki, sizin əməyiniz çox çətinidir. Peşəniz çox çətinidir. Salonda oturub dinləyən bəlkə də anlaya bilmir ki, sizin hər biriniz səhnəyə gələndə nə iztirablar çəkirsiniz, necə narahat olursunuz və çıxış üçün də nə qədər hazırlaşırsınız. Elə bilirlər ki, hər şey asandır, səhnəyə gəldi, getdi. Yox. Mən çox illərdir ki, incəsənət, mədəniyyət işçiləri ilə yaxından təmasdayam. Yaxşı bilirəm ki, siz zəhmətkeş insanlarsınız, böyük zəhmət sahibsiniz. Eyni zamanda cürbəcür janrda olan sənətinizlə bizim cəmiyyətimizi, xalqımızı sevindirirsiniz və onlara çox böyük mədəni qida verirsiniz.

Ona görə mən sizə təşəkkür edirəm, hamınıza cansağlığı arzulayıram, xoşbəxtlik arzulayıram. Sizi bir-birinizdən seçmək mümkün deyildi. Hamınız yaxşı idiniz, hamınız gözəl idiniz. İndi nə deyim – onu deyim, bunu deyim, seçə bilmərəm. Çünki siz çox təsirli konsert verdiniz. Mikayıl Mirzə də çox təsirli şeir oxudu.

Mən Niyaməddinin «Dünya sənin, dünya mənim, dünya heç kimin» mahnısını ilk dəfə 1990-cı ildə – Moskvadan buraya gəlib Naxçıvana getdim – eşitdim. Niyaməddin gəlib orada bu mahnını oxudu. Mən bunu niyə deyirəm? Çünki bu mahnı sözlərinə görə də çox fəlsəfi bir şeirdir. Musiqisinə görə də çox yaxşıdır.

Mən həm Azərbaycanda, həm bütün dünya ölkələrində, həm də Moskvada belə şeyləri çox görmüşəm. Amma hər adamın bir dəqiqəsi olur, bir anı olur. Məsələn, mən Naxçıvana gəldim. Bilirsiniz, qəm, qüssə, çətinlik, ağır həyat... Amma bu mahnını eşidəndə mənim qəlbimə həm həyəcan gəldi, həm də sevgi gəldi. Ona görə mən bu mahnını həmişə sevirəm və hər dəfə bu mahnını dinləyəndə kövrəlirəm.

Həqiqətən, bizim böyük şairimiz Məmməd Araz çox düzgün yazıbdir. Dünya sənin, dünya mənim, dünya heç kimin. Ona görə heç kəs düşünməsin ki, bu dünya kimindir. Dünya sənindir, dünya mənindir, eyni zamanda, biz yox olduq – dünya heç kəsindir.

Hamınıza təşəkkür edirəm. Qızlarımız, qadınlarımız gözəldir. Həm səsləri gözəldir, həm də görünüşləri gözəldir.

**BELÇİKA KRALLIĞI PARLAMENTİNİN
BELÇİKA–AZƏRBAYCAN PARLAMENTLƏRARASI DOSTLUQ QRUPUNUN RƏHBƏRİ
XANIM MƏRYƏM QAÇARIN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ
HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT**

Prezident sarayı

24 noyabr 2001-ci il

H e y d ə r Ə l i y e v: Hörmətli qonaqlar, bizim belçikalı dostlarımız. Siz Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Azərbaycana sizin bu səfəriniz Belçika ilə Azərbaycan arasında əlaqələrin inkişaf etməsi üçün atılan yeni addımdır. Mən bundan çox məmnunam, bilirəm ki, siz artıq bir çox görüşlər keçirmisiniz. Çox yaxşı haldır ki, siz burada – Azərbaycanda Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsi, aparılan döyüşlər nəticəsində yerindən-yurdundan didərgin düşmüş insanlarla və bir çox nazirlərlə görüşmüşünüz. Bu da çox əhəmiyyətlidir.

Təbiidir ki, siz Azərbaycan parlamentində görüşlər aparmısınız. Amma bir çox nazirlərimizlə görüşməyinizi mən çox əhəmiyyətli hesab edirəm. Beləliklə, yaqın ki, Azərbaycanın bugünkü həyatı, reallığı haqqında müyyən təəssüratlar toplaya bilmisiniz. Ümidvaram ki, bu təəssüratlarınızı da ölkənizin parlamentinə, tək cə parlamentinə yox, ictimaiyyətinə çatdıracaqsınız ki, Belçikada Azərbaycanı daha da yaxşı tanısinlar.

Buyurun, mən sizi dinləyirəm.

M ə r y ə m Q a ç a r: Cənab Prezident, bizi qəbul etdiyinizə görə çox sağ olun. İlk dəfədir ki, Belçika və Azərbaycan parlament qrupları arasında belə bir görüş keçirilir. Bizim Belçika–Azərbaycan parlamentlərarası dostluq qrupunun tərkibinə 17 deputat daxildir.

Cənab Prezident, Sizə məlum olduğu kimi, Belçika parlamentinin 221 üzvü vardır ki, bunların da 17-si Belçika–Azərbaycan parlamentlərarası dostluq qrupunda çalışan deputatlardır. Biz hesab edirik ki, Azərbaycan Belçika üçün, eləcə də, ümumiyyətlə, Avropa üçün çox əhəmiyyətli ölkədir. Azərbaycanın coğrafi-siyasi vəziyyəti, mədəniyyətlərin, tarixlərin kəsişdiyi nöqtədə yerləşməsi, elə bilirəm ki, bu ölkənin əhəmiyyətini bir qədər də artırır. Həm də Azərbaycan Avropadan Asiyaya giriş qapısıdır.

Cənab Prezident, Sizə məlum olduğu kimi, biz burada olduğumuz müddətdə daimi yaşayış yerlərindən məhrum olmuş, öz ölkələrinin daxilində qaçqın-köçkünə çevrilmiş adamlarla görüşmüşük. Əlbəttə ki, onların vəziyyəti çox acınacaqlıdır. O da acınacaqlıdır ki, Dağlıq Qarabağ torpaqları erməni işğalçıları tərəfindən zəbt olunmuşdur. Biz ümid edirik ki, beynəlxalq ictimaiyyət səylərini daha da artıracaq və bu məsələ öz həllini tapacaqdır.

Lakin eyni zamanda Sizin nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm ki, bu cür münaqişələrin həll olunmasında şəxsi münasibətlər də böyük rol oynayır. Bizim üçün çox xoşdur ki, siz hazırda Ermənistan prezidenti ilə ikitərəfli görüşlər keçirirsiniz. Bəzən belə qeyri-rəsmi görüşlər bir çox konfransları, zirvə toplantılarını əvəz edə bilər.

Cənab Prezident, bizim missiyamızın da əsas məqsədlərindən biri yalnız parlament üzvləri ilə deyil, eyni zamanda əhalinin bütün təbəqələrini təmsil edən insanlarla görüşmək, onlarla münasibət yaratmaqdır. Bizim missiyamızı, bir növ, parlament diplomatik missiyası adlandırmaq olar. Biz həm də xalq diplomatiyası rolunu yerinə yetiririk və əsas məqsədimiz ondan ibarətdir ki, ölkəmiz haqqında məlumatı Sizə çatdırmaq və sizin ölkəniz haqqında məlumatı öz ölkəmizdə yaymaq.

Cənab Prezident, bir daha Sizə minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm ki, bu gün vaxt ayıraraq bizi qəbul edirsiniz. Nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm ki, bu səfərimizin baş tutması üçün Azərbaycanın Belçikadakı səfiri bizə çox yardım etdi. Onun köməyi ilə biz buraya gəlmişik.

H e y d ə r Ə l i y e v: Təşəkkür edirəm. Sizin fikirlərinizlə, mülahizələrinizlə tamamilə razıyam. Siz dediniz ki, buraya gəlib Azərbaycanla tanış olmaq istəyirsiniz. Azərbaycanın bu bölgədə həm coğrafi-strateji, həm də digər sahələrdə əhəmiyyəti haqqında öz fikirlərinizi bildirdiniz. Təəssüflər olsun ki, Avropada, çox yerdə son vaxtlara qədər bu barədə ya məlumat yox idi, yaxud da ki, buna maraq yox idi. Amma dünya miqyasında Azərbaycanın əhəmiyyəti barədə sizin dediyiniz sözlərin, fikirlərin hamısı – bəli, mədəniyyətlərin kəsişdiyi bir yerdə yerləşən Azərbaycan haqqında dediyiniz sözlər həqiqətdir. Lazımdır ki, bu həqiqəti hamı bilsin. Onda Azərbaycana maraq daha da çox olar. Azərbaycanla əlaqə saxlamaq arzusu daha da çox olar.

Siz gəlmisiniz ki, Azərbaycanla tanış olasınız, biz də Belçika ilə yaxından tanış olaq. Belçika Avropanın mərkəzində yerləşən çox məşhur ölkədir. Onun çox böyük xüsusiyyətləri var. Sizde bir neçə icma toplaşmış. Onların həm ayrı-ayrı parlamentləri var, həm də ki, vahid bir ölkənin parlamenti vardır. Heç bir ziddiyyət də yoxdur. Orada icmanın dili istifadə olunur və buna heç bir maneə də yoxdur. İqtisadiyyat və mədəniyyət inkişaf

edir. Təsadüfi deyildir ki, Avropanın ən mühüm təşkilatlarının – həm NATO-nun Baş qərargahı, həm də Avropa Birliyinin Baş qərargahı Belçikada yerləşir.

Mən sizin ölkədə bir neçə dəfə olmuşam. Sizin keçmiş Baş nazirinizi mən dəvət etmişdim, o, Azərbaycanı ziyarət etdi. Bilmirəm, indi o nə iş görür.

Məryəm Qaçar: Siz cənab Dehanı deyirsiniz.

Heydər Əliyev: Bəli, bəli...

Mən hər dəfə Brüsselə gələndə mütləq Baş nazirlə görüşürdüm. Amma mənim bu səfərlərim Belçikaya rəsmi səfər deyildi. Bu səfərlər NATO, yaxud da ki, Avropa Birliyi ilə əlaqədar idi. Mən onu Azərbaycana dəvət etdim. O, dəvəti qəbul etdi, Azərbaycana rəsmi səfərə gəldi. O da məni bir neçə dəfə rəsmi səfərə dəvət etdi. Təəssüf ki, bundan istifadə etməyə mənim imkanım olmadı. Beləliklə, bizim ölkələrin rəhbərləri arasında çox yaxşı münasibətlər var. Amma bu münasibətlər gərək xalqların da arasında olsun. Siz burada dediniz ki, xalq diplomatiyası... Bu da təbiidir ki, çox mühüm məsələlərdən biridir.

Mən hiss etdim ki, siz Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsi, onun bugünkü vəziyyəti haqqında da məlumatlısınız. Ermənistan prezidenti Kочəryanla mənim bilavasitə görüşlərim haqqında da bilirsiniz. Tövsiyə edirsiniz ki, beləliklə, daha da yaxşı nəticə əldə etmək olar. Mən də belə düşünürəm. Əgər belə düşünməseydim, bu cür, bilavasitə təmasa razı olmazdım. Amma təəssüflər olsun ki, indiyə qədər həm ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri – Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları, Fransa, həm də ki, biz iki prezidentin arasında aparılan görüşlər işlənən nəticəni verməyibdir.

Siz xoşbəxt ölkəsiniz. Ölkənizdə həyat tərzi yüksəkdir, insanlar rahat yaşayır. Müharibə, münaqişə yoxdur.

Gərək ki, on milyon əhaliniz var. Bizim də əhalimiz az deyildir. Səkkiz milyon əhalimiz var. Ancaq bizim problemlərimiz çoxdur.

Təbiidir, iddia edə bilmərik ki, biz də Belçika kimi olaq. Belçika bir gündə, bir ayda, bir ildə belə olmayıbdir. Bu ölkənin böyük tarixi ənənələri var. Xüsusən İkinci dünya müharibəsindən sonra orada çox müsbət proseslər gedibdir. Amma biz cəmi 10 ildir ki, müstəqil olmuşuq. Müstəqil olanda da biz Ermənistanla müharibə aparırıdık. Daxildə ictimai-siyasi vəziyyət gərgin idi. Sizin onillərlə, yüzillərlə istifadə etdiyiniz bu iqtisadi, siyasi sistem, sosial məsələlər bizdə yenidən düzəlməli idi. Çünki biz 70 il sovet sosialist ölkəsində yaşamışıq. Bilirsiniz ki, onun da bütün qanun-qaydaları sizin ölkənizdəkindən çox fərqli idi.

Biz müstəqilliyi əldə edəndən sonra öz dövlətimizi qurarkən bəyan etmişik və bu bizim Konstitusiyamızda yazılıbdır ki, biz demokratiya, bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gedirik. Siyasi plüralizm, vicdan, dillər azadlığı... Bunların hamısı Konstitusiyamızda təsbit olunmuşdur. Amma bunları bir gündə, bir ildə, hətta on ildə də həyata keçirmək, sizin səviyyəniyə gəlib çatmaq olmaz. Ancaq təəssüf ki, bəzən Avropa ölkələrində belə düşüncülər ki, bir halda ki, demokratiya var, o, Belçikadakı, Lüksemburqdakı, yaxud da Almaniyaadakı, Fransadakı kimi olmalıdır. Təbiidir ki, bu, səhv fikirdir. Bizdə də demokratiyanı hələ o qədər anlaya bilməyən, ancaq müəyyən qədər müxalifət mövqeyində duran adamlar tələb edirlər ki, bəs Belçikadakı demokratiya burada da olmalıdır. Amerikadakı demokratiya burada da olmalıdır. Amerikaya 200 il lazım olubdur ki, bu demokratiya səviyyəsinə çatsın. Amerikanın 200 il ərzində keçdiyi yolu biz on ildə keçə bilmərik. Xüsusən də ona görə ki, bizim həm xarici, həm daxili problemlərimiz var.

Bu işlərdə irəli getmək üçün, təbiidir ki, sizin kimi ölkələrlə – Belçika, Avropanın başqa ölkələri ilə daha da sıx münasibətlər, sıx əməkdaşlıq çox vacibdir. Siz bilirsiniz, biz bu ilin əvvəlində Avropa Şurasına qəbul olunduq. Bu da çox yaxşı haldır. Doğrudur, çox böyük imtahandan keçdik. İmtahan da çətin idi. Çünki bizim qarşımızda çətin şərtlər qoymuşdular. İmtahandan keçdik, şərtləri də yerinə yetirdik. Güman edirəm ki, bu da bizim gələcək inkişafımız üçün, demokratiyanın inkişafı üçün yaxşı şərait yaradır.

Bir sözlə – indi buna çox vaxt sərf etmək lazım deyil, bunu siz də yaxşı bilirsiniz, biz də yaxşı bilirik ki, – belə əlaqələr, məsələn, sizin Belçikadan Azərbaycana gəlməyiniz, gələcəkdə, ola bilər, Azərbaycan parlamentinin üzvləri sizin ölkənizə gəlsinlər, bunların hamısı ölkələrimizin yaxınlaşmasına və xüsusən də Azərbaycanın daha da inkişaf etməsinə çox fayda verir.

Siz dediniz ki, 200 deputatdan 17 deputat Belçika–Azərbaycan dostluq qrupundadır. Onlar bizim yaxın dostlarımızdır. Biz də bundan istifadə etməliyik.

Mən sizin bu ziyarətinizə görə bir də çox təşəkkür edirəm. Ümid edirəm ki, sizin bu ziyarətiniz təkcə parlamentlər arasında deyil, bütün başqa sahələrdə də Belçika–Azərbaycan əlaqələrinin inkişaf etməsi üçün çox yaxşı hadisədir.

Mən sözümlü qurtarıram. Amma bir şeyi aydınlaşdırmaq istəyirəm. Siz mənimlə görüşəndə dediniz ki, türk kökündəsiniz. Sonra mən baxdım adınıza, soyadınıza, Məryəm Qaçar. Siz bilirsinizmi, Qaçar soyadı haradandır?

Məryəm Qaçar: Qarabağdan. Azərbaycandan olduğumu duymuşdun. Elədirmi?

Heydər Əliyev: Lap kökü Qarabağdandır. Amma Qaçar nəslı, Qaçar sülaləsi uzun illər İranın şahları olublar. Ağa Məhəmməd şah Qaçar... Qaçarlar, Qaçar nəslı haqqında bir kitab var. Çünki burada bizdə də adamlar var ki, o nəsiləndirlər. Onlardan biri bizim Milli Akademiyanın həqiqi üzvüdür. O, Qaçarlar nəslinin

bütün sülalələri haqqında gözəl bir kitab yazıbdır. Orada bir çox şəkillər də var. Doğrudan da onların kökü Qarabağdandır. Bunu yaxşı ki, bilirsən. Ona görə bir deputat kimi, Dağlıq Qarabağ məsələsinin həll olunmasına sən gərək daha da can qoyasan.

M ə r y ə m Q a ç a r: Cənab Prezident, bizə bu açıqlamanı verdiyinizə görə Sizə minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Düzü, mənim adımla bağlı olaraq, Siz mənə çox ağır tapşırıq verdiniz. Elə bilirəm ki, bu çətin bir tapşırıq olacaqdır. Amma eyni zamanda həm də qürur hissi keçirirəm ki, mən əslən burdanam. Bəlkə də elə adıma görə mən bu məsələlərə biganə deyiləm. Sizə bildirmək istəyirəm ki, bütün türk xalqı bu məsələyə biganə deyil, bu məsələyə böyük can yangısı ilə yanaşır. Çalışacağam ki, mənim üzərimə qoyulan bu missiyanı gələcəkdə doğruldum.

Cənab Prezident! Sizə bildirmək istəyirəm ki, Belçika əslində bir ölkə kimi yalnız 1831-ci ildə qurulmuşdur. Gördüyünüz kimi, 200 ilə yaxındır ki, Belçikada bu inkişaf prosesi davam edir. Siz isə gənc demokratik ölkəsiniz. İnkişaf prosesini tez keçmək üçün, əlbəttə ki, sizə xarici ölkələrin yardımı lazım olacaqdır. Onların təcrübəsi, elə bilirəm ki, sizin üçün vacib olacaqdır. Bu sahədə biz, mən və eləcə də yanımda əyləşən cənablar – Jan Remans, cənab Lui Siket öz yardımlarını əsirgəməyəcəklər. İstərdik ki, bizim qabaqcıl təcrübəmizdən öyrənərsiniz, sizin qədim mədəniyyətinizi isə biz öyrənək.

H e y d ə r Ə l i y e v: Mən bu fikirlə tamamilə razıyam.

Dövlətimizin başçısı akademik Çingiz Qacarın «Qacarlar» kitabındakı bir şəkli qonağa göstərərək dedi:

Bu sizin babanızın şəkli.

M ə r y ə m Q a ç a r: Çox təşəkkür edirəm. Mənə böyük şərəf verdiniz.

H e y d ə r Ə l i y e v: Çox gözəl bir kitabdır. Bax, görürsünüzmü, bunlar sizin babalarınızdır. Əgər vaxtınız olsa, bizim akademiyanın üzvü Çingiz Qacarla tanış olun. Bu kitabı o yazıbdır. Bir ay bundan qabaq bu kitabı mənə hədiyyə kimi göndərmişdir. Mən də sizə hədiyyə edirəm. Həm baxarsınız, həm də kitabın müəllifi ilə görüşərsiniz.

M ə r y ə m Q a ç a r: Mənə elə gəlir ki, artıq Çingiz Qacar mənimlə əlaqə saxlayıbdır və o, kitabını vermək fikrindədir. Əgər bu, prezidentin nüsxəsidirsə, onu özünüzdə saxlayın. Mənə sonra çatacaqdır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Hə, deməli, onunla danışmışsan. Kitabı mən də verə bilərəm.

M ə r y ə m Q a ç a r: Mənim üçün böyük şərəf olar.

**RUMİNYANIN PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB İON İLİYESKUYA**

Hörmətli cənab Prezident!

Rumıniyanın milli bayramı münasibətilə Sizi və dost Rumıniya xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan Respublikası ilə Rumıniya arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafına böyük əhəmiyyət verirəm. Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasındakı əlaqələr xalqlarımızın mənafeyi naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 26 noyabr 2001-ci il

**TAİLANDIN KRALI ƏLAHƏZRƏT
PUMİPON ADULYADETƏ**

Əlahəzrət!

Ölkənizin milli bayramı – Kralın təvəllüdü günü münasibətilə Sizi və dost Tailand xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, Azərbaycan ilə Tailand arasında təşəkkül tapmaqda olan dostluq münasibətləri daim inkişaf edəcək və xalqlarımızın rifahına yeni-yeni töhfələr verəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 26 noyabr 2001-ci il

BİRLƏŞMİŞ ƏRƏB ƏMİRLİKLƏRİNİN PREZİDENTİ ƏLAHƏZRƏT ŞEYX ZAYİD BİN SULTAN ƏL-NƏHƏYYANA

Əlahəzrət!

Ölkənin milli bayramı – Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri dövlətinin yaradılmasının 30-cu ildönümü münasibətilə Sizi və qardaş Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan Respublikası ilə Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafına xüsusi əhəmiyyət verirəm. Əminəm ki, ölkələrimiz arasındakı əlaqələr daha da genişlənərək daim dost xalqlarımızın mənafeyinə xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 26 noyabr 2001-ci il

**LAOS XALQ DEMOKRATİK RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB KHAMTAY SİPHANDONA**

Hörmətli cənab Prezident!

Laos Xalq Demokratik Respublikasının milli bayramı – Respublika elan edilməsi günü münasibətilə Sizi və dost Laos xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan Respublikası ilə Laos Xalq Demokratik Respublikası arasındakı dostluq münasibətləri bundan sonra da xalqlarımızın rifahına xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 26 noyabr 2001-ci il

**FİNLANDİYA RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
XANIM TARYA HALONENƏ**

Hörmətli xanım Prezident!

Ölkənizin milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və dost Finlandiya xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Finlandiya arasında təşəkkül tapmaqda olan dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafı bundan sonra da xalqlarımızın rifahına xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 26 noyabr 2001-ci il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN MOSKVAYA SƏFƏRİ

29 noyabr 2001-ci il

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev Müstəqil Dövlətlər Birliyinin üzvü olan ölkələrin dövlət başçılarının yubiley zirvə görüşündə iştirak etmək üçün noyabrın 29-da Moskvaya gəlmişdir.

MDB-nin üzvü olan ölkələrin dövlət bayraqları ilə bəzədilmiş Vnukova-2 hava limanında respublikamızın rəhbərini Rusiya Federasiyasının yüksək vəzifəli dövlət və hökumət nümayəndələri səmimiyyətlə qarşıladılar.

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev hava limanından avtomobil karvanının müşayiəti ilə onun üçün ayrılmış iqamətgaha gəldi.

* * *

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev noyabrın 30-da səhər Kremlə gəldi. Rusiya Federasiyasının prezidenti Vladimir Putin dövlətimizin başçısını səmimiyyətlə və mehribanlıqla qarşıladı.

Sonra Kremlin Yekaterina salonunda MDB-nin üzvü olan ölkələr dövlət başçılarının yubiley zirvə görüşü – Dövlət Başçıları Şurasının növbəti iclası öz işinə başladı. Rusiya prezidenti, Dövlət Başçıları Şurasının sədri Vladimir Putin zirvə toplantısını açaraq birlik ölkələrinin prezidentlərini MDB-nin qarşısındakı yubileyi münasibətilə təbrik etdi. O, dövlət başçılarına zirvə toplantısına gəldiklərinə görə təşəkkür etdi və toplantının işinə uğurlar arzuladı.

Sonra Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev nəfis şəkildə çap olunmuş «Azərbaycan Respublikası Müstəqil Dövlətlər Birliyində» kitabını həmkarlarına təqdim etdi. Azərbaycan prezidentinin katibliyi tərəfindən MDB-nin 10 illik yubileyi münasibətilə hazırlanmış bu kitabda dövlətimizin başçısının MDB-nin sammitlərində iştirakı, müxtəlif ölkələrin dövlət və hökumət başçıları, birliyin rəhbərləri və nümayəndələri ilə zirvə görüşü çərçivəsində keçirdiyi çoxsaylı yüksək səviyyəli görüşlər, apardığı danışıqlar barədə zəngin materiallar toplanmışdır.

Müstəqil Dövlətlər Birliyinin üzvü olan ölkələrin dövlət başçıları bu nəşri Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin Birliyin 10 illik yubileyinə gözəl hədiyyəsi kimi dəyərləndirdilər.

* * *

Sonra Kremlin Georgi salonunda nümayəndə heyətlərinin iştirakı ilə Müstəqil Dövlətlər Birliyinin üzvü olan ölkələrin Dövlət Başçıları Şurasının geniş iclası oldu.

İclas başa çatdıqdan sonra Kremlin Andreyev salonunda Birlik ölkələri prezidentlərinin iştirakı ilə mətbuat konfransı oldu. Mətbuat konfransında Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev və MDB-nin üzvü olan digər ölkələrin prezidentləri iştirak edirdilər.

Mətbuat konfransını Rusiya prezidenti Vladimir Putin açdı. Dövlət başçıları, o cümlədən Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev jurnalistlərin suallarına cavab verdilər.

Elə həmin gün Rusiya Federasiyasının prezidenti, MDB Dövlət Başçıları Şurasının sədri Vladimir Putinin adından Birlik üzvü olan ölkələrin rəhbərlərinin şərəfinə və Müstəqil Dövlətlər Birliyinin yaradılmasının 10-cu ildönümü münasibətilə rəsmi qəbul təşkil olundu.

Qəbulda Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev də iştirak edirdi.

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
HEYDƏR ƏLİYEVİN VƏ QAZAXISTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
NURSULTAN NAZARBAYEVİN
TƏKBƏTƏK GÖRÜŞÜ**

Moskva, «Prezident-hotel»

29 noyabr 2001-ci il

Dövlət başçılarının yubiley zirvə görüşünün əhəmiyyətindən danışan prezidentlər MDB-nin üzvü olan müstəqil dövlətlər arasında qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlığın ötən 10 ildən bəri ildən-ildə daha da möhkəmlənməsindən və inkişaf etməsindən razılıqla söhbət açdılar.

Xəzəryanı ölkələr qarşısında duran bütün məsələlərin birbaşa dialoq yolu ilə, beynəlxalq hüququn prinsiplərini nəzərə almaqla mehriban qonşuluq və qarşılıqlı anlaşma şəraitində həll edilməsinin zəruriliyini nəzərə çatdıran prezident Heydər Əliyev və prezident Nursultan Nazarbayev Xəzərin sektorlara bölünməsi məsələsində Azərbaycanın və Qazaxıstanın eyni mövqedə olduqlarını bir daha yekdilliklə təsdiq etdilər.

Xəzər dənizinin dibinin bölünməsi haqqında Azərbaycan Respublikası və Qazaxıstan Respublikası arasında sazişin böyük əhəmiyyətə malik olduğunu bildirən prezidentlər bu sənədi ölkələrimizin əməkdaşlığının inkişafı, regionumuzun təhlükəsizliyi, Xəzərin sülh və sabitlik dənizinə çevrilməsi, xalqlarımızın xoşbəxt gələcəyi baxımından irəliyə doğru çox mühüm addım kimi qiymətləndirdilər.

Dövlət başçıları Xəzər dənizinin enerji ehtiyatlarının dünya bazarlarına nəqli sahəsində ölkələrimiz arasındakı əməkdaşlığın hazırkı vəziyyəti və perspektivləri barədə fikir mübadiləsi etdilər.

Görüşdə Azərbaycan–Qazaxıstan əməkdaşlığının hərtərəfli inkişafı və hər iki ölkəni maraqlandıran bir sıra digər məsələlər barədə də müzakirələr aparıldı.

* * *

Təkbətək görüş başa çatdıqdan sonra «Prezident-hotel»də Azərbaycan Respublikası ilə Qazaxıstan Respublikası arasında – «Xəzər dənizi dibinin bölünməsi haqqında saziş»in imzalanması mərasimi oldu. Sazişi Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev və Qazaxıstan Respublikasının prezidenti Nursultan Nazarbayev imzaladılar.

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN VƏ GÜRCÜSTAN
PREZİDENTİ EDUARD ŞEVARDNADZENİN
TƏKBƏTƏK GÖRÜŞÜ**

*Moskva,
«Prezident– hotel»*

29 noyabr 2001-ci il

Gürcüstan prezidenti Eduard Şevardnadzeni səmimiyyətlə salamlayan prezident Heydər Əliyev ölkələrimiz arasında bütün sahələrdə əlaqələrin daha da genişləndirilməsi və inkişaf etdirilməsi üçün belə ənənəvi görüşlərin böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini vurğuladı.

Əziz dostu prezident Heydər Əliyev ilə hər bir görüşdən məmnun qaldığını söyləyən prezident Eduard Şevardnadze son vaxtlar Gürcüstanda yaranmış vəziyyət, yeni hökumətin formalaşdırılması, ölkədə sabitliyin bərqərar olunması sahəsində görülən tədbirlər barədə ətraflı məlumat verdi.

Gürcüstanda baş vermiş hadisələri narahatlıqla izlədiyini və hazırda vəziyyətin sabitləşməsindən çox məmnun qaldığını vurğulayan prezident Heydər Əliyev bildirdi ki, dost və qonşu ölkədə sabitliyin olması Azərbaycan üçün çox əhəmiyyətlidir.

Prezidentlər hər iki ölkənin ən çətin problemləri – Ermənistan – Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ və gürcü–abxaz, gürcü–osetin münaqişələrinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması barədə fikir mübadiləsi etdilər.

Ölkələrimiz arasında hərtərəfli əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsindən danışan prezidentlər Xəzərin karbohidrogen ehtiyatlarının nəqli, Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac boru kəməri və Bakı–Tbilisi–Ərzurum qaz kəməri layihələrinin perspektivləri barədə müzakirələr apardılar.

Səmimilik və mehribanlıq şəraitində keçən görüş zamanı beynəlxalq aləmdə və regionda baş verən bir sıra məsələlər barəsində fikir mübadiləsi oldu.

**«QAFQAZ DÖRDLÜYÜ» ÖLKƏLƏRİNİN – AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN,
RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ
VLADİMİR PUTİNİN, GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ EDUARD ŞEVARDNADZENİN VƏ
ERMƏNİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ROBERT KÖÇƏRYANIN GÖRÜŞÜ**

Moskva, Kreml

30 noyabr 2001-ci il

Rusiya prezidenti Vladimir Putin «Qafqaz dördlüyü» çərçivəsində beşinci dəfə keçirilən bu görüşün böyük əhəmiyyət daşıdığını nəzərə çatdırdı.

Xarici işlər nazirlərinin iştirakı ilə keçirilən belə görüşlərin gündəliyinə regionun həyat fəaliyyəti üçün və ümumən bütün dövlətlərimiz üçün həmişə çox kəskin və vacib məsələlər çıxarıldığını xatırladan prezident Vladimir Putin bildirdi ki, münaqişələr zonasında, gərginlik zonasında vəziyyətin tənzimlənməsi, terrorizmlə mübarizə, təhlükəsizlik sahəsində vəziyyətin yaxşılaşdırılması və əlbəttə, Qafqaz regionu çərçivəsində qarşılıqlı fəaliyyət məsələlərinin müzakirə edilməsindən məqsəd digər istiqamətlərdə əməkdaşlığın müsbət inkişafı səviyyəsinə çıxmağa geniş şərait yaratmaqdan ibarətdir.

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN, RUSİYA
FEDERASIYASININ PREZİDENTİ VLADİMİR PUTİNİN VƏ ERMƏNİSTAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ROBERT KÖÇƏRYANIN GÖRÜŞÜ**

Moskva, Kreml

30 noyabr 2001-ci il

Bir saat yarım davam edən görüşdə Ermənistan – Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə tezliklə həlli sahəsində qarşıda duran məsələlər ətraflı müzakirə edildi.

Prezidentlər Ermənistan – Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması üçün görülən işləri nəzərdən keçirərək, bu istiqamətdə söylərin daha da gücləndirilməsinin vacib olduğunu bildirdilər.

Dövlət başçıları tam sülh əldə olunanaqədək atəşkəs rejiminin qorunub saxlanması zəruriliyini bir daha təsdiq etdilər.

Görüşdə qeyd olundu ki, ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində münaqişənin sülh yolu ilə tənzimlənməsi sahəsində aparılan işlər bundan sonra da davam etdirilməlidir.

Prezident Vladimir Putin ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrlərindən biri kimi, Rusiyanın nizamasalma prosesində söylərini daha da artırmağa hazır olduğunu bildirdi.

Prezidentlər nizamasalma prosesinin irəliləməsi üçün belə görüşlərin əhəmiyyətini bir daha vurğuladılar.

MOSKVADAN BAKIYA QAYIDARKƏN BİNƏ BEYNƏLXALQ HAVA LİMANINDA KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİNƏ VERDİYİ MÜSAHİBƏ

1 dekabr 2001-ci il

H e y d ə r Ə l i y e v: Başa düşürəm ki, siz səfərlə maraqlanırsınız. Güman edirəm, siz Moskva televiziyasından hər şeyi bilirsiniz və bilmədiyiniz şeyləri də yəqin ki, bilmək çətindir. Onu deyə bilərəm ki, Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələri dövlət başçılarının görüşü əsasən Müstəqil Dövlətlər Birliyinin yaranmasının onuncu ildönümünə həsr edilmişdi. Orada iki saatdan bir az çox qapalı iclas oldu. Əsasən Rusiya Federasiyasının prezidenti cənab Putin danışdı. Müstəqil Dövlətlər Birliyinin on ildə keçdiyi yol haqqında müəyyən təhlil verdi. Eyni zamanda beynəlxalq aləmdəki vəziyyət, sentyabrın 11-dən sonra dünyada yaranmış vəziyyət və özünün Amerikaya səfəri, Amerikanın prezidenti cənab Buş ilə görüşləri, onunla apardığı söhbətlər haqqında məlumatlar verdi. Orada başqa müzakirə olmadı. Əsas söhbət sentyabrın 11-dən sonra beynəlxalq terrorizmə qarşı mübarizədən gedirdi.

Bilirsiniz ki, ondan qabaq, mən Moskvaya gələn günü axşam Qazaxıstan prezidenti Nazarbayev ilə görüşdüm və bizim təkbətək görüşümüz oldu. Görüşdən sonra biz Xəzər dənizinin statusu haqqında Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında saziş imzaladıq. Hesab edirəm ki, bu çox əhəmiyyətli bir addımdır. Qazaxıstan ilə bizim aramızda bu sazişin hazırlanması haqqında danışıqlar getmişdi, sonra saziş hazırlanmışdı və elə belə də nəzərdə tutmuşduq ki, həm Qazaxıstan, həm də biz bu fürsətdən istifadə edib bu sazişi Moskvada imzalayaq. İmzaladıq. Beləliklə, Xəzər dənizinin statusuna aid Rusiya ilə Qazaxıstan arasında saziş imzalanıb, Rusiya ilə Azərbaycan arasında saziş imzalanıb və Azərbaycan ilə Qazaxıstan arasında saziş imzalanıb. Demək, bu bizim götürdüyümüz prinsipin, yəni Xəzərin dibinin bölünməsi prinsipinin daha da möhkəmlənməsini göstərir.

Mənim Moskvada zirvə görüşü zamanı, yəni iclas vaxtı Türkmənistan prezidenti Türkmənbaşı ilə də söhbətim oldu. O da belə fikirdədir ki, biz mütləq gərək Türkmənistan ilə Azərbaycan arasında razılığa gələk və saziş imzalayaq. O belə fikirdədir və xahiş etdi ki, biz nümayəndələrimizi ora göndərək, danışıqlar aparsınlar. Mən də etiraz etmədim. Ona görə bu addım çox dəyərli addımdır. Hesab edirəm ki, bunu bizim Moskva səfərimizin əsas müsbət nəticələrindən biri hesab etmək olar.

Bir halda ki, birinci gün keçirdiyim görüşləri deyirəm, Gürcüstan prezidenti Şevardnadze ilə görüşdük. Hər dəfə bizim çox səmimi görüşlərimiz, danışıqlarımız, fikir mübadiləmiz olur. Bu dəfə bizim əsas söhbətimiz Gürcüstanda yaranmış vəziyyət haqqında onun mənə verdiyi məlumatlardan və mənim fikirlərimdən ibarət idi. Onun dediyinə görə, orada vəziyyət sabitləşir, hökumət artıq formalaşır, formalaşacaqdır və Gürcüstan baş vermiş bu şəraitdən çıxır. Bu da bizim üçün çox əhəmiyyətlidir. Çünki Gürcüstanda sabitlik bizim Azərbaycan üçün çox vacib amildir. Bu da məni çox sevindirdi.

Bilirsiniz ki, dövlət başçılarının görüşündən sonra mətbuat konfransı oldu. Bu barədə də məlumatınız vardır. Bizim televiziya da bunların hamısını çəkibdir. Məndən soruşdular, dedim ki, versinlər. Çünki qoy bizim ictimaiyyət prezidentlərin fikirlərini və bu mövzuları yaxşı bilsin.

Sonra dördlüyün – yəni Rusiya, Gürcüstan, Ermənistan, Azərbaycan prezidentlərinin görüşü oldu. Əvvəlcədən həm üç, həm də dördtərəfli görüşlər barədə bizim fikrimizi soruşmuşdular. Üçlüyün – Rusiya, Ermənistan, Azərbaycan prezidentlərinin görüşünə də biz razılıq vermişdik. Ancaq nədənsə dünən hiss etdik ki, üçlüyün bu görüşü bəlkə də olmasın. Ancaq Ermənistan prezidenti də hesab edirdi, mən də hesab edirdim ki, bu görüş olmalıdır.

İlk öncə dördlüyün görüşü oldu. Orada əsas beynəlxalq terrorizm əleyhinə mübarizə ilə əlaqədar müzakirə getdi, fikir mübadiləsi apardıq. Bizim burada nə Rusiya ilə, nə də Gürcüstan ilə fikir ayrılığımız yoxdur. Bizim bu barədə Ermənistanla heç bir münasibətimiz yoxdur və ola da bilməz. İndi hər bir ölkə beynəlxalq terrorizmlə özü mübarizə aparır. Biz eyni zamanda dünya miqyasında gedən mübarizəyə qoşulmuşuq. Ona görə də burada müzakirə getdi, amma heç bir razılışma, yaxud sənəd nəzərdə tutulmamışdı.

Sonra isə mən müraciət etdim ki, üçlüyün görüşü lazımdır. Ona görə üçlüyün də görüşü oldu. Dördlüyün görüşündə xarici işlər nazirləri də iştirak edirdi. Üçlüyün görüşündə biz – Rusiya prezidenti Putin, Ermənistan prezidenti Köçəryan və Azərbaycan prezidenti bir saat yarım söhbət etdik, çox ətraflı danışdıq. Ancaq Ermənistan ilə Azərbaycan arasındakı mövqelərdə dəyişiklik yoxdur. Ona görə də sizə bu barədə bir nəticə haqqında məlumat verə bilmərəm.

Ümumiyyətlə, indi həmsədrələrin hamısının – Amerika Birləşmiş Ştatlarının, Rusiyanın, Fransanın fikri belədir ki, Ermənistan ilə Azərbaycan özləri razılığa gəlməlidirlər və hansı razılığa gəlsələr, o razılığı onlar da qəbul edəcəklər. Bunu bizə əvvəllər də deyiblər. Elə dünənki görüşdə də bir saat yarım aparılan mübahisədən

sonra Rusiyanın prezidenti son olaraq bildirdi ki, biz nə Azərbaycana, nə də Ermənistana heç bir təsir edə bilmərik. Münaqişə çox ağır münaqişədir. Bunu siz özünüz həll etməlisiniz. Siz, iki ölkə – münaqişədə olan ölkə hansı qərarı qəbul edərsə, Rusiya onu dəstəkləyəcəkdir və həmin qərarın həyata keçirilməsinə kömək edəcəkdir. Mənim səfərimin nəticələri, bax, belədir.

S u a l: Cənab Prezident, Ermənistanın Xarici İşlər naziri Vardan Oskanyan bildirdi ki, ATƏT-in yeni təklifləri yoxdur, prezidentlər müxtəlif variantları müzakirə edirlər. Müzakirələr yeni variantlar üzərində, yoxsa ATƏT-in əvvəllər təklif etdiyi üç variant üzərində gedir?

C a v a b: Bilirsiniz, o qədər variantlar var ki. Ona görə mən sizin sualınıza cavab verə bilmərəm. Müxtəlif variantlar var. Oskanyan nə düşünür, mən bilmirəm. Oskanyan həmin görüşdə iştirak etmədi. Orada xarici işlər nazirləri yox idi.

S u a l: Cənab Prezident, MDB-nin üzvü olan Ermənistanla Azərbaycan arasında münaqişə var və Gürcüstanla Rusiya arasında münasibətlər gərgindir. Bu, MDB-nin gələcək taleyinə necə təsir edir?

C a v a b: Heç bir təsir etmir. Mən hiss etdim ki, Gürcüstan ilə Rusiya arasındakı münasibətlərdə gərginlik indi azalmağa doğru gedir.

S u a l: Cənab Prezident, Rusiya prezidenti Vladimir Putin Almaniya Bundestaqında çıxış edərkən bildirdi ki, təcavüzkar separatizm və terrorizm eynidir. Onlar Çeçenistanda öz siyasətlərini bu əsasda aparırlar. Rusiyanın bu kəskin mövqeyi danışıqlara təsir göstərmirmi? Axı biz də Dağlıq Qarabağda təcavüzkar separatizmlə üzləmişik.

C a v a b: Bilirsiniz, bəli, Putin orada deyibdir, mən də eşitmişəm. Ancaq sizə deyə bilərəm ki, Müstəqil Dövlətlər Birliyinin müxtəlif sənədlərini biz bu illərdə qəbul etmişik. Təcavüzkar separatizm sözünün ora salınmasına hər dəfə Ermənistan imkan verməyibdir. Biz həmişə təkid etmişik ki, təcavüzkar separatizmə qarşı mübarizə aparmaq lazımdır. Ancaq Ermənistan buna etiraz edibdir və başqa dövlət başçılarının heç biri də bizi dəstəkləməyibdir. Ona görə həmin söz bizim imzaladığımız müxtəlif sənədlərdən hər dəfə çıxarılıbdır.

Mən bir-iki dəfə demişəm, Çeçenistanda da təcavüzkar separatizm var, amma ermənilər tərəfindən Azərbaycana qarşı da var. Gəlin bunu edək. Amma yox, heç biri bununla razı olmur. Ona görə onun Bundestaqdakı çıxışından başqa, mövqeyində fərq var.

S u a l: Cənab Prezident, sənədlərdə «birgə antiterror əməliyyatlarının aparılması» sözləri var. Bu antiterror əməliyyatlarının birgə təşkili və aparılmasına dair layihənin yaradılması üçün tapşırığın verilməsi sənədlərdə göstərilir. Onda bu nəyi nəzərdə tutacaqdır?

C a v a b: Terror əməliyyatlarının əleyhinə, separatizm ora daxil deyildir.

S u a l: Cənab Prezident, Siz bayaq bildirdiniz ki, ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri və Rusiya prezidenti bəyan edib ki, münaqişənin həlli iki ölkə prezidentlərindən asılıdır və danışıqlar nəticəsində onlar razılığa gəlməlidirlər. Siz münaqişənin həllinin mümkünlüyünü hansı çərçivədə görürsünüz?

C a v a b: Onu gələcəkdə deyərəm.

S u a l: Cənab Prezident, son dövrlərdə Azərbaycanda radikal tələblər irəli sürülür. MDB sammitindən sonra bu çağırışlara Sizin münasibətiniz necədir?

C a v a b: Çağırışlar var, hərə öz fikrini deyə bilər. Heç kəsin söz deməsinin qarşısını almaq olmaz. Hərə öz fikrini deyir.

S u a l: Cənab Prezident, özünüzü necə hiss edirsiniz?

C a v a b: Sən özün necə hiss edirsən? Məni necə görürsən?

J u r n a l i s t: Normal.

H e y d ə r Ə l i y e v: Sən bütün günü mənim yanımda idin. Səhər saat onun yarısında Kremlə gəlmişik, oradan gecə yarısı çıxmışıq. Sən özün gördün, haqq-hesabını apar və Heydər Əliyevin səhhəti haqqında yazanlara heç olmasa bir dəfə etiraz et. Sağ olun.

XALQ ARTİSTİ YAQUB MƏMMƏDOVA

Hörmətli Yaqub Məmmədov!

Sizi – milli muğam sənətinin görkəmli nümayəndəsini yaradıcılığınızın 50 illiyi münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Siz Azərbaycan xalq musiqisinin incəliklərini dərinlən bilən və özünəməxsus ifa üslubu ilə milli musiqi xəzinəmizi zənginləşdirən böyük sənətkarlardansınız. Siz dərin tarixi kökləri, zəngin ənənələri olan Azərbaycan xanəndəlik məktəbində özünüzü təsdiq edərək, zəhmətsevərliyiniz sayəsində orada layiqli yer tuta bildiniz. Bu yolda əldə etdiyiniz nailiyyətlər isə əslində bütün musiqi sənətimizin uğurları sayıla bilər. İfanızda səslənmiş bir çox muğamlar milli musiqi mədəniyyətimizin qızıl fonduna həmişəlik daxil olmuşdur.

Muğam ifaçılığı ənənələrini, Azərbaycan xalq musiqisinin saflığını qoruyub saxlamaq və onu inkişaf etdirmək 50 illik sənət yolunuzun başlıca qayəsi olmuşdur. Ecazkar səsiniz, təkrarolunmaz ifaçılığınız, dinləyicinin daxili aləminə nüfuz etmək, onda güclü emosional təsir yaratmaq bacarığınız sizə muğam biliciləri arasında böyük hörmət və nüfuz, musiqisevərlərin dərin məhəbbətini qazandırmışdır.

Xalqa yorulmadan xidmətlə, musiqi sənətinə hədsiz sədaqətlə səciyyələnən yaradıcılıq yolunuz gənc xanəndələr nəsli üçün tükənməz bir mənbə, böyük sənət məktəbidir. Siz muğam ustası kimi, topladığınız zəngin təcrübədən istifadə edərək, istedadlı ifaçıların yeni nəslinin yetişdirilməsi üçün bütün səy və bacarığınızı sərf edirsiniz. İnanıram ki, muğam ifaçılığı məktəbi ənənələrinin layiqli davamçılarının hazırlanması işində əlinizdən gələni bundan sonra da əsirgəməyəcək, Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafına yeni töhfələr verəcəksiniz.

Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik və yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 3 dekabr 2001-ci il

ŞAİR NƏRİMAN HƏSƏNZADƏYƏ

Hörmətli Nəriman Həsənzadə!

Sizi – xalqımızın tanınmış şairini 70 illik yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Siz zəngin ənənələrə malik olan müasir Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndələrindəsiniz. Ulu əcdadlarımızdan bizə miras qalmış yüksək mədəni-mənəvi dəyərləri təcəssüm etdirən əsərləriniz oxucular arasında sizə dərin ehtiram və məhəbbət qazandırmışdır. Xalqımızın qəhrəmanlıq ruhu, yüksək insani keyfiyyətləri, Vətənə, xalqa sədaqət şeirlərinizin başlıca qayəsini təşkil edir. Ana təbiətin füsunkarlığını, oğul-qızlarımızın qeyrətli və saf məhəbbətini vəsf edən əsərləriniz şeirsevərlər tərəfindən həmişə böyük rəğbətlə qarşılanmışdır. Şeirlərinizə bəstələnmiş çoxsaylı mahnılar dilimizin tükənməz xəzinəsindən məharətlə istifadə etmək bacarığınıza dəlalət edir.

Respublikamızda və onun hüquqlarından kənarında çap olunmuş əsərləriniz gənc nəslin nikbinlik, mənəvi saflıq və vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsinə öz töhfəsini vermişdir. Xalqımızın keçmişini canlandıran mənzum səhnə əsərləriniz öz bədii məziyyətləri, məzmun dolğunluğu və mövzu aktuallığı ilə teatrlarımızın repertuarlarında layiqli yer tutmuşdur.

Sizin ədəbiyyat və mətbuat sahəsindəki təşkilatçılıq fəaliyyətiniz də təqdirəlayiqdir. «Ədəbiyyat və incəsənət» qəzetinin baş redaktoru kimi uzun illik səmərəli işiniz Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafında öz rolunu oynamışdır. İnanıram ki, siz bundan sonra da Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafı naminə var qüvvənizi sərf edəcək, poeziya həvəskarlarını yeni sənət inciləri ilə sevindirəcəksiniz.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik və yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 3 dekabr 2001-ci il

BİRLƏŞMİŞ ƏRƏB ƏMİRLİKLƏRİNİN PREZİDENTİ ƏLAHƏZRƏT ŞEYX ZAYİD BİN SULTAN ƏL– NƏHAYYANA

Əlahəzrət!

Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin prezidenti vəzifəsinə yenidən seçilməyiniz münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan ilə Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri arasındakı dostluq münasibətlərinə böyük əhəmiyyət verirəm. Əminəm ki, ölkələrimiz arasındakı əlaqələr xalqlarımızın rifahı naminə daim möhkəmlənəcək və inkişaf edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, dost Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri xalqının rifahı naminə fəaliyyətinizdə uğurlar diləyirəm.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 dekabr 2001-ci il

**BİRLƏŞMİŞ ƏRƏB ƏMİRLİKLƏRİNİN
VİTSE-PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
ŞEYX MƏKTUM BİN RƏŞİD ƏL-MƏKTUMA**

Hörmətli cənab vitse-prezident!

Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin vitse-prezidenti vəzifəsinə yenidən seçilməyiniz münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafı daim xalqlarımızın rifahına xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 dekabr 2001-ci il

KENİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB DANİEL ARAR MOİYƏ

Hörmətli cənab Prezident!

Kenya Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və dost Kenya xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, Azərbaycan ilə Kenya arasında təşəkkül tapmaqda olan dostluq münasibətləri xalqlarımızın mənafeyi naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 dekabr 2001-ci il

İRANIN BAKIDAKI SƏFİRİ ƏHƏD QƏZAI İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT

Prezident sarayı

5 dekabr 2001-ci il

H e y d ə r Ə l i y e v: Keçən dəfə biz sizinlə İran–Azərbaycan əlaqələri haqqında çox geniş söhbət etdik. İndi yenidən görüşürük. Mən bir daha bəyan edirəm, necə ki, Azərbaycan dövləti, şəxsən mən də İran–Azərbaycan əlaqələrinin genişlənməsinin, inkişaf etməsinin nəinki tərəfdarıyam, bunun üçün çalışıram və çalışacağam. Hesab edirəm ki, bizim ölkələrimiz arasında olan dostluq, qardaşlıq əlaqələri daha da möhkəmlənməlidir, daha da inkişaf etməlidir. Mən həmişə demişəm, indi də deyirəm, biz müstəqil dövlətlik, Azərbaycan müstəqil dövlətdir. İran ömür boyu müstəqil dövlətdir. Biz müstəqilliyimizi on il bundan öncə almışıq. Amma İran elə nə qədər var, o qədər də müstəqil dövlətdir. Böyük dövlətdir, qüdrətli dövlətdir. Biz vahid İrani tanıyırdıq. Burada bəzi başqa fikirlər meydana çıxır, onları mən sənə keçən dəfə də demişəm, indi də deyirəm ki, o, ayrı-ayrı insanların fikridir. Vahid İran, böyük, güclü İran və bizimlə dost, qonşu, qardaş İran... Ona görə də bir səfir kimi, sizin də borcunuz ondan ibarətdir ki, çalışsınız sizin də dövlətin siyasəti, Azərbaycan dövlətinin də siyasəti, bax, bu istiqamətdə inkişaf etsin, irəli getsin.

Ə h ə d Q ə z a i: Cənab Prezident, çox sağ olun. Əvvəlcə mən ramazan ayı münasibətilə Sizi və Azərbaycan müsəlmanlarını təbrik edirəm. Cənab prezident Xatəminin ramazan ayının əvvəlində Sizə ünvanladığı təbrikini göndərmişəm, yaqın ki, almısınız.

Mən oktyabrın 22-də Sizinlə görüşəndən sonra iki dəfə İrana getdim. Sizinlə olan danışıqlarımız barədə İranda geniş söhbətlər apardıq. Şükür olsun ki, İran tərəfi həm müqaviləni hazırlamışdır – o dəfə Siz soruşurdunuz ki, müqavilə nə səbəbə hazır deyildir – həm də bizim tərəfdən bəyanatlar hazırdır. Gözləyirik, inşaallah, Siz rəvac verəsiniz. Sizin nümayəndə heyətiniz gərək İrana gedə və müqaviləni tamamlaya.

Cənab Xatəmi ilə söhbət zamanı dedi ki, – baxmayaraq ki, orucluq ayında biz qonaqları qəbul etmirik – əgər hazırlıq olarsa, biz cənab prezidenti orucluq ayında da qəbul edə bilərik. Ona görə də İran tərəfindən sənədlər hazırlanıbdır. Siz nə vaxt istəsəniz, buradan yüksək səviyyəli nümayəndə heyəti İrana gedə bilər, hər hansı fikir ayrılığı olarsa, onu da yoluna doyaq və beləliklə, Sizin səfəriniz üçün hər şey hazır olar. Biz orada Sizi gözləyirik.

H e y d ə r Ə l i y e v: Çox sağ olun, çox məmnunam. Mən mütləq göstəriş verərəm, yüksək səviyyəli bir nümayəndə heyəti gedər. Burada da müəyyən layihələr var. Bilirsiniz, o vaxtlar bizim tərəf də layihə hazırlamışdı. Gedərlər, orada birlikdə müqavilələri, layihələri birləşdirərlər, hər şeyi hazırlayarlar. Ondan sonra, bunlar hazır olan kimi, orucluq olmasına baxmayaraq, mən də İrana getməyə hazırım.

Ə h ə d Q ə z a i: Ağayi Səfəri də Xəzərin statusu üzrə danışıqlarda İranın xüsusi nümayəndəsi təyin edilmişdir. MDB ölkələri üzrə əlaqələrə görə o, məsuliyyət daşıyır. İnşaallah, dekabrın 11-də o, Bakıya gələcəkdir. Yəqin ki, inşaallah, görüşünüz olar və söhbət edərsiniz. O, uzun müddət Moskvada, Avropa ölkələrində səfir işləmişdir. Nüfuzlu bir diplomatdır ki, Xəzər üzrə danışıqlarda İranın nümayəndəsi təyin edilmişdir.

Sizin dediyiniz kimi, əsas mətləb Azərbaycanın müstəqilliyi və ərazi bütövlüyü, Dağlıq Qarabağın Azərbaycanın tərkibində olmasıdır. İran həmişə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə və Dağlıq Qarabağın onun ayrılmaz hissəsi olmasına səs veribdir, yenə də bunun tərəfdarıdır. Bunun özü göstərir ki, İran hələ də Azərbaycanın müstəqilliyini də, ərazi bütövlüyünü də tanıyıbdır. Bir qonşu və qardaş ölkə kimi, bundan sonra da tanıyacaqdır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Hələ də yox, həmişə.

Ə h ə d Q ə z a i: Bəli, həmişə tanıyıbdır və bundan sonra da tanıyacaqdır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Çox sağ olun, təşəkkür edirəm. Bəli, bu çox əhəmiyyətlidir və mən inanıram ki, İran Birləşmiş Millətlər Təşkilatında bu barədə bizə səs verəcəkdir.

Ağayi Səfərinin buraya gələcəyi barədə mənim məlumatım var. Hesab edirəm ki, bu çox düzgün qərardır. Gəlsin, söhbət edək. Elə bir məsələ yoxdur ki, insan onu həll edə bilməsin. Hər şeyi həll etmək mümkündür – əgər hər iki tərəfdən buna, doğrudan da, səmimi münasibət olsa. Hesab edirəm ki, biz məsələlərin hamısını həll edəcəyik. Ağayi Səfəri ilə də mən görüşəcəyəm. Ramazan ayı ilə əlaqədar ağayi Xatəminin təbrikinə görə təşəkkür edirəm. Bu münasibətlə mən də ona təbrikimi göndərmişəm. Xahiş edirəm, mənim salamımı, hörmət və ehtiramımı ona çatdırasınız.

Hesab edirəm ki, bizim işlərimiz yaxşı gedir. Sağ olun.

AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ ÖLKƏMİZDƏKİ SƏFİRİ ROSS UİLSON İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT

Prezident sarayı

6 dekabr 2001-ci il

Heydər Əliyev: Xoş gördük sizi. Necəsiniz? İşləriniz necə gedir?

Ross Uilson: Cənab Prezident, çox sağ olun. Mən yaxşıyam və sağ olun ki, Moskvadan qayıtdıqdan sonra məni belə tezliklə qəbul edirsiniz.

Cənab Prezident, biz bilirik ki, Sizin Moskvada görüşləriniz olmuşdur. Eyni zamanda bilirik ki, terrorizmlə əlaqədar Moskvada çox mühüm bəyanat qəbul edilmişdir. ATƏT-in nazirlər səviyyəsində keçirilən görüşündən sonra da çox mühüm bəyanat qəbul olunmuşdur.

Cənab Prezident, Sizə məlum olduğu kimi, adı çəkilən mövzular hazırda Amerika Birləşmiş Ştatlarının siyasətçilərini məşğul edən əsas mövzulardandır. Ona görə də Sizə və Azərbaycan hökumətinə minnətdarlığımızı bildiririk ki, bizə bu sahədə yardımınızı əsirgəməmişsiniz. Bizim, eləcə də beynəlxalq koalisiyanın Əfqanıstanda nail olduğu tərəqqidən çox məmnunuq.

Aydındır ki, Hüsəma bin Laden və digər terrorçular – hamısı öz cəzalarına çatmalıdırlar. Çox yaxşı haldır ki, bütün dünya bunu bilir.

Əfqanıstanda artıq elə bir vəziyyət yaranmışdır ki, onlarla, minlərlə adam öz yaşayış yerlərinə qayıtmaq üzrədir. Xüsusilə də Əfqanıstandan İrana məcburən keçmiş qaçqınlar öz yerlərinə qayıdırlar. Əfqanıstanın öz daxilində bir yerdən digər yerə məcburən köçmüş insanlar da yaşayış yerlərinə qayıdırlar. Biz isə çalışırıq ki, onları yeməklə təmin edək, onlara münasib şərait yadaq. Bu işdə Azərbaycanın bizə köməyi çox böyük olmuşdur.

Cənab Prezident, böyük bir addım da atılmışdır. Elə bilirəm, Siz bundan artıq xəbərdarsınız ki, Bonnda əsas əfqan fraksiyaları razılığa gəlmişlər və onlar yeni Əfqanıstan hökumətinin qurulması üzərində işləyirlər.

Bir neçə xüsusi məsələ də vardır və bu barədə Sizinlə müzakirələr aparmaq istəyirəm. Həmin məsələlər Əfqanıstanda terroristlərə qarşı bizim mübarizəmiz və birgə əməkdaşlığımız haqqındadır. Amerika Birləşmiş Ştatlarının Azərbaycana yardımı ilə bağlı bir neçə məsələni də Sizinlə müzakirə etmək istəyirəm.

Əlbəttə ki, Sizin Moskvadakı görüşləriniz haqqında eşitmək də mənim üçün çox maraqlı olar. İlk növbədə, Dağlıq Qarabağ məsələsi haqqında prezident Putin və prezident Köçəryanla söhbətləriniz bizim üçün çox maraqlıdır. Sizə bir daha minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm ki, Moskvadan qayıtdıqdan sonra məni qəbul edirsiniz.

Heydər Əliyev: Təşəkkür edirəm.

Əvvəlcə sizi təbrik edirəm ki, Əfqanıstanda antiterror əməliyyatlarında qarşıma qoyduğunuz vəzifəni Amerika Birləşmiş Ştatlarının, onun müttəfiqlərinin, ümumiyyətlə, bu koalisiyada olan dövlətlərin hamısının birgə səyi nəticəsində uğurla yerinə yetirmişsiniz. Təbiidir ki, bu cür, ola bilər, dünyada analoqu olmamış belə bir əməliyyatı ancaq Amerika Birləşmiş Ştatları kimi dövlət keçirə bilər. Siz də bunu etdiniz və bütün dünyaya nümayiş etdirdiniz ki, bunu etmək olar. Biz də birinci gündən elan etdiyimiz kimi, koalisiyada, alyansda olan bir dövlət kimi, əlimizdən gələn yardımı etmişik.

Mən çox məmnunam ki, siz bizim bu barədə fəaliyyətimizi də qiymətləndirirsiniz. Güman edirəm ki, bundan sonra da sizin bu əməliyyatlarınız uğurlu olacaqdır və istənilən məqsədə nail olacaqsınız.

Təbiidir ki, bu, təkcə Amerika Birləşmiş Ştatları üçün deyil, bütün dünya üçün çox lazımlı və vacib bir əməliyyatdır. Çünki beynəlxalq terrorizm çox dəhşətli səviyyəyə gəlib çatmışdır və bütün dünyaya böyük təhlükədir. Nə vaxtsa, hansı bir dərəcədəsə bunun qarşısı alınmalı idi. Siz bunu başladınız. Doğru etdiniz. Amma prezident Corc Buş da bəyan edir ki, hələ iş bununla qurtarmır. Gərək beynəlxalq terrorizmin kökü tamamilə kəsilsin. Biz də belə fikirdəyik. Güman edirəm ki, sizin apardığınız əməliyyatlar bundan sonra da uğurlu olacaqdır və biz də, mən birinci gündən elan etdiyim kimi, sizinlə bərabərik.

Biz Bonnda aparılan danışıqları da mətbuatdan, televiziya izlədik. Bunun özü də çox yaxşı bir haldır. Çünki belə bir fikir var idi ki, ola bilər, məsələn, taliblər orada məhv edilsin, yaxud onların kökü kəsilsin, ancaq Əfqanıstanda dövlət qurmaq çətin olacaqdır. Həqiqətən, bu, çətin məsələdir. Hesab edirəm ki, xülyaya qapılmaq lazım deyildir. Amma eyni zamanda, Bonnda əldə olunmuş razılıq bu sahədə də ümidlər verir.

Moskvadakı görüşlərin böyük bir hissəsi mətbuatda var, bilirsiniz. Biz beynəlxalq terrorizmə qarşı böyük bəyanat qəbul etdik. Əfqanıstanla əlaqədar bəyanat qəbul etdik və Müstəqil Dövlətlər Birliyinə aid olan başqa məsələləri müzakirə etdik. Sonra bilirsiniz ki, orada mənim ikitərəfli görüşlərim də oldu. Xüsusən çox

əhəmiyyətlidir ki, mən Qazaxıstan prezidenti Nazarbayev ilə Xəzərin statusunun müəyyən edilməsi haqqında saziş imzaladım.

Prezident Şevardnadze ilə təkbətək görüşüb bir çox məsələləri müzakirə etdik. Təbiidir ki, əsas əhəmiyyət kəsb edən dörd prezidentin – Putin, Şevardnadze, Kõçəryan, Əliyev görüşüdür. Üç prezidentin – Putin, Kõçəryan, Əliyev – görüşü daha da əhəmiyyətlidir. Mən bu barədə öz fikirlərimi sizə söyləyəyəm.

Amma bu fürsətdən istifadə edib sizə bir şeyi demək istəyirəm. Kõməkçim Dilarə Seyidzadə bu gün mənə məlumat verdi ki, qəzetlərdə yazırlar ki, – «Yeni Məsəvat, «Azadlıq», filan – guya nədənsə qorxurlar, nədənsə çəkinirlər, guya Yeni Azərbaycan Partiyası onlara qarşı hansısa tədbirlər keçirmək istəyir. Bu tamamilə fitnəkarlıqdır. Çünki bizdə mətbuat azadlığı var, siyasi plüralizm var və müxalifət bundan güclü şəkildə istifadə edir. Əgər başqa tərəf də bundan istifadə edərsə, narahat olmaq lazım deyildir.

Mən müxalifət qəzetlərinin, demək olar ki, əsas tənqid obyektiyəm. Amma bu məni narahat etmir. Mən bunu dəfələrlə demişəm. Çünki mən bilirəm nə edirəm. Mən bilirəm siyasəti nə cür aparıram və xalq da mənim bu siyasətimi anlayır. Bu daxili-xarici siyasət də Azərbaycanın həm daxili inkişafını təmin edir, həm də dünya miqyasında mövqelərini möhkəmləndirir. Amma bu, kiminsə xoşuna gəlir, kiminsə xoşuna gəlmir. Bu, təbii haldır. Bir halda ki, biz demokratiya şəraitində yaşayırıq, başqa cür düşünmək olmaz.

Mən dəfələrlə demişəm, biz – Azərbaycan dövləti, Azərbaycan prezidenti demokratiyanın bütün prinsiplərinə həmişə sadıq və sadıq olacağıq. Tənqid edənlər onları tənqid edənlərə də dözməlidirlər. Yaxud böhtan deyənlər onlara böhtan deyənlərə də dözməlidirlər. Təəssüflər olsun ki, indi bizdə çox ciddi qəzet mübarizəsi gedir. Qəzetdə bu ona hücum edir, o buna hücum edir. Bu mübarizə təkcə iqtidar-müxalifət arasında deyildir. Müxalifət partiyaları da bir-birinə hücum edirlər. Bunların da hamısı qəzetlərdə öz əksini tapır. Mən burada narahatedici bir şey hiss etmirəm. Ona görə heç kəs narahat olmasın. Azərbaycanın prezidenti kimi, mən Azərbaycanda mətbuat azadlığının, söz azadlığının təminatçısıyam və heç kəsə imkan vermərəm ki, bu prinsiplər pozulsun. Mən, hər halda, iqtidar orqanları haqqında deyirəm. Müxalifətə cavabdeh deyiləm. Bu sözləri sizə demək istədim.

Mənə dedilər ki, siz mətbuat konfransı keçirmisiniz və guya Azərbaycanın iqtisadiyyatı haqqında bəzi mənfii şeylər demisiniz. Mən istərdim biləm, bu nədən ibarətdir?

R o s s U i l s o n: Cənab Prezident, çox xoşbəxtəm ki, Sizin çıxışınızdan irəli gələn son suallara cavab vermək imkanı yarandı. Bu imkandan istifadə edərək, həmin məsələni izah edəcəyəm. Sizdən bu sözləri eşitdiyimə görə çox şadam. Siz yenidən təkrar etdiniz ki, demokratiyaya, demokratiyanın prinsiplərinə, mətbuat, söz azadlığına sadıqsınız. Amerika Birləşmiş Ştatları Sizin bu sadıqlığınızı yüksək qiymətləndirir və Amerika Birləşmiş Ştatları ilə Azərbaycan arasındakı yaxşı münasibətlər bu sadıqlıya əsaslanmışdır. Biz istəyirik ki, münasibətlərimiz gələcəkdə də bu əsaslar üzərində qurulsun.

Elə bilirəm ki, dövlət başçısı kimi, Siz çox düzgün mövqə tutmusunuz. Sizə və Sizə yaxın olan şəxslərə qarşı bu ittihamlarla, hücumlarla əlaqədar tutduğunuz mövqeyə görə mən də bir səfir kimi, çalışıram ki, onlara kifayət qədər fikir verməyim. Təəssüf ki, mənim haqqımda da, dediklərim haqqında yazıların heç də hamısı düzgün deyildir.

H e y d ə r Ə l i y e v: Sizin də haqqınızda yalan yazırlar.

R o s s U i l s o n: Bu, praktiki olaraq dünyanın hər bir ölkəsində baş verir.

Həmin məsələ ilə bağlı mən artıq Sizin işçilərinizə məlumat vermişəm. Mənim Xəzər Universitetində təxminən 10 gün bundan əvvəlki çıxışım eyniliklə, sözbə-söz göstəriləndir. Əlbəttə, qəzetlərdə çıxan məqalələrə görə, guya mən demişəm ki, Azərbaycanda səmərəli neft və qaz strategiyası yoxdur və guya Amerika Birləşmiş Ştatlarının bu sahədə çalışan şirkətləri üçün kifayət qədər biznes mühiti yaradılmayıbdır. Təbiidir ki, bu sözlərin hamısı həqiqətdən çox-çox uzaqdır. Deməliyəm ki, Azərbaycanın çox səmərəli neft və qaz strategiyası vardır və Amerika şirkətləri burada çalışırlar.

Cənab Prezident, mən çıxışında göstərmişəm ki, Azərbaycanda səmərəli neft və qaz strategiyası olmaqla yanaşı, Sizinlə və sizin hökumətinizlə birlikdə qeyri-neft sahəsində də bu cür strategiya işləyib hazırlayaq ki, bundan bütün Azərbaycan xalqı öz xeyrini görsün, bütün Azərbaycan xalqı bundan bəhrələnsin. Tam əminəm ki, bu Sizin də ali məqsədinizdir.

Məlumdur ki, Azərbaycan ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasında yaranmış İqtisadi Şuranın çox tezliklə görüşü olacaqdır. Bu görüşdən istifadə edərək, biz qarşımızda duran iqtisadi məsələləri necə irəlilətmək haqqında fikir mübadiləsi apara bilərik.

Cənab Prezident, gəlin belə danışaq ki, Siz qəzetlərdə mənim haqqımda oxuduğunuz məqalələrin hamısına inanmayın. Mən də Sizin haqqınızda oxuduqlarımın hamısına inanmayacağam.

H e y d ə r Ə l i y e v: Heç birinə inanmayın. Mən də sizin barənizdə yazılanların heç birinə inanmayacağam.

Çox gözəl. Bilirsiniz, gərək hər bir xırda şeylər aydınlaşdırılsın. Mən bilirəm ki, bu məsələlərdə bizdə fikir ayrılığı yoxdur. Bunu təhrif edirlər, mən ona da fikir vermərəm. Amma mənim ətrafımda olan adamlar narahat

olurlar və bunu da gəlib mənə deyirlər. Təbiidir ki, mən də bu fürsətdən istifadə edib sizdən soruşuram. Ona görə gəlin nə siz fikir verin, nə də mən. Keçək əsas məsələlərə.

**BAKININ MƏRKƏZİNDƏ, XAQANI KÜÇƏSİNDƏ
ÇİN XALQ RESPUBLİKASI SƏFİRLİYİNİN
YENİ BİNASININ AÇILIŞ MƏRASİMİNDƏ
NİTQ**

7 dekabr 2001-ci il

Hörmətli cənab səfir!

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Çin–Azərbaycan münasibətlərində mühüm hadisə – Çin Xalq Respublikasının Bakıda, Azərbaycanda səfirliyinin yeni binasının tikintisinin başa çatması, təbii olaraq, səfirliyin fəaliyyətinin yeni mərhələsinin başlanması münasibəti ilə sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Xatirimdədir ki, bir ildən bir qədər əvvəl cənab Li Penin Azərbaycana rəsmi səfəri zamanı biz onunla bu binanın bünövrəsini qoyduq. O vaxt mən soruşdum ki, onu tikməyə nə qədər vaxt lazımdır. Mənə dedilər ki, tez tikəcəklər, ancaq bilməzdim ki, bu belə tezliklə baş verəcəkdir. Çin və Azərbaycan inşaatçıları əl-ələ verib, tikintini necə tez və yaxşı keyfiyyətlə aparmaq və belə gözəl bina tikmək nümunəsi göstərdilər.

Mən ona baxdım və sonra necə bir bina olduğu barədə məlumat aldım. O, Çin Xalq Respublikasının Azərbaycandakı səfirliyi üçün və təbii olaraq, bütövlükdə Çin Xalq Respublikası üçün həqiqətən layiqli binadır.

Bu binanın tikilməsi və onun bugünkü açılış mərasimi daha bir sübutdur ki, Çin Xalq Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasındakı dostluq münasibətləri və sıx əməkdaşlıq uğurla inkişaf edir və böyük gələcəyə malikdir.

Çin Xalq Respublikası müstəqil Azərbaycanda öz səfirliyini açmaqla, şübhəsiz, belə düşünür ki, onların burada işi və Çin Xalq Respublikası ilə Azərbaycan arasında münasibətlər əbədi olacaqdır, o mənada ki, Azərbaycan müstəqilliyinin 10-cu ildönümünü qeyd edərək bəyan etmişdir ki, Azərbaycanın müstəqilliyi, dövlətçiliyi əbədi olacaqdır.

Bu bina həqiqətən Çin Xalq Respublikası ilə Azərbaycan arasında dostluğun rəmzidir. Biz bunu qiymətləndirir və hesab edirik ki, bu bizə dost digər ölkələrin həm səfirlik kimi, həm də başqa nümayəndəliklər kimi, Azərbaycanda akreditə olunmuş nümayəndəlikləri üçün yaxşı nümunə olmalıdır. Əvvəla, bu hər hansı ölkənin istənilən nümayəndəliyinin işi üçün daha yaxşı şərait yaradır. İndiki halda Çin Xalq Respublikası öz səfirliyinin fəaliyyəti üçün yaxşı şərait yaratmışdır və deməli, öz səfirliyinə böyük əhəmiyyət verir. Bu həm də o deməkdir ki, Azərbaycan–Çin münasibətlərinə böyük əhəmiyyət verir.

Əminəm ki, səmərəli fəaliyyət üçün belə gözəl imkanlara malik olan Çin səfirliyi, əvvəla, öz vəzifələrini daha uğurla yerinə yetirəcək, ikincisi – bu isə bizim üçün, təbii olaraq, çox vacibdir – Çin Xalq Respublikası ilə Azərbaycan arasında bütün sahələrdə münasibətlərin bundan sonra da inkişaf etdirilməsi və möhkəmləndirilməsi naminə daha fəal işləyəcəkdir.

Bu gün mən bir daha bəyan etmək istəyirəm ki, biz ölkəmizin – Azərbaycanın Çin Xalq Respublikası ilə münasibətlərini öz xarici siyasətimizdə mühüm bir istiqamət kimi qiymətləndiririk və çalışacağıq ki, bu münasibətlər dostluğun daha da möhkəmlənməsi naminə, həm Azərbaycan Respublikasının, həm də Çin Xalq Respublikasının mənafeyi naminə inkişaf etsin və təkmilləşsin. Xahiş edirəm, mənim salamımı və ən xoş arzularımı cənab Li Penə yetirəsiniz və ona bildirəsiniz ki, onun indi burada olmamasına təəssüflənirəm, çünki bu binanın bünövrəsini biz birlikdə qoymuşuq. Əgər bunun açılışında biz birlikdə iştirak etsəydik, bu daha yaxşı olardı. Buna baxmayaraq, mən burada onu da təmsil edirəm. Bunu ona yetirin. Mənim salamımı və ən xoş arzularımı, Çin Xalq Respublikasının inkişafında yeni-yeni uğurlar, Çin xalqına əmin-amanlıq və tərəqqi dilədiyimizi Çin Xalq Respublikasının sədri cənab Tszyan Tszeminə yetirin.

Cənab səfir, bu əlamətdar hadisə münasibətilə mən sizi təbrik edirəm, səfirliyin bütün əməkdaşlarını təbrik edirəm və inanıram ki, binanızın imkanlarından münasibətlərimizin daha da genişlənməsi üçün səmərəli istifadə edəcəksiniz. Məmnunam ki, bu bina bizim gözəl Bakımızın, kiçik olsa da, daha bir güşəsinə yaraşlıq verir.

Şəhərimizin bir çox əsrlər boyu təşəkkül tapıb formalaşmış özünəməxsus arxitekturası var. XX əsr ərzində şəhərsalma fəaliyyətinin inkişafı üçün çox işlər görülmüş və Bakı şəhərində çox binalar tikilmişdir.

İndi isə Azərbaycanın müstəqilliyi illərində, böyük iqtisadi və sosial çətinliklərə baxmayaraq, Bakı şəhəri tikilir. Əsasən özəl biznes hesabına, eyni zamanda dövlət vəsaiti hesabına da tikilir. Bunlar yeni binalardır – yaşayış binaları, inzibati binalardır. Təbii ki, onlar özünün yeni arxitektura görkəmi ilə Bakı şəhərini bəzəyir, hərçənd biz hesab edirik ki, şəhər özlüyündə çox gözəldir. Odur ki, hər bir belə tikinti – əlbəttə, mən xarici və daxili tərtibati memarlıq baxımından yaxşı olan hər hansı bir binanın tikintisini nəzərdə tuturam – təbii olaraq, Bakı şəhərinin imkanlarını genişləndirir və ona yaraşlıq verir.

Biz bu binanın tikilməsinə şadıq, ona görə ki, səfirlik özü üçün yaxşı şərait yaratmışdır, ancaq bununla yanaşı, Bakı şəhərinin bu guşəsini də abadlaşdırmışdır. Bu sizin üçün də yaxşıdır, bizim üçün də. Sizi bir daha təbrik edirəm və sizə burada uğurlu iş, səfirliyin əməkdaşlarına cansağlığı və firavanlıq, Çin xalqına sülh, əmin-amanlıq və gözəl gələcək arzulayıram.

**UŞAQLARIN BEYNƏLXALQ TELEVİZİYA VƏ
RADIO GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT TELERADIO VERİLİŞLƏRİ ŞİRKƏTİNİN
YUNİSEF-lə BİRLİKDƏ TƏŞKİL ETDİYİ
ŞƏNLİKDƏ NİTQ**

Bakı, Teleteatr

9 dekabr 2001-ci il

Əziz uşaqlar!
Əziz balalar!

Mən sizi Uşaqların Beynəlxalq Televiziya və Radio günü münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Müstəqil Azərbaycanın bütün uşaqlarına xoşbəxt həyat, xoşbəxt gələcək arzulayıram. YUNİSEF beynəlxalq təşkilatı uşaqlara böyük qayğısını və diqqətini yarandığı vaxtdan nümayiş etdirir. Bu, eyni zamanda 1989-cu ildən sonra dünyada uşaqların hüquqlarının qorunması ilə əlaqədar aparılan işlərdən görünür.

Biz, müstəqil Azərbaycan dövləti YUNİSEF-in bu təşəbbüsünə qoşulmuşuq. Beləliklə, uşaqların hüquqlarının qorunması bizim dövlətimizin ən əsas vəzifələrindən biridir. Mən isə dövlət başçısı kimi, Azərbaycanda uşaqların hüquqlarının qorunmasının təminatçısı kimi çıxış edirəm.

Hər il bu gün biz sizinlə görüşürük. Təkcə mən yox, Azərbaycanın bütün sakinləri, vətəndaşları, bütün azərbaycanlılar. Bu hər birimizə böyük sevinc hissi gətirir. Çünki siz uşaqlar hər bir insanın ən əzizi, ən istəkli, ən sevimlisiniz.

Hər bir insan həyatda müəyyən dövr, uşaqlıq, gənclik dövrü yaşadıqdan sonra ailə qurur, valideyn olmaq istəyir, uşaq atası, anası olmaq istəyir. Bundan böyük xoşbəxtlik yoxdur.

Bu xoşbəxtliyi hər kəs keçirir və onunla da yaşayır. Ona görə də siz uşaqlar bizlərə, hər bir insana böyük fərəh hissi gətirirsiniz, böyük xoşbəxtlik verirsiniz. Biz də, valideynlər bunlardan bəhrələnərək çalışırıq, qarşımızdakı vəzifələri yerinə yetiririk. Sizin, uşaqların böyüməsi, təhsil alması, inkişaf etməsi üçün əlimizdən gələni edirik.

Müstəqil Azərbaycanda uşaqlara qayğı, diqqət, sevgi, məhəbbət hər şeydən üstündür və hər şeydən də irəlidedir. Bu mənim üçün belədir. Hesab edirəm ki, vətəninizi, ölkənizi, dövlətinizi sevən hər bir insan uşaqlara belə münasibət göstərməlidir. Belə günlərdə biz bir daha görürük ki, Azərbaycan xalqı böyük istedadlara malik olan bir xalqdır. Bu istedadlar da Azərbaycan xalqının kökündən, soyundan gəlir, onun genetik xüsusiyyətləri ilə bağlıdır. Bunları sübut edən sizin bu gözəl çıxışlarınız, geniş istedadınız, çoxtərəfli bacarığımızdır.

Siz bu gün burada televiziya və radio qarşısında Azərbaycan vətəndaşlarına öz istedadınızı nümayiş etdirirsiniz. Amma bu istedadlar tək sizə məxsus deyildir. Güman edirəm ki, Azərbaycanın bütün uşaqları, onların tam əksəriyyəti sizin kimi istedadlıdırlar, bacarıqlıdırlar, sizin kimi gözəldirlər. Hər kəsə sizin kimi sevinc gətirəndirlər. Sizə böyük xoşbəxtlik nəşib olubdur ki, sizi seçib televiziya gətiriblər, burada çıxış edirsiniz və Azərbaycan uşaqlarının nə qədər yüksək keyfiyyətlərə, nə qədər böyük istedadla malik olduğunu bütün Azərbaycan vətəndaşlarına nümayiş etdirirsiniz. Bizim üçün, valideynlər üçün bundan artıq sevinc, bundan artıq xoşbəxtlik ola bilməz.

Mən hər il sizinlə görüşürəm. Hər dəfə sizinlə görüşərkən heyran oluram. Hər dəfə siz öz istedadınızı daha da yüksək səviyyədə nümayiş etdirirsiniz. Balaca uşaqlar, 3-4 yaşında olan uşaqlar və indi mənim yanımda duran uşaqlar gələcək nəsillərin nümayəndələridir. Özü də hər biri istedadlıdır, gözəldir, hər biri insana sevinc gətirir. Bunlar onu göstərir ki, Azərbaycan xalqının çox gözəl gələcəyi var.

Bu gün biz xalqımızın, ölkəmizin mürəkkəb bir dövrünü yaşayırıq. Amma bu dövrü biz uğurla yaşayırıq, irəli gedirik. Bizim problemlərimiz çoxdur. Bu problemləri biz həll edirik və həll edəcəyik. Ancaq bu problemlərin içərisində ən böyük, ən mühüm problem xalqımızın gələcək nəsli hazırlamaq, onlara həyat vermək, onları inkişaf etdirmək və xalqımızın gələcəyini təmin etməkdir. Biz bunu edirik. Ancaq bunu edərkən sizin tərəfinizdən, uşaqlar tərəfindən nə qədər yüksək istedad görürük. Yəni bizim qayğımızın, diqqətimizin müqabilində sizdə olan istedad, sizin yüksək keyfiyyətlərinizi onu göstərir ki, doğrudan da Azərbaycanın çox gözəl gələcəyi var. Bu gözəl gələcəyin də təminatçıları sizsiniz, əziz dostlar.

Bir neçə ildir ki, bu günlər mən sizinlə görüşürəm. Hər dəfə sizin yaşınızın artmasını görürəm və burada yeni uşaqları görürəm. Məsələn, Sevincə Bəxtiyar neçə ildir ki, mənim gözümlə qabağındadırlar, ilbəl böyüyürlər. Bəxtiyar bu gün dedi ki, artıq universitetə daxil olubdur. Sevinc də yəqin ki, 9-cu sinifdə oxuyur. Amma onların arxasınca gələn Həmidir, Əminədir. Görürsünüz, demək, heç bir şey qırılmaz. Yəni bunlar, bu uşaqlar tək,

vahid, nadir hadisə deyillər. Azərbaycanda belə istedadlar olduqca çoxdur. Bunların ardı gəlir. Güman edirəm ki, gələcək il Həmidlə Əminədən sonra başqaları da buraya çıxacaqlar. Amma Sevinc də, Bəxtiyar da burada olacaqlar. Elə bu gözəl qızlar ki, indi bizim televiziyada işləyirlər, onlar da elə dünən, o biri gün uşaq idilər. Məsələn, dedilər ki, Həmidin, Əminənin 10 yaşı var. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin yaşı ilə onların yaşı bərabərdir. Deməli, onlar Azərbaycan dövlət müstəqilliyini elan edəndə doğulublar, həyata gəliblər. 10 ildir ki, müstəqil Azərbaycanın həyatında böyümüş uşaqlardır. Onlar heç bir başqa quruluş, heç bir başqa sistem görməyiblər. Bizim isə vəzifəmiz ondan ibarət olubdur ki, bütün çətinliklərə baxmayaraq, bu on ili Azərbaycanın həyatı üçün, inkişafı üçün təmin edək və uşaqlar yaşasınlar, böyüsünlər, oxusunlar, təhsil alsınlar, sərbəst həyata hazırlaşsınlar.

Azərbaycanın dövlət başçısı kimi, mən bu gün sizinlə görüşərkən böyük iftixar hissi keçirirəm. Ona görə ki, bu on il müddətində bizim qoyduğumuz səylər, gördüyümüz işlər Azərbaycan uşaqlarının yaşaması, böyüməsi, təhsil alması, öz istedadlarını cəmiyyətə göstərməsi üçün lazım olan bütün imkanları, şəraiti yaradıbdır.

Doğrudur, uşaqların hamısı eyni vəziyyətdə deyildir. Biz sizinlə burada, bu salonda olduğumuz zaman çadır düşərgələrində yerindən-yurdundan didərgin düşmüş köçkün-qaçqın ailələri yağışın altında yaşayırlar. Uşaqlar da orada böyüyürlər. Bu gün o uşaqların da nümayəndəsi burada çıxış etdi. Mən çox böyük sevinc hissi ilə onu dinlədim. O gedib Birləşmiş Millətlər Təşkilatında çıxış edibdir. Azərbaycanın ağır vəziyyətdə, köçkün vəziyyətində yaşayan uşaqlarının sözünü deyibdir, səsinə qaldırıbdır. Başqa səbəblərə görə də çətin şəraitdə yaşayan uşaqlarımız var. Belə vəziyyət bizi incidir, bizi narahat edir. Biz çalışırıq ki, hər bir uşağın həyat şəraiti yaxşı olsun, normal olsun. Biz buna get-gedə nail oluruq və nail olacağıq.

Amma bununla bərabər, mən böyük minnətdarlıq hissi ilə bu gün demək istəyirəm ki, bizim xalqımız, millətimiz olduqca dözümlü xalqdır, olduqca dəyanətli xalqdır. Çünki bu ağır şəraitdə yaşayaraq uşaqlarını tərbiyə edirlər, böyüdürlər, onlara həyat yolunu göstərirlər. Məsələn, böyük iftixar hissi ilə, məmnuniyyət hissi ilə demək olar ki, həmin o ağır şəraitdə, çadırlarda doğulan, dünyaya gələn, böyüyən uşaqlar da böyük istedadla malikdirlər. Orada yaşamış uşaqların bir qismi, demək olar ki, çox hissəsi yaxşı təhsil alır, ali məktəblərə daxil olur.

Uşaqların şəraiti indi fərqlidir. Biz çalışırıq ki, bu fərqi aradan götürək. Buna da nail olacağıq. Ancaq biz öz vəzifəmizi yerinə yetirərək sevinirik ki, uşaqlar hər bir şəraitdə həm təhsil alırlar, həm böyüyürlər, həyat yoluna qədəm qoyurlar, həm də ki, öz istedadlarını nümayiş etdirirlər.

Əziz uşaqlar, biz sizi sevirik. Mən «biz» deyəndə, bütün valideynlər adından çıxış edirəm. Ancaq eyni zamanda mənim şəxsi hissiyyatlarım da var. Mən sizi çox sevirəm. Mənim həyatda sevdiyim şey çoxdur. Bu Vətəndir, torpaqdır, Azərbaycandır, mənsub olduğum xalqdır, bu torpağın suyudur, havasıdır, dağı-daşdır, gülü-çiçəyidir, ağacıdır, çayıdır. Bunların hamısını mən sevirəm. Əgər insan öz Vətəninə, torpağına, xalqına və onun ətrafında olan bütün hər şeyi sevə bilməsə, o bu dünyada səmərəli yaşaya bilməz. Mən bunları sevirəm. Amma bunların hamısından çox sizi, uşaqları sevirəm. Çünki siz bizim xalqımızın gələcəyini davam etdirənlərsiniz. Xalq nəsil-dən-nəslə yaşayır, irəli gedir, inkişaf edir. Siz uşaqsınız. Həmidlə Əminənin 10 yaşı var. Sevincin 15, Bəxtiyarın 17 yaşı var. Bu qızların da, deyəsən ondan bir az çox, 20-22 yaşı var. Sizin qarşınızda, burada çıxış edən o balaca, 4 yaşlı uşaqların qarşısında nə qədər böyük həyat var. Mən çox arzu edirəm ki, siz bu həyat yolunu uğurla keçəsiniz.

Təbiidir ki, insanın həyatı heç vaxt hamar olmur, heç vaxt düz olmur. Həyatda hər bir insanın qarşısına müxtəlif çətinliklər, maneələr çıxır. Bu da təbiidir. Əgər belə olmasa, onda həyatın dadı da, mənası da olmaz. Bir az sadə dildə desəm, həyat duzsuz olar. Amma əsas ondan ibarətdir ki, insan həyatda gərək elə yaşasın ki, o həmişə öz mənəviyyatı ilə fəxr etsin.

Hər bir şeyi itirmək olar. Amma uşaq da, böyük də, hər bir insan gərək mənəviyyatını, iradəsini itirməsin, bütün çətinliklərin qarşısını alsın, onların qarşısında əyilməsin, sınmasın. Öz iradəsi ilə yaşasın, böyüsün, cəmiyyətə fayda versin.

Həyatın mənası təkcə insanın bu həyatda yaşaması deyildir. Nə qədər çox, firavan, zəngin yaşasa da, əgər hər bir gənc, yaşlı insan həyatın mənasını bunda görürsə, təbiidir ki, o, zəngin deyil, mənəviyyatca kasıbdır. Həyatın mənası ondan ibarətdir ki, dünyaya gələcək, böyüyən, ərəyə çatan hər bir uşaq, həyat fəaliyyətinə başlayan insan cəmiyyətə, millətə, ölkəsinə, vətəninə layiqli xidmət etsin, fayda versin.

Siz müstəqil Azərbaycanın uşaqlarısınız və mən inanıram ki, müstəqil ölkəmizin uşaqları olaraq öz vətəninizi əvvəlki nəsillərdən daha çox sevəcəksiniz. Vətəninizə, torpağınıza daha da bağlı olacaqsınız. Həyatınızı məhz mənalı yaşayacaqsınız. Mənalı yaşayaraq Azərbaycanın layiqli vətəndaşları olacaqsınız, cəmiyyətimizə fayda verəcəksiniz. Öz həyatınızla, təhsilinizlə, biliyinizlə, fəaliyyətinizlə Azərbaycan cəmiyyətinin inkişaf etməsinə xidmətlərinizi göstərəcəksiniz.

Bizim xalqımız zahirən də gözəl xalqdır. Təbiidir ki, hər kəs özünü tərifləyir. Heç kəs özünə pis demir. Amma mən hesab edirəm ki, bu hisslərdən kənara çıxsaq, başqaları da tamamilə razı olmalıdır ki, bizim xalqımız gözəl xalqdır. Görün nə qədər gözəl uşaqlar var. Nə qədər gözəl qızlar, nə qədər gözəl oğlanlar var. Baxırsan, biri-birindən gözəl, qəşəng, biri-birindən şirindir. Bunun özü də Allahın bizim xalqa bəxş etdiyi

böyük nemətdir. Bu da bizi fərəhləndirməlidir, ruhlandırmalıdır. Bu da hər bir azərbaycanlının həqiqətən bu dünyada öz xalqına, cəmiyyətinə, öz ölkəsinə, torpağına sədaqətlə xidmət etməsinə kömək etməlidir.

Əziz balalar, mən sizi bir daha ürəkdən təbrik edirəm. Bugünkü görüşümdən həddən-ziyadə şadam, sevinirəm. Bu gün göstərdiyiniz bu nümunələrlə siz bütün uşaqlara böyük sevinc bəxş edirsiniz. Uşaqlar sevinir, valideynlər də sevinir. Amma mən burada, sizin içərinizdə, sizinlə bərabər olaraq həddindən artıq sevinirəm. Hər il buraya gələrək, mən böyük sevinc hissi ilə buranı tərk edirəm.

Əziz uşaqlar, mən sizə və Azərbaycanın bütün uşaqlarına cansağlığı, sağlam həyat arzulayıram. Bütün nöqtəyi-nəzərdən – həm fiziki, həm əqli cəhətdən sizə sağlam həyat tərzini keçirməyi arzulayıram. Həmişə belə ağıllı olasınız, inkişaf edəsiniz. Həmişə belə zəkali və gözəl olasınız.

Əziz balalar, mən sizin hamınızı öpürəm, bağrıma basıram, sizə xoşbəxt gələcək arzulayıram. Sizin xoşbəxt gələcəyiniz üçün isə mən bundan sonra da əlimdən gələni edəcəyəm. Sağ olun.

**İRAN İSLAM RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
XƏZƏR DƏNİZİ MƏSƏLƏLƏRİ ÜZRƏ
XÜSUSİ NÜMAYƏNDƏSİ VƏ
İRAN XARİCİ İŞLƏR NAZİRLİYİNİN
MDB ÖLKƏLƏRİ ÜZRƏ BAŞ İDARƏSİNİN
RƏİSİ MEHDİ SƏFƏRİNİN BAŞÇILIQ
ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ
GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT**

Prezident sarayı

11 dekabr 2001-ci il

H e y d ə r Ə l i y e v: Cənab Səfəri, xoş gəlmisiniz, səfa gətirmisiniz. Mən çox məmnunam ki, siz İranın Xarici İşlər Nazirliyində yeni vəzifəyə təyin olunandan sonra bir neçə yaxın ölkəni, o cümlədən də Azərbaycanı ziyarət edirsiniz. Bir neçə gün bundan öncə mən İran İslam Respublikasının səfiri ağayı Qəzaini qəbul etmişdim. Biz ətraflı danışdıq. O mənə söylədi ki, siz təcrübəli bir diplomat kimi, orada mühüm vəzifə tutaraq, ümumiyyətlə, İranın xarici siyasətində daha fəal bir hərəkət yaradacaqsınız, o cümlədən İran–Azərbaycan əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi üçün səylər göstərəcəksiniz. Biz bunu istəyirik.

Mən dəfələrlə demişəm ki, İran bizim ən yaxın qonşumuzdur, dostumuzdur. Bizim qədim tarixə malik əlaqələrimiz var. İran qardaş ölkədir, onun xalqı qardaş xalqdır. Ona görə də İranın Azərbaycanla münasibətləri və eləcə də bizim İranla münasibətlərimiz başqa ölkələrlə münasibətlərə nisbətən daha üstün olmalıdır. Başqa cür ola bilməz. Biz bu istiqamətdə çalışırıq. İndiyə qədər müəyyən nailiyyətlərimiz var. Ancaq hələ həll olunmamış məsələlər də var. Mən arzu edirəm ki, birlikdə əl-ələ verib, müştərək olaraq bu məsələləri də həll edək, bizim münasibətlərimiz daha da yüksək səviyyəyə qalxsın. Buyurun.

M e h d i S ə f ə r i: Bismillahir-rəhmanir-rəhim.

Cənab Prezident, məni qəbul etdiyinizə görə, əvvəlcə Sizə öz təşəkkürümü bildirirəm. Mən Sizin səmimi qonaqpərvərliyinizə və eləcə də dünəndən qulluğunda olduğum cənab Xələfova qonaqpərvərliyinə görə minnətdarlığımı bildirirəm.

Mən buraya gəlməzdən əvvəl cənab doktor Xatəmi ilə görüşdüm, onun Sizə çox hərarətli salamları var. Sizi İranda çox səbirsizliklə gözləyirlər.

İran İslam Respublikasının məsul şəxsləri Azərbaycanla münasibətlərə xüsusi diqqətlə yanaşırlar. İran İslam Respublikası Azərbaycanla yaxşı olan münasibətlərini daha da yüksək səviyyəyə çatdırmağa çalışır. Mən şəxsən bu fikirdəyəm ki, İran–Azərbaycan münasibətləri strateji səviyyədədir və biz onu gündən-günə daha da möhkəmləndirməyə çalışmalı idik. Sizinlə görüşdən əvvəl mən cənab Baş nazir və Xarici İşlər naziri ilə, cənab Xələfovla çox faydalı danışqlar apardım. Xüsusilə də iki ölkə arasında olan bir sıra layihələr barədə söhbət getdi. Onların icra olunması haqqında razılıq əldə edildi. Bakı–Astara şose yolu ilə əlaqədar tezliklə ekspertlər qrupunun Bakıya gəlməsi qərara alındı. Sizin də dəfələrlə dediyiniz kimi, Şimal–Cənub dəhlizi layihəsinin reallaşmasında bu yol çox səmərəli rola malikdir.

İran depozitor ölkə olduğuna görə, cənab Baş nazir Şimal–Cənub dəhlizinə qoşulmaq barədə xahişi hazırlayıb İrana göndərdiyini bildirdi. Mən də öz növbəmdə bildirdim ki, məsələyə müsbət yanaşmaqla onu araşdıracağıq. Mən iqtisadi sahədə və iki ölkə arasında mövcud olan iqtisadi layihələrə əsasən irəliyə doğru addım ata biləcəyimə ümidvaram. Mən Sizin vaxtınızı bundan artıq almaq istəmirəm. Yəqin ki, söhbət apardığım hörmətli şəxslər müzakirələrin təfəsilatı barədə Sizə məlumat verəcəklər.

Sizin səfərinizlə əlaqədar ilkin nümayəndə heyətinin Tehrana gəlməsi qərara alındı. Mən onu deməyi unuttum ki, cənab Xatəmi Sizi hətta mübarək ramazan ayında da Tehranda görməyə, qarşılamağa hazır olduğunu bildirmişdir.

Siz mənim bir neçə başqa ölkəyə səfərlərimə də toxundunuz. Əlbəttə, mən səfərimə Bakıdan başlamağa çalışırdım. Lakin bir sıra məsələlərə görə bu alınmadı. Əlbəttə, bu məsələlərlə cənab Qəzai daha yaxından məşğul olurdu. Bununla belə, Sizinlə görüşümdən çox şadam. Təşəkkür edirəm.

H e y d ə r Ə l i y e v: Təşəkkür edirəm. Əvvəla, prezident cənab Xatəminin mənə göndərdiyi salama görə təşəkkürümü bildirirəm və xahiş edirəm mənim qardaşlıq salamımı, hörmət və ehtiramımı prezident cənab Xatəmiyə çatdırasınız. Sizin bu səfərinizi bir daha çox əhəmiyyətli hesab edirəm. Bilirəm, mənə məruzə ediblər ki, Siz bu gün artıq çox səmərəli görüşlər keçirmisiniz, danışqlar aparmısınız. Baş nazir bu barədə mənə geniş

məlumat veribdir. Bir neçə məsələlər vardır ki, bunlar daim bizim gündəliyimizdədir. Bu barədə biz dəfələrlə danışıyıq. Səfir ağayı Qəzai ilə son dəfə görüşümüzə ətraflı söhbət etmişik.

Bilirsiniz ki, Azərbaycan–İran müştərək iqtisadi komissiyamız var. Bu komissiyanın sədri bizim İqtisadi İnkişaf naziridir. Mən ağayı Qəzai ilə görüşəndən sonra İqtisadi İnkişaf nazirini qəbul etdim və ona İrənlə əlaqədar bu işlərin daha da sürətlə aparılması haqqında göstərişlər verdim. O, iki-üç günlüyə xaricə gedibdir, gələcəkdir. Biz danışıq bilirik ki, bizim komissiya sizinlə razılaşdığı vaxtda İrana səfər etsin və bu çərçivədə olan məsələlər müzakirə edilsin. Hesab edirəm ki, əgər qarşılıqlı razılıq olsa, həmin məsələlərin bir çoxunu irəli aparmaq olar. Bəzi məsələlər var ki, Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş bizim torpaqlarımızla əlaqədardır. Əlbəttə ki, onları indi biz həll edə bilmərik. Amma digər çox məsələlər vardır ki, onları biz həll edə bilirik.

Şimal–Cənub dəhlizi layihəsi haqqında da biz danışıqlar aparmışıq. Son dəfə mən bu barədə ağayı Qəzai ilə danışımışam. Mən vaxtilə hətta anlama bilmədim ki, necə Şimal–Cənub layihəsi ola bilər ki, Azərbaycan burada iştirak edə bilməsin. Mən bir dəfə demişəm, bir də təkrar edirəm: Bu layihə haqqında biz ilk dəfə Rusiyanın Yollar nazirindən eşitdik, buraya gəlmişdi, o bizə məlumat verdi. Sonra mən araşdırdım, bir az da narazı oldum ki, Azərbaycanı «oyundankənar» vəziyyətdə qoyublar.

Amma coğrafiya belədir ki, Azərbaycan «oyundankənar» vəziyyətdə qala bilməz. Hər şeyi dəyişdirmək olar, amma coğrafiyanı dəyişdirmək mümkün deyildir. Ona görə də mən sizə bir də bəyan edirəm ki, bu layihəni dəstəkləyirik və bu sahədə əməkdaşlıq etməyə hazırıq. Güman edirəm ki, məhz Azərbaycanın burada iştirakı layihənin daha da real, daha da səmərəli olmasını təmin edəcəkdir. Rusiya, İran, Hindistan və Oman dövlətləri bunu imzalayıblar. Oman bizim bölgədən çox uzaqdadır.

Mehdi Səfəri: Oman dövləti hələlik imzalamayıbdır.

Heydər Əliyev: İmzalamayıbdır? Üç dövlət imzalayıbdır? Rusiya, İran və Hindistan... Gərək orada Azərbaycan da olsun. Ona görə də biz hazırıq və mən bu barədə Baş nazirə göstəriş vermişəm.

Bakı–Astara yolu haqqında da biz ağayı Qəzai ilə danışıdıq. Bu layihə bizi çox maraqlandırır. Bütün başqa məsələlər də...

Mənim Tehrana gəlməyim, təbiidir ki, çox vacibdir. Onun müəyyən qədər təxirə salınmasının səbəbləri məlumdur, bunu təkrar etməyə ehtiyac yoxdur. Ağayı Qəzai ötən dəfə mənə dedi ki, Tehrandə hazırdırlar. Gözləyirlər ki, bizim nümayəndələr gəlsinlər, sənədlərin üzərində birlikdə işləyib onları hazırlasınlar. Ağayı Qəzai dedi ki, dekabrın 22-də bizim nümayəndələr İrana gedəcəklər.

Xələf Xələfov: Cənab Prezident, dekabrın 18–19-da Xəzəryanı ölkələrin nümayəndələrinin iştirakı ilə konfrans keçiriləcəkdir. Moskvadan qayıtdıqdan sonra biz İrana gedəcəyik.

Heydər Əliyev: İndi baxırıq. Ya o konfransa gələn zaman, yaxud da ondan sonra mən bizim nümayəndələri Tehrana göndərəcəyəm. Xələfov, mən sənə tapşırıq verirəm, ikinci dəfə bunu sənə deməyəcəyəm. Oraya gedərsiniz, birincisi, İrənlə Azərbaycan arasında dostluq və əməkdaşlıq haqqında müqaviləni – hansını ki, biz 1994-cü ildə imzalamışıq, – yenidən hazırlayın, mən istəyirəm ki, yenisi olsun. Əgər yeni müqavilə olmasını istəmirsinizsə, bu sizin öz işinizdir. Siyasi bəyannamə... Yəqin ki, iqtisadi sənədlər hazırdır, elədirmi?

Xələf Xələfov: İqtisadi sənədlərin əksəriyyəti hazırdır.

Heydər Əliyev: Bu iki sənəd də hazır olan kimi danışıyıq, razılaşırıq. Sizin üçün və mənim üçün hansı gün məqbuldursa, mən Tehrana gəlirəm. Orada görüşürük, danışıyıq, dostluğumuzu daha da yüksəklərə qaldırıyıq və sənədləri də imzalayırıq.

Mehdi Səfəri: Mütləq belə olacaqdır.

Heydər Əliyev: Çox yaxşı. Sağ olun.

**«ŞEVRON-TEKSAKO» KÖRPÖRASIYASININ
VİTSE-PREZİDENTİ, AMERİKA-AZƏRBAYCAN
TİCARƏT PALATASININ HƏMSƏDRİ
RİÇARD MATSKE İLƏ
GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT**

Prezident sarayı

11 dekabr 2001-ci il

Heydər Əliyev: Yenidən Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Sizinlə biz artıq uzun illərdir ki, dostluq edirik. Hər dəfə sizinlə görüşəndə mən çox məmnun oluram. Təbiidir ki, bunun əsasını bizim əməkdaşlığımız qoyubdur. Amma bu əməkdaşlıqdan əlavə, siz insan kimi də burada böyük rəğbət qazanmışınız. Ona görə də mən sizə həmişə dost kimi münasibət göstərirəm. Çox məmnunam ki, xanımınız da sizinlə gəlibdir. Sizi salamlayıram, hörmətli xanım. Düzdür, indi Bakıda havalar o qədər yaxşı deyildir. Amma Bakı yaxşıdır.

Riçard Matske: Cənab Prezident, mənim üçün buraya gəlmək böyük şərəfidir. Eyni zamanda buraya xanımım ilə birlikdə gəlmək mənə çox xoşdur.

Cənab Prezident, ilk dəfə mən Bakıya 1993-cü ildə gəlmişdim. Yəqin ki, Sizin xatirinizdədir. Sizin andiçmə mərasiminiz idi. Siz mənə dəvət etməklə mənə böyük şərəf verdiniz.

Heydər Əliyev: Xatirimdədir. O vaxtdan səkkiz il keçibdir.

Riçard Matske: Həmin zamandan etibarən bizim çoxlu sayda konstruktiv görüşlərimiz olmuşdur. «Şevron» burada özünü əməli işləri ilə göstərmişdir. Ümid edirəm ki, Sizin liderliyinizlə Azərbaycan inkişaf edəcəkdir və bizim münasibətlərimiz də öz inkişafını davam etdirəcəkdir.

Sizin rəhbərliyiniz altında Azərbaycanda iqtisadi uğurların əsası, ölkəni xarici sərmayələrin cəlb olunmasının əsası qoyulmuşdur. Mən əminəm ki, bu belə də davam edəcəkdir.

Cənab Prezident, bundan əlavə, mən ölkəmizin rəsmi şəxsləri ilə görüşmüşəm. Onlarla və eləcə də sadə amerikalılarla keçirdiyim görüşlərdən və apardığım söhbətlərdən mənə məlum olmuşdur ki, sentyabrın 11-də Amerika Birləşmiş Ştatlarında baş vermiş faciəli hadisələrdən sonra Siz ABŞ-a yardım əlinizi uzatmışınız və bu, Amerikada böyük rəğbət və hörmət hissi ilə qarşılanmışdır. Biz Amerika Birləşmiş Ştatlarında bu cür faciəyə düşər olduqdan sonra artıq anlamağa başlamışıq ki, Azərbaycanda da çoxlu streslər və həyəcanlar olmuşdur. Amma terror elə terrordur, fərqi yoxdur, o harada baş verir – Azərbaycanda və yaxud Amerika Birləşmiş Ştatlarında.

Heydər Əliyev: Təşəkkür edirəm. Mən sizinlə ilk görüşümüzü yaxşı xatırlayıram. Səkkiz ildir ki, biz sizinlə sıx əməkdaşlıq edirik. Siz dəfələrlə Azərbaycana gəlmisiniz. Demək olar ki, hər dəfə Azərbaycana səfəriniz zamanı biz sizinlə görüşmüşük. Mən «Şevron» şirkəti ilə Azərbaycanın əməkdaşlığını çox əhəmiyyətli və uğurlu hesab edirəm. İndiyə qədər sizinlə birgə gördüyümüz işlər gələcəkdə böyük nəticələr verəcəkdir. Mən buna inanıram. Sizin nəzərdə tutduğunuz layihələrin hamısını həyata keçirmək mümkün olacaqdır. Biz öz tərəfimizdən bütün imkanlardan istifadə edəcəyik ki, bunlar həyata keçirilsin.

11 sentyabr hadisələri sizin kimi, bizi də sarsıtmışdır. Biz buna dərhal öz münasibətimizi bildirdik. Bildirdik ki, beynəlxalq terrorizm çox təhlükəli bir haldır. Buna qarşı ciddi mübarizə aparmaq lazımdır. Amerika Birləşmiş Ştatlarının bu sahədə təşəbbüsünə qoşulduq və Amerika ilə bir koalisiyada, bir aylıqda beynəlxalq terrorizmə qarşı mübarizədə iştirak edirik. Mən çox məmnunam ki, Amerika Birləşmiş Ştatları tərəfindən aparılan əməliyyatlar uğurla həyata keçirilir, yaxşı nəticələr əldə edilir. Ancaq prezident cənab Buş dəfələrlə deyibdir və biz də bununla razıyıq ki, bu mübarizə hələ davam etməlidir ki, dünyada terrorizmin kökü tamamilə kəsilsin. Terrorun cəmiyyətə, insanlara, hər bir ölkəyə nə qədər zərər vurduğunu biz son 10-12 ildə öz həyatımızda görmüşük. Ona görə də, biz dərhal Amerika Birləşmiş Ştatlarının dərdinə şərik olduq. O terror hadisəsindən bu gün 3 ay keçir. Mən bu gün Amerika səfirliyinə gedəcəyəm, biz bu hadisəni orada yad edəcəyik. Beləliklə, bu hadisənin insanlar, cəmiyyət üçün nə qədər təhlükəli olduğunu bir daha nümayiş etdirəcəyik.

Mən bizim əməkdaşlığımızın bundan sonra da uğurlu olacağına əminliyimi bir daha bildirmək istəyirəm.

Riçard Matske: Cənab Prezident, çox sağ olun. Son müddət ərzində biz Xəzər vasitəsilə Qara dənizə kifayət qədər neft məhsulları daşmışıq. Hazırda bu işlərimiz davam etməkdədir. Ümid edirəm ki, qarşıdakı illərdə də bu işi davam etdirəcəyik.

Təəssüf ki, Azərbaycanda neft hasilatçısı olmaq arzumuz həyata keçmədi. Lakin ümid edirəm ki, bu hələ son deyildir.

Heydər Əliyev: Həyata keçəcəkdir.

Riçard Matske: Siz məni artıq əmin edirsiniz ki, Azərbaycanda böyük yataqlar vardır və buna inanıram. Bütün bunları, bizim buradakı gələcək işlərimizi nəzərə alaraq, biz hazırda Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə Bakı–Tbilisi–Ceyhan ixrac kəmərinin tikintisi üzrə layihələrdə iştirak etmək üçün danışıqlar aparırıq. «Şahdəniz» yatağından Türkiyəyə çəkiləcək qaz kəməri ətrafında gedən danışıqların uğurla nəticələnməsi münasibətilə Sizi təbrik etmək istəyirəm. Azərbaycan beynəlxalq neft sənayesinin böyük bir hissəsi olmaq arzusunu və qabiliyyətini bir daha nümayiş etdirir. Bununla əlaqədar demək istəyirəm ki, qaz kəmərinə dair sazişin uğurla tamamlanması, eyni zamanda neft hasilatı ilə məşğul olan şirkətlər üçün də yaxşı bir işarə olacaqdır. Onlar bu işdə daha əzmlə çalışacaqlar. Bizim işimiz isə, sadəcə, yaxşı bir neft yatağı tapıb, oradan çıxarılacaq məhsulu gələcəkdə tikiləcək neft kəməri ilə nəql etmək olacaqdır.

Uzun illər «Şevron»u və şəxsən məni dəstəklədiyinizə görə Sizə minnətdarlığımı bildirirəm. Mən Azərbaycanda işləyərkən özümü həmişə rahat hiss etmişəm və öz sevincimi, çətinliklərimi Sizinlə bölüşməkdən heç vaxt çəkinməmişəm.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun, təşəkkür edirəm. Əmin ola bilərsiniz ki, «Şevron»la bundan sonra da bizim əməkdaşlığımız uğurlu olacaqdır. Mən sizə bir kitab bağışlamaq istəyirəm. Bu gün onuncu dəfədir ki, mən sizinlə görüşürəm. Bu, Azərbaycanın neft strategiyası haqqında ikicildlikdir. Burada «Şevron»la bizim bütün əlaqələrimiz barədə də yazılıbdır. Fotolar da var. Bu kitabları mən sizə hədiyyə edirəm. Qoy sizin kitabxananızda olsun.

Riçard Matske: Mən bu kitabları saxlayacağam.

Heydər Əliyev: Görürsünüzmü, neçə böyük kitablardır.

**SENTYABRIN 11-də ABŞ-ın NYU-YORK VƏ
VAŞİNQTON ŞƏHƏRLƏRİNDƏKİ
TERROR HADİSƏLƏRİ NƏTİCƏSİNDƏ
BAŞ VERMİŞ FACİƏNİN QURBANLARININ XATİRƏSİNİ YADETMƏ MƏRASİMİNDƏ*
ÇIXIŞ**

*Bakı,
ABŞ səfirinin iqamətgahı*

12 dekabr 2001-ci il

Hörmətli cənab səfir!

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Üç ay öncə, sentyabrın 11-də Amerika Birləşmiş Ştatlarında, Nyu-Yorkda və Vaşinqtonda baş vermiş dəhşətli terror hadisələri Amerika Birləşmiş Ştatlarının xalqını sarsıtdığı kimi, bütün dünyada sülhpərvər insanları, o cümlədən Azərbaycan xalqını da sarsıtmışdır. Bu hadisə bizi hiddətləndirmiş və beynəlxalq terrorizmin, ümumiyyətlə, terrorizmin bəşəriyyət üçün nə qədər təhlükəli olduğunu, insan cəmiyyəti üçün nə qədər təhlükəli olduğunu bir daha nümayiş etdirmişdir.

Biz bu dəhşətli terror hadisəsi ilə əlaqədar dərhal öz səsimizi qaldırmışıq. Amerika Birləşmiş Ştatlarının xalqı ilə, dövləti ilə bir yerdə olduğumuzu bəyan etmişik. Amerika Birləşmiş Ştatlarının beynəlxalq terrorizmə qarşı apardığı mübarizəyə qoşulmuşuq və Amerika Birləşmiş Ştatları ilə birlikdə bir alyansda, bir koalisiyada olduğumuzu bəyan etmişik.

Mən bu gün bir daha bəyan edirəm ki, uzun illər terrorizmdən zərərlər çəkmiş, zərbələr almış Azərbaycan xalqı həmişə terrorizmin əleyhinə olubdur və bu gün də, harada olursa-olsun, dünyada bütün terrorizmin kökünü kəsilməsinin tərəfdarıdır və Amerika Birləşmiş Ştatlarının bu istiqamətdə apardığı bütün tədbirləri dəstəkləyir.

Məmnuniyyət hissi ilə demək olar ki, ötən üç ay ərzində Amerika Birləşmiş Ştatlarının beynəlxalq terrorizmə qarşı apardığı əməliyyatlar artıq öz müsbət nəticəsini göstərir, uğurla həyata keçirilir. Ümidvarıq ki, bu əməliyyatlar bundan sonra da davam edəcək və dünyada, hər yerdə terrorizmin kökü kəsiləcəkdir.

Biz Amerika Birləşmiş Ştatlarının xalqı ilə birlikdə olduğumuzu, onların dərdinə şərik olduğumuzu bu gün bir daha bəyan edirik və bu hadisələrdən indiyə qədər qəm-qüssə içərisində olduğumuzu bildiririk. Həlak olanlara Allahdan rəhmət diləyirik. Həlak olmuş insanların ailələrinə, yaxınlarına Allahdan səbr diləyirik.

Biz terrorizmə, beynəlxalq terrorizmə «Yox!» deyirik və həmişə bu istiqamətdə mübarizədə olduğumuzu bildiririk.

Sağ olun.

---

* Mərasimdə Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri Şeyxülislam Hacı Allahşükür Paşazadə çıxış etdi və 11 sentyabr faciəsində həlak olanların ruhlarına dua oxudu.

Sonra faciə qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad olundu.

Amerika Birləşmiş Ştatlarının və Azərbaycanın dövlət himnləri səsləndi.

«VAŞİNQTON TAYMS» QƏZETİNƏ MÜSAHİBƏ

ABŞ-ın «Vaşinqton tayms» qəzetinin 29 noyabr tarixli xüsusi əlavəsi Azərbaycana həsr olunmuşdur. 24 səhifəlik xüsusi əlavə iki bölmədən ibarətdir. Daha geniş olan birinci bölmədə siyasi, ikinci bölmədə isə iqtisadi mövzuda materiallar dərc edilmişdir. Hər iki bölmədə tarix, mədəniyyət, ekologiya və digər sahələrə aid məlumat xarakterli materiallar da verilmişdir.

Xüsusi əlavənin birinci bölməsi Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin qəzetin müxbirlərinə müsahibəsi ilə açılır.

* * *

1993-cü ilin oktyabrında ilk dəfə Azərbaycan prezidenti olan 78 yaşlı Heydər Əliyev onilliklər ərzində öz vətəninə aparıcı siyasi simadır. 1998-ci ilin oktyabrında o, yenidən prezident seçilmişdir və 2003-cü ildə buna bir daha nail olmaq niyyətindədir. Həyat yoldaşı vəfat etmişdir, iki böyük övladı və altı nəvəsi var, vətəninə Sovet İttifaqının keçmiş satellitindən bazar iqtisadiyyatlı azad və müstəqil dövlətə çevirmək üçün çalışdığı illərdə bir neçə qiyam və sui-qəsd cəhdinə məruz qalmışdır.

Cənab Əliyev «Vaşinqton tayms» qəzetinə verdiyi bu məxsusi müsahibədə Azərbaycanın qonşu Ermənistanla çoxdan bəri davam edən gərgin münasibətlərindən tutmuş, ölkənin Birləşmiş Ştatlarla getdikcə artan əlaqələrində və demokratik prinsipləri inkişaf etdirmək səylərində bir sıra geniş səpkili məsələləri nəzərdən keçirir.

S u a l: Cənab Prezident, bildirildiyi kimi, sentyabrın 11-də Nyu-Yorka və Vaşinqtona terror hücumu nəticəsində Buş hökuməti və Konqres «Azadlığa Dəstək Aktı»nın 907-ci maddəsinə və ABŞ-ın Mərkəzi Asiya dövlətləri ilə münasibətlərinə təsir göstərən digər qanunvericilik aktlarına yenidən baxırlar. «Azadlığa Dəstək Aktı»nın 907-ci maddəsinin ləğvinin Azərbaycanın Birləşmiş Ştatlara münasibətlərinə təsiri necə olardı?

C a v a b: Mən ilk öncə demək istərdim ki, 11 sentyabr hadisələri bizi hiddətləndirmişdir. Bu, tarixdə görünməmiş hadisə idi. Biz bu hadisəni təkcə Birləşmiş Ştatlara qarşı deyil, həm də bütün müasir bəşəriyyətə qarşı, sülhə qarşı, demokratiyaya qarşı, sabitliyə qarşı yönəldilmiş epizod hesab edirik.

Mən artıq prezident Buşa dərin hüznə başsağlığı vermişəm. Birləşmiş Ştatlar hökuməti terrorçulara qarşı mübarizə aparmaq əzmində olduğunu bəyan etdikdə, öz ölkəmin lideri kimi, mən də Birləşmiş Ştatları dəstəkləməyə və əməliyyatlarda iştirak etməyə hazır olduğumuzu bildirdim. Azərbaycanla Birləşmiş Ştatlar arasında münasibətlər strateji tərəfdaşlıq münasibətləridir. Deməli, biz Birləşmiş Ştatların yaratdığı antiterror alyansının bir hissəsiyik. Biz terrorçuların axtarılması, tapılması və ədalət mühakiməsinə verilməsi üçün özümüzdən asılı olan hər şeyi imkanlarımız daxilində etməyə hazırıq.

Siz 907-ci maddəni xatırlatdınız. Tamamilə aydındır ki, bu, Azərbaycana qarşı qəbul edilmiş ədalətsiz bir qərardır. Ancaq indi, dünyanın terrorizmə qarşı mübarizəyə cəlb olunduğu bir vaxtda biz 907-ci maddə barəsində məsələ qaldırmayacağıq. Hazırda diqqəti bunun üzərində cəmləşdirmək bizim üçün bir nömrəli öncül məsələ deyildir. Biz ABŞ prezidentlərinə və Konqresə dəfələrlə müraciət edərək demişik ki, 907-ci maddə ədalətsizdir. Lakin indi, Birləşmiş Ştatların belə problemlərlə və çətinliklərlə üzləşdiyi bir vaxtda biz öz dediyimizdə israr etməyəcəyik. Zənnimcə, antiterror əməliyyatlarına qatılmağımız Birləşmiş Ştatlarla Azərbaycan arasında münasibətləri möhkəmləndirəcəkdir.

S u a l: Ermənistanın təcavüzü və Azərbaycan ərazisinin beşdə bir hissəsinin işğalı kimi bir problemin dincliklə nizama salınması, habelə yüz minlərlə köçkünün yurd-yuvasına qaytarılması perspektivlərinə necə baxırsınız?

C a v a b: Bilirsiniz ki, Ermənistanla Azərbaycan arasında münaqişə 1988-ci ildə başlanmışdır. Bundan sonra o çox amansız müharibəyə çevrilmiş və çox qanlar tökülmüşdür. Çoxlu adam həlak olmuş və yaralanmışdır.

Ermənistan silahlı qüvvələri ərazimizin 20 faizini işğal altında saxlayırlar. Bir milyondan artıq vətəndaşımız etnik təmizləmənin qurbanı olmuşdur və onlar hələ də düşərgələrdə, çadırlarda yaşayırlar. Ermənistan təcavüzkarlıq və ermənilər elə şeylər törətmişlər ki, hamının düşündüyü kimi, insan olan kəs bunları edə bilməz.

Buna baxmayaraq, indi biz çıxış yolu tapmalıyıq. Bizim üçün yeganə çıxış yolu dinc nizamasalmadan keçir. Bu məsələni dinc yolla nizama salmaq üçün ATƏT (Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı) 1992-ci ildə Minsk qrupu yaratmışdır. On iki ölkə Minsk qrupunun üzvüdür. Hazırda Rusiya, Birləşmiş Ştatlar və Fransa onun həmsədrələridir. Biz onlarla daim danışıqlar aparırıq.

Eyni zamanda son iki il ərzində Ermənistan prezidenti ilə Azərbaycan prezidenti arasında birbaşa danışıqlar aparılır. Bu görüşlərdən və birbaşa danışıqlardan məqsəd həmin məsələnin dincliklə nizama salınması yollarını

tapmaqdır. Təbii ki, yeni müharibə başlana bilər. Lakin mən hesab edirəm ki, tökülmüş qanlar kifayətdir. Zənnimcə, bu məsələni dinc yolla nizama salmaq lazımdır. Əgər bu məsələ ədalətli əsasda dinc yolla nizama salınsa, onda Ermənistanın və Azərbaycanın öz aralarında xoş münasibətlər yaratması tamamilə təbii olardı.

Ermənistanda və Azərbaycanda insanlar əsrlər boyu qonşu olmuşlar. Bizlərdən heç kim – nə ermənilər, nə də azərbaycanlılar bu diyarlardan gedəsi deyildir. Ona görə də sülhü bərqərar etmək gərəkdir. Bu sülhün qorunub saxlanması üçün təhlükəsizliyə təminat olmalıdır.

Beləliklə, zaman bizim qarşımızda böyük tələblər qoyur. Hər şeydən öncə, işğal olunmuş əraziləri azad etməli və bu ərazilərdən qovulmuş insanları – azərbaycanlıları oraya, daimi yaşayış yerlərinə qaytarmalıyıq. İkincisi, biz onlara yaşamaq və işləmək üçün yeni binalar tikməliyik.

S u a l: Siz Azərbaycanın Rusiya, İran və Türkiyə ilə indiki münasibətlərini necə səciyyələndirərdiniz?

C a v a b: Biz kiçik ölkəyik və yalnız bu yaxınlarda müstəqillik qazanmışıq. Biz müstəqilliyimizin 10-cu ildönümünü bayram edirik. Biz sülhsevər dövlətlik və bütün qonşularımızla sülh, dostluq şəraitində yaşamaq istəyirik, amma bu təkcə bizdən asılı deyildir. Bu, qarşılıqlı prosesdir.

S u a l: Siz nələri Azərbaycanın müstəqilliyinin ilk on ilinin ən böyük nailiyyətləri hesab edirsiniz?

C a v a b: 1991-ci ildə SSRİ-nin süqutu və bu süqut nəticəsində Azərbaycanın əldə etdiyi müstəqillik bizim üçün, sözün əsl mənasında, tarixi hadisə olmuşdur. Lakin müstəqilliyimizi qoruyub saxlamaq və yeni iqtisadi, siyasi və ictimai münasibətləri inkişaf etdirmək son dərəcə çətin idi.

Azərbaycan SSRİ-nin 15 respublikasından biri idi. Bütün qalanları ilə müqayisədə Azərbaycanın fərqi bundan ibarət idi ki, biz öz müstəqilliyimizi elan edərkən Ermənistanla müharibə vəziyyətində idik və Azərbaycan ərazisinin bir hissəsini Ermənistan işğal etmişdi.

Amma o vaxt Azərbaycanın başlıca məqsədi, indi də qarşımızda duran məqsəd Azərbaycanı qanunun aliliyi prinsiplərinə əsaslanan demokratik, dünyəvi dövlət kimi formalaşdırmaq olmuşdur. Biz ölkəmizi bazar iqtisadiyyatı prinsipləri əsasında inkişaf etdirmək istəyirik. Biz Azərbaycanı Qərbi ölkələri birləşməsinə inteqrasiya etmək istəyirik.

Bu vəzifələr özlüyündə ağır məsuliyyət doğurur, amma müharibə onları daha da çətinləşdirirdi. O vaxt Azərbaycanda daxili sabitlik xeyli zərər çəkdi. Bizdə bir neçə çevriliş oldu. Ümumiyyətlə, bu problemlər bizdə hələ 1993-cü ildə də vardı. Bir il əvvəl hakimiyyətə gəlmiş Xalq Cəbhəsi xalqın inamını, etimadını itirmişdi. O vaxt Azərbaycan vətəndaş müharibəsi və parçalanmaq həddində idi. O il bizim üçün ən çətin il idi. Mən Azərbaycana rəhbərliyə o il gəldim.

Bir il sonra, oktyabrın 4-də hərbi çevriliş cəhdi oldu. Mən dövlətçiliyin qorunub saxlanması üçün nə etdim – həmin gün televiziya ilə çıxış etdim. Elə həmin gün, gecədən xeyli keçmiş yarım milyonadək adam Prezident sarayı qarşısındakı meydana toplandı. Ertəsi gün bu meydana bir milyon adam gəldi.

Biz dövləti qoruyub saxlamağa müvəffəq olduq, lakin 6 ay sonra çox böyük silahlı qruplaşma daha bir dövlət çevrilişi təşkil etməyə cəhd göstərdi. 1995-ci ilin martında biz onların qarşısını aldığımızı. Azərbaycan prezidentinə də bir neçə sui-qəsd cəhdi oldu. Ancaq biz onların da qarşısını aldığımızı. 1995-ci və 1996-cı illərdən sonra biz Azərbaycanda daxili sabitlik yarada bildik. Ölkənin iqtisadi inkişafı da, bax, onda başladı.

İndi biz müstəqilliyimizin onilliyini bayram edərkən o hadisələri unutmururuq.

Lakin biz nəyə nail olmuşuqsa, onu bayram edirik, çünki bu nailiyyətlər az deyildir. Yəqin ki, siz burada insanların rahat və xoşbəxt yaşadığını görürsünüz.

İndi burada vəziyyət əladır. Restoranlar və diskotekalar açılır. Əhalinin gündəlik güzəranı da yaxşılaşmışdır. Axşamlar heç nədən çəkinmədən küçələrdə gəzmək olar.

Beləliklə, ötən bu on illə fəxr etmək olar. Amma eyni zamanda hələ problemlərimiz də vardır.

S u a l: İndi, Siz öz vəzifənizə yenidən seçilməyə nail olmağa hazırladığınız vaxtda Azərbaycanın qarşısında duran ən vacib problemlər hansılardır?

C a v a b: Birincisi, Ermənistanla Azərbaycan arasında mövcud olan problemi sülh yolu ilə nizama salmaqdır. İkincisi, biz Azərbaycanın çox böyük iqtisadi potensiala malik olduğunu dərk etməli və xalqın gündəlik həyatını yaxşılaşdırmalıyıq. Üçüncüsü, biz Azərbaycanı daha güclü etməliyik. Dördüncüsü, biz Birləşmiş Ştatların və digər ölkələrin neft şirkətləri ilə əməkdaşlığı genişləndirməliyik.

Mən bu vəzifəyə öz namizədliyimi yenidən irəli sürməyə hazırlaşırım. Sizə də deyirəm ki, 2003-cü ildə mən prezident vəzifəsinə yenidən seçiləcəyəm.

S u a l: Siz Azərbaycanın gələcəyini necə görürsünüz? Siz ölkənin nadir simasını saxlamaq şərti ilə onun modernləşdirilməsini necə görmək istərdiniz?

C a v a b: Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərinin qorunub saxlanması mənim strategiyamın bir hissəsidir. Bu dəyərlərin bir hissəsi islamla bağlıdır. Biz islamdan imtina etmirik. O bizim dinimizdir.

Eyni zamanda mən Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərini Avropa dəyərləri ilə, bütün dünyaya məlum olan dəyərlərlə birləşdirməyə çalışırım.

Mən ölkəmi dünyəvi, amma öz milli köklərinə bağlı olan bir dövlət kimi görmək istəyirəm. Hər bir ölkənin öz xüsusiyyətləri var. Mən öz köklərimizlə çox fəxr edirəm.

S u a l: Yaşlı nəsilədən olan bir çox adamlar demokratiyaya və bazar iqtisadiyyatına keçiddən bir qədər məyusdurlar. Digər tərəfdən, bəzi cavanlar dəyişikliklərin, deyəsən, çox ləng getməsi ilə əlaqədar səbirsizlik göstərirlər. Ona görə də bəziləri daha yaxşı iş tapmaq üçün Rusiyaya və ya Qərbdə gedirlər. Siz öz xalqınıza bu barədə nə deyirsiniz? Azərbaycan öz xalqının ümidini doğrultmaq üçün nə etməlidir?

C a v a b: Bilirsiniz, mən burada qeyri-adi bir şey görmürəm. Təxminən yüz il ərzində insanlar sovet ideologiyası ilə yaşamışlar. Odur ki, yaşlı nəsillər bu ideologiya ilə bağlıdırlar və bizim üçün ən çətini həmin ideologiyadan demokratiyaya keçməkdir. Bilirsiniz, Birləşmiş Ştatlarda, Qərb ölkələrində belə düşünürlər ki, demokratiyaya bir ildə, iki ildə keçmək mümkündür. Bu, mümkün deyildir.

Demokratiya özlüyündə daimi prosesdir. Onun başlanğıcı var, amma sonu yoxdur. Birləşmiş Ştatlar demokratiyanın ən yüksək səviyyəsinə çatmışdır, amma bununla belə, onun zirvəsinə heç zaman çata bilməyəcəkdir. Azərbaycan demokratiyaya doğru gedən yolda ilk kövrək addımlarını atır. Əlbəttə, yaşlı nəsil buna bir qədər mühafizəkarlıqla yanaşır. Bu məsələlərin həllinə vaxt gərəkdir.

* * *

Xüsusi əlavədə Azərbaycanın Baş naziri Artur Rəsizadə, Xarici İşlər naziri Vilayət Quliyev, Baş nazirin müavini, Dövlətqaçqınkomun sədri Əli Həsənov, respublikamızın Vaşinqtondakı səfiri Hafiz Paşayev, İqtisadi İnkişaf naziri Fərhad Əliyev, Rabitə naziri Nadir Əhmədov, Gömrük Komitəsinin sədri Kəmaləddin Heydərov, ARDNŞ-in xarici sərmayələr idarəsinin rəisi Valeh Ələsgərov ilə müsahibələr də dərc olunmuşdur. Müsahibələrdə ölkəmizin coğrafi-siyasi əhəmiyyətindən, xarici siyasətinin öncül istiqamətlərindən, demokratik proseslərin inkişafından, erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdikləri vəhşiliklərdən, o cümlədən Xocalı faciəsindən, qaçqın-köçkünlərin ağır həyatından, Xəzərin enerji ehtiyatlarının işlənilməsində xarici şirkətlərlə əməkdaşlıqdan, qeyri-neft sektorunun inkişafı sahəsində görülən işlərdən və digər məsələlərdən bəhs edilir.

Birləşmiş Ştatların Bakıdakı sabiq səfiri Stenli Eskuderonun məqaləsi də maraq doğurur. Öz müşahidələrinə əsaslanan diplomat yazır ki, siyasi cəhətdən sabit olan Azərbaycan aparılan islahatlar nəticəsində 5 ildən sonra köklü surətdə dəyişəcək, regionun iqtisadi mərkəzi rolunu öz üzərinə götürməyə başlayacaqdır.

Xüsusi əlavənin neft-qaz mövzusunda həsr olunmuş yazılarında xarici şirkətlərin nümayəndələrinin bədnam 907-ci düzəliş haqqında fikirləri də diqqəti cəlb edir. Onlardan biri deyir: «İndiki vaxtda biz Rusiyanın müttəfiqi Ermənistanla yaxınlaşır və NATO-ya yaxın olan ölkəyə, Azərbaycana arxa çeviririk... Bu qadağalar Amerika şirkətlərinin Azərbaycandakı maraqlarına zərər vurur. Mən heç də Ermənistanın əleyhinə deyiləm, ancaq bizim siyasətimiz obyektiv və ədalətli olmalıdır. NATO-nun üzvü olan heç bir başqa ölkə Azərbaycana qarşı qadağalar tətbiq etməmişdir... 907-ci maddə biyabırçılıqdır. Bizim mövqeyimiz düzgün deyildir, onda məntiq yoxdur. Belə bir qanunun qüvvədə qaldığı halda, azərbaycanlıları onların dostu olmağımıza inandırmaq çox çətindir. Burada (Azərbaycanda—red.) insanlar arasında münasibət, hörmət və ehtiram ən başlıca cəhətdir. Prezident Əliyev Amerikanın neft şirkətləri üçün hər şeyi edir, lakin bütün bunların əvəzində (Amerika hökumətindən) vədlərdən başqa heç bir əməli addım görmür. İş görməyin vaxtı çatmışdır. Azərbaycanlılar bizim siyasi prosesləri anlaya bilmirlər. Onlar bizi ikiüzlü hesab edirlər». «Vaşinqton Tayms»in çoxlu fotosəkillərlə müşayiət olunan xüsusi buraxılışı ABŞ-da Azərbaycan haqqında obyektiv informasiyanın yayılması baxımından təqdirəlayiqdir.

Müsahibənin mətni «Azərbaycan» qəzetində (12 dekabr 2001-ci il) də dərc olunmuşdur.

**NİGER RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB MAMADU TANCAYA**

Hörmətli cənab Prezident!

Niger Respublikasının milli bayramı – Respublika elan edilməsi günü münasibətilə Sizi və dost Niger xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, Azərbaycan Respublikası ilə Niger Respublikası arasında təşəkkül tapmaqda olan dostluq münasibətləri xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 15 dekabr 2001-ci il

RAMAZAN BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ AZƏRBAYCAN XALQINA TƏBRİK

Əziz bacı və qardaşlar!

Sizi dünya müsəlmanlarının əziz bayramı – Ramazan bayramı münasibətilə səmimi-qəlbədən təbrik edirəm.

İslamın Allah-təala tərəfindən bəşəriyyət üçün din olaraq seçildiyi və onun müqəddəs kitabı Qurani-Kərimin nazil edildiyi ramazan ayı dünya xalqlarının mənəviyyəti tarixinə böyük təsir göstərmiş mübarək aylardan biridir. Sülhün, əmin-amanlığın, qardaşlığın bərqərar edilməsinə dəvət edən islam dininin həmin müqəddəs ayında müsəlmanlar bu humanist prinsiplərin təntənəsi naminə hər cür sınaqlara, məhrumiyyətlərə sinə gərmək qabiliyyətlərini nümayiş etdirirlər. Qəlblərindəki imanın gücü ilə ağır sınaqlardan ləyaqətlə çıxmış bacı və qardaşlarımızın fərəh və qürur hissini bir-biri ilə bölüşdürmək üçün böyük bayram büsəti qurmağa tam haqları vardır.

Azərbaycanın öz dövlət müstəqilliyini bərpa etməsi ilə xalqımız öz zəngin milli və dini dəyərlərindən lazımınca faydalanmaq imkanını əldə etmişdir. Artıq on ildir ki, Azərbaycan xalqı ramazan ayının mübarək günlərində öz dini ayinlərini azad və sərbəst şəkildə keçirir, bu müqəddəs bayramı təntənə ilə qeyd edir. Ramazan ayının sınaq günlərində öz borcunu yerinə yetirmiş müsəlmanlarımız bu gün şadlıq edir, bir-birlərinə ehtiram və məhəbbət bildirərək sıx həmrəylik nümayiş etdirir, həyatdan getmiş yaxınlarını yad edirlər.

Bu müqəddəs gündə Azərbaycanın azadlığı, müstəqilliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda canlarından keçmiş Vətən övladlarına rəhmət, şəhidlərimizin ailələrinə və yaxınlarına səbr diləyirəm.

Azərbaycan Respublikasından kənar yaşayan bütün soydaşlarımıza təbriklərimi və ən xoş arzularımı yetirirəm. Doğma Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, ərazi bütövlüyünün tam bərpa edilməsi, xalqımızın layiq olduğu xoşbəxt həyata qovuşması naminə hamınızı sıx əməkdaşlığa və həmrəyliyə çağırıram.

Yeni minilliyin və yeni əsrin bu ilk Ramazan bayramı münasibətilə ulu Tanrıdan sizə cənsağlığı, xoş əhval-ruhiyyə, ölkəmizin tərəqqisi yolunda fəaliyyətinizdə böyük uğurlar arzulayıram!

Bayramınız mübarək olsun!

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 15 dekabr 2001-ci il

**QAZAXISTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB NURSULTAN NAZARBAYEVƏ**

Hörmətli Nursultan Abişeviç!

Milli bayramınız – Qazaxıstan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin 10 illiyi münasibətilə Sizi və qardaş Qazaxıstan xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Şadam ki, ötən on ildə Qazaxıstan Dünya Birliyinə dinamik surətdə inteqrasiya edərək müstəqil, suveren dövlət qurulmasında, demokratik dəyişikliklərin həyata keçirilməsində böyük uğurlar qazanmışdır.

İnanıram ki, ölkələrimiz, dövlətlərimiz arasındakı ənənəvi dostluq münasibətləri xalqlarımızın rifahı naminə bundan sonra da genişlənəcək və dərinləşəcəkdir.

Hörmətli Nursultan Abişeviç, Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik və uğurlar, Qazaxıstan xalqına sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 15 dekabr 2001-ci il

**BƏHREYN DÖVLƏTİNİN ƏMİRİ
ƏLAHƏZRƏT ŞEYX HƏMƏD BİN
İSA ƏL-XƏLİFƏYƏ**

Əlahəzrət!

Bəhreyn dövlətinin milli bayramı münasibətilə Sizi və dost Bəhreyn xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Bəhreyn arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafı daim xalqlarımızın rifahına öz töhfəsini verəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 15 dekabr 2001-ci il

**MÜQƏDDƏS RAMAZAN BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ MÜSƏLMAN
DÖVLƏTLƏRİNİN – İRAN, TÜRKİYƏ,
SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANI, PAKİSTAN,
LİVİYA, MİSİR, İRAQ VƏ ÖZBƏKİSTANIN BAKIDAKI FÖVQƏLADƏ VƏ
SƏLAHİYYƏTLİ SƏFİRLƏRİ İLƏ
GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT**

Prezident sarayı

17 dekabr 2001-ci il

Heydər Əliyev: Hörmətli səfirlər!

Mən sizin hamınızı və sizin vasitənlə təmsil etdiyiniz ölkələrin xalqlarını, dövlətlərini müsəlmanların müqəddəs bayramlarından biri olan Ramazan bayramı münasibətilə təbrik edirəm və sizin hamınıza, xalqlarınıza, millətlərinizə sülh, əmin-amanlıq və rifah arzulayıram.

Müsəlmanlar bu bayramı böyük ruh yüksəkliyi ilə qeyd edirlər. Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən, öz milli adət-ənənələrini, milli dəyərlərini, dini dəyərlərini bərpa edəndən sonra azərbaycanlılar bütün müsəlmanlara xas olan bayramları, o cümlədən Ramazan bayramını geniş qeyd edirlər. Siz burada bunu görürsünüz. Hesab edirəm ki, bu da bizim dövlət müstəqilliyimiz nəticəsində əldə etdiyimiz nailiyyətlərdən biridir.

Mən sizin ölkələrin dövlət başçılarına təbrik məktubları göndərmişəm. Ancaq eyni zamanda bu gün sizinlə bilavasitə görüşüb həm sizi təbrik etmək, həm də sizin vasitənlə bir daha sizin ölkələrinizi, xalqlarınızı, dövlətlərinizi təbrik etmək istəyirəm. Hesab edirəm ki, belə bayramlar gərək müsəlman dininə itaət edən xalqların inkişafına, tərəqqisinə yardım etsin və xalqların bir-birinə daha da dost olmasına, mehriban əlaqələr saxlamasına yardım etsin, ümumi birliyimizə yardım etsin.

Mən sizə bir daha cansağlığı, səadət arzu edirəm. Bayramınız mübarək olsun! Orucunuz qəbul olunsun.

Naser Məhəmməd Abdu Sami: Mərhəmətli, rəhimli Allahın adı ilə!

Zati-aliləri cənab prezident Heydər Əliyev!

Mən bu mübarək bayram münasibətilə öz adımdan və həmkarlarım – müsəlman ölkələrinin Azərbaycan Respublikasında akkreditə olunmuş səfirləri adından Sizi salamlamaqdan və təbrik etməkdən məmnunluq duyuram. İslam dininin ən gözəl təbrik və salamını, yəni «Sülh, Allahın xeyri və bərəkəti olsun!» sözlərini deyirəm.

Mən bu münasibətlə burada şəxsən Sizdən eşitdiyim bəzi sözləri xatırlayıram. Siz o zaman bizimlə olan söhbətdə Azərbaycan xalqının islam dininə mənsub olması haqqında danışdınız. Uzun illər müxtəlif cəhdlərdən, mənsub olduğu dinindən təcrid etmək cəhdlərindən sonra Azərbaycan xalqının yenidən öz milli – dini dəyərlərinə qayıtması və öz dini mənsubiyyətini bərpa etməsi onun böyük qələbəsidir, böyük qətiyyətidir. Biz indiki gündə Azərbaycan xalqının öz dininə, dini dəyərlərinə bağlılığını, sədaqətini müşahidə edirik.

Burada iştirak edən bütün həmkarlarım bu gün Sizin rəhbərliyiniz altında qurulan yeni Azərbaycan haqqında danışırlar. Burada olanların hamısının müşahidə etdiyi əsas bir səciyyəvi cəhət var ki, bunu həm qonşu dövlətlər, həm də başqa dövlətlər müşahidə edirlər. O da burada hökm sürən, burada tam əmin-amanlıq, sabitlik şəraitinin hökm sürməsidir. O əmin-amanlıq ki, az-az ölkələrdə müşahidə olunur. Bütün bunlar isə Sizin müdrik rəhbərliyiniz altında və xalqımızın bu ideallara bağlılığı şəraitində mümkün olmuşdur. Biz bunların hamısını, yəni ölkədəki bu əmin-amanlığı, sabitliyi hər gün, hər yerdə müşahidə edirik, görürük.

Biz Sizə möhkəm cansağlığı, uzun ömür arzulayırıq. Arzu edirik ki, Siz, Azərbaycan xalqı işğal edilmiş Qarabağ torpağının qarış-qarış hamısının azad olunmasını tez bir vaxtda görəsiniz.

Digər beynəlxalq təşkilatlar kimi, İslam Konfransı Təşkilatı da Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Azərbaycanla bağlı, Azərbaycanın öz torpaqlarını azad etməsi ilə bağlı bütün qərarlarını tamamilə dəstəkləyir və Azərbaycanın öz torpaqlarını tam azad etməsini arzulayır.

Eyni zamanda mən həmkarlarım adından arzu edirəm ki, belə görüşlər gələcəkdə də təkrar olunsun və onlarda biz də iştirak edərək Sizi tam sağlam vəziyyətdə görək və Azərbaycanın öz amallarını həyata keçirməsinin şahidi olaq.

Zati-aliləri cənab Prezident, bu bayram münasibətilə Sizə bir daha təbriklərimizi yetiririk. Bayramınız mübarək olsun! Üzərinizə Allahın salamı, xeyir və bərəkəti olsun!

Heydər Əliyev: Cənab səfir, sizə təşəkkür edirəm.

Bu bayram münasibətilə Azərbaycan haqqında, Azərbaycanın bugünkü vəziyyəti haqqında öz həmkarlarınız adından, öz adınızdan dediyiniz xoş sözlərə görə məmnunam.

Mən çox məmnunam ki, siz öz ölkələrinizi Azərbaycanda təmsil edərək, burada sülh, əmin-amanlıq və ictimai-siyasi sabitlik şəraitində yaşayan bir ölkəni görürsünüz. Mən sülh deyəndə, bizim ölkəmizdə xalqın arasındakı sülhü nəzərdə tuturam. Ancaq təəssüflər olsun ki, Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsində hələ tam sülh əldə olunmayıbdır. Biz sadəcə, müharibəni dayandırmışıq. 1994-cü ildən atəşkəs rejimi hökm sürür. Bu vasitə ilə biz bir tərəfdən, Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunmasına çalışırıq, ikinci tərəfdən, ölkəmizin sosial-iqtisadi inkişafını təmin edirik.

Mən sizin dediyiniz sözləri məmnuniyyətlə qəbul edirəm ki, İslam Konfransı Təşkilatı hər dəfə dövlət başçılarının toplantılarında, xarici işlər nazirlərinin toplantılarında və başqa toplantılarda Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin həll olunması haqqında qətnamələr qəbul edir və Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü ilə əlaqədar hər dəfə öz etirazını bildirir, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunmasını tələb edir. Mən buna görə də İslam Konfransı Təşkilatına və ona daxil olan dövlətlərin hamısına bir daha təşəkkürümü bildirirəm.

Mən sizi bir daha əmin edirəm ki, biz Azərbaycanda bundan sonra da ictimai-siyasi sabitliyi təmin edəcəyik və siz gələcəkdə də Azərbaycanda indi gördüyünüz sabitlik, əmin-amanlıq şəraitində məhsuldar işləyəcəksiniz. Burada Azərbaycan ilə öz ölkələriniz arasında əlaqələrin inkişaf etdirilməsində xidmətlərinizə görə mən sizə səmimi-qəlbədən təşəkkür edirəm.

Sizi Ramazan bayramı münasibətilə bir daha təbrik edirəm.

BEYNƏLXALQ VALYUTA FONDUNUN ŞÖBƏ MÜDİRİNİN MÜAVİNİ CON UYKMAN-LINN VƏ ONU MÜŞAYİT EDƏN NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT

Prezident sarayı

17 dekabr 2001-ci il

Heydər Əliyev: Hörmətli qonaqlar!

Mən bilirəm ki, siz burada neçə gündür Azərbaycan ilə Beynəlxalq Valyuta Fondu arasında əməkdaşlığa dair məsələlərlə məşğul olursunuz. Baş nazirin və dövlət müşaviri Vahid Axundovun mənə verdikləri məlumatlara görə, bu danışıqlar, əməkdaşlığımız uğurla həyata keçirilir. Mən bundan çox məmnunam. Bir daha bildirmək istəyirəm ki, Beynəlxalq Valyuta Fondu ilə əməkdaşlığımıza biz çox böyük əhəmiyyət veririk və bunu çox yüksək qiymətləndiririk.

Mənə bildirdilər ki, bütün məsələlərdə qarşılıqlı razılığa gəlinibdir. Beynəlxalq Valyuta Fondu ilə bizim əməkdaşlığımız həmişə belə keçir: əvvəl məsələlər qoyulur, sonra müzakirə edilir, nə iləsə bizim tərəf razı olmur, nə iləsə sizin tərəf razılaşmır, sonra isə razılıq əldə edilir. Nəhayət, hər şey yaxşı qurtarır. Bunun da nəticəsində biz Beynəlxalq Valyuta Fondundan növbəti tranşı gözləyirik.

Mən Beynəlxalq Valyuta Fondunun Azərbaycana göstərdiyi qayğıya, diqqətə görə sizə təşəkkür edirəm. Biz bir çox illərdir ki, bu qayğının, diqqətin sayəsində və Beynəlxalq Valyuta Fondunun Azərbaycana etdiyi yardım nəticəsində çox işlər görə bilmişik.

Beynəlxalq Valyuta Fondunun məsləhətləri Azərbaycanda iqtisadi islahatların həyata keçirilməsində çox əhəmiyyətli olmuşdur. Bundan sonra da biz sizin məsləhətlərinizlə, birlikdə işləyərək bir çox işlər görəcəyik. Biz Azərbaycanda bütün iqtisadi islahatların, hər bir sahədə islahatın ardıcıl surətdə həyata keçirilməsini təmin edirik və edəcəyik. Bir daha deyirəm, siz burada bizə çox kömək edirsiniz. Çünki siz bizə dünya təcrübəsini gətirirsiniz. Bizim nöqsanlarımızı göstərirsiniz. Nailiyyətlərimizi də göstərərək, bizi ruhlandırırırsınız. Ona görə də, mən yenə də deyirəm, bu əməkdaşlıq bizim üçün çox əhəmiyyətlidir. Təşəkkür edirəm.

Con Uykmann-Linn: Cənab Prezident, bu səmimi sözlərinizə görə çox sağ olun. Sizin dediyiniz kimi, burada olduğumuz müddət ərzində dövləti təmsil edən nümayəndələrlə çoxsaylı və maraqlı, əhəmiyyətli görüşlərimiz olmuşdur.

Cənab Prezident, Sizə məlum olduğu kimi, bizim burada missiyamızın bir məqsədi illik göstəriciləri nəzərdən keçirməkdir. Bu, Beynəlxalq Valyuta Fondunun digər ölkələrdə də keçirdiyi bir prosesdir.

Missiyamızın ikinci məqsədi isə iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi məsələsidir. Məlum olduğu kimi, hələ iyul ayında belə bir proqram qəbul olunmuşdu: İqtisadi islahatlar yoxsulluğun aradan qaldırılmasını və ölkənin bundan sonrakı inkişafını təmin etməyi nəzərdə tutur.

Cənab Prezident, çox şadam ki, gördüyümüz nəticələr olduqca ruhlandırıcıdır və müsbət xarakter daşıyır. Bir çox sahələrdə biz nəzərə çarpacaq dərəcədə tərəqqi hiss edirik. Siz və eləcə də bütün Azərbaycan hökuməti əldə olunan nəticələrlə fəxr edə bilərsiniz. Bütçə sisteminin daha da gücləndirilməsində böyük nəticələr əldə olunmuşdur. Ölkədə əsas istiqamətlər sayılan sahələr üzrə böyük nəticələr əldə edilmişdir. Eyni zamanda Neft Fondunun fəaliyyətinin hamıya aşkarlanması sahəsində müəyyən işlər görülmüşdür. Eləcə də vergi sisteminin idarə olunmasında nailiyyətlər əldə edilmişdir.

Bankların nəzarəti və eləcə də ödənişlər üzrə nailiyyətlər nəzərə çarpacaq dərəcədədir. Özəlləşdirmə və digər sahələrdə müəyyən müsbət göstəricilər vardır. Bütün bu deyilənlərin nəticəsidir ki, Azərbaycanda böyük iqtisadi artım və makroiqtisadi sabitlik hiss olunmaqdadır. Bu da ki, keçmiş SSRİ ölkələri ilə müqayisədə ən yüksək nəticələrdən biridir.

Cənab Prezident, bir sözlə, islahatlar çox uğurludur və biz onların nəticələrinə valeh oluruq.

Əlbəttə ki, çox sayda islahatlar hələ keçirilməlidir. Biz dövlət rəsmiləri ilə söhbətlər zamanı həmin islahatların qarşdakı 6 ay müddətində həyata keçirilməsinin vacib olduğunu vurğulamışıq. Əsas problem enerji sahəsində ödənişlərin kifayət qədər olmamasıdır.

Cənab Prezident, bizi qəbul etdiyinizə görə Sizə minnətdarlığımızı bildirmək istəyirik. Siz dediniz ki, Azərbaycan Beynəlxalq Valyuta Fondu ilə münasibətlərini çox yüksək qiymətləndirir. Biz də bu münasibətləri və əməkdaşlığımızı yüksək dəyərləndiririk. Ümid edirik ki, bundan sonra da bizim əməkdaşlığımız bu ruhda davam edəcək və ölkənin qarşısında duran problemləri birlikdə həll edəcəyik.

AZƏRBAYCANDA FƏALİYYƏT GÖSTƏRƏN KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN RƏHBƏRLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ* NİTQ

18 dekabr 2001-ci il

Biz jurnalistlərlə vaxtaşırı görüşürük. Doğrudur, bu o qədər də tez-tez olmur. Ancaq mən imkan dairəsində çalışıram ki, belə görüşləri keçirim. Bu günlərdə də mən belə bir görüşün keçirilməsinə ehtiyac olduğunu hiss etdim və ona görə də sizi bu görüşə dəvət etdim.

Mən bizim ictimai-siyasi şöbəyə müraciət etdim ki, jurnalistlərin, mətbuat nümayəndələrinin bir qismini dəvət etsinlər. Ondan ötrü ki, indi Azərbaycanda mətbuat da çoxdur, orada çalışanlar da çoxdur, jurnalistlər də çoxdur. İndi bu, bütün peşələrdən daha da hörmətli peşə olubdur. Təbiidir ki, hamı ilə görüşmək mümkün deyildir. Ancaq hesab edirəm ki, siz də elə bütün Azərbaycanın mətbuatını təmsil edirsiniz. Mən çalışdım, yəni xahiş etdim ki, müstəqil mətbuat, müxalifət mövqeyində olan mətbuat nümayəndələri çox gəlsin. Dövlət orqanlarının mətbuat nümayəndələri ilə bizim aramızda həll olunmayan elə bir məsələ yoxdur. Mənə dedilər ki, bu xahişim yerinə yetirilibdir. Mənim məqsədim nədən ibarətdir? Birinci növbədə, sizi dinləmək.

Çünki mən görürəm ki, son zamanlar müstəqil mətbuat, müxalifət mətbuatı çox narahatlıq keçirir. Onlar öz narahatlıqlarını həm qəzetlərdə, həm də televiziya kanallarında göstərilir. Belə bir əhval-ruhiyyə yaranır ki, guya Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayından sonra müstəqil mətbuata qarşı hansısa təzyiqlər başlayıbdır, onları sıxışdırırlar, ya sıxışdırmaq istəyirlər. Şəxsən mən bu fikirdə deyiləm. Ona görə də bu məni narahat etdi. Bəlkə də doğrudan, haradasa nəşə, bizə məlum olmayan bir şey var. Bunların da hamısını, təbiidir ki, müzakirə zamanı üzə çıxarmaq olar. Nəşə varsa, bunun qarşısını almaq olar. Yoxdursa, demək, bir-biri ilə anlaşmaq olar. Ona görə də mən Sizi dəvət etdim.

Əvvəl olaraq onu demək istəyirəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının qurultayında mən də müxalifət mətbuatı haqqında öz fikirlərimi demişəm və bunu heç vaxt gizlətmirəm ki, müxalifət mətbuatında bəzi hallarda ifratçılığa yol verilir, əsaslı olmayan faktlar şərh olunur, yalan məlumatlar verilir, bəzən də böhtan xarakterli məlumatlar olur. Mən bunu demişəm və bu gün də öz sözlərimdən keçmirəm.

Təbiidir ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının qurultayında mən prezident kimi yox, partiyanın sədri kimi çıxış etdim. Orada mən bizim partiyamıza, onun fəallılarına təbliğat işinin daha da gücləndirilməsi haqqında öz tövsiyələrimi verdim. Demək, bu qismdə eyni zamanda mən öz fikirlərimi bildirdim ki, bəzi müxalifət mətbuat orqanlarında həm iqtidara qarşı, həm də Yeni Azərbaycan Partiyasına qarşı çox əsassız hücumlar, ardıcıl olaraq təhqiramiz məqalələr dərc olunur. Bizim partiyamız da, onun mətbuat orqanları da buna layiqli cavab verməlidir. Mətbuat mübarizəsi, mətbuat vasitəsilə olan təbliğat mübarizəsi ki var, bu, ikitərəfli ola bilər, birtərəfli ola bilməz. Mən bu biri tərəfi, yəni bizim Yeni Azərbaycan Partiyası tərəfini, iqtidar partiyası olduğuna görə iqtidar tərəfini bir az da hərəkətə gətirmək istədim.

Mən bunları etmişəm. Ancaq bu o demək deyil ki, bu, müstəqil mətbuata, yaxud müxalifət mətbuatına hansısa hücumdur, hansısa təzyiqdır. Qətiyyənlə belə deyildir. Əgər belə bir əhval-ruhiyyə yaranırsa, bunu aradan götürmək olar və bu barədə izahat da vermək olar.

İndi mətbuat orqanlarında yazırlar və həqiqətən belədir ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının hansısa sənədində üç qəzetin – «Yeni Müsavat», «Azadlıq», «Hürriyyət» qəzetlərinin adı çəkilibdir. Bu da narahatçılıq əmələ gətirir. Partiya öz sənədlərində hər bir şey yazsa bilər, o cümlədən digər partiyalar da bunu yazsa bilər. Heç vaxt bunu qeyri-normal qəbul etmək lazım deyildir. Ancaq mən anlayıram ki, Yeni Azərbaycan Partiyası indi iqtidar partiyası olduğuna görə, bu, müəyyən narahatlıq törədir.

İndi sizə açıq demək istəyirəm ki, mən o vaxt bu sənədləri görməmişdim. Sonra bu məsələ geniş müzakirə obyektinə çevrildiyinə görə, Yeni Azərbaycan Partiyasının bu işlərlə məşğul olan adamlarına bildirdim ki, onlar səhv ediblər, gərək bunu yazmayaydılar. Mən bizim Yeni Azərbaycan Partiyasının icraçı katibini, onun müavinlərini çağırdım, öz fikrimi bildirdim. Dedim, bunu səhv etmişsiniz. İndi də sizə deyirəm ki, səhv ediblər, gərək bunlar yazılmayaydı. Ancaq indi bu səhvi şişirtmək lazım deyildir. Harada səhv olmur, çox yerlərdə səhv olur. Keçmişdən qalan bir ifadə var ki, kim deyir, səhv etmir, o düz demir. Yaxud da belə bir keçmiş ifadə də var ki, harada iş varsa, orada səhv də var. Bu doğrudan da belədir. Nöqsansız, səhvsiz heç kəs ola bilməz. Heç kəs deyə bilməz ki, o idealdır. Doğrudur, bizim bəzi müstəqil jurnalistlər elə hesab edirlər ki, onların dedikləri,

---

* «Yeni nəsil» Jurnalistlər Birliyinin sədri Arif Əliyev, «Yeni Müsavat» qəzetinin baş redaktoru Rauf Arifoğlu, «Ədalət» qəzetinin baş redaktoru Aqil Abbas, «ANS» teleşirkətinin prezidenti Vahid Mustafayev, «Turan» informasiya agentliyinin sədri Mehman Əliyev, «525-ci qəzet»in baş redaktoru Rəşad Məcid, Azərbaycan Jurnalistləri Həmkarlar İttifaqının sədri Azər Həsərat görüşdə çıxış etdilər.

yazdıqları əsl həqiqətdir. Amma heç kəs buna iddia edə bilməz. Tarix də göstərdi ki, keçmişdə ən böyük, dahi insanların da dedikləri sözlər – hansılar ki, əsrlərdən-əslərə təkrar olunub və onları necə deyirlər, böyük bir kəlam kimi qəbul ediblər – o qədər də həqiqətə uyğun deyildir. Yaxud da ki, dəyərli fikirlərdir, ancaq bu o demək deyil ki, ondan başqa heç bir şey yoxdur.

Ümumiyyətlə, bizim cəmiyyətdə keçmişdə, Sovet hakimiyyəti dövründə doqmatizm, ehkamçılıq çox dərin köklər salmışdı. Baxmayaraq ki, sovet cəmiyyətində də, kommunist partiyasında da ehkamçılıqla mübarizə aparılırdı, amma bu ideologiyanın kökünün özü ehkamçılıq üzərində qurulmuşdu. Mən indi sizə deyə bilərəm ki, bəlkə də biz bunu indi daha da dərindən dərk edirik, o vaxt bilməmişik.

Məsələn, Lenin 1902-ci ildə hansısa sözü deyibdir. Onu götürürdük, deyirdik ki, Lenin 1902-ci ildə «Nə etməli?» kitabında bunu deyibdir, elə bu gün də dəyərli sözdür, filandır. Axı bunun üstündən 70–80 il keçibdir. Bu ola bilməz. Hər sözün, hər kəlmənin, hər ifadənin, hər fikrin öz dövrü var. O öz dövrünü əks etdirən fikirlərdir. O öz dövrünə şamil olunur, öz dövründə rolunu oynayır.

Məsələn, mən indi sizə açıq deyirəm. Necə bir partiya işçisi kimi, kommunist partiyasının işçisi kimi, hətta Azərbaycan Kommunist Partiyasının rəhbəri kimi, mənim arxivlərdən, qəzetlərdən çıxışlarımı, məruzələrimi götürüb oxuya bilərsiniz. Mən bunların heç birindən imtina etmirəm. Hamısı mənimkidir. Ancaq sadəcə, mən indi bunu izah edirəm ki, bəli, o vaxt biz hamımız belə tərbiyə olunmuşduq, hamımızın beyni belə yönəldilmişdi. Ona görə də bəli, nitq söyləyəndə mütləq gərək Lenindən bir sitat tapıb gətirəydin. Axı Lenin 1924-cü ildə ölüb gedibdir. Bəli, əsrin əvvəlində, yaxud 1910-cu, 1915-ci ildə Lenin bu sözləri deyib, indi biz gətirib əsrin sonunda deyirdik ki, bəli, Leninin bu sözləri bu gün də aktualdır. Sözlər doğrudan da dərin sözlərdir. Ancaq bu gün aktual ola bilməz. Bu gün hər şey tamamilə dəyişilibdir.

Amma təəssüf ki, indi bizim siyasi partiyalarda bu xəstəlik vardır. Məsələn, əsrin əvvəlində hansısa bir siyasi xadimin, yaxud da, böyük bir mütəfəkkir adamın sözlərini sitat gətirirlər, deyirlər, bu gün də belədir. Bu, bu gün ola bilməz. Onun o sözləri o vaxt üçün çox dəyərli olubdur və öz rolunu da oynayıbdır. Amma bu gün dünya, cəmiyyət tamamilə dəyişilibdir, insanların məfkurəsi, anlayışı dəyişilibdir, hər şey dəyişilibdir.

On ildən, on beş ildən sonra bugünkü şeylər köhnələcəkdir. İyirmi ildən sonra daha da köhnələcəkdir. Bu o demək deyil ki, keçmişə unutmaq lazımdır. Yox. Keçmişə heç vaxt unutmaq olmaz. Amma keçmişdə hansısa deyilən sözü, lap ən dahi adam tərəfindən deyilən sözü ehkam kimi götürüb bu günə tətbiq etsən, bu, düzgün deyildir.

Belə şeylər olur və olubdur. Biz gərək həmişə səhvlərimizi anlamağa qadir olaq, onları etiraf etməyə qadir olaq. Mən hesab edirəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının sənədlərində gərək o qəzetlərin adları yazılmayırdı. Ancaq eyni zamanda, bu qəzetlərin adlarının yazılması da böyük bir faciə deyildir. Bunu faciəyə çevirmək lazım deyildir. Yəqin ki, buraxılan o səhv bu tərəfdən də sui-istifadə olunur ki, hə, belə yazmışınız, demək, siz bizə hücum etmək istəyirsiniz. Bu da lazım deyildir. Bunu bu qədər uzatmaq, nə bilim, çeynəmək də lazım deyildir. Oldu, keçdi. Əgər bunun hansısa bir zərəri varsa, gəlin bu zərəri aradan götürək. Yox, elə bunu hər gün yaz ki, belə deyibdir, Yeni Azərbaycan Partiyasının qurultayı belə etdi, nə bilim, hücum etdi. Heç kim heç kəsə hücum etmir. Yeni Azərbaycan Partiyası sadəcə, öz gələcək fəaliyyətinin istiqamətlərini müəyyən etdi. Hər partiya bunu edir. Amma heç bir partiyanın qəbul etdiyi qərarlar başqa partiya tərəfindən müzakirə olunmur. Yeni Azərbaycan Partiyasının müzakirə olunur. Burada müəyyən qədər əsas var. Çünki yenə də deyirəm, Yeni Azərbaycan Partiyası hakimiyyət partiyasıdır. Amma hesab edirəm, bunu bu qədər şişirtməyə, buna bu qədər əhəmiyyət verməyə də ehtiyac yoxdur. Ona görə də mən hesab edirəm ki, əgər bütün işlər bunun üzərindədirsə, mən bunun haqqında izahat verdim.

İkinci məsələ, bu ayın 12-də Yeni Azərbaycan Partiyasının qərargahı qarşısında piket düzəldiblər. Bu piketə Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti razılıq verməmişdi. Ona görə də polis bu işə qarışıbdır və bu da müəyyən xoşagəlməz hala gətirib çıxarıbdır.

Mən özüm «ANS» telekanalında o hadisəni seyr etdim. Düzü, özüm bundan çox narahat oldum ki, nə üçün belə olubdur, gərək belə olmayaydı. Əgər kökündən başlasanız – mən hər şeydə açıqam, heç bir kəsdən öz fikrimi gizlətmirəm – bu piketin əhəmiyyəti nədir? Ondən ibarətdir ki, gəlib fikrinizi bildirirsiniz. Yaxşı, onsuz da qəzətdə fikrinizi bildirirsiniz, televiziya kanallarında fikrinizi bildirirsiniz, hər yerdə bildirirsiniz. Belə də bildirmək istəyirsiniz, bildirmək olar.

Mən hesab edirəm ki, gərək Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti buna etiraz etməyeydi. Mən belə hesab edirəm. Amma olubdur. İndi nə olsun? Bir də görürsən insan bundan da böyük bir xəta edir. İndi durub bunu, nə təhər deyirlər, böyük bir faciəyə döndərmək də lazım deyildir. Həyatda çox şey ola bilər. Belə olan halda polisi o qədər də günahlandırmaq olmaz.

Mən o gün baxdım, bizim Daxili İşlər naziri Ramil Usubov, hesab edirəm ki, «ANS» telekanalında bu barədə çox yaxşı izahat verdi. Çünki polis dövlətin güc strukturudur. O, ictimai asayışı təmin edir, insanların hamısının təhlükəsizliyini təmin edir. Ona görə də əgər o öz xidməti borcunu yerinə yetirirsə, ona verilən göstərişi yerinə yetirirsə, onun bir günahı yoxdur. Amma, əlbəttə, nəticəsi xoşagəlməzdir. Amma kökü ondan ibarətdir ki, gərək Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti buna etiraz etməyeydi. Onda hər şey normal olacaqdı və böyük bir hadisə meydana

çıxmayacaqdı. Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti buna etiraz edibdir. Polis sadəcə, öz qanunlarına görə bunun qarşısını almaq istəyibdir. Onlar da gərək, nə təhər deyərlər, bir az səliqəli olaydılar. Ancaq Usubov o gün düz deyirdi. Onlar da insandır, onların da əsəbləri var, onları da anlamaq lazımdır, onlar xidməti borcunu yerinə yetirirlər. Bilirsiniz, polisın səhvləri də, günahları da çoxdur. Onların bəziləri vəzifələrindən sui-istifadə edirlər. Amma gəlin açıq danışaq. İndi bizim ölkəmizdə, Bakı şəhərində yaranan ictimai-siyasi sabitliyi, ictimai asayışı qoruyan, saxlayan bizim hüquq-mühafizə orqanları deyilmi, bu polis deyilmi?!

Mən sabah göstəriş verərəm, onlar öz otaqlarına girsinlər, heç yerə çıxmasınlar. Nə küçəyə çıxmasınlar, yol-nəqliyyat qaydalarını idarə edən DYP var, nə yola çıxmasınlar. Kim kimi istəyir, gəlsin döysün. Hansı avtomobil hansı yol ilə gedir- getsin. Yaxud kim gedib kimə qarşı mənfi hərəkət edirsə, etsin. Onda nə olacaqdır? Üç, dörd, beş gündən sonra kaos olacaqdır, anarxiya olacaqdır. Bunu qiymətləndirmək lazımdır. Bizim hər birimiz – siz də, biz də rahat yaşayırıq. Ona görə ki, biz birincisi, ictimai-siyasi sabitliyi təmin etmişik. Əvvəlki illərdə olan vəziyyəti aradan götürmüşük. İkincisi də, indi bizim hüquq-mühafizə orqanlarımız, birinci növbədə polis orqanları gündəlik bunu təmin edirlər. Onları danlamaq da olar, nöqsanları haqqında demək də olar, tənqid etmək də olar. Bəziləri vəzifəsindən sui-istifadə edir, onları da demək olar.

Məsələn, o gün «ANS» telekanalında müxbir Usubova sual verdi ki, neçə polis işçisi vəzifə borcunu yerinə yetirəndə düzgün hərəkət etməyibdir? Deyəsən dedi ki, 150 nəfər qısa müddətdə cəzalanıbdır. Cəzalandırırlar. Əgər sübut olunursa ki, kim düzgün hərəkət etməyib, onu cəzalandırırlar. Bundan sonra da cəzalandıracaqlar. Onlar da cəzasız qala bilməzlər. Çünki polisi də özbaşına buraxmaq olmaz. Onlar da nəzarət altında olmalıdır. Müəyyən səviyyələrdə onların rəisləri, birinci, gərək özləri xidməti borclarını düzgün yerinə yetirsinlər, sədaqətlə yerinə yetirsinlər və vəzifəsindən sui-istifadə etməsinlər. Eyni zamanda aşağıdakılara nəzarət etsinlər. Bunlar hamısı var. Amma deyə bilmərəm ki, Azərbaycanın dövlət başçısı kimi, mən yüz faiz razıyam ki, bunlar hamısı istənilən səviyyədədir. Yox. Ancaq hər şey, nə təhər deyərlər, təkmilləşmədədir, təkmilləşir. Bu təkmilləşmənin də sonu yoxdur.

Əgər bir gün cəmiyyətdə hər şey ideal olsa, onda yaşamağın da mənası olmayacaqdır. Çünki həyat mübarizədir, həyat inkişafdır. Bu gün dünənkindən daha da irəliyə getməlisən. İrəliyə getmək üçün hansısa addım atmalısən. İrəliyə getmək üçün hansısa maneəni aradan qaldırmalısan, hansısa nöqsanla mübarizə aparmalısan.

Mən polisın hərəkəti haqqında bir az geniş danışdım. Amma müxtəsər olaraq, onu demək istəyirəm ki, gərək bu hal olmayaydı. Olub, indi ya bunu uzun müddət hallandırmağa, çeynəməyə başlayacağıq, yaxud da bunu anlayacağıq və buna son qoyacağıq. Mən hesab edirəm ki, ikincini seçmək lazımdır.

Bilmirəm, başqa hansı problemlər var. Mən sizi dəvət etmişəm. İndi kimin nə sözü var deyə bilər. Ancaq mənim xatirimdədir ki, biz mətbuat haqqında, xüsusən 1998-ci ildən başlayaraq, bir neçə ciddi addım atmışıq: söz azadlığının, mətbuat azadlığının təmin olunması, senzuranın aradan qaldırılması, bütün mətbuat orqanlarına sərbəstlik verilməsi.

Xatirinizdədir, mənim 1998-ci ildə fərmanım olmuşdur. Ondan sonra mətbuat orqanlarına güzəştlər etmək, yardım etmək haqqında bir neçə sərəncamlarım olubdur. Onlar da sizə məlumdur. Əgər bu gün hansısa yeni bir şey varsa, biz onu da edirik və edəcəyik.

Mən bu günlərdə Amerika Birləşmiş Ştatlarının səfirini başqa məsələ üzrə qəbul edirdim. Son vaxtlarda bu hadisələr baş verdiyinə görə, sadəcə, orada televiziyanın nümayəndələrinin iştirakından istifadə edərək, mən bəyanat verdim ki, indi nəşə olur, amma onların hamısının qarşısı alınacaqdır. Azərbaycan prezidenti kimi, mən mətbuat azadlığının təminatçısıyam. Bu gün də sizə deyirəm, təminatçısıyam. Hesab edirəm ki, Azərbaycanda söz azadlığı, mətbuat azadlığı tam təmin olunubdur. Əgər kimsə buna mane olursa, gəlin bunu aradan qaldıraaq.

Məsələn, mən son günlər bir dəfə «ANS» kanalında, bir dəfə də Space kanalında verilişə baxdım. «Space» kanalında deyəsən, mətbuat nümayəndələri çıxış edirdilər. Deyəsən, bazar günü idi. Orada sıxış edənlərdən burada kimsə var?

E t i b a r B a b a y e v («Space» telekanalının prezidenti): Cənab Prezident, bazar günü efirə gedən veriliş «Bu bizik» tok-şou verilişi idi.

Ə l i H ə s ə n o v (Prezidentin İcra Aparatının ictimai-siyasi şöbəsinin müdiri): Cənab Prezident, Aqil Abbas orada idi.

H e y d ə r Ə l i y e v: Mən ona başdan-ayağa qədər baxdım. Bütün mətbuat nümayəndələri öz fikirlərini açıq-aydın deyirdilər. Bu fikir düzdür, ya düz deyil, bununla razı olmaq olar, ya razı olmaq olmaz, bu başqa məsələdir. Hər kəs gərək çalışsın ki, hər kəsin fikri ilə o birisi də razı olmalıdır. Mənim dediyim bu sözlərlə də burada kimsə razı ola bilməz. Yaxud da ki, indi bunu televiziya ilə verəcəklər, kimsə razı ola bilməz. Bu mənim üçün heç də təəccüblü bir şey deyildir. Çünki əgər fikir müxtəlifliyi varsa, söz azadlığı varsa, əgər siyasi plüralizm varsa, hamı bir fikirdə, eyni fikirdə ola bilməz. Ona görə də orada hərə öz fikrini deyirdi. Onların bəziləri ilə razı olmaq olar, bəziləri ilə razı olmaq olmaz. Amma mən o verilişi başdan-ayağa seyr etdim. Hərə öz fikrini açıqca deyirdi və hətta bir-biri ilə mübahisə aparırdı. Bu, mətbuat azadlığı deyilmi?

Bilirsiniz, hesab edirəm ki, Azərbaycanda söz azadlığının, mətbuat azadlığının ən əsas göstəricisi bizim müstəqil televiziya kanallarıdır. Məsələn, qəzetlərdə yazırsınız, bilmirəm, qəzetlərin tirajı nə qədərdir, on mindir, on beş mindir. Ola bilər, bunu on min adam oxusun, yaxud iyirmi min, otuz min adam oxusun. Amma istər-istəməz insan televizoru açır, bir də görürsən, veriliş gedir. Deyir, görüm burada nə var. Heç ona marağı olmasa da baxır, qulaq asır və demək, o, informasiya alır. Təkcə informasiya almır, həmin o fikirlərin ona müəyyən təsiri, ya müsbət, ya mənfi təsiri ola bilər. Bu hamısı söz azadlığıdır, mətbuat azadlığıdır.

Əgər mətbuat azadlığı, söz azadlığı olmasa, təkcə qəzetdə yox, həmin «Space» kanalında mətbuat nümayəndələri öz fikirlərini bütün Azərbaycana – indi deyəsən onlar təkcə Bakıda yox, başqa məntəqələrdə də yayırlar – deyə bilməzlər.

Yaxud ondan bir gün öncə «ANS»-də, deyəsən, müharibə ilə əlaqədar bir veriliş verildirdi ki, Dağlıq Qarabağ məsələsini necə həll etmək lazımdır. Sülh yolu ilə, ya müharibə etmək lazımdır, filan, filan. Oraya çox adam yığılmışdı. Aparıcı da bir gənc oğlan idi, adını da bilmirəm.

Əli Həsənov: Cənab Prezident, İbrahim Məmmədov idi.

Heydər Əliyev: Bəli, o aparırdı. Ondan soruşurdu, bundan soruşurdu, siz necə hesab edirsiniz, müharibə etmək lazımdır, yoxsa sülh yolu ilə lazımdır? Hərə öz fikrini deyirdi. Mən də maraqlandım və axıra qədər də qulaq asdım. Nə üçün? Mənə bu insanların fikrini bilmək lazım idi. Amma eyni zamanda qeyd etmək istəyirəm ki, onların fikri cəmiyyətin fikrini əks etdirmir. Mən bunu açıq demək istəyirəm. Bu onların şəxsi fikridir və ola bilər, onlarla həmfikir olan adamların fikridir. Amma bu, cəmiyyətin fikrini əks etdirmir. Təəssüflər olsun ki, bizdə bəzi adamlar, ya politoloqdur, ya siyasətçidir, hesab edirlər ki, onlar cəmiyyətin, xalqın sözünü deyirlər. Bu, yanlış bir şeydir. Heç kəs cəmiyyətin fikrini tam əks etdirə bilməz. Hərənin öz fikri var. Ancaq, hər halda, bu, adamların fikridir. Şəxsən mənim üçün bu fikirləri bilmək lazımdır. Mən o fikirlərin çoxu ilə razı deyiləm. Onların bəzisi cəmiyyəti aldatmaq məqsədi daşıyır. O adamların özləri üçün müəyyən bir siyasi xal qazanmaq məqsədi daşıyır. Məsələnin həll olunmasına yönəldilməyibdir. Ancaq buna baxmayaraq, «ANS» kanalı bu imkanı yaradır, insanlar özləri gəlib bu barədə danışirlar, öz fikirlərini deyirlər. Mən indi bu iki veriliş haqqında deyirəm. Amma bu, iki deyil axı, kim istəyir, o da danışır.

«ANS» kanalında «Nəzər nöqtəsi» verilişi var. Onu müxtəlif adamlar aparır. Dünən bizim Qənirə xanım aparırdı, siyasətçilərdən biri də çıxış edirdi, öz fikirlərini açıqca deyirdi. Deyirdi ki, bu iqtidarın vaxtı gəlib çatıb. Amma mən hesab etmirəm ki, çatıb. Bu da məni narahat etmir. Sonra deyir ki, bu iqtidar getməlidir, xalq bundan bezibdir. Doğrudur, Qənirə xanım bəzən çalışır ki, əngəlləri meydana çıxarsın. Amma dedi ki, bəs siz deyirsiniz, xalq bundan bezibdir, ancaq bu bezmək görünür. O da dedi ki, sizə belə gəlir, amma xalq bundan bezibdir. Yaxşı, kimsə bezib. Bu da təbii şeydir. Hamı bu iqtidardan razı ola bilməz.

İndi bizim müxalifət siyasətçiləri hər dəfə, elə dünənki verilişdə də mən bunu eşitdim, narazılar var – bu narazılardan istifadə edirlər. Yəni bunlar özlərinin siyasi həmfikirləri deyil, narazılardır. Amma narazı hər yerdə var və bu, təbii bir şeydir. Hamı bu iqtidardan razı ola bilməz. Bu iqtidar getsin, sabah başqa iqtidar gəlsin. Ondən da hamı razı ola bilməyəcək. O birisindən sonra o birisi gəlsin. Ondən da hamı razı olmayacaqdır. Bu, təbii bir şeydir.

Amma bu siyasətçilərin narazılar qismindən istifadə etməsi onu göstərir ki, bunlar insanları öz siyasətlərinə cəlb etmək yox, narazılardan istifadə edərək bu hakimiyyətə qarşı mübarizə aparmaq istəyirlər. Amma aparsınlar, bu da bizi narahat etmir. Ancaq eyni zamanda bu onların, siyasi partiyaların sosial bazasının narazılardan ibarət olduğunu göstərir. Amma narazıları kim istəyə öz tərəfinə çəkə bilər. Çünki o narazıdır.

Ola bilər, onun məvacibi yoxdur, dolanışığı çətin, evi yoxdur, elektrik enerjisini vaxtında almıdı, nə bilim, yolda onu kimsə itələdi, yaxud polislə rastlaşdı, hansısa məsələni həll edə bilmir, bizim dövlət aparatında hansısa bürokratla rastlaşır. Bizdə bürokratlar da çoxdur. Mən bunu etiraf edirəm. Dövlət orqanlarında, hakimiyyət orqanlarında bürokratlar, insanların məsələsini lazımi qədər həll etmək imkanları olduğu halda, onları etməyənlər, süründürənlər – bunlar da çoxdur. Mən bunu da etiraf edirəm. Amma mən bunu ona görə demirəm. Ona görə deyirəm ki, əgər hansısa bir siyasətçi, yaxud siyasi partiyanın rəhbəri gəlib televiziya dan öz fikrini açıq-aydın, hətta iqtidarın əleyhinə deyə bilərsə, demək, bu, söz azadlığıdır.

Bir neçə gün öncə – deyəsən yenə «ANS» kanalında idi, – hansı partiyanısa nümayəndəsi Yeni Azərbaycan Partiyasının nümayəndəsi ilə dialoq aparırdı. Bilirsiniz, Azərbaycan prezidenti haqqında, onun ailəsi haqqında elə çirkin sözlər danışdı ki, vallah, bu heç insanlığa yaraşmayan şeydir. Mən bunu dinlədim. Amma bu məni heç də narahat etmədi. İndi əgər onun süür dairəsi, yaxud onun tərbiyə, əxlaq səviyyəsi o dərəcədədirsə, qoy o dərəcədə danışsın.

Mən bunu yenə də deyirəm, ona görə yox ki, niyə o bunu dedi. Desin, sabah yenə də çıxsın, desin. Mən ona görə deyirəm ki, demək, bizdə söz azadlığı var. İnsanlar azaddır, sərbəstdir. İndi haradasa, kimsə nəşə edibdir, gəlin onun qarşısını ala, gəlin onu aradan götürək. Amma bunu problem etməyə, şişirtməyə, bunu qaldırmağa ehtiyac yoxdur.

Sonra mənə dedilər ki, guya bəzi qəzetlərin «Azərbaycan» nəşriyyatına borcları var və bu borclar da çoxdur. İndi mən neyləyim? Əgər sən qəzet çıxarırsansa, gərək haqq-hesab edəsən. Sən bu qəzeti çıxarırsan. Nəyə görə

çıxarırsan? Əgər sən bundan qazanc əldə etmək istəyirsənsə, demək, sən əldə etməlisən. Yaxud bunu öz siyasi məqsədlərin üçün istifadə etmək istəyirsənsə, onda gərək ölçüb biçəsən, sənin maliyyə imkanların bu siyasi məqsədləri həyata keçirməyə imkan verir, yoxsa yox. Verirsə, et, vermirsə, get başqa yerdən maliyyə tap. Yəni bizdə bazar iqtisadiyyatıdır, sərbəst iqtisadiyyatdır. İndi biz heç kəsə bir şey edə bilmərik. Amma yenə də axı mən dediyim həmin fərmanda, sonrakı sərəncamlarda – lazım olsa, Əli Həsənov onları yenidən yada sala bilər – biz nə qədər güzəştlər etdik. Bir neçə vergilərdən azad etdik, nə bilim, kağızların, başqa şeylərin alınmasına. Bunlar hamısı səndə var, mənim xatirimdə deyil.

Əli Həsənov: Bəli, məndə var.

Heydər Əliyev: Bunları da etmək olar, bu barədə də düşünmək olar. İndi elə olmasın ki, bunları çağırmışıq, amma biz danışıq. Mən bəlkə də bir az çox danışdım. Mən sizi dinləmək istəyirəm.

Bir sözlə, mən sizə deyirəm və sizin qarşınızda açıq çıxış edirəm. Sizin siyasi dünyagörüşünüzdən, siyasi baxışlarınızdan asılı olmayaraq, Azərbaycan iqtidarına rəğbətiniz, ya nifrətiniz olmasına baxmayaraq, mətbuat Azərbaycanın iqtidarı üçün çox önəmli bir sahədir, çox vacib bir sahədir. Biz demokratiya yolu ilə gedərək, söz azadlığını təmin edərək, mətbuat azadlığını təmin edərək, bu yolda nöqsanları ardıcıl surətdə aradan qaldırmalıyıq və qaldıracağıq, mətbuata, söz azadlığına bütün imkanları yaradacağıq. Mənim sizə deyəcəyim söz bundan ibarətdir.

YEKUN NİTQİ

Mən çox məmnunam ki, bu gün biz sizinlə sərbəst şəraitdə söhbət edirik. Mən çalışdım ki, sizi çox diqqətlə dinləyim və təşəkkür edirəm ki, siz də məni diqqətlə dinləyirsiniz.

Mən Əli Həsənova göstəriş verirəm, sizin burada irəliyə sürdüyünüz təkliflərin, fikirlərin hamısını Dilərə Seyidzadə ilə birlikdə cəmləşdirsinlər, baxsınlar. Sonra mənə məruzə edin ki, bunlar nədən ibarətdir. Çünki mən çox problemləri bilmirəm. Nə etmək olar, hansı məsələni nə cür həll etmək olar. Hansı məsələni həll etmək olmasa, gərək o təklifi verənə izah edək ki, bunu nə üçün həll etmək olmaz. Amma güman edirəm ki, çox məsələləri həll etmək olar. Mən sizə söz verirəm ki, bu məsələlərə biz baxacağıq.

Hesab edirəm ki, bugünkü görüşümüz bizim mətbuatda yaranmış gərginliyi aradan götürməlidir. Güman edirəm ki, bu gərginliyi yaradanlar həm o tərəfdən, həm də bu tərəfdən – bugünkü görüşdən özləri üçün nəticə çıxarmalı və artıq gərginlik yox, xoş münasibətlər, ünsiyyət yaratmalıdırlar və xoş əhval-ruhiyyə yaratmalıdırlar.

Bizim ümumi məqsədimiz mətbuata daha da çox azadlıq verməkdir. Söz azadlığını daha da geniş təmin etmək və Azərbaycanda demokratiyanı bütün sahələrdə inkişaf etdirməkdən ibarətdir. Bilin, bu mənim səmimi sözlərimdir. Sözlər deyil, bu mənim siyasətimin bir hissəsidir. Buna nə qədər nail olmaq mümkün olur, nə qədər mümkün olmur, bu başqa məsələdir. Mən deyə bilmərəm ki, bunların hamısına nail ola bilmişik. Yox. Ancaq bir şeyi bilmək lazımdır ki, biz bu yolla gedirik və bunu etmək istəyirik. Onu da bilmək lazımdır ki, dəfələrlə demişəm, bunların hamısına dərhal, bir gündə, bir ayda nail olmaq mümkün deyildir.

Məsələn, bəziləri burada deyirlər ki, kütləvi informasiya vasitələri haqqında qanun keçmişdə olub, indi dəyişikliklər olubdur, biz bunları o vaxt demişdik. Ola bilər. Ancaq bir şeyi də anlamaq lazımdır. Bilirsiniz, bu yenilikləri qavramaq, dərk etmək, anlamaq, bunları şüurlu etmək də vaxt tələb edir. Əgər o vaxt bəzi məsələlər aydın olmayıbsa, indi daha da aydındır. Amma ona görə yox ki, bunu Avropa Şurası deyir. Ona görə ki, bizim insanların dünyabaxışı, fikirləri inkişaf edir. Ona görə də biz bu gün, əlbəttə, iki il bundan əvvəlki vəziyyətdən daha da yüksək səviyyədə dururuq. Mən sizi əmin edirəm ki, biz mətbuat azadlığı, söz azadlığı, demokratiya sahəsində ardıcıl surətdə öz siyasətimizi aparırıq və aparacağıq. Bu işdə, yəni demokratiyanın inkişaf etdirilməsində, söz azadlığı, mətbuat azadlığını Azərbaycanda həqiqətən təmin etmək üçün mətbuat orqanlarının çox böyük imkanları var və sizin üzərinizə çox böyük vəzifələr düşür.

Mətbuat, ya müstəqil mətbuat, yaxud da müxalifət mətbuatı, təbiidir ki, cəmiyyətdə olan çatışmazlıqları, nöqsanları, hakimiyyətin fəaliyyətində olan qüsurları tənqid etməklə həm iqtidara, həm də cəmiyyətin bu nöqsanlardan təmizlənməsinə kömək etməlidir.

Məsələn, mən bütün mətbuatın, təkə müstəqil mətbuatın yox, müxalifət mətbuatının yox, dövlət mətbuatının da məhz bu yolla getməsinə istəyirəm. Dövlət mətbuatı yalnız iqtidarı təbliğ etmək, iqtidarın qanunlarını, qərarlarını şərh etmək yolu ilə getməməlidir. O da bizim bütün işlərimizdə olan nöqsanları, qüsurları aşkara çıxarmalıdır, tənqid etməlidir.

Məsələn, Nizami Xudiyevə mən bir neçə ay bundan öncə dedim ki, siz verilişlər verirsiniz, amma həyatın müxtəlif sahələrini az tənqid edirsiniz. Özəl televiziya bunları daha çox tənqid edirlər. Amma siz işdə geridə qalırınsınız. Niyə elə edirsiniz, nədən qorxursunuz, çəkinirsiniz? Ondan sonra bunlar bu işdə bir az irəliyə getməyə başladılar. İndi baxıram, gedirlər, şəhərdə hansısa bir bərhad vəziyyəti çəkirlər, göstərilər. Bununla şəhər icra hakimiyyətinə, hakimiyyət orqanlarına kömək edirlər. Bir neçə vaxtdan sonra da gedirlər, çəkirlər, gətirirlər ki, bəli, bu tənqidi etdik, buranı təmizlədik, buranı düzəltdik, bu yolu düzəldik, nə bilim, bunu etdik, onu etdik. Yaxşı, bunu etməkdən niyə çəkinirsiniz, niyə qorxursunuz?

Siz bilin, mən həqiqəti deyirəm. Keçmişdə, sovet hakimiyyəti vaxtında Azərbaycana rəhbərlik edərkən, bizdə bir mətbuat, kommunist mətbuatı var idi. Amma mən həmişə bu mətbuatı bizim nöqsanları araşdırmağa, aşkara çıxarmağa yönəldirdim. Çünki niyə? Biz hamısını aşkara çıxara bilmirdik. Bizim yerli hakimiyyət orqanları o vaxt raykom, icraiyyə komitəsi idi və bunlar, əlbəttə ki, öz qüsurlarını gizlədəcəkdi. Mənim xatirimdədir, 1970-ci ildə idi. Bizim «Kommunist» qəzeti bir neçə rayonda bəzi şeyləri aşkara çıxardı, böyük məqalələr verdi. Biz onları Mərkəzi Komitədə müzakirə etdik, o rayon rəhbərlərini işdən azad etdik, bəzilərini hüquq-mühafizə orqanlarına verdik və həmin rayonların işini daha da yaxşılaşdırdıq.

Məsələn, mənim xatirimdədir. Siz gəncsiniz, bəlkə də bunu bilmirsiniz. Bir dəfə Göyçay rayonunda rayon partiya komitəsinin ikinci, ya birinci katibi qəzetin buraxılışını tamamilə dayandırmışdı. Nə üçün? Gəlib ona demişdilər ki, qəzetdə səni tənqid ediblər. Mən də bunu bilmirdim. «Pravda» qəzetinin burada müxbiri var idi, Tahirov, rəhmətə gedibdir. Bunu «Pravda» qəzetində yazmışdı. Mən «Pravda» qəzetini oxuyanda, bu məsələni dərhal Mərkəzi Komitənin müzakirəsinə çıxardım. Rayon partiya komitəsinin katibini işdən çıxartdıq, cəzalandırdıq və bu da başqalarına dərs oldu ki, mətbuata təzyiq göstərmək olmaz. Başa düşün, bu, kommunist mətbuatı idi, başqa mətbuat yox idi. Bu mənim 1970-ci illərdə olan mövqeyimdir.

Amma bu barədə mənim mövqeyim indi qat-qat sərtləşibdir. Çünki biz tamamilə başqa bir şəraitdə, cəmiyyətdə yaşayırıq. Bu cəmiyyətdə hər şey aşkar olmalıdır. Hər kəs öz fikrini açıq deməlidir. Hər kəs bu cəmiyyətin nöqsanlarının aradan qaldırılmasına, iqtidarın fəaliyyətindəki nöqsanların aradan qaldırılmasına kömək etməlidir. Ona görə də heç kəs bu barədə çəkinməsin, heç kəs narahat olmasın. İqtidar tərəfindən, bunu şəxsən özümə deyirəm, özüm haqqında deyirəm, heç kəsin təqib olunmasına, təzyiq olunmasına yol verilməyəcəkdir. Bunu bilin.

Amma eyni zamanda, mən yenə də sizi, hamınızı ədalətli mövqeyə dəvət edirəm. Ədalətli tənqiddə heç kəs heç bir şey deyə bilməz. Amma ədalətdən kənar, uydurma, yalan, başqa şeylər, əlbəttə ki, insanı incidir, insanı narahat edir. Bu da müəyyən qədər əks-reaksiya doğurur. İndi məndə buna qarşı immunitet yaranıb. Mən sizə açıq deyirəm. Mən heç bir şey fikir vermərəm, heç oxumuram da. Kim nə yazır-yazsın.

Məsələn, mən bazar günü evdə idim, iş getməmişdim. Qəzetləri götürdüm, baxdım. Düzdür, qəzetləri oxumağa o qədər imkanım yoxdur. Adətən, Dilarə xanım qəzətlərə baxır. Çox cüzi, 10–15 dəqiqə mənə məlumat verir ki, nə yazırlar. Təbiidir, o da hamısını deyə bilmir. Çünki vaxtım olmur.

«Yeni Müsavat» qəzetini açdım, gördüm səhifənin birində böyük hərflərlə yazıblar: «Heydər Əliyevlə bizim bir davamız var». Rəhmətlik Əbülfəz Elçibəyin qardaşının müsahibəsi idi. Onun da portreti orada. Dedim, Allah, bunların nə davası var. Bunu oxumağa məcbur oldum. Düzdür, oxumağa hövsələm də gəlmirdi. Çünki oxuyuram, davanı tapa bilmərəm, oxuyuram tapa bilmərəm. Dedim, bu dava haradadır axı, tapa bilmərəm. Qayıdıb bəzi yerləri təzədən oxudum ki, bəlkə mən bunu tuta bilmədim. Axıra gələndə, lap axır sətirlərdə müxbir ona sual verir ki, bəs o sizə nə dedi? Cavab verir ki, özü ilə danışacağıq. Mötərizədə yazır: özü – prezident deməkdir. Heç prezident də demir, özü deyir. Sonra da sual verir ki, onunla davanız var? Deyir ki, hə, bir davamız olacaqdır.

İndi yaxşı, bu adamdan müsahibə alırsınız – alın. Özü də o müsahibənin məzmunundan gördüm ki, Almurad kişini, yazığı məcbur ediblər. Deyir ki, üç gündür dalımcə gəlir, məndən müsahibə istəyir, mən müsahibə vermək istəmirəm. Bunlar əl çəkmirlər. Bu da deyir ki, yaxşı, gəl. Ona görə də verilən suallara cavablardan görünür ki, o adam bu iş qarışmaq istəmir.

Mən Almurad kişini yaxşı tanıyıram. Mən Naxçıvanda işləyəndə onunla bir neçə dəfə görüşmüşəm. O, siyasətə qarışan adam deyildir. Qardaşı vəfat edəndən sonra bəlkə bəzi işlərlə məşğuldur. Amma o vaxtlar da, Əbülfəz Elçibəyin vaxtında da siyasətə tamamilə qarışan adam deyildi. Amma bunu məcbur edirlər ki, siyasətə qarışsın. Məcbur edirlər ki, müsahibə versin. Axı bu da düz deyildir. Bu insan bunu istəmir. Siz bunu niyə məcbur edirsiniz? Əgər sizə bir material lazımdırsa, gedin o adamdan alın ki, doğrudan da buna həvəsi olsun. Həvəskarlar da var. Qəzetdə də böyük başlıqla yazırlar ki, Heydər Əliyevlə bir davamız var. Məni də məcbur edirlər ki, buna axıra qədər baxım, görüm bu dava haradadır. Gördüm ki, həqiqətən də dava da yoxdur.

Mən başa düşürəm, belə başlıqlar verməklə qəzətlər istəyirlər ki, oxucunu cəlb etsinlər. Necə ki, mən bunu başdan-ayağa oxumağa məcbur oldum. Orada mənə kəsb edən heç bir şey yoxdur. Başqası da deyəcəkdir ki, görəsən Heydər Əliyevlə Almuradın nə davası var. Bunu oxuyum görüm. Bu, müəyyən jurnalist işidir. Ancaq siz gərək qəzetlərinizi belə şeylərlə məşğul etməyəsınız. Amma bu da o qədər təhlükəli bir şey deyildir. Ən təhlükəlisi, bilirsiniz, ədalətsiz yazılardır. İndi siz burda şikayətlənirsiniz ki, məhkəmə qurulur, cərimələr kəsilir, filan edilir. Birincisi, siz cəriməni heç vaxt verməmişsiniz. İkincisi, məhkəməyə verənlərin hissiyyətinə bir baxın. Yenə də deyirəm, məsələn, mən heç kəsi məhkəməyə verməmişəm. Heç bir qəzeti məhkəməyə verməmişəm. Elədirmi? Amma bu iqtidarda hamıdan çox mənim haqqımda mənfi şeylər yazırlar.

Mən bəzən bizim iqtidarda olan adamlara deyirəm. Bir də görürsən, gəlir, burada yazıblar ki, məni işdən çıxaracaqlar, belədir, elədir, narahatdır, niyə bunu yazıblar. Deyirəm, otur. Sən o qəzətlərə baxırsan, amma mən baxmıram. Mənim haqqımda gündə nə yazırlar? Deyir, bəli, yazırlar. Deyirəm, bəs mən niyə narahat olmuram? Mən narahat olmuram ki, prezidentlikdən məhrum olacağam. Mən narahat olmuram ki, məni ləkələyirlər. Mən

narahat olmuram, çünki hamı mənə tanıyır. Mənə ləkə yapışmayacaqdır. Kim yapışdırmaq istəyir, yapışdırın. Yapışmayacaqdır. Mən 32 il bundən öncə Azərbaycana başçılıq etməyə başlamışam. Mənim bütün bu 32 illik həyatım hamının gözü qabağındadır. Sizin bəzilərinizin, jurnalistlərin heç 32 yaşı yoxdur. Amma bu mənim 32 illik həyatımdır. Bütün əmək fəaliyyətimə baxsanız, mən 60 ildir əmək fəaliyyəti ilə məşğulam. Ona görə mənə heç bir ləkə yapışmayacaqdır. Məni Siyasi Bürodan çıxarılan sonra Qorbaçovun bütün təbliğat məşını bizim Azərbaycandakı bədxahlarla birlikdə, xüsusən ermənilərlə birlikdə Qarabağ hadisəsini başlamaq üçün, Heydər Əliyevi ləkələmək üçün bir neçə məqalə yazdılar. Amma onlar mənə bir şey edə bilmədilsə, indi burada mənə nə edəcəklər? Heç bir şey! – Çünki hər şeydə mənim vicdanım təmizdir. Hər bir kəsin qarşısında hər bir şeyə cavab verə bilərəm. Ona görə də mən bu şeylərə fikir vermirəm. Mənim haqqımda böhtan yazanlara da, sadəcə, məsləhət görürəm ki, özlərini yormasınlar. Bunlardan bir şey çıxmayacaqdır.

Ancaq mən onu demək istəyirəm ki, bizim adamların bəziləri bu şeylərə dözmürlər. Məsələn, «Millət səsi» qəzeti haqqında dedilər. Mən bunu sonra eşitdim ki, Ramiz Mehdiyev onları məhkəməyə veribdir. Onu çağırdım, dedim, onları məhkəməyə niyə vermisən, nə üçün vermisən?

Dezir, mənə təhqir ediblər. Mən heç oxumamışam nə yazıblar. Amma o deyir ki, çox ciddi təhqir ediblər və danışığından da gördüm ki, həqiqətən özünü təhqir olunmuş hiss edir. İndi mən buna deyə bilmərəm ki, sən öz vətəndaşlıq hüququnu yerinə yetirmə. Mən bu barədə özümə cavabdehəm. Sizə söz verirəm ki, indiyə qədər heç kəsi məhkəməyə verməmişəm, heç kəsi də məhkəməyə vermirəm. Amma heç bir məhkəmənin işinə qarışmıram və qarışmayacağam. Mən bunu da sizə deyirəm.

Mənim bir neçə tövsiyələrim var. Birincisi ondan ibarətdir ki, bizim mətbuatda gərək Azərbaycanın milli mənafeələrinə zərər gətirən şeylər dərc olunmasın. Amma təəssüf ki, bunlar dərc olunur.

Məsələn, bu yaxınlarda hansı qəzetdə idi, yadımda deyil – Usubov da «ANS» kanalında danışanda bunu dedi – yazıblar ki, Azərbaycan İsraildən 100 dənə tank alıbdir. Bilmirəm, deyəsən, çox qəzetlərdə gedibdir. Mənə dedilər ki, deyəsən bunu «Turan» agentliyi yayıbdir.

Əli Həsənov (*Prezidentin İcra Aparatının şöbə müdiri*): Cənab Prezident, bizimkilər bunu ermənilərin «Azq» qəzetindən götürüblər. Düşünmədən ki, bunun nəticəsi nə ola bilər, hamısını qəzetlərində çap ediblər.

Dilərə Seyidzadə (*Prezidentin Katibliyinin rəisi*): Cənab Prezident, Livanda nəşr olunan «Muari» qəzetindən götürüblər.

Heydər Əliyev: Bilirsiniz, mən daha araşdırmaq istəmirəm ki, haradan götürüblər. Ermənilər bunu yaza bilərlər. «Nezavisimaya qazeta» da bunu yaza bilər. Başqa yerdə də yaza bilərlər. Amma bizim qəzetlər gərək bunu yazmasınlar. Mən sizə və bütün o qəzetlərə bəyan edirəm, birincisi, biz İsraildən nəinki tank, heç bir tapança da almamışıq. Sizə bəyan edirəm ki, biz son 7-8 ildə heç bir yerdən bir dənə də tank almamışıq. Mən bunu sizə açıq-aydın bəyan edirəm. Bu birincisi. İkincisi, əgər haradansa tank almışıqsa, bunu iqtidar özünü qorumaq üçün alıbdir, ya babası üçün alıbdir, ya atası üçün alıbdir? Bu bizim ordunun silahlandırılması üçün alınıbdir. Bunu kimsə yazır, bəs siz niyə bunu yazırsınız? Nədən ötrü yazırsınız? Bundan nə məqsəd daşıyırsınız? Qardaşlar, dostlar, axı belə olmaz. Bu, yeganə hal deyil, belə faktlar çoxdur.

Sən mənə Kanada haqqında demişdin. O nə idi? Bizim səfirlik də Kanadaya nota verdi.

Əli Həsənov: Guya Kanada səfirliyi Ermənistanın işğalçı olmadığını, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü pozmadığını, Naxçıvanın da Ermənistanın məxsus olduğunu Avropa Şurasına məlumat verib, yayıbdir. Bunu ermənilər yaymışdı. Bizimkilər də oradan götürüb mətbuatda yazmışdılar ki, guya Kanada Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü, dövlətini tanımır. Bu, ermənilərin xeyrinə olan bir yazı idi. O məlumatı ermənilər yaymışdı.

Heydər Əliyev: Axı bunu da sən mənə deyirdin, ya kimsə deyirdi ki, bizim səfirlik Kanadaya müraciət edibdir. Kanada da deyib ki, bizdə belə şey yoxdur.

Əli Həsənov: Bəli, Xarici İşlər Nazirliyi, səfirlik müraciət etdilər. Onlar da dedilər ki, biz belə şey yaymamışıq. Bunu ermənilər yazıblar, sizin mətbuat da bunu yayıbdir.

Heydər Əliyev: Yaxud, götürüb bizim qəzetlərdə yazırlar: Azərbaycan, nə bilim, filan təşkilat tərəfindən terrorizmdə günahlandırılan dövlətlərin siyahısındadır. Yaxşı, ermənilər onsuz da bizi terrorizmdə günahlandırırlar. Biz də onları terrorizmdə günahlandırırıq. İndi bizim qəzet bunu yazanda nə məqsəd daşıyır? Dərdimiz budur. Amma mən sizə açıq-aydın deyim ki, heç bir dövlət Azərbaycanı terrorizmdə günahlandırmayıbdır. Nə bilim, hansısa ictimai təşkilat, ya qeyri-dövlət təşkilatı, rəy mərkəzi çox şey deyə bilər. İndi belələri çoxdur. Mən bunların heç birinə əhəmiyyət vermirəm. Amma belə şeyi götürüb bizim qəzetlərdə yazmaq olmaz. Axı belə şey olmaz.

İndi korrupsiya mövzusu dəb olubdur. Həftədə bir-iki dəfə yazırlar ki, Azərbaycan korrupsiyada ən qabaqcıl yerlərdədir. Bunu kim deyir, hansı mərkəz müəyyən edir ki, korrupsiya harada çoxdur, harada azdır? Hansısa bir qəzet götürür, özü istədiyi kimi bir siyahı düzəldir. Onu da bizim adamlar götürüb dərc edirlər. Bununla nə demək istəyirlər?

Azərbaycanda korrupsiya var və biz bunu etiraf edirik. Bunu inkar etmirik. Mən bunu dəfələrlə demişəm və bu gün də deyirəm, korrupsiya ilə mübarizə aparırıq və aparacağıq. Amma korrupsiya təkəcə Azərbaycanda deyil, dünyanın hər yerində korrupsiya var.

Eyni zamanda bu bizə heç də bəraət qazandırmır ki, qonşu ölkədə korrupsiya var, bizdə də olmalıdır. Yox. Hərə öz ölkəsinə cavabdehdir. Biz buna cavabdehik. Biz mübarizəni aparırıq. Amma dərd də bundadır ki, Azərbaycanın iqtidarını, ya Azərbaycanı korrupsiyada günahlandırانların özləri ən böyük korrupsiyaya bulaşmış adamlardır. Dərd burasındadır. Bu adamlar məşhurdur, məlumdur. Bunlar korrupsiyaya nə qədər bulaşmış adamlardılar.

Korrupsiya, korrupsiya, korrupsiya... Bilirsiniz, beləliklə, Azərbaycanı ləkələmək nəyə lazımdır? Bizim dərdimiz var, gəlin bu dərdimizlə özümüz məşğul olaq. Gəlin bu dərdimizi biz aradan götürək. Gəlin əlimizi, qolumuzu çirməyək, bununla məşğul olaq. Amma bundan siyasi məqsədlərdən ötrü istifadə etmək lazım deyildir. Mən belə faktları çox götürə bilərəm. Ancaq daha buna vaxt itirmək istəmirəm. Sadəcə, demək istəyirəm ki, bizim qəzetlərdə belə şeylər çoxdur. Mən arzu edərdim ki, bizim qəzetlər bu cür hallardan uzaq olsunlar.

Mən dünən Beynəlxalq Valyuta Fondunun nümayəndə heyətini qəbul edirdim. Onlar on gündür buradadırlar. Mənim onlarla görüşümü dövlət televiziyası qısa verdi. Mənə bu gün Baş nazir məlumat verdi ki, onlar saat on birdə Maliyyə Nazirliyində mətbuat konfransı keçiriblər və orada Azərbaycanın iqtisadi vəziyyəti haqqında məlumat veriblər. Televiziya bunları yazmışdı, açıq-aydın verdi. Onlar deyirlər ki, Azərbaycanda iqtisadi islahatlar uğurla həyata keçirilir, makroiqtisadi göstəricilər günbəgün yaxşılaşır, Azərbaycanın iqtisadiyyatı inkişaf edir. Artıq yeddi ildir ki, Azərbaycanda inflyasiya yoxdur. Azərbaycanda iqtisadi inkişaf var. Bunlar hamısı faktdır.

Müxalifətdən olan opponetlərimiz gecə-gündüz deyirlər ki, xalq səfalət içindədir. Bu təbliğat gedir. Amma xalq səfalət içində deyildir. Xalqın müxtəlif təbəqələri var. Bu da ki, indiki bazar iqtisadiyyatının təbii inikasıdır. Bazar iqtisadiyyatı belə şərait yaradır. Bəli, get-gedə sahibkarlar, zəngin insanlar, iş adamları yaranır. Ətrafımızda tikilən evlər, villalar, nə bilim binalar hamısı bunun nəticəsidir. Daha bunun qarşısını heç kəs ala bilməz və almamalıdır.

Normal yaşayan orta təbəqə yaranır. Kasıblar da var, yoxsullar da. Neçə vaxtdır biz Beynəlxalq Valyuta Fondu ilə yoxsulluğun azaldılması haqqında proqramı müzakirə edirik və bunu da qəbul edəcəyik. Bu, Azərbaycanın reallığıdır. Bu reallığı biz heç vaxt inkar etmirik. Ancaq elə deyəsən ki, Azərbaycanda başdan-ayağa hamı səfalət içindədir. İndi mən sizdən soruşuram: siz səfalət içindəsinizmi? Başqaları səfalət içindədirmi? Yox. Səfalət içində olanlar var. Amma bu, 95 faiz deyildir. Neçə faiz olduğunu müəyyən etmək lazımdır.

Bilirsinizmi, burada hörmətli «Turan» agentliyinin rəhbəri də dedi ki, iqtisadiyyat 1998-ci ilə qədər ağaşı düşübdür. Ona görə də qəzetlər alınmır. Bu, səhv fikirdir. Mən dedim, bir də təkrar edirəm, siz özünüz düşünün, qəzetlərə maraq niyə azalıbdır? Bu sizi düşündürməlidir.

Televiziya maraq artırır. Niyə? Çünki televiziyadan ötrü pul vermir, heç nə etmir. Televiziyaya baxır, məlumat alır. Ancaq o məlumatı ki, televiziyadan alır, bunu artıq qəzetdə oxumaq istəmir. Qəzetlərin, necə deyirlər, o ən gözəl dövrü keçdi. Mən belə hesab edirəm. İndi qəzetlər hansısa tədbirlər görməlidirlər ki, öz səviyyələrini o qədər yüksəltsinlər ki, onlar vətəndaşlar tərəfindən alınsınlar. Qəzetləri almırlar, ona görə yox ki, onların pulu yoxdur. Onda gəlin baxaq, Bakıda mağazalar ağzına qədər doludur. Bəs bu malları kim alır? Əgər alan yoxdursa, o malları gedib Avropa ölkələrindən, məsələn, İtaliyadan böyük xərc çəkərək buraya nə üçün gətirirlər? Gözəl mağaza düzəldibdir, oraya xərc qoyubdur. Gedir İtaliyadan, Fransadan, Almaniyaadan, başqa ölkələrdən malı alır, buraya gətirir, satır, pul qazanır.

Deməli, son məqsədi pul qazanmaqdır. Əgər pul qazanmasa, mağazaya xərc çəkməz. Pul qazanmasa, gedib İtaliyadan o malı gətirməz. Satdığı maldan qazanc götürdüyünə görə bunu edir. Bunların hamısı istehlak mallarıdır. Həm ərzaq məhsullarıdır, həm də paltardır, ayaqqabıdır, avtomobildir, başqa şeylərdir.

Yadımdadır, vaxtilə mən ilk dəfə Avropa ölkələrinə getmişdim. Gedib gördüm ki, mağazalarda heç kəs yoxdur. Hansı mağazaya girirdimsə, orada məni dartırdılar ki, gəl bir şey al. Mağazaların vitrinlərində avtomobilləri gördüm, dedim ki, yaxşı, bu nə təhər şeydir. Bizdə hər şey qıtdır, gərək hər şeyi gedib xahiş edib anbardan alasan, nə bilim, dükançıya artıq pul verəsən ki, sənə altdan nəsə çıxarıb versin. Orada isə satıcı alıcıya yalvarır. İndi bizdə də belədir. İndi bizdə satıcılar yalvarırlar ki, gəlin alın.

İndi siz deyirsiniz ki, reklam... Sovet hakimiyyəti vaxtı reklam yox idi. Nə üçün? Çünki reklama ehtiyac yox idi. Amma indi ticarət rəqabəti var. Hərə istəyir öz malını satsın. Ona görə də o, reklama pul verir. İndi təsəvvür edin, o, malın alınmasına da, daşınmasına da, reklamına da pul verir. Nəyə görə? Son nəticəni əldə etmək, oradan qazanc götürmək üçün. Əgər o, qazancı götürməsə, bunları etməz. Qazancı nə cür götürür? Alıcı var. Alıcı olmasa qazanc götürə bilməz. Alıcı nə üçün alır? Onun vəsaiti var. Vəsaiti olmasa ala bilməz. Mən deyə bilmərəm ki, hamı gedib avtomobil alır, sizin əyninizdəki kostyumlardan geyinir. Yox. Elə mən də o cümlədən, sizinlə bərabər. Belədir. Ancaq belələri çoxdur. Məsələn, mən avtomobillə gedirəm, küçələrdə insanların əyin-başını, paltarını görürəm. Mən, necə deyirlər, bizim sovet dövründəki kimi, köhnə, cırıq, yaxud da ki, nimdəş paltarda adam görmürəm.

Yadımdadır, 4-5 il bundan qabaq Türkiyənin doqquzuncu prezidenti hörmətli Süleyman Dəmirəl buraya gəlmişdi. Biz Xətai rayonundakı uşaq evinə getdik. Oradan qayıdanda yoldakı insanlara baxaraq dedi ki, onların paltarları, geyimləri yaxşıdır. Siz də deyirsiniz ki, vəziyyətiniz ağırdır. Mən dedim ki, hamı belə deyildir. Bu gün də deyirəm ki, hamı belə deyildir. Amma bu, küçələrdə görünür. Bir tərəfdən, bu, real həyatdır, ikinci tərəfdən də, beynəlxalq maliyyə mərkəzləri var – Dünya Bankı, Beynəlxalq Valyuta Fondu.

Azərbaycanın büdcəsinə, iqtisadiyyatına onların daim nəzarəti var. Azərbaycanda iqtisadi islahatların həyata keçirilməsində bu təşkilatlar bizə xeyli yardım ediblər. Bu gün də yardım edirlər. Biz bu yardımdan çox məmnunuq. Yardım ondan ibarət deyildir ki, onlar bizə kreditlər verirlər. Yox. İslahatların keçirilməsində onların məsləhətləri çox əhəmiyyətlidir.

Onların fikirləridir ki, Azərbaycan – dünən bunu bəyan etdilər – MDB ölkələri içərisində öz iqtisadi göstəricilərinə görə hamıdan irəlidir. Amma mən demirəm ki, bu bizim istədiyimiz səviyyədədir. Yox. Amma hər şey müqayisədə müəyyən edilir. Biz özümüzü nə Fransa ilə, nə İtaliya ilə, nə İngiltərə ilə, nə ABŞ-la müqayisə edə bilərik. Biz özümüzü Gürcüstanla, Ermənistanla, nə bilim, Qazaxıstanla, yaxud Rusiya ilə müqayisə edə bilərik. Mən demirəm ki, bizim yaşayışımız onların hamısından yaxşıdır. Amma iqtisadi göstəricilər haqqında Beynəlxalq Valyuta Fondunun bizə verdiyi məlumatı sizə də deyirəm.

Bizim problemlərimiz çoxdur. Məsələn, haradasa elektrik enerjisi kəsildəndə hay-küy qaldırırlar, «ANS» də tez götürüb bu xəbəri verir: «15 adam yolu kəsdi, çünki elektrik enerjisi yoxdur». Təkcə «ANS» deyil, belə xəbərləri hamı verir. Mən bunun əleyhinə deyiləm, buna etiraz etmirəm. Çünki bəzən bunları mən bilmirəm, sizdən öyrənirəm. Ondan sonra Baş nazirə zəng edirəm ki, bu niyə belədir. Amma bu reallıqdır.

Azərbaycanda 5 min meqavatt saat elektrik enerjisi istehsal edilibdir. Bizim elektrik stansiyalarının bir çoxu köhnəlidir, yarısı işləyə bilir, onların təmirə ehtiyacı var. Bu gün burada düzəldirsən, sabah orada xarab olur. Orada düzəldirsən, digərində xarab olur. Səhər işə gəlirəm, deyirlər ki, orada iki blok sıradan çıxdı. O biri gün gəlirəm, deyirəm ki, bir blok burada sıradan çıxdı, iki gün fasilədir, təmir etmək lazımdır. Nə edək? Yaxşı olardı ki, bizim indi yeni elektrik stansiyalarımız olaydı. Amma biz Allahımıza şükür etməliyik ki, 1970–80-ci illərdə biz bu elektrik stansiyalarını yaratdıq. İndi bizim elektrik stansiyalarımız da, yanacağımız da var. Özümüz-özümüzü elektrik enerjisi ilə təmin edirik. Amma qonşu ölkələr, Gürcüstan, başqaları bundan məhrumdur.

Amma gəlin görək, biz elektrik enerjisini istehsal edirik, buna həddindən artıq yanacaq, qaz, ya mazut sərf edirik. Orada nə qədər insanlar çalışır, elektrik enerjisi hasil edib əhaliyə verirlər. Əvəzində nə alırıq? Heç bir şey! Bu il elektrik enerjisinin satışından 1,5 trilyon manat yığılmalı idik. Amma 243 milyard manat yığılmış. Təsəvvür edin... Demək olar ki, biz elektrik enerjisini camaata müftə veririk. Axı buna heç bir ölkə dözə bilməz!

İndi biz Bakı elektrik şəbəkəsini Türkiyənin bir şirkətinin idarəsinə veririk. Amma o buna daha dözməyəcəkdir. O, hər bir vətəndaşın mənzilində saygac qoyacaq, gəlib sayacaq, pulunu vermişənsə heç, verməmişənsə, enerjini kəsəcəkdir. Bütün ölkələrdə belədir. Məsələn, bizim qonşu, dost, özü də iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş Türkiyədə sən on gün, bir ay elektrik enerjisinin pulunu verməsən, gəlib kəsəcəkdir. Kasıbsan, dövlətli sən, şəhid ailəsinə, yaxud nə bilim, nə sən, fərqi yoxdur, kəsəcək, sənə elektrik enerjisi verməyəcəkdir. Bu belədir. Amma biz bunu edə bilmirik. Çünki neçə illərdir camaatı buna öyrətmişik. İndi də bir balaca, necə deyirlər, dövlətin işini tənzimləməyə, maliyyə vəziyyətimizi yaxşılaşdırmağa başlayanda, qalxırlar ki, bəli, burada sosial problemlər var, sosial məsələlər var. Bəs nə edək?

İndi biz rayonların çoxuna qaz veririk. Bakını, demək olar ki, qazla tamamilə təmin edirik. Bəzi yerlərdə yenə də hansısa qurğu işdən çıxır, filan olur. Ancaq qazın pulunu ala bilmirik. Amma bu qazın hasilatına nə qədər xərc qoyulur. Qazın nəqlinə nə qədər xərc qoyulur. Onları işlədən adamların maaşına nə qədər pul sərf edilir. Bəs bunlar haradan gəlsin? Allaha şükür olsun ki, indi bizim neftimiz var. Amma bu nefti də görək biz hasil edib, ondan səmərəli istifadə edək. Onun gəlirini Azərbaycanın inkişafına yönəldək. Amma bunu edə bilmirik. Siz bunu başa düşməlisiniz. Cəmiyyət də bunu başa düşməlidir. Bizim cəmiyyəti bu işlərə, yəni bu vəziyyətə tədricən öyrətməyə kömək etməlisiniz. Yoxsa hər dəfə iynə batırmaq yox.

Siz mənim yerimdə olun. Gəlin, mən bu yeri hər birinizə verməyə hazırım. O cümlədən, prezident vəzifəsi iddia edənlərə. Ancaq vəziyyət bundan ibarətdir. Onlar bu vəziyyəti bilmirlər və bilə də bilməzlər. Çünki bu vəziyyəti bilmək üçün bu işin içində olmaq lazımdır.

İndi biz Rusiyadan 4 milyard kubmetr qaz alırıq. Əvvəllər almırdıq, indi alırıq. Niyə? Çünki bizim neft satmaq imkanımız var. Nefti satırıq, ondan aldığımız vəsaiti veririk, qaz alırıq. Nə üçün? Əhalini təmin etmək üçün. Amma ona pul veririk. Nefti satırıq, neftdən gələn vəsaiti veririk, qaz alırıq, ondan isə heç bir şey ala bilmirik. Bax, bizim belə problemlərimiz çoxdur. Bilin... Bu hamınızın problemidir. Bizim cəmiyyətin, bizim xalqımızın problemidir. Bizim hamımız gərək yığışaq, bunları birlikdə həll edək ki, Azərbaycan get-gedə, həqiqətən, doğrudan da iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkə olsun. Yoxsa elə bu şeylərin üzərində biz dayanacağıq. Hər kəsin, necə deyirlər, istəyini yerinə yetirməyə çalışacağıq. Mətbuat bundan istifadə edib, bizi tənqid edəcək. Biz də bundan çəkinəcəyik ki, sabah, nə bilim, elektrik vermədin, küçələrə çıxacaqlar. Qaz vermədin, küçələrə çıxacaqlar. Onda bizim iqtisadiyyatımız irəliyə gedə bilməyəcəkdir.

Bu barədə, yenə də deyirəm, çox danışmaq olar. Ancaq hesab edirəm ki, bu gün mənim sizə çatdırdığım bu sözlər sizin üçün, hər halda, faydalı olar.

Yenə də deyirəm, heç kəsi məcbur etmirəm ki, mən düşündüyüm kimi düşünsün, dediyim bu sözləri mən anladığım kimi anlasın. Hərə bu barədə müstəqildir. Hərə öz fikrinin sahibidir. Ancaq bu gün Azərbaycanın reallığı bundan ibarətdir.

Mən Azərbaycanın bütün mətbuatını bir daha əməkdaşlığa dəvət edirəm. Sizi əməkdaşlığa dəvət edirəm. Hamını ədalətə dəvət edirəm. Hamını dostluğa, birliyə dəvət edirəm. Sağ olun.

**«İSLAM VƏ MÜASİR DÖVRÜN AKTUAL
PROBLEMLƏRİ» BEYNƏLXALQ ELMİ
KONFRANSINA**

Hörmətli konfrans iştirakçıları!

Sizi – paytaxtımız Bakı şəhərində təşkil olunmuş Beynəlxalq Konfransın iştirakçılarını Azərbaycan torpağında səmimi-qəlbdən salamlayıram.

Konfrans son vaxtlarda baş qaldırmış terror, təcavüzkarlıq, zorakılıq kimi mənfi təzahürlərə qarşı mübarizədə islam dininin tutduğu yeri və mövqeyi obyektiv şəkildə araşdırıb aydınlaşdırmaq, bəzi qüvvələrin öz qərəzli siyasi məqsədlərini həyata keçirmək üçün dindən bir vasitə kimi istifadə etmək cəhdlərinin əsl mahiyyətini açıb göstərmək məsələlərinə həsr olunmuşdur. Həmişə sülh, əmin-amanlıq, qardaşlıq kimi humanist prinsiplərin carçısı olmuş islam dini ona etiqad edən insanlarda yüksək mənəvi keyfiyyətlərin formalaşmasına xüsusi diqqət yetirmişdir. Bu baxımdan tam qətiyyətlə demək olar ki, öz cinayətkar əməllərini dini şuarlarla pərdələməyə çalışan bəzi terrorçu qrupların, ayrı-ayrı adamların fəaliyyətinin islam dini ilə heç bir əlaqəsi yoxdur, onların əməlləri dinimizin humanist prinsiplərinə tamamilə ziddir.

Bu forumun ölkəmizin paytaxtı Bakı şəhərində keçirilməsini Azərbaycanın artmaqda olan beynəlxalq nüfuzuna verilən yüksək qiymətin ifadəsi kimi qəbul edirik. Avropa ilə Asiyanın qovuşuğunda yerləşən Azərbaycanda müxtəlif dinlərə, ayrı-ayrı mədəniyyətlərə mənsub olan insanlar əsrlər boyu dinc, mehriban şəraitdə yaşayıb yaratmışdır. Ölkəmiz dini və ya milli zəmində hansı bir problemlə isə heç vaxt üzləşməmişdir. Uzun illərdir ki, qonşu Ermənistanın ölkəmizə qarşı hərbi təcavüzündən və terrorçuluq əməllərindən əziyyət çəkən Azərbaycan xalqı terrorizmin bəşəriyyət üçün necə təhlükəli olduğunu yaxşı dərk edir, onunla mübarizə aparılması zərurətini mühüm vəzifələrdən hesab edir və bu yolda dünyanın digər xalqları ilə hər cür əməkdaşlığa hazır olduğunu bəyan edir.

Ümidvaram ki, forumunuz dini-mənəvi dəyərlərə münasibətdə obyektiv, dəqiq və aydın bir mövqə işləyib hazırlayaraq dünyada sülhün və təhlükəsizliyin bərqərar edilməsi işinə öz töhfəsini verəcəkdir.

Konfransınızın işinə uğurlar arzulayıram, hər birinizə möhkəm cansağlığı və xoşbəxtlik diləyirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 dekabr 2001-ci il

TÜRK DÖVLƏT VƏ TOPLULUQLARIN IX DOSTLUQ, QARDAŞLIQ VƏ İŞBİRLİYİ QURULTAYINA

Hörmətli qurultay iştirakçıları!

Sizi – Türk dövlət və topluluqlarının İstanbulda keçirilən növbəti qurultayının iştirakçılarını ürəkdən salamlayıram, hamınıza ən səmimi arzu və diləklərimi yetirməkdən böyük məmnunluq duyuram.

Ortaq tarixi keçmişə, eyni etnik soy-kökə və milli-mənəvi dəyərlərə malik olan xalqlarımızın dəyərli təmsilçilərinin bir araya gəlməsi 1993-cü ildən başlayaraq mütərəqqi ənənəyə çevrilmişdir. Xalqlarımızı bir-birinə daha da yaxınlaşdıran, türk dünyasının milli-mənəvi bütövlüyünə xidmət edən belə toplantıları ölkələrimizin həyatında əlamətdar hadisə kimi qiymətləndirirəm.

Ötən yüzillikdə türk xalqları keşməkeşli bir tarix yaşamışlar. Lakin XX əsrin sonlarında nəhəng sovet imperiyasının dağılması və qardaş xalqlarımızın azadlığa, dövlət müstəqilliyinə qovuşması bizim hər birimizin, ümumən türk dünyasının möhtəşəm nailiyyəti, tarixi qələbəsidir. Artıq on ildir ki, qardaş ölkələrimiz dünyanın siyasi xəritəsində özünə layiqli yer tutaraq müstəqilliyin çətin, lakin şərəfli yolu ilə öz böyük gələcəyinə doğru inamlı, qətiyyətli addımlar atmaqdadır. Biz tarixin verdiyi bu imkanı – çağdaş siyasi gerçəkliyi, yeni dünya nizamını aydın dərk etməli, müstəqilliyimizi və birliyimizi daha da möhkəmləndirərək xalqlarımızın azadlığını daim yaşatmağı bacarmalıyıq. Bunun üçün ortaq milli-mənəvi dəyərlərimizi, elmi-intellektual və mədəni potensialımızı, siyasi-iqtisadi gücümüzü türk dünyasının birliyi və bütövlüyü kimi müqəddəs məqsədə səfərbər etməliyik. Bu şərəfli işin tarixi məsuliyyəti türk dünyasının siyasət və fikir adamlarının üzərinə düşür.

Hazırda dünyada gedən qloballaşma və inteqrasiya proseslərində uğurlarımız müstəqil dövlətlərimizin sıx əməkdaşlıq etməsindən çox asılıdır. Yeni tarixi şəraitdə bu siyasi zərurət Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq münasibətlərində, o cümlədən qardaş türk ölkələri ilə əlaqələrində prioritet xətt təşkil edir. Biz bundan sonra da bu mövqeyə sadıq qalaraq türk dünyasının siyasi, iqtisadi və mədəni tərəqqisi üçün söylərimizi, xalqlarımızın ümumi mənafeyinə xidmət edən əməkdaşlığımızı daim davam etdirəcəyik.

Əziz dostlar!

Əmin olduğumu bildirirəm ki, Türk dövlət və topluluqlarının IX qurultayı Avrasiya məkanında mühüm coğrafi-strateji mövqelərə malik olan dövlətlərimizin və xalqlarımızın XXI yüzillikdə qarşıda duran problemlərinin çözülməsi və əməldə, fikirdə birlik ideyasının gerçəkləşməsi işində öz layiqli sözünü deyəcəkdir. Türk dünyasının tərəqqisi və böyük gələcəyi naminə bu xeyirxah fəaliyyətinizdə hər birinizə böyük uğurlar, cansağlığı və xoşbəxtlik arzulayıram.

Yaşasın türk xalqlarının sarsılmaz birliyi və həmrəyliyi!

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 dekabr 2001-ci il

**YAPONİYANIN İMPERATORU
ƏLAHƏZRƏT AKİHİTOYA**

Əlahəzrət!

Yaponiyanın milli bayramı – İmperatorun təvəllüdü günü münasibətilə Sizi və dost Yaponiya xalqını səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Azərbaycan–Yaponiya münasibətlərinin hərtərəfli inkişafına böyük əhəmiyyət verirəm. Əminəm ki, ölkələrimiz arasındakı əlaqələr xalqlarımızın mənafeyinə uyğun olaraq daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 20 dekabr 2001-ci il

**YAPONİYANIN BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB DZÜNİTİRO KOİDZUMİYƏ**

Hörmətli cənab Baş nazir!

Yaponiyanın milli bayramı – İmperatorun təvəllüdü günü münasibətilə Sizi və dost Yaponiya xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Yaponiya arasındakı möhkəm dostluq və sıx əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafı daim ölkələrimizin və xalqlarımızın rifahına xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 20 dekabr 2001-ci il

**BOLQARISTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB PETER STOYANOVA**

Hörmətli cənab Prezident!

Sofiya şəhərindəki əyləncə mərkəzində baş vermiş faciə nəticəsində gənclərin həlak olması xəbəri məni dərinlən kədərləndirdi.

Bu hadisə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailə üzvlərinə və yaxın adamlarına dərin hüznə başsağlığı verirəm.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 22 dekabr 2001-ci il

**XALQ ŞAİRİ RƏSUL RZANIN 90 İLLİYİNƏ
HƏSR OLUNMUŞ TƏNTƏNƏLİ YUBİLEY GECƏSİNDƏ ƏDƏBİ-BƏDİİ PROQRAMLA
ÇIXIŞ EDƏN İNCƏSƏNƏT USTALARI İLƏ
GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT**

Respublika sarayı

25 dekabr 2001-ci il

Heydər Əliyev: Axşamınız xeyir olsun!

Hamınızı təbrik edirəm. Bu gün bizim hamımızı bu salona gətirən Rəsul Rzanın xatirəsidir və onun 90 illik yubileyidir. Bizim xalqımız, millətimiz bu yubileyi son bir-iki il içərisində, demək olar ki, Azərbaycanın bütün bölgələrində çox təntənə ilə və böyük məmnuniyyət hissi ilə keçiribdir. Bu gün də biz yubileyin son gözəl mərasiminə gəldik.

Çox gözəl, qeyri-adi tamaşa göstərdiniz. Eyni zamanda, Rəsul Rzanın yaradıcılığını açmağa bildiniz. Bu, asan şey deyildir. Çünki Rəsul Rzanın yaradıcılığı çox gözəldir, yüksək səviyyəlidir, amma eyni zamanda mürəkkəbdir, çox çətindir. Siz onu açmağa bildiniz. Bilmirəm, bunun rejissoru kimdir.

Polad Bülbüloğlu (Mədəniyyət naziri): Milli Dram Teatrının rejissoru Əsgər Əsgərovdur.

Heydər Əliyev: Çox gözəl bir kompozisiya düzəltmişən. Çünki bugünkü tamaşa başqalarından özünün qeyri-adiliyi ilə fərqlənir. Eyni zamanda fərqlənməlidir. Çünki hamısı bir cür ola bilməz. Fərqlənir ona görə ki, bu, məhz Rəsul Rzanın yaradıcılığını nümayiş etdirir. Həm siz şeirləri gözəl aktyor ifası ilə, gözəl səslərinizlə oxuyursunuz, həm də musiqi, kompozisiya məni çox heyran etdi. Mən həqiqətən çox həyəcanlandım. Adama çox təsir edir.

Bu, bir tərəfdən, Rəsul Rzanın nə qədər böyük şair olduğunu və onun yaradıcılığının nə qədər dərin olduğunu, Azərbaycan xalqı üçün nə qədər əhəmiyyətli olduğunu göstərir. İkinci tərəfdən də, sizin nə qədər məharətlə, ustalıqla Rəsul Rzanın yaradıcılığını açmağınızı göstərir. Ona görə mən bu gün çox məmnunam. Mən burada sizinlə, necə deyərlər, çox yaxşı gecə keçirdim. Bir yerdə neçə saat vaxt keçirmişik, bu da az deyil, iki saatdan çoxdur. Mən sizə təşəkkür edirəm. Siz bu gün yaradıcılığımızın yüksək səviyyədə olduğunu bir daha nümayiş etdirdiniz.

Hesab edirəm, salondakılara – təkcə salondakılara deyil, televiziya bunu birbaşa yayımlayırdı – bütün Azərbaycan tamaşaçılarına çox gözəl hədiyyə etdiniz. Çox sağ olun.

Biz hamımız bu gün böyük şairimiz Rəsul Rzanı və Nigar Rəfibəyliyi – burada Nigar xanımın şeirlərinə yazılmış mahnılar, musiqilər səsləndi – bir daha xatırlamağı, onların Azərbaycan xalqı qarşısında böyük xidmətlərini bir daha qeyd etməliyik və onların xatirəsinin bizim üçün nə qədər əziz olduğunu bir daha bildirməliyik. Mən şəxsən belə hesab edirəm və bu gecədən belə hissələrlə ayrılıram. Bir də ki, siz Rəsul Rza yaradıcılığını ustalıqla, məharətlə – həm səsinizlə, həm də musiqinizlə gözəl göstərdiniz.

Hamınızı təbrik edirəm. Çox sağ olun. Yaxşı bir iş görmüşünüz. Mən də bu gün sizinlə birlikdə çox gözəl hissələr keçirdim.

Sən çox yaxşı oxuyursan. Anar yanımda idi, sən oxuyanda dedim, bu kimdir? Çox yaxşı oxuyursan. Mahnı da, yəni musiqi də çox gözəldir, sözləri də gözəldir, çox da təsirlidir. Sənin neçə yaşın var?

Ayğün Hümətova: Cənab Prezident, deməyə utanıram. 26 yaşım var.

Heydər Əliyev: Nədən utanırsan, 26 yaş yaxşı yaşıdır.

Bu gün çox gözəl cavan qızları gördüm. Əlbəttə, bizim burada veteranlarımız var. Fidan, Xuraman, onlar da yubiley keçirəcəklər, səhnədə olmaqlarının 25 illiyini qeyd edəcəklər. Amma eyni zamanda, gənclər də çoxdur. Çoxlarınızı mən birinci dəfədir görürəm. Bəlkə də görmüşəm, amma unutmuşam.

Siz Emin Sabitoğlunun yoldaşısınız. Anar mənə dedi.

Xədicə Abbasova: Cənab Prezident, Siz dediniz ki, mahnı gözəl mahnıdır. O, Emin Sabitoğlunun mahnısıdır.

Heydər Əliyev: Bəli, onun musiqisidir. Sözləri də Nigar Rəfibəylinindir. Siz də çox yaxşı oxudunuz. Anara dedim, çox qeyri-adi ifa etdiniz.

Xədicə Abbasova: Söz verirəm ki, Azərbaycana qayıdıb gələcəyəm.

Heydər Əliyev: Doğrudan, mən Anardan soruşdum ki, bu harada idi.

Anar: Mən dedim ki, Azərbaycandadır. İndi gərək yalanımı çıxarmasın.

Xədicə Abbasova: Mən Eminlə Türkiyədə idim.

Heydər Əliyev: Mən buna dedim ki, yadımdadır, Xədicə xanım Rəşid Behbudovun teatrında idi. O vaxtdan yadımdadır. Çox yaxşı.

Anar: Mələkxanım da bu mahnını yaxşı oxudu. Siz gördünüz, necə gözəl oxudu.

Heydər Əliyev: Çox gözəl oxudu. O çox yaxşı mahnıdır. Mələkxanım da çox yaxşı oxudu. Tamaşaçılar da yaxşı qarşılıdı.

Anar: Cənab Prezident, Fidan və Xuraman Qasımova bacılarını da təqdim etməyə ehtiyac yoxdur.

Heydər Əliyev: Yox, bunlar 25 ildir səhnədədirlər, mənim gözümlə qarşısındadırlar. Mən onları uşaqlıqdan tanıyıram.

Fidan Qasımova(*Xalq artisti*): Cənab Prezident, çox sağ olun, Allah Sizdən razı olsun.

Heydər Əliyev: Rauf Adıgözəlov da Zülfü Adıgözəlovun oğludur, Vasif Adıgözəlovun da qardaşdır.

Rauf Adıgözəlov(*əməkdar incəsənət xadimi*): Cənab Prezident, mən beş ildir ki, burada deyildim, Misirdə işləyirdim. İndi gəlmişəm, bura üçün çox darıxmışam.

Heydər Əliyev: Oralar necədir, yaxşıdır?

Rauf Adıgözəlov: Gözəldir. Sizin oraya gəlməyinizi biz xatırlayırıq. «Semiramiz» mehmanxanasında qalırdınız.

Heydər Əliyev: Bəli, bir dəfə gəlmişdim. Mən «Semiramiz» mehmanxanasında 1973-cü ildə qalmışam. Sonra mən oraya 1994-cü ildə gəlmişdim.

Rauf Adıgözəlov: Bəli, biz bunu həmişə xatırlayırıq. Sizin Misirə gəlməyinizi yenidən gözləyirik.

Heydər Əliyev: Əliabbas Qədirov, Fuad Poladov da bizim böyük klassiklərimizdir. Bunların hamısı mənim gözümlə qabağında böyüyüblər. Mən teatrı çox sevirəm.

Polad Bülbüloğlu: Cənab Prezident, Xamis Muradov 1983-ci ildən bəri olan kinokadrları saxlamışdır.

Heydər Əliyev: Sən o kadrları yaxşı saxlamısan. Yaxşı ki, bunları saxlamısınız. O vaxtlar mənimlə bağlı olan şeyləri dağıdırdılar. Yadımdadır. İndi yaxşı ki, bunlar qalıbdır, dağıda bilməyiblər.

Yaxşı, bu barədə çox danışmaq olar. Hamınızı təbrik edirəm, sağ olun, təşəkkür edirəm.

KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNƏ DÖVLƏT QAYĞISININ ARTIRILMASI SAHƏSİNDƏ ƏLAVƏ TƏDBİRLƏR HAQQINDA

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan Respublikasında son illər kütləvi informasiya vasitələrinin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, söz, məlumat və fikir azadlığının təmin edilməsi sahəsində mühüm tədbirlər görülmüşdür. Bu məqsədlə zəruri qanunvericilik bazası yaradılmış, fikir plüralizminə və dözümlüyə əsaslanan siyasi, ictimai mühit formalaşdırılmış, mütəmadi dövlət qayğısını nümayiş etdirən Azərbaycan Respublikası prezidenti tərəfindən bir neçə sərəncam imzalanmışdır. Görülmüş tədbirlər nəticəsində respublikada nəşr olunan yüzlərlə qəzet və jurnal, fəaliyyət göstərən informasiya agentlikləri, müstəqil televiziya və radio kanalları cəmiyyətimizin ayrılmaz tərkib hissəsi kimi, siyasi plüralizmin və söz azadlığının nümunəsinə çevrilmişdir.

Azərbaycanda kütləvi informasiya vasitələri sahəsində dövlət siyasətinin əsas məqsədi söz, məlumat və fikir azadlığı üçün lazımı şəraitin yaradılması və onun imkanlarından cəmiyyətin tərəqqisi üçün düzgün istifadə edilməsindən ibarətdir. Xüsusən, Azərbaycanın müstəqil əməliyyatlarının qorunub saxlanması və inkişafı, hüquqi dövlət quruculuğu, iqtisadi, siyasi islahatların həyata keçirilməsi, demokratiya və insan hüquqlarının müdafiəsi, Azərbaycan dilinin saflığının qorunması sahəsində kütləvi informasiya vasitələrinin rolu əvəzolunmazdır. Jurnalistlərin peşəkarlıq səviyyəsinin və məsuliyyətinin artırılması, onların vətənpərvərlik və dövlətçilik hisslərinin gücləndirilməsi də dövlətin bu sahədə yürütdüyü siyasətin mühüm istiqamətlərindəndir.

Azərbaycanda söz və mətbuat azadlığının bərqərar olması, azad fikrin və siyasi plüralizmin inkişafı və cəmiyyət həyatının bütün sahələrində maneəsiz müdaxiləsi ölkəmizdə kütləvi informasiya vasitələri ilə ayrı-ayrı dövlət məmurları, vətəndaşlar arasında bəzi spesifik problemlər də meydana çıxarmışdır. Bu, bir tərəfdən, cəmiyyətdə məlumat azadlığı və jurnalist hüquqları ilə vətəndaşların şəxsi hüquq və azadlıqları arasında balansın gözlənilməməsində özünü göstərir.

Digər tərəfdən, informasiya azadlığı və tolerantlıq prinsipləri bəzi jurnalistlərin peşəkarlıq səviyyəsinin, peşə məsuliyyətinin aşağı olması səbəbindən düzgün istifadə olunmur. Bundan başqa, mətbuat bolluğu ilə cəmiyyətin real ehtiyacı arasındakı fərq, azad bazar münasibətləri şəraitində yaranan rəqabət də bir çox kütləvi informasiya vasitələrini maliyyə problemləri ilə üzləşdirmişdir.

Bu problemlərin aradan qaldırılması, eyni zamanda, kütləvi informasiya vasitələrinin maddi-texniki və maliyyə bazasının gücləndirilməsi, söz, məlumat və fikir azadlığı üçün daha geniş imkanlar yaradılması məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın:

qəzet kağızına tətbiq olunan idxal gömrük rüsumunun aradan qaldırılması üçün lazımı tədbirlər görsün;

kütləvi informasiya vasitələrinin iqtisadi müstəqilliyinə təminat məqsədi ilə uzunmüddətli və güzəştli kreditlərin verilməsi imkanlarını araşdırsın;

Ədliyyə və Rabitə nazirlikləri ilə birlikdə müvafiq olaraq qəzetlərin dövlət qeydiyyatına alınması, özəl televiziya və radiolar üçün lisenziya və radiotezliklərin verilməsi işi qanunvericiliyə uyğun təkmilləşdirsin;

Rabitə Nazirliyi ilə birlikdə Azərbaycanda müstəqil teleradio şirkətlərinin yayım dairəsinin genişləndirilməsi və yayımın texniki vəziyyətinin yaxşılaşdırılması sahəsində tədbirlər görsün;

Azərbaycan ərazisində xarici teleradio kanallarının yayılmasını qanuna müvafiq olaraq tənzimlənsin;

dövlət mətbuat yayımı idarələrinin yayım haqqı tarifinə yenidən baxılmasını təmin etsin;

İqtisadi İnkişaf və rabitə nazirlikləri ilə birlikdə özəl teleradioların yerlərdə yayılması ilə bağlı müəyyənləşdirilmiş tariflərə yenidən baxsın;

özəl mətbəələrin inkişafının stimullaşdırılması üçün tədbirlər görsün;

Mədəniyyət Nazirliyi ilə birlikdə dünya kinematografiyasının incilərini, sənədli və tarixi filmləri, elmi proqramları dublyaj etmək və Azərbaycan dilində xalqa çatdırmaq məqsədi ilə konkret tədbirlər görsün.

2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatına tapşırılsın:

qəzetlərin dövlət mətbəəsində maneəsiz çapını, AzərTAc-in informasiyalarının respublikanın özəl qəzetlərinə pulsuz yayılmasını, dövlət tədbirlərində bütün aparıcı kütləvi informasiya vasitələrinin iştirakına şərait yaradılmasını, şəhər (rayon) icra hakimiyyətləri ilə birlikdə mətbuat yayımı sahəsində qarşıya çıxan maneələrin aradan qaldırılmasını təmin etsin;

kütləvi informasiya vasitələrinin rəhbərləri və jurnalist təşkilatları ilə birlikdə müstəqil mətbuatın formalaşdırılması və inkişafında xüsusi xidməti olan redaktorların, aparıcı qəzet redaksiyalarının mükafatlandırılması, istedadlı jurnalistlərə prezident təqaüdləri verilməsi üçün təkliflər versin.

3. Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroruna tövsiyə edilsin:

jurnalistlərin peşə fəaliyyəti ilə əlaqədar təqib edilməsi və onlara edilən təzyiqlərlə bağlı daxil olmuş bütün müraciətlərin ciddi araşdırılmasını, bu sahədə cinayət törətmiş şəxslərin məsuliyyətə cəlb edilməsini təmin etsin.

4. Qəzetlərin «Azərbaycan» nəşriyyatına 2001-ci il üçün mövcud borclarının ödənilməsi 2002-ci il dekabr ayının 31-nə qədər təxirə salınsın.

5. Sərəncam imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 27 dekabr 2001-ci il

PROFESSOR ƏZİZƏ XANIM CƏFƏRZADƏYƏ

Hörmətli Əzizə xanım!

Sizi – müasir Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsini 80 illik yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Xalqımızın yüzillər boyunca təşəkkül tapmış yüksək milli-məvəvi dəyərlərinin qorunub saxlanmasında sizin də yaradıcılığınız mühüm rol oynamışdır. Tariximizin ayrı-ayrı mərhələlərinin dərin məzmununu açan əsrləriniz gənc nəslin vənətpərvərlik ruhunda tərbiyə olunması işinə xidmət etmişdir.

60 ildən artıq bir dövrü əhatə edən və nəsrimizin inkişafına bir töhfə olan ədəbi yaradıcılığınız Azərbaycan dilinin saflığı və təmizliyinin qorunması yolunda mübarizənin də timsalı olmuşdur. Qəhrəmanlıq dolu keçmişə ehtiram aşılayan tarixi romanlarınız insanlarımızı əsərlərin sınağından çıxmış adət-ənənələrimizə sdaqət göstərməyə, milli varlığımızın ifadəsi olan bu müqəddəs sərvəti ulu əcdadlarımızın adına layiq bir şəkildə yaşatmağa çağırır.

Siz həm də milli mədəniyyətimizin böyük xəzinəsi olan zəngin şifahi ədəbi irsimizin yorulmaz tədqiqatçısısınız. Bu mənada sizin yazıçı kimi, zəngin yaradıcılığınız gərgin elmi fəaliyyətinizdən ayrılmazdır. Sizi Azərbaycan ziyalıları mahir pedaqoq kimi də tanıyırlar.

İnanıram ki, qələminizin məhsulu olan və xalqımızın ən ülvi istəklərini tərənnüm edən əsərləriniz müstəqillik yolları ilə inamla irəliləyən Azərbaycanın mədəni inkişafı işinə bundan sonra da layiqincə xidmət edəcəkdir.

Sizə cansağlığı və yaradıcılıq uğurları arzu edirəm!

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 28 dekabr 2001-ci il

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV MÜASİR OLİMPİYA İDMAN MƏRKƏZİNİN TƏNTƏNƏLİ AÇILIŞ MƏRASİMİNDƏ

29 dekabr 2001-ci il

Bakının Maştağa qəsəbəsində Avropa standartlarına cavab verən idman mərkəzinin qarşısına toplaşan minlərlə insan, idmançılar dövlətimizin başçısını hərərətli alqışlarla qarşıladılar. Respublikamızın rəhbərinə gül dəstəsi təqdim olundu.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev Olimpiya İdman Mərkəzinin açılışını bildirən qırmızı lenti kəsdi.

Əsmət xanım Məmmədova (Maştağa qəsəbəsindən Milli Məclisə seçilmiş deputat): Cənab Prezident, Sizə çox təşəkkür edirik. Çox gözəl idman mərkəzidir. Həm yaşlılar, həm də gənclər adından, təkcə maştağalılar adından yox, buraya toplaşan Pırşağı, Nardaran, Zabrat, Kürdəxanı, Bilgəh qəsəbələrinin sakinləri adından ən səmimi təşəkkürümüzü bildiririk ki, bizim gənclərimiz üçün belə bir kompleksin tikilməsinə şərait yaratdınız və Milli Olimpiya Komitəsinin prezidenti, Milli Məclisin deputatı, xalqımızın müdrik siyasətçisinin təcrübəli oğlu İlham Əliyev tərəfindən tikilib istifadəyə verildi.

Heydər Əliyev: Maştağada heç vaxt belə kompleks olmamışdır. Sən bu məsələni deyəndən sonra neçə ay keçibdir?

Əsmət xanım Məmmədova: Cənab Prezident, Sizinlə martın 7-də söhbət etmişdik.

Heydər Əliyev: Bəli, mənə marta dedin. Mən də İlhamı dedim. İndi bu gün dekabrdir, açılışını edirik. Qısa müddətdə görün necə gözəl kompleks tikilibdir.

Əsmət xanım Məmmədova: 4-5 ay içərisində tikilib başa çatdırılıb. Çox gözəldir. Allah İlham Əliyevin canını sağ eləsin. Hamımız təşəkkür edirik.

Heydər Əliyev: Sən Maştağanın deputatı kimi, öz təşəbbüsünü göstərdin. Digər bir deputat İlham Əliyev də maştağalılardan bu arzusunun yerinə yetirdi. Mən də gəlmişəm, bunun açılışını qeyd edək.

Əsmət xanım Məmmədova: Cənab Prezident, Siz də var olun. Çox xoş gəlmisiniz. İlham Əliyev də sağ olsun ki, arzumuzu reallığa çevirdi.

* * *

Mərasimdə Sidney Olimpiya oyunlarının qalibi Namiq Abdullayev Azərbaycanın dövlət himninin sədalari altında idman mərkəzinin qarşısında respublikamızın üçrəngli bayrağını qalldırdı.

Milli Olimpiya Komitəsinin prezidenti, Milli Məclisin deputatı İlham Əliyev idman mərkəzi barədə Azərbaycan prezidentinə ətraflı məlumat verdi.

Prezident Heydər Əliyev idman mərkəzinin ərazisini, müasir tələblərə cavab verən səviyyədə basketbol, minifutbol, tennis, yüngül atletika meydançalarını, eləcə də yeni salınmış istirahət parkını gəzdi, idman mərkəzinin qarşısına toplaşanlara yaxınlaşdı, onlarla səmimi görüşdü.

Səyyarə Zeynalova (Sabunçu rayonundakı C.Cabbarlı adına 187 sayılı məktəbin direktoru, respublikanın əməkdar müəllimi): Cənab Prezident, gənclərimiz Sizə çox minnətdardılar. Sizin təklifinizlə MOK-un prezidenti İlham müəllim bizim üçün belə gözəl kompleks yaratmışdır. Bu, gələcək nəsillərin sağlam böyüməsinə böyük töhfədir.

Cənab Prezident, Sabunçu rayonu Sizin doğma rayonunuzdur. Burada hamı Sizi sevir. Biz şagirdlərimizi Sizin əməksevərliyiniz, vətənpərvərliyiniz, cəsarətiniz ruhunda tərbiyə edirik və bu məqsədlə muzey təşkil etmişik. Biz Sizi məktəbimizə dəvət edirik. Sizə cəsarətinizi arzulayırıq. Yeni iliniz mübarək olsun. Üzümüzə gələn ildə Sizə uğurlar, gərgin əməyinizdə, xalqın xilas yolunda müvəffəqiyyətlər diləyirik.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun. Sabunçu rayonu keçmişdən mənim doğma rayonumdur.

Əlbəttə, burada çox gözəl kompleks yaradıblar. Respublikamızda beləsi yoxdur. Olimpiya Komitəsi Bakıda birini yaratdı, amma bu ondan üstündür. Əsas odur ki, gənclərin hamısı buradan səmərəli istifadə etsinlər. Burada hər bir idman növü üçün imkan var. Binanın daxilində də çox şey var və eyni zamanda da burada istirahət parkı yaranıb. İki-üç ildən sonra bu ağaclar böyüyəcəkdir. Burada həm istirahət etmək, gəzmək olar, həm də idmanla məşğul olmaq mümkündür. Hər halda, gənclərin sağlam həyat tərzi üçün çox əhəmiyyətli bir kompleksdir.

* * *

Sonra Olimpiya İdman Mərkəzinin geniş idman salonunda təntənəli açılış mərasimi keçirildi.

Əsl idman bayramı sayığı bəzədilmiş salonda prezident Heydər Əliyevin «Müstəqillik dövründə bütün xalqımızı bu qələbə qədər, bu nailiyyət qədər sevindirən heç bir şey olmamışdır», «Biz idmana, bədən tərbiyəsinə qayğı göstərərək, millət, xalq, vətən qarşısında öz borcumuzu yerinə yetiririk» sözləri yazılmış transparantlar asılmışdı.

Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsinin prezidenti, Milli Məclisin deputatı İlham Əliyev mərasimdə çıxış etdi.

MÜASİR OLİMPIYA İDMAN MƏRKƏZİNİN TƏNTƏNƏLİ AÇILIŞ MƏRASİMİNDƏ NİTQ

Bakı, Maştağa qəsəbəsi

29 dekabr 2001-ci il

Əziz idmançılar!
Əziz maştağalılar, sabunçulular!
Hörmətli xanımlar və cənablar!

Sizi bu gün Azərbaycanın, Bakının gözəl guşələrindən biri olan Maştağa qəsəbəsində tikilib başa çatmış böyük, müasir idman kompleksinin açılışı, istifadəyə verilməsi ilə əlaqədar ürəkdən təbrik edirəm və bütün idmançılara, bütün sabunçululara, bütün maştağalılara cansağlığı, gələcək işlərində yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Sabunçu rayonu ilə, onun bütün qəsəbələri ilə mən 30 ildən çoxdur ki, bilavasitə bağlıyam. Mən o vaxt, Sovetlər İttifaqı zamanı Azərbaycana rəhbərliyə gələndən sonra SSRİ və Azərbaycan SSR Ali Sovetlərinə deputat seçkilərində Azərbaycanın rəhbəri kimi, respublikanın çox bölgələrindən deputat seçilməyim haqqında təşəbbüslər irəli sürülmüşdü. Mən isə sabunçuluların təşəbbüsünü qəbul edib, onlara razılıq vermişdim və onlar hər seçkilərdə, hətta son dəfə Moskvada işləyərkən, 1984-cü ildə SSRİ Ali Sovetinə seçkilərdə məni SSRİ Ali Sovetinə və Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçmişdilər.

Mən yaxşı bilirəm ki, 1993-cü ildə Azərbaycanda prezident seçkilərində, 1998-ci ildə yeni prezident seçkilərində də sabunçulular, maştağalılar Heydər Əliyevin Azərbaycan prezidenti seçilməsi üçün səs vermişlər və inanıram ki, 2003-cü ildə də onlar mənim prezident seçilməyimə səs verəcəklər.

Mən bu xatirələri yenidən dilə gətirərək, onu demək istəyirəm ki, təbiidir, Azərbaycanın prezidenti kimi, mənim üçün Azərbaycanın hər yeri əzizdir. Ancaq görürsünüz ki, məni Sabunçu rayonu ilə, o cümlədən onun bütün bölgələri ilə, Maştağa ilə uzun illik xüsusi əlaqələr, dostluq əlaqələri bağlayıbdir. 1970-ci ildən başlayaraq, Sabunçu rayonunda həm sənayenin inkişaf etdirilməsi üçün, həm də abadlıq işləri aparmaq üçün çox işlər görmüşük. Mən bunu məmnuniyyətlə deyə bilərəm.

İndi Sabunçuda insanların yaşadığı binaların, başqa sənaye müəssisələrinin əksəriyyəti o illərdə yaradılıbdir. Bu gün də imkanlarımız çərçivəsində bunu yaradıraq, gələcəkdə də yaradacağıq. Çox məmnunam ki, bu ənənələr davam edir və onun da ən parlaq təzahürü bu gün burada Maştağa qəsəbəsində açılışına topladığımız çox böyük, nəhəng, müasir idman kompleksidir. Bunun yaranma tarixi qısaadır. Amma güman edirəm, sizin üçün də çox maraqlı ola bilər.

Bu ilin mart ayında mən Maştağadan olan deputat Əsmət xanımla qəsəbədəki vəziyyət haqqında söhbət apardım, istəyirdim bilim, görün nə etmək lazımdır. Təbiidir ki, hər yerin problemləri çoxdur, o cümlədən Maştağanın da problemləri çoxdur. Bunların hamısını bir gündə həll etmək mümkün deyildir. Bizim söhbətimiz əsasında aydın oldu ki, həm Maştağada, həm də ətraf kəndlərdə, Sabunçu rayonunda gənclər çoxdur və onların idmanla, bədən tərbiyəsi ilə məşğul olmaq ehtiyacları var. Həqiqətən, bu çox əhəmiyyətli fikir olduğuna görə, mən buna diqqət verdim. Sonra Milli Olimpiya Komitəsinin prezidenti İlham Əliyev ilə komitənin işləri haqqında söhbət edərkən ona söylədim ki, belə bir təklif var – Maştağada gənclərin idmanla məşğul olması üçün hansısa tədbir görmək lazımdır. Fikirləşin, görün nə edə bilərsiniz. O dərhal bu sözlərə öz rəyini bildirdi. Qısa zamandan sonra mənə bildirdi ki, onlar, yəni Milli Olimpiya Komitəsi, Olimpiya Komitəsinin sədri kimi, şəxsən o, qərar qəbul etdilər ki, Maştağada böyük bir idman kompleksi tikilsin. Mən buna sevindim və təbiidir ki, təşəkkür etdim. Ona dedim ki, arzu edirəm, bunu tezliklə edəsiniz. Yaxşı olar ki, bu ildə olsun.

Amma doğrusu, mən inanmırdım ki, bu qısa müddətdə belə böyük bir kompleks tikmək mümkün ola bilər. Çünki burada böyük salon var, onun arxasında idmançılar üçün həm müxtəlif xidmət otaqları və idmanın başqa növləri ilə məşğul olmaq üçün yerlər var. Bu gün biz gəzdik, baxdıq, gördük, həm tennis üçün, həm mini futbol üçün, həm basketbol üçün, həm də başqa oyunlar üçün ən müasir səviyyədə nə qədər gözəl meydançalar tikilibdir və ətrafında böyük bir park yaranıbdir. Demək, bu kompleks təkcə bu binadan ibarət deyil, böyük bir ərazini əhatə edir. Mən bu gün gəlib bunu görəndə heyran oldum ki, qısa bir zamanda Maştağada belə bir gözəl kompleks yaranıbdir.

Mən hesab edirəm ki, Milli Olimpiya Komitəsi və onun prezidenti İlham Əliyev bu addımı ilə maştağalılara, ümumiyyətlə, sabunçululara böyük yeni il hədiyyəsi veribdir. Güman edirəm, bu hədiyyədən onlar səmərəli istifadə edəcəklər.

Biz bu gün bir daha əmin oluruq ki, Azərbaycanın gəncləri son illər çox inkişaf edirlər. Həm təhsil sahəsində özlərini göstərirlər, həm istehsalatda, həm də müxtəlif iş növlərində özlərini göstərirlər. O cümlədən harada işləyib-

işlənməməsindən asılı olmayaraq, hansı peşə ilə məşğul olub-olmamasından asılı olmayaraq, bədən tərbiyəsi və idmanla məşğul olmağın hər adam üçün zəruriliyini anlayaraq, özlərini bu sahədə də çox gözəl göstərirlər.

Son illərdə, Milli Olimpiya Komitəsinin fəaliyyətində yeni bir mərhələ başlanandan sonra Azərbaycanda bədən tərbiyəsi, idman sürətlə inkişaf etməyə başlayıbdır. Biz bunun şahidiyik və xüsusən Azərbaycan idmançılarının 2000-ci ildə Sidney Olimpiya oyunlarındakı böyük qələbəsindən sonra Azərbaycanda gənclər, idmançılar içərisində, ümumiyyətlə, cəmiyyətimizdə böyük bir ruh yüksəkliyi yarandı, idman, bədən tərbiyəsi təkcə gənclərimizin yox, bütün cəmiyyətin diqqət mərkəzinə çevrildi. Gənclər idmanla, bədən tərbiyəsi ilə getdikcə daha çox məşğul oldular və beləliklə də, yeni-yeni nailiyyətlər əldə etdilər.

Burada İlham Əliyev artıq dedi ki, qısa müddətdə beynəlxalq yarışlarda nə qədər medallar əldə olunubdur. Bu təbiidir ki, hər bir medal qazanan gəncin Azərbaycan qarşısında, öz milləti qarşısında xidmətidir. Eyni zamanda bizim xalqımızın, millətimizin, müstəqil Azərbaycanın dünya miqyasında öz ölkəsini nümayiş etdirmək üçün çox gözəl bir vasitədir.

Beləliklə, idman, bədən tərbiyəsi müstəqil Azərbaycanın həyatında dövlət qayğısı ilə əhatə olunaraq, eyni zamanda, həm gənclər üçün, həm də bütün cəmiyyətimiz üçün zəruri bir sahəyə çevrilibdir. Güman edirəm ki, bu dönüş, yəni bu hadisə gələcək üçün çox gözəl əsasdır və bizim millətimizin, xalqımızın fiziki sağlamlığı üçün, təkcə fiziki sağlamlığı deyil, zehni sağlamlığı üçün, sağlam gənc nəsil yetirməsi üçün çox gözəl əsasdır və biz hamımız bu sahəni bundan sonra daha da inkişaf etdirməliyik.

Əmin ola bilərsiniz ki, Azərbaycanın dövləti, bütün hakimiyyət orqanları idmana, bədən tərbiyəsinə bundan sonra da yüksək qayğı göstərəcəklər. Mən inanıram ki, Azərbaycan Milli Olimpiya komitəsi indiyə qədər əldə etdiyi nailiyyətlərdən ruhlanaraq, bundan sonra da daha fədakarcasına çalışacaqdır. Azərbaycanda idmanın, bədən tərbiyəsinin geniş yayılması, inkişaf etməsi üçün yeni addımlar atacaqdır. Azərbaycanın İdman, Gənclər və Turizm Nazirliyi ilə birlikdə yeni tədbirlər həyata keçirəcəkdir və bizim gənclərimiz ilbəl daha da sağlam, fiziki cəhətdən daha da möhkəm, daha da cəsarətli, daha da ağıllı olacaqlar.

Biz idmanın, bədən tərbiyəsinin kütləviliyini təmin etməliyik. Olimpiya Komitəsi, Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi bu sahədə çox iş görürlər. Ancaq hələ çox işlər də görülməlidir. Bu, təkcə onların vəzifəsi deyil, bu bizim hamımızın vəzifəsidir. Bu, bütün hakimiyyət orqanlarının vəzifəsidir. Amma təkcə onların da yox, cəmiyyətin vəzifəsidir. Vətəni sevən hər bir vətəndaşın vəzifəsidir. Bu işdə təkcə dövlət vəsaitindən istifadə etmək, yaxud Milli Olimpiya Komitəsinin imkanlarından istifadə etmək yetərli deyildir. Gərək bütün başqa imkanlardan istifadə olunsun. Belə imkanlar isə çoxdur.

Məsələn, müstəqillik əldə olunandan, biz hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğuna, bazar iqtisadiyyatına keçəndən sonra Azərbaycanda çox iş adamları meydana çıxıbdir. Onlar işlər görürlər. Onların içərisində çoxlu xeyriyyəçilər var və onlar da çoxlu işlər görürlər. Bunların hamısını müsbət qiymətləndirmək lazımdır.

Müstəqilliyimizin ilk illərində, Azərbaycanda din azadlığı veriləndən sonra xeyriyyəçilərin bir hissəsi məscidlərin tikilməsi ilə məşğul oldular və çox faydalı işlər gördülər. Məscid tikildilər, xalqa xidmət etdilər və beləliklə, öz adlarını da məscidin üzərinə yazdılar ki, bu məscidi filan xeyriyyəçi tikibdir. Bu çox gözəldir. İndi Azərbaycanda yetərli qədər məscid var. Mənə elə gəlir ki, bundan artığına ehtiyac yoxdur. Amma gənclər üçün idman komplekslərinə, yaxud məktəblərə ehtiyac olduqca çoxdur. Bizim gənclərin hamısı oxumalıdır. Məktəblərimiz var, amma biz indi dövlət vəsaitinə məktəb tikintisi ilə istənilən səviyyədə məşğul ola bilmirik. Demək, əgər bu xeyriyyəçilər öz vəsaitlərini, xeyriyyəçiliklərini məktəb tikintisinə yönəltsələr, yaxud müxtəlif qəsəbələrdə, kəndlərdə, rayonlarda idman müəssisələri, idman kompleksləri, idman salonları, idman meydançıları yaratsalar – hökm deyil ki, belə böyük, möhtəşəm olsun – bu, bizim millətimiz üçün çox xeyirli olacaqdır, gənclərin idmanla, bədən tərbiyəsi ilə məşğul olması üçün şərait yaradacaqdır. Bunlar hamısı Azərbaycan gəncliyinin gələcəyinə gözəl təminat verəcəkdir.

Bax, bunları sizin diqqətinizə və bütün Azərbaycan ictimaiyyətinə çatdıraraq, mən istəyirəm ki, bizim iş adamlarını, xeyriyyəçiləri indi bu sahəyə cəlb edək. Sizi əmin edirəm ki, hər bir xeyriyyəçi, hər bir iş adamı haradasa bir idman kompleksi, yaxud salonu, bir məktəb tikərsə, haradasa gənclər üçün yeni bir əyləncə yeri, yaxud təhsil almaq üçün imkanlar yaradarsa, onların işi qiymətləndiriləcək, adları tarixə düşəcək və onlar xeyriyyəçi kimi, daha da yüksək dəyərləndiriləcəklər.

Güman edirəm ki, bu idman kompleksindən təkcə Maştağa qəsəbəsinin gəncləri yox, Sabunçu rayonunun başqa yerlərindən olan gənclər də səmərəli istifadə edəcəklər. Milli Olimpiya Komitəsi bir il bundan öncə Bakı şəhərində gözəl bir kompleks yaratdı və hamımız onun açılışında iştirak etdik. Çox sevindik ki, şəhərdə yeni bir kompleks yaranıbdir. Amma Maştağada tikilmiş və bu gün istifadəyə verilən kompleks şəhərdə olan kompleksdən qat-qat genişdir və ətrafında olan meydançalarla daha da gözəldir. Deməli, Milli Olimpiya Komitəsi get-gedə öz fəaliyyətini genişləndirir. Amma eyni zamanda maştağalılar da, sabunçulular da indi çox böyük hədiyyə alıblar, böyük sərvət alıblar və mən arzu edərdim ki, bu kompleksdən gənclər səmərəli istifadə etsinlər, idmanla, bədən tərbiyəsi ilə məşğul olsunlar. Bu onları daha da sağlam edəcəkdir və başqa xoşagəlməz vərdişlərindən uzaqlaşdıracaqdır.

Biz istəyirik ki, gənclərimiz spirtli içkilər içməsinlər, siqaret çəkməsinlər. Biz mübarizə aparırıq ki, ümumiyyətlə, gənclərimiz, insanlarımız tərəfindən narkotik maddələrin istifadə olunması tamamilə aradan götürülsün. Biz bunu istəyirik, bunu arzu edirik. Biz bu mübarizəni aparırıq. Lakin əgər biz deyiriksə ki, gənc siqaret çəkməsin, spirtli içki içməsin, narkotiklərə yaxın düşməsin, bəs, bunun əvəzində onlara nə veririk? Biz onlara bunun əvəzində idmanla, bədən tərbiyəsi ilə məşğul olmaq məsləhəti veririk. Onlara təhsil almaq, məktəblərdə yaxşı oxumaq məsləhəti veririk. Buna görə də bax, bu cür komplekslər tikərək öz arzularımızın, istəklərimizin yerinə yetirilməsi üçün şərait yaradıırıq.

Bu iş Milli Olimpiya Komitəsi tərəfindən davam etdirilir. İlham Əliyev burada bəyan etdi ki, Azərbaycanın bir neçə bölgəsində belə komplekslər tikilir və güman edirəm, bundan sonra da tikiləcəkdir. Ancaq mən hesab edirəm ki, bu, təkcə Olimpiya Komitəsinin işi olmamalıdır. Bu, ümumxalq işi olmalıdır, ümummillət işi olmalıdır. Hər kəs və hər təşkilat, hər imkanlı insan gərək bu işə öz töhfəsini versin.

Qarşıda Afina Olimpiya oyunları durur. Ona az qalır, çox qalmır. Azərbaycan idmançıları Sidney Olimpiya oyunlarında əldə etdikləri nailiyyətləri gərək nəinki təsdiq etsinlər, hətta onlardan da yüksək uğurlar əldə etsinlər. Bunun üçün bütün imkanlar var. Bizim Milli Olimpiya Komitəsi çox işlər görür və yaxşı nailiyyətlər əldə olunubdur. Bu istiqamətdə işləri bundan sonra daha sürətlə aparmaq lazımdır və gənclər bu işlərdə iştirak etməlidirlər. İdmançılar öz imkanlarını nümayiş etdirməlidir.

Mən şübhə etmirəm, hələ bizim tanımadığımız gənclər var ki, onlar idman sahəsində çox yüksək keyfiyyətlərə malikdirlər və yüksək nailiyyətlər əldə edə bilirlər. Onları tapmaq, öz istedadlarını göstərmək üçün imkanlar yaratmaq və beləliklə, Olimpiya oyunlarına geniş hazırlığa başlamaq lazımdır.

Mən inanıram ki, müstəqil Azərbaycanda, cəmiyyətimizdə sağlam həyat tərzini get-gedə özünə üstün yer tutur. Bizim cəmiyyətimizdə sağlam həyat tərzini əsas amillərdən biridir. Sağlam həyat tərzini təkcə gənclər üçün deyil, hər bir insan üçün vacibdir. Bu insanın şəxsi sağlamlığıdır, onun ailəsinin sağlamlığıdır. Bu hər bir insanın ömrünün uzadılmasıdır, hər bir insanın nəslinin sağlam olmasıdır. Sağlam həyat tərzini də insanlarda gənclikdən başlayır. Əgər biz gənclərin hamısını sağlam həyat tərzinə yönəldə, onları fiziki və əqli cəhətdən sağlam böyüdə bilsək, onda cəmiyyətimizdə də sağlam həyat tərzini hökm sürəcək və müstəqil Azərbaycanın gələcəyini təmin edən insanlar daha da sağlam, daha da güclü olacaqdır.

Hesab edirəm, biz Milli Olimpiya Komitəsinə və onun prezidenti İlham Əliyevə bu kompleksə görə təşəkkür etməliyik, onları bu nailiyyətlərə görə təbrik etməliyik. Bununla yanaşı, arzu etməliyik ki, verilən sözlər yerinə yetirilsin, bu iş davam etdirilsin. Eyni zamanda mən bir daha əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycanın gəncləri bu hadisələrdən fərlənərək, ruhlanaaraq idmanla daha da yaxından məşğul olacaqlar.

Mən sizi bu hadisə münasibətilə bir daha təbrik edirəm. Sizi, Azərbaycan idmançılarını, Bakı şəhərinin vətəndaşlarını, Maştağa qəsəbəsinin sakinlərinin hamısını qarşıdan gələn Yeni il münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm, hamınıza cənsağlığı və 2002-ci ildə yeni-yeni uğurlar arzu edirəm. Sağ olun.

Mərəsimdən sonra jurnalistlərə verdiyi müsahibə

S u a l: Cənab Prezident, əvvəlcə Sizə mətbuat haqqında verdiyiniz sərəncama görə təşəkkür edirik. Mətbuatın üzləşdiyi problemlərin çoxu bu sərəncamda öz əksini tapmışdır. Amma bəzi məsələlər var. İstərdik ki, bunlarla bağlı fikirlərinizi bildirəsiniz.

Birincisi, televiziyaçıları çox narahat edən məsələ Rusiya telekanallarının açıq yayımdan çıxarılması barədədir. **İkincisi,** mətbuatı narahat edən məsələdir. Yəni sizin bu addımınızdan sonra qəzetlərin üzərində olan cərimələrin götürülməsi və bir çox jurnalistlər barədə mövcud olan cinayət işlərinə xitam verilməsi ilə bağlıdır.

C a v a b: Bilirsiniz, siz jurnalistlər elə bir millətsiniz ki, sizə nə edirsən azdır. Sizi doyuzdurmaq çətindir, iştahanız böyükdür. Mən 1998-ci ildə böyük bir fərman verdim, sonra sərəncamlar verdim. Jurnalistlərlə görüşdüyüm zaman onların qaldırdığı məsələlərin hamısını həll etdim və sərəncam verdim. Doğrudur, indi bəziləri deyirlər ki, Heydər Əliyevə təzyiq ediblər, nə bilim, Avropa Şurası... Elə Qənirə xanım dünən kimisə danışdırırdı, istəyirdi ona dedizdirsin ki, Heydər Əliyev bunu nə üçün edibdir, ona təzyiq, təsir ediblər. Mən istəyirəm hamınıza deyim, o cümlədən, xüsusən Qənirə xanıma deyim – çünki o belə şeyə həvəskardır – Azərbaycan dövlətinə heç kəs təzyiq edə bilməz. Heç bir ölkə, heç bir beynəlxalq təşkilat Azərbaycan dövlətinə təzyiq edə bilməz. Bu isə o deməkdir ki, Azərbaycanın prezidentinə heç kəs təzyiq edə bilməz. Əgər biz bir şeyi etmək istəməsək, bunu etməyəcəyik.

Bilirsiniz, biz müstəqil dövlətik. Əgər oradan, buradan hansısa təzyiqə fikir versək, işimizi bununla qursaq, onda dövləti idarə edə bilmərik ki?! Ona görə siz bundan arxayın olun. Heç bir təzyiq yoxdur. Avropa Şurası bir şey deyir, başqası bir şey deyir.

Burada qeyri-dövlət təşkilatları var. Onlar elə onunla məşğuldurlar, gündə Avropa Şurasına məktub yazırlar. Keçmişdə biz SSRİ-nin tərkibində olanda bəziləri, demaqoqlar Moskvaya çoxlu şikayətlər yazırdılar. İndi bunlar da oraya yazırlar. Yaxşı, yazsınlar. Ancaq bilsinlər ki, bizə heç kəs təzyiq edə bilməz. Bu birincisi. İkincisi də, hesab edirəm ki, qəbul etdiyim sərəncam mənim səlahiyyətimə daxil olan məsələlərin hamısını həll etdi.

Siz başqa ölkələrin televiziya kanallarını deyirsiniz. Mən orada göstəriş vermişəm. Birdən-birə sərəncamda yaza bilmərəm ki, onlar qapansın, ya nə olsun. Mən göstəriş vermişəm, araşdıracaqlar. Hər halda, prinsip etibarilə hesab edirəm ki, bu məsələni nizamlamaq lazımdır. Çünki bilirsiniz, bizim dövlətimiz bir gündə qurulmur. Bəzi şeyləri görürsünüz, keçmişdən, on ildən qalanlardır. Siz də, biz də, hamımız buna öyrəmişik. Elə hesab edirik ki, bu belə də olmalıdır. Bir az dərinə gedirsən, fikirləşirsən ki, yox, bu, artıq belə olmamalıdır. Bunlar hamısı tədricən həll olunur və mən bu barədə, televiziya kanalları haqqında göstəriş verdim. Güman edirəm biz müəyyən qərarlar qəbul edəcəyik.

S u a l: Cənab Prezident, qəzetlərə kəsilən cərimələr və üzərində ittiham olan jurnalistlərin işinə xitam verilməsi barədə nə deyərdiniz?

C a v a b: Bilirsiniz, artıq bu mənim işim deyildir. Mənim səlahiyyətimə aid olan şey deyildir. Ancaq mən öz fikrimi deyə bilmərəm. Mətbuatı ayrı-ayrı şəxslərin şikayətinə görə məhkəmə cərimə edir. Ona görə cərimə edir ki, qəzetlər o şəxslər haqqında, onların şərəf və ləyaqətini ləkələyən məqalələr yazırlar. Onlar da məhkəməyə verirlər. Məhkəmə də sübut edir və qərar qəbul edir ki, cərimə etsin. Qəzet də cəriməni vermir. Bir neçə ildir ki, Azərbaycanda bu proses gedir. Zaman keçdikcə mən düşünürəm ki, bəlkə bizə bu proses də lazımdır. Çünki 7-8 il bundan öncə heç düşünmək olmazdı ki, qəzeti məhkəməyə verəsən, məhkəmə qərar çıxarmalıdır, hansı qəzetə cərimə qoymalıdır, kimisə cinayət məsuliyyətinə cəlb etməlidir, yaxud qəzeti bağlamalıdır. Bunlar bizim həyatımızın yeni əlamətləri, demokratiyanın əlamətləridir. İndi insanlar da bu yolu gördülər. Gördülər ki, onları təhqir edəndə gedib savaşımaq, döyüşmək lazım deyildir. Onları məhkəməyə verirlər. Məhkəmə də sübut edir, cərimə qoyur. Amma iş bundadır ki, qəzetlər bu cəriməni vermir. Siz də mənə deyirsiniz ki, bu cərimələr necə olsun.

S u a l: Cənab Prezident, Sizdən aşağı səviyyədə olan məmurların da bu addımı atacağına inanmaq olarmı?

C a v a b: Cərimələr belədir, ayrı-ayrı şəxslərin iddiası ilə məhkəmə araşdırması aparıblar, qərar çıxarıblar, cərimələr təyin olunubdur. Məhkəmənin qərarına heç kəs müdaxilə edə bilməz. Əgər mən bir addım atsam ki, məhkəmənin qərarına müdaxilə edim, siz sabah hay-küy qaldıracaqsınız ki, Heydər Əliyev Konstitusiyası, qanunları pozur. Ona görə mən işimi bilirəm, heç bir müdaxilə edə bilmərəm. Məhkəmə sərbəstdir, hansı qərarı çıxarır, özü bilər. Ancaq siz istəyirsiniz ki, mən sizə bu barədə kömək edim, yaxud da öz fikrimi bildirim.

Mən düşünürəm ki, iddia edənlər də, qəzetçilər də, jurnalistlər də artıq bu dövrü yaşadılar. Gördülər ki, qəzetlər böhtan, yaxud yalan məlumat verəndə onu məhkəməyə vermək olar. Məhkəmə də qərar çıxara bilər, cərimə edə bilər. Məhkəmə hətta qəzeti bağlaya bilər. Məhkəmə buna görə cinayət məsuliyyətinə cəlb edə bilər. Bunlar hamısı bəlkə də lazımmış ki, bizim müstəqil dövlətimizin, hüquqi islahatlar həyata keçirmiş dövlətimizin məhkəmə sisteminin bu sahəsini də hamı görsün. Cəmiyyət də görsün, insanlar da görsün. Ancaq mən hesab edirəm ki, bu dövr artıq keçməkdədir. Jurnalistlər də bəlkə bundan nəticə çıxarmalıdırlar ki, bu cür ifratçılığa yol verməməlidirlər. Mən belə düşünürəm. Əlbəttə, əgər onlar keçən dövrdən nəticə çıxarıbırlarsa.

O iddiaçılar, yəni təhqir olunanlar, böhtana məruz qalanlar, hansılar ki, məhkəməyə müraciət etməyə məcbur olublar, yəqin onlar da düşünməlidirlər ki, özlərinin şəxsiyyətini, ləyaqətini qorudular. Onlar məhkəməyə verdilər, məhkəmə qərar çıxardı. Demək, mənəvi cəhətdən onlar uddular. Bir halda ki, məhkəmənin qərarı var, demək, onlar haqlıdırlar, qəzet haqsızdır.

Amma indi ortada cərimə və qəzet qalıbdır. Mən iddiaçılara, qəzetləri məhkəməyə verənlərə – onların iddiası ilə cərimələr təyin olunubdur – məsləhət görərdim, necə ki, mən bu qəzetlərin borcunu bir il uzatdım, yəni ödənmə müddətini uzatdım, onlar uzatmasınlar, amma təşəbbüs göstərsinlər, bunu bağışlasınlar. Bağışlasınlar ki, yaxşı, mən bağışlayıram. Ancaq o, bunu qanuni etməlidir. O, gərək məhkəməyə müraciət etsin. Məhkəmə gərək qərar çıxarsın ki, bəli, filankəs, iddiaçı öz iddiasından imtina edir. Beləliklə, qəzetlərin də canı qurtarsın. Onların hamısının nə qədər borcu var? Bilirsən?

J u r n a l i s t: Cərimələrin məbləği çoxdur. Qəzetlərin çoxu cərimələnibdir. Üst-üstə çox olar.

Ə l i H ə s ə n o v (Prezidentin İcra Aparatının şöbə müdiri): Cənab Prezident, bütünlükdə 2 milyard manata yaxındır.

H e y d ə r Ə l i y e v: 2 milyard manat cərimələri var. Onsuz da onlar bunu verə bilməyəcəklər. Mən tövsiyə edərdim – iddiaçıların bir qismi, əksəriyyəti vəzifəli adamlardır, dövlət orqanlarında işləyənlərdir – məndən nümunə götürsünlər. Mən heç kəsi məhkəməyə verməmişəm, heç kəsi cərimə etdirməmişəm. Amma haqqım var, bu haqqımdan istifadə etmirəm. Onlara da tövsiyə edirəm ki, mənim yolumla getsinlər, öz iddialarından imtina etsinlər. Beləliklə, cərimələr də götürülsün, qəzetlər də bundan azad olsun və müstəqil, müxalifət qəzetləri ilə insanlar arasında yeni, təmiz bir səhifə başlasın. İndiyə qədər olan arxada qalsın, tarixdə qalsın. Yeni bir səhifə başlasın.

Mən bu tövsiyəni edirəm. İndi kim mənim bu tövsiyəmə fikir verəcəksə, bu yol ilə gedəcək, əgər kimsə mənimlə razı olmayacağına, siz gedin özünüz bu məsələni həll edin.

S u a l: Cənab Prezident, bu gün əfv fərmanı imzalayacaqsınız. Nə qədər adam əfv edəcəksiniz?

C a v a b: Fərmanı hazırlayıblar. Amma nə qədərini dəqiq bilmirəm. İndi mən iş yerimə gedirəm, orada fərmanı imzalayacam. Çünki görürəm ki, qəzetlər dünəndən yazır. Siz də deyirsiniz prezident əfv fərmanı imzalayacaqdır. Mən də dedim, əfv fərmanını verim.

S u a l: **Cənab Prezident, qeyri-hökumət təşkilatları deyirlər ki, Avropa Şurası bildirir, üç siyasi məhbus var – Ələkrəm Hümbətov, İsgəndər Həmidov və Rəhim Qazıyev. Prezident Heydər Əliyev həmin şəxslərdən hansısa birini əfv edəcəkmə?**

C a v a b: Bilirsiniz, mən başa düşürəm, bunun sizə nə dəxli var? Siz vəkilsiniz, nəsiniz? Minlərlə adam həbsxanadadır, cəza çəkir. Gedin onlara baxın, müdafiə edin, onların haqqında düşünün. Elə üç nəfər adamı dilinizə almısınız. Elə bil ki, nə bilim, bunlar sizin üçün allahdır, peyğəmbərdir, nədir. Axı bir var, qeyri-hökumət təşkilatı, bir də var siz. Siz qeyri-hökumət təşkilatısınız?

J u r n a l i s t: **Xeyr.**

H e y d ə r Ə l i y e v: Yaxşı, niyə o qeyri-hökumət təşkilatlarının sözlərini almısınız dilinizə və fırlayırsınız, fırlayırsınız, fırlayırsınız? Bilin, mən bu sualları eşitmək istəmirəm və bu suallara da cavab verməyəcəyəm. Avropa Şurası da bilsin, siz də bilin.

S u a l: **Cənab Prezident, digər rayonların deputatları onların rayonlarında belə idman komplekslərinin tikilməsi üçün Sizə müraciət ediblərmə?**

C a v a b: Bilirsiniz, bunu İlham Əliyevdən soruşmaq lazımdır. Mən bilmirəm, amma gördünüz ki, nitqimdə dedim, insanları dəvət etdim. Çünki hamısını Olimpiya Komitəsi edə bilməz. Siz görürsünüz, bu kompleks nə qədər böyük kompleksdir, buraya nə qədər vəsait qoyulubdur. Amma bizim zəngin adamlar çoxdur. Mən orada dedim, sağ olsunlar ki, çoxlu məscidlər tikdilər. İndi məscidlər yetərli qədərdir. İndi də idman kompleksi, məktəb tikməyə keçsinlər. Amma Olimpiya Komitəsi kimi, mən də öz imkanlarımdan istifadə edəcəyəm.

DÜNYA AZƏRBAYCANLILARINA

Əziz azərbaycanlılar!

Hörmətli soydaşlarımız, həmvətənlərimiz!

Artıq on ildən çoxdur ki, 31 dekabr, Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik günü dövlət bayramı kimi Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları və dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan soydaşlarımız tərəfindən təntənəli şəkildə qeyd edilir.

16 dekabr 1991-ci il Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi 31 dekabrı Dünya Azərbaycanlılarının həmrəylik və Birlik bayramı kimi qeyd etmək haqqında qərar qəbul etdi. Sonra isə həmin gün bütün Azərbaycan Respublikasında dövlət bayramı kimi qeyd olunmağa başladı.

Hər bir azərbaycanlı üçün əziz olan bu tarixi gün milli şüurumuzun və azadlıq mübarizəsinin güclənməsinin məntiqi nəticəsi olaraq meydana çıxmış, xalqımızın dirçəlişini, tərəqqisini və milli birliyini əks etdirərək, soydaşlarımızı öz tarixi vətəni, milli mənliliyi, öz taleyi üçün düşünməyə dəvət edir.

Bu il müstəqil Azərbaycan Respublikasının tarixində əlamətdar hadisələr baş vermişdir. Azərbaycan Respublikası azad, demokratik bir ölkə, Avropa xalqları ailəsinin tam- hüquqlu üzvü kimi, dövlət müstəqilliyinin onilliyini təntənə ilə qeyd etmiş, həyatın bütün sahələrində – dövlət quruculuğunda, iqtisadiyyatda, demokratiyanın və insan haqlarının təmin olunmasında qürur doğuran nailiyyətlər qazanmış, Avropa Şurasına daxil olmuşdur. Azərbaycanı dünya enerji- iqtisadi layihələrinin mərkəzlərindən birinə çevirən Azərbaycan dövlətinin neft strategiyası öz real bəhrələrini verməyə başlamışdır, Bakı – Tbilisi – Ceyhan neft, Bakı – Tbilisi – Ərzurum qaz kəmərlərinin çəkilişi artıq günümüzün gerçəklidir. Bakıda böyük təntənə ilə xalqımızın müasir tarixində mühüm hadisə olan dünya azərbaycanlılarının I qurultayı keçirilmiş, həmvətənlərimizin təşkilatlanması və mütəşəkkilliyinin güclənməsi işi yeni mərhələyə qalxmışdır.

Xalqımızın tarixi müqəddəratının təxirəsalınmaz vəzifəsi olan dünya azərbaycanlılarının birliyi və həmrəyliyinin əsasını azərbaycançılıq və Azərbaycan dövlətçiliyi ideyaları təşkil edir. Azərbaycançılıq ideyası hər şeydən əvvəl azərbaycanlıların milli mənlilik şüurunun, milli-mənəvi dəyərlərinin, dilinin, mədəniyyətinin, əsrlərin sınağından çıxmış adət-ənənələrinin yaşadılmasını, bu ideya əsasında azərbaycanlıların tarixi Vətənlə və öz aralarında birliyinin yaradılmasını nəzərdə tutur. Eyni zamanda müstəqil Azərbaycan dövləti dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyinin güclü faktoru, onların təşkilatlanması, beynəlxalq aləmdə nüfuzlu bir qüvvə kimi çıxış etməsi üçün etibarlı dayaq nöqtəsidir. Azərbaycan dövləti dünya azərbaycanlılarının insan hüquqlarının, qanuni maraq və mənafehlərinin müdafiəçisi kimi çıxış edir. Azərbaycan dövləti xalqımızın tarixən dünya mədəniyyətinə verdiyi zəngin maddi, mənəvi-əxlaqi, intellektual sərvətlərin, Azərbaycan adının etibarlı müdafiəçisi və sahibidir.

Dünya azərbaycanlılarının ən mühüm, müqəddəs vəzifələrindən biri Azərbaycan xalqının tarixi nailiyyəti, bütün dünya azərbaycanlılarının mənəvi-siyasi iradəsinin nəticəsi olan müstəqil dövlətçiliyi qoruyub saxlamaqdan, milli dövlətimizin Dünya Birliyində özünəməxsus yer tutmasına çalışmaqdan ibarətdir.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin mövcudluğu, onun demokratik, dünyəvi, hüquqi cəmiyyət yaradılması yolu ilə inamla irəliləməsi yalnız Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının deyil, bütün dünya azərbaycanlılarının milli müstəqillik və dövlətçilik təfəkkürünün inkişafına, onların həmrəyliyinə təkan verir.

Soydaşlarımız Azərbaycan dövlətçiliyi ideyaları ətrafında sıx birləşməli, ümummilli məsələlərdə sarsılmaz həmrəylik nümayiş etdirməli, bu məqsədlə azərbaycanlı icmalarının, mədəniyyət mərkəzlərinin və dostluq cəmiyyətlərinin imkanlarından geniş istifadə olunmalıdır. Dünya azərbaycanlılarının birliyi, həmrəyliyi onların daimi yaşadığı ölkələrdə və bütün dünyada güclü və monolit bir qüvvə kimi çıxış etmələrinə, öz milli və vətəndaş haqlarını daha dolğun qorumalarına da əhəmiyyətli təsir göstərəcəkdir.

Bu gün müstəqil Azərbaycan Respublikasında dünya azərbaycanlılarının milli birlik və həmrəylik problemi dövlət siyasəti səviyyəsinə qaldırılmış, Azərbaycan diasporunun formalaşdırılması dünya azərbaycanlılarının bir-biri ilə və tarixi Vətənlə əlaqələrinin yaradılması və möhkəmləndirilməsi məsələləri bilavasitə gündəliyə gətirilmişdir. Dünya azərbaycanlılarının əsl milli özünüdərk və ümummilli ideya – azərbaycançılıq və müstəqil dövlətçilik və milli-mənəvi dəyərlər ətrafında birləşməsi prosesi başlanmışdır.

Dünya azərbaycanlılarının I qurultayı bu istiqamətdə əsl mərhələ olmuş, milli birliyimiz, həmrəyliyimiz, xaricdə yaşayan azərbaycanlıların diaspor şəklində təşkilatlanması və öz maraqlarını, hüquqlarını, azərbaycançılıq ideyalarını beynəlxalq miqyasda müdafiə etmələri üçün əsl strateji proqram müəyyən etmişdir. İnanırıq ki, xaricdə yaşayan azərbaycanlıların mütəşəkkilliyi, diaspor hərəkəti getdikcə güclənəcək, təşkilatlanma səviyyəsi yüksələcək və bütün dünya azərbaycançılıq ideyaları qorunacaqdır. Bu həm də dünyada dövlətlərinin ictimai-siyasi, iqtisadi-mədəni həyatında, siyasi dairələrində azərbaycanlıların təsirini getdikcə gücləndirəcəkdir.

Bu gün öz tarixinin məsul və şərəfli oyanış mərhələsini yaşayan dünya azərbaycanlıları vahid bir xalqı, bir milləti, bir tarixi Vətəni təmsil edir. Azərbaycanlılar dünyanın bütün ölkələrində Azərbaycan mədəniyyətinin, dilinin, adət-ənənələrinin, mentalitetinin layiqli daşıyıcıları kimi çıxış etməlidirlər. Buna görə də harada yaşamasından asılı olmayaraq, sağlam milli adət-ənənələrin, mədəni-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanması, gənc nəslə ötürülməsi dünya azərbaycanlılarının tarixi Vətən qarşısında müqəddəs borcudur. Əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, bütün bu şərəfli vəzifələrin, eyni zamanda dünya azərbaycanlılarının I qurultayının qəbul etdiyi mühüm qərarların davamlı şəkildə həyata keçirilməsi yolunda hər bir azərbaycanlı öz səylərini əsirgəməyəcəkdir.

Sizi bir daha qarşıdan gələn Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik bayramı münasibəti ilə təbrik edir, hər birinizə səadət, rifah və əmin-amanlıq arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri

AZƏRBAYCANIN PRAVOSLAV İCMASINA

Əziz həmvətənlər!

Sizi – ölkəmizin bütün pravoslav xristianlarını İsa peyğəmbərin mübarək mövludu günü münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Avropa ilə Asiyanın qovuşduğunda, Böyük İpək Yolunun üzərində xüsusi coğrafi-siyasi məkanda yerləşən Azərbaycan dünyanın bütün səmavi dinlərinin yüksək mənəvi dəyərlərini özündə əks etdirən zəngin mədəni irsə malikdir. Məhz buna görə də dinlər və mədəniyyətlər arasında dialoqa səsləyən çağırışlar dini və etnik mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, hər bir azərbaycanlı tərəfindən tam dəstəklənir və Azərbaycan bu nəcib işin gerçəkləşməsi naminə əlindən gələni etməyə hazır olduğunu bütün münasibətlərdə bəyan edir, əməli işində nümayiş etdirir. Müxtəlif konfessiyalar arasında dostluq və əməkdaşlıq ab-havasının həmişə hökm sürdüyü ölkəmizdə dini dözümlülük və tolerantlıq artıq xalqımızın mənəvi mənliliyini səciyyələndirən tarixi ənənəyə, bir həyat tərzinə çevrilmişdir.

XX əsrin sonlarında öz dövlət müstəqilliyini bərpa etmiş Azərbaycan Respublikasının bütün vətəndaşları ölkə Konstitusiyasının onlara verdiyi bərabər hüquqlardan bəhrələnərək dini bayram və mərasimlərini sərbəst şəkildə qeyd edir, ölkəmizdə gedən hüquqi, demokratik dövlət quruculuğu prosesində yaxından iştirak edirlər. Cəmiyyətimizin ayrılmaz hissəsi olan xristian icmasının nümayəndələri də Vətənə olan övladlıq bərelərini tam məsuliyyətlə dərk edərək, müstəqil Azərbaycanın tərəqqisi və inkişafı, vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar edilməsi naminə aparılan böyük işlərin həyata keçirilməsi üçün var qüvvələrini sərf edirlər.

İsa peyğəmbərin mövludu günündə hər birinizə cansağlığı və xoşbəxtlik, alilələrinizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Bayramınız mübarək olsun!

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 yanvar 2002-ci il

**ƏFQANİSTAN İSLAM DÖVLƏTİNİN MÜVƏQQƏTİ HÖKUMƏTİNİN BAŞÇISI ZATI-
ALİLƏRİ CƏNAB HƏMİD KƏZAYƏ**

Hörmətli cənab Həmid Karzay!

Əfqanıstan İslam Dövlətinin Müvəqqəti hökumətinin başçısı vəzifəsinə təyin edilməyiniz münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, Sizin fəaliyyətiniz sayəsində Əfqanıstanda sülh və sabitlik bərqərar olacaq, ölkəniz sosial-iqtisadi dirçəliş yoluna qədəm qoyacaqdır.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Əfqanıstan xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 11 yanvar 2002-ci il

TÜRKİYƏNİN AZƏRBAYCANDAKI SƏFİRİ ƏHMƏD ÜNAL ÇEVİKÖZ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT

Prezident sarayı

11 yanvar 2002-ci il

H e y d ə r Ə l i y e v: Xoş gördük, sizi, dost ölkənin diplomatını səmimiyyətlə salamlayıram. Necəsiniz, Bakıda nə vaxtdan səfir vəzifəsində çalışırsınız?

Ə h m ə d Ü n a l Ç e v i k ö z: Hörmətli Cümhur başqanı, vaxt tapıb məni qəbul etdiyinizə görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Sizə etimadnaməmi 27 noyabrda təqdim etmişəm. Artıq ay yarım yaxınlaşmışdır. Bu müddət ərzində Azərbaycan hökumətinin hörmətli nazirləri ilə tanışlıq görüşləri keçirmişəm. Onlar Azərbaycandakı inkişafı, hazırlanmaqda olan qanunlar barədə mənə məlumat verdilər. Mən də Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı əlaqələrin irəliləməsi üçün çalışmağa hazır olduğumu, bu sahədə başda zati-aliniz olmaqla mənə dəstək veriləcəyinə əmin olduğumu söylədim. Görüşdüyüm nazirlər də mənə dəstək verəcəklərini söylədilər. Bu da məni çox məmnun etdi.

Türkiyənin böyük elçisi kimi Azərbaycanda çalışmaq çox böyük şərəfdir. Amma gördüm ki, bu mənim üçün həqiqətən şərəflə bərabər, həm asan, həm də zövqlü bir iş olacaqdır. Belə dəstək aldığım üçün çox məmnunam.

Cənab Prezident, sağ olun. Bütün bunlarda Sizin çox böyük payınız vardır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Mən heç başqa cür düşünə bilməzdim. Sizə bu qədər dəstək verilməsi məni heç təəccübləndirmir. Bunlar hamısı təbiidir. Bu, Azərbaycan ilə Türkiyə arasında olan dostluq, qardaşlıq, əməkdaşlıq əlaqələridir və hər bir nazir, yaxud başqa vəzifəli şəxs – təkcə onlar yox, bizim vətəndaşlarımızın əksəriyyəti – Türkiyəyə çox böyük məhəbbətlə, sevgi ilə münasibət göstərirlər. Onların hər biri Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı əlaqələrin daha da inkişaf etməsi üçün əlindən gələni etməyə hazırdır. Ona görə mən sizinlə görüşəndə də dedim ki, heç də narahat olmayın, sizin burada işiniz çox asan, qolay olacaqdır.

Mən o vaxt da demişdim, indi də deyirəm, əgər bir çətinliyiniz olsa, mən buradayam.

Ə h m ə d Ü n a l Ç e v i k ö z: Çox təşəkkür edirəm.

Hörmətli Cümhur başqanı, bilirsiniz ki, 2002-ci il yanvarın 14-ü ölkələrimiz arasında diplomatik əlaqələrin qurulmasının onuncu ildönümüdür. Biz bunu Türkiyə–Azərbaycan əlaqələrinə layiq şəkildə keçirmək üçün bir proqram hazırlamışıq. Azərbaycan Atatürk Mərkəzi yanvarın 14-də Milli Elmlər Akademiyasında elmi konfrans təşkil edəcəkdir. Konfransda çıxış etmək üçün Türkiyədən də məruzəçilər gələcəklər.

Bu, ortaq bir elmi konfrans olacaq və biz orada Türkiyə–Azərbaycan əlaqələrinin on ilini dəyərləndirəcək, tarixi, sosial, iqtisadi, siyasi və hərbi əlaqələr barədə müzakirələr aparacağıq. Həmin gün axşam bu yubileyi təntənəli şəkildə qeyd etmək üçün bir mərasim keçirməyi nəzərdə tutmuşuq.

Zati-aliləri, vaxt tapıb həmin tədbirdə iştirak etsəniz bizi şərəfləndirər və məmnun edərsiniz.

H e y d ə r Ə l i y e v: Çox məmnunam. Mən bilirəm ki, ölkələrimiz arasında diplomatik əlaqələr qurulmasının onuncu ildönümüdür. Bu bizim üçün çox əziz bir gündür. Çünki Türkiyə Azərbaycanın müstəqilliyini ilk tanıyan ölkədir və Azərbaycanla diplomatik əlaqə quran ilk ölkədir. Bu bizim üçün çox əhəmiyyətlidir. Amma digər tərəfdən də bu Türkiyədir, başqa dövlət deyil. Ona görə sizin proqramınızdan çox məmnunam.

Çox məmnunam ki, mənim təşəbbüslə və sərəncamımla yaranmış Azərbaycan Atatürk Mərkəzi artıq fəaliyyət göstərir. O vaxt mənə Beynəlxalq Atatürk Sülh mükafatı veriləndən sonra düşündüm ki, bunu etmək lazımdır və buna da böyük ehtiyac varmış.

Mən çox böyük bir professoru həmin mərkəzə başqan təyin etdim. O bizim parlamentin deputatıdır. Orada başqa adamlar da var. Onlara çox qədim, gözəl bir bina vermişəm.

Ə h m ə d Ü n a l Ç e v i k ö z: Hörmətli Cümhur başqanı, biz o binanı gördük, mərkəzin rəhbəri ilə birlikdə ziyarət etdik. Binanın təmiri ilə bağlı bir layihə hazırlanıbdır. İnşallah, bu layihəni altı ay müddətində başa çatdırmaq istəyirlər.

H e y d ə r Ə l i y e v: Onlara büdcədən vəsait ayırdım ki, oranı tezliklə təmir etsinlər. Bina çox gözəl, çox qədim, memarlıq əsəri olan bir binadır. Mən vaxtilə, keçmişdə o binada olmuşam. O neçə vaxt idi ki, boş qalmışdı. Kimlərsə onu əlinə keçirmək istəyirdi, mən qoymurdum, deyirdim ki, bu bina dövlətə lazım olacaqdır. Sonra da lazım oldu. Atatürk Mərkəzi yaranandan sonra düşündük ki, ona hansı binanı verək. Mənə bir neçə yerin ünvanını verdilər. Amma mən dedim ki, bu binanı verməliyik. Bildirdilər ki, həmin bina bir az

köhnəlibdir, xarablaşıbdir. Dedim, bu çətin məsələ deyil, vəsait verəcəyik, düzəldəcəklər. Vaxtilə bu binanı çox gözəl tikiblər. Çox yaxşıdır.

Əhməd Ünal Çeviköz: Bəli, çox gözəl binadır. Hazırda oranı təmir edirlər və altı ay ərzində bitirəcəklər. Atatürk Mərkəzi yaranandan bəri ilk fəaliyyətinə bazar ertəsi günü yanvarın 14-də keçiriləcək elmi konfransla başlayacaqdır. Bu da bizə çox böyük məmnunluq və şərəf verir.

Heydər Əliyev: Çox gözəl. Çalışaram ayın 14-də axşamkı proqramınızda – hər halda, mən proqramıma baxaram – olum. Çünki bu bizim üçün əlamətdar bir gündür.

Əhməd Ünal Çeviköz: Cənab Prezident, bizə böyük şərəf vermiş olarsınız.

Heydər Əliyev: Sizdə, Ankarada, İstanbulda yenə də qar yağır?

Əhməd Ünal Çeviköz: Türkiyə çox ağır bir dövr yaşadı. İstanbul, Ankara on ildə ilk dəfədir ki, belə ağır qış yaşayır. Qar artıq əriməyə başlayıbdır, yollar açılıbdir. Azərbaycana da bir az qar yağdı, iki gün yağdı, sonra kəsdi.

Çox şükür, hər şey normal vəziyyətə düşdü. İndi yollar açılıbdir, təyyarə də işə düşübdür. Bilirsiniz ki, İstanbuldan Bakıya iki gün təyyarə gələ bilmədi. Bu məni çox üzdü, insanların gediş-gəlişini ləngitdi. Ancaq sonra insanlar Azərbaycandan Ankaraya gedə bildilər.

Bilirsiniz ki, Türkiyə, Azərbaycan və Gürcüstan arasında hərbi sahədəki işbirliyi ilə bağlı anlaşmanın hazırlanması başa çatdırıldı. Anlaşmanın mətni üzərində müzakirələr aparıblar və sonra onun imzalanmasının tarixi müəyyənləşdiriləcəkdir. Türkiyə, Azərbaycan və Gürcüstan arasında hərbi sahədəki işbirliyi anlaşması qaçaqmalçılığa, terrorizmə qarşı birgə mübarizə aparmaq barədə, eyni zamanda, Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinin mühafizəsi ilə bağlı bir sıra məsələləri özündə əks etdirir. Biz düşünürük ki, bu çox faydalı bir anlaşma olacaqdır.

Heydər Əliyev: Biz bu gün Türkiyə–Azərbaycan diplomatik əlaqələrinin qurulmasının onuncu ildönümünü qeyd etməyə başladıq. Bu münasibətlə Türkiyənin böyük elçisi Azərbaycan prezidenti ilə görüşür. Bu tədbir bundan sonra da davam edəcəkdir.

Əhməd Ünal Çeviköz: Çox sağ olun.

«AVROPADA ETNO-SİYASİ MÜNAQİŞƏLƏRİN NİZAMA SALINMASININ HÜQUQİ ÇƏRÇİVƏSİ» MÖVZUSUNDA BEYNƏLXALQ KONFRANSIN İŞTİRAKÇILARI İLƏ GÖRÜŞ

Prezident sarayı

12 yanvar 2002-ci il

Qonaqları səmimiyyətlə salamlayan Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev Bakıda belə bir tədbirin keçirilməsini yüksək qiymətləndirdi. Dövlətimizin başçısı dedi ki, Venesiya Komissiyası ilə Azərbaycanın Konstitusiyaya Məhkəməsi arasında yaxşı əlaqələr mövcuddur. Ölkəmiz artıq Avropa Şurasının üzvüdür. Azərbaycan bu təşkilatlarla öz əlaqələrini dostluq və əməkdaşlıq çərçivəsində inkişaf etdirməkdədir.

Prezident Heydər Əliyev insan hüquq və azadlıqlarının qorunması və görülən digər işlərdən danışaraq, bütün məsələlərdə Avropa dəyərlərinə yaxınlaşmağın vacibliyini qeyd etdi. Dövlətimizin başçısı bildirdi ki, Bakıda keçirilən seminarın mövzusu çox aktualdır və Azərbaycan üçün vacib məsələdir. Çünki Azərbaycan neçə illərdir ki, münaqişədən əziyyət çəkir. Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi hələ də həll olunmamışdır. Azərbaycan bu münaqişənin sülh yolu ilə həll olunması üçün bütün imkanlardan istifadə edir. Ancaq Ermənistan beynəlxalq hüquq normalarına, beynəlxalq təşkilatların çıxarıqları qərarlara məhəl qoymur, münaqişənin həllinə maneələr törədir.

Səmimi qəbul üçün görüş iştirakçıları adından prezident Heydər Əliyevə təşəkkür edən Avropa Şurası Venesiya Komissiyasının katibi Canni Bukikkio ölkəmizlə Venesiya Komissiyası arasında həqiqətən sıx əməkdaşlıq olduğunu qeyd etdi. O bildirdi ki, Azərbaycan Avropa Şurasının üzvü olduğundan sonra bu əməkdaşlıq daha məhsuldardır. Təmsil etdiyi təşkilatla Azərbaycanın əməkdaşlığını yüksək qiymətləndirən qonaq bu sahədə prezident Heydər Əliyevin xidmətlərini xüsusi vurğuladı. Konfransın uğurlu işi barədə məlumat verən cənab Bukikkio dedi ki, Venesiya Komissiyası siyasi təşkilat deyildir. O, Avropada toplanmış təcrübədən istifadə edərək, münaqişələrin həllinə kömək göstərməyə çalışır.

Sonra görüş iştirakçıları çıxış edərək konfrans barədə mülahizələrini söylədilər. Belə bir fikir xüsusi vurğulandı ki, hər hansı bir münaqişənin həllinə beynəlxalq hüquq normaları baxımından yanaşılmalıdır.

Separatizmlə mübarizənin zəruriliyini qeyd edən prezident Heydər Əliyev bildirdi ki, belə təhlükəli halların qarşısı vaxtında alınmadıqda münaqişəyə gətirib çıxarır. Ölkəmizin başçısı ümidvar olduğunu bildirdi ki, belə konfranslar öz bəhrəsini verəcək və etno-münaqişələrin həlli ilə bağlı ortaya çıxan problemlərin aradan qaldırılmasına şərait yaradacaqdır. Respublikamızın rəhbəri vurğuladı ki, Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinə gəldikdə, burada beynəlxalq hüquq normaları əsas götürülməli, yəni ölkəmizin bütün beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən tanınmış ərazi bütövlüyü, suverenliyi və sərhədlərinin toxunulmazlığı təmin olunmalıdır.

AZƏRBAYCAN İLƏ TÜRKİYƏ ARASINDA DİPLOMATİK ƏLAQƏLƏR YARADILMASININ ONİLLİYİNƏ HƏSR OLUNMUŞ MƏRASİMDƏ ÇIXIŞ

Bakı,

«Avropa» mehmanxanası

14 yanvar 2002-ci il

Hörmətli cənab səfir!

Xanımlar və cənablar!

Sizin hamınızı Türkiyə ilə Azərbaycan arasında diplomatik əlaqələr qurulmasının onuncu ildönümü münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Bu bayram xüsusi xarakter daşıyır. Adətən, biz hər ölkənin bayramını qeyd etmirik. Öz ölkəmizin, dost ölkələrin bayramlarını qeyd edirik. Amma indi hər iki ölkə bir bayramı qeyd edir. Bu, Türkiyə üçün də bayramdır. Çünki iki dövlətin bir-biri ilə diplomatik əlaqələr qurması bayramıdır.

Azərbaycan on il bundan öncə öz dövlət müstəqilliyini əldə etdi. Bu bizim çoxəsrlik tariximizdə olduqca böyük bir tarixi hadisədir. Müstəqilliyi elan edən kimi, təbiidir ki, dünya ölkələrinə Azərbaycanı müstəqil dövlət kimi tanıtmalı idik. Bilirsiniz ki, bu özü də böyük bir prosesdir. Əvvəlki vaxtlarda dediyimiz kimi, bu gün də deyirik ki, çox böyük xoşbəxtlikdir ki, Azərbaycanın müstəqilliyini ilk tanıyan Türkiyə Cümhuriyyəti olmuşdur. Bu, eyni zamanda təbii bir haldır. Çünki bizim xalqlarımızı bağlayan dərin köklər var. Həqiqətən 1918-ci ildə də Azərbaycan müstəqilliyini elan edən kimi, ölkəmizi ilk olaraq Türkiyə tanımışdı. Bu dəfə də belə olmuşdur. Ancaq eyni zamanda, Türkiyənin bu addımı Azərbaycanın bütün dünya ölkələri tərəfindən tanınmasına böyük təkan verdi. Qısa bir müddət Azərbaycan müstəqil dövlət kimi tanındı. İndi on ildir ki, müstəqil dövlət kimi yaşayır.

Bizim Azərbaycan üçün ən ağırlı məsələ Dağlıq Qarabağ məsələsi, Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsi, onun həll olunmasıdır. Bu münaqişənin həll olunmasında da Türkiyə Cümhuriyyəti, Türkiyə dövləti elə bu münaqişə başlayandan Azərbaycana həmişə dəstək veribdir. Baxmayaraq ki, o vaxt hələ Azərbaycan müstəqil deyildi, sadəcə, öz mənəvi dəstəyi ilə Azərbaycana yardım edibdir. Azərbaycan müstəqil dövlət olandan sonra isə bu, artıq bizim dövlətimizə verilən dəstək olubdur. İndi də bu ağır və çətin məsələnin həll olunması yollarının axtarılmasında Türkiyə Cümhuriyyəti Azərbaycana yaxından yardım edir, Azərbaycanla bir yerdədir, Azərbaycanın mövqelərini həmişə dəstəkləyib və əminəm ki, bundan sonra da dəstəkləyəcəkdir.

On il biz müstəqil dövlətlər kimi, bir-birimizlə əlaqədə inkişaf etmişik. Heç şübhə yoxdur ki, bu, gələcək üçün böyük bir əsasdır. Biz gələcəyin çox möhkəm təməlini qoymuşuq. Əminəm ki, bu təməl üzərində böyük bir Türkiyə–Azərbaycan dostluğu, qardaşlığı abidəsi yaradılacaqdır. Bu abidə gələcək illərdə də, gələcək əsrlərdə də Türkiyə–Azərbaycan dostluğunun, qardaşlığının yenilməz rəmzi olacaqdır.

Bir daha sizi təbrik edirəm.

AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ BAKIDAKI SƏFİRİ ROSS UİLSON İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT

Prezident sarayı

14 yanvar 2002-ci il

Heydər Əliyev: Sizi səmimi-qəlbdən salamlayıram. Əhvalınız necədir?

Ross Uilson: Cənab Prezident, çox sağ olun. Mən çox yaxşı istirahət etdim. Üç həftə yarım istirahətdə oldum. Birləşmiş Ştatlarda, Vaşinqtonda oldum və Amerika Birləşmiş Ştatlarının rəsmiləri ilə görüşdüm, Azərbaycan haqqında söhbətlər etdim. Elə bilirəm ki, həmin söhbətlər Sizin üçün də maraqlı olacaqdır. Bir qədər sonra bu söhbətlərə qayıda bilirik.

Cənab Prezident, çox sağ olun ki, Amerika Birləşmiş Ştatlarından qayıdan kimi mənə belə tezliklə qəbul edirsiniz. Sizə və bütün Azərbaycan xalqına ən xoş yeni il arzularımı yetirirəm. Eyni zamanda Amerika Birləşmiş Ştatlarının prezidenti cənab Buşdan, dövlət katibi Pauelldən və cənab Armitacdan Sizə salamlar yetirirəm.

Cənab Prezident, mən keçən həftənin üçüncü günü ABŞ prezidenti cənab Buş ilə görüşdüm. O, Azərbaycana çox böyük maraq göstərir və eləcə də çox istəyir ki, Sizinlə və Ermənistan prezidenti Köçəryanla işi davam etdirdin. Çox arzu edir ki, bu ilin sonunadək Qarabağ məsələsinin həlli tapılsın. O həm də Sizin səhhətinizlə maraqlandı və Sizə ən xoş arzularını yetirdi.

Dövlət katibi Pauell isə mənə dedi ki, Azərbaycanla bundan sonra da işləmək əzmindədir və bütün imkanlardan istifadə olunacaq ki, sentyabrın 11-də baş vermiş faciəli hadisədən sonra terrorizmin qarşısı hər bir sahədə, hər bir məqamda alınsın. Eləcə də Azərbaycanla birgə işləyib Dağlıq Qarabağ məsələsini sona çatdırmaq əzmindədir.

Çox şadam ki, yenidən Azərbaycana qayıtmışam və onların tapşırığı ilə Azərbaycanda öz işimi davam etdirirəm. Ümid edirəm ki, bizim əməkdaşlığımız 2002-ci ildə uğurlu olacaqdır. İnanıram ki, bu, keyfiyyət baxımından indiyə qədər olan əməkdaşlıqdan fərqlənəcəkdir.

Cənab Prezident, Sizə məlum olduğu kimi, 907-ci düzəliş barəsində də irəliləyiş əldə olunmuşdur. Artıq həftənin dördüncü günü sənədlər lazımı qaydaya salınmışdır və prezidentin imzalaması üçün hazırdır.

Sizə onu da bildirmək istəyirəm ki, üzümüzdə gələn iki ay müddətində Amerika Birləşmiş Ştatlarının bir neçə rəsmi nümayəndə heyəti Azərbaycana səfər edəcəkdir. Bu səfərlərin əsas məqsədi Sizin rəsmi şəxslərlə, nazirlərlə görüşmək və müvafiq sahələrdə işimizi irəli aparmaqdır, əməkdaşlığı genişləndirməkdir. Sizə məlum olduğu kimi, məhz 907-ci düzəlişə görə bu əməkdaşlıq belə geniş aparıla bilmirdi. Azərbaycana 10 gün müddətində Amerika Birləşmiş Ştatlarından bir qrup gələcəkdir. Həmin qrup Azərbaycanla iqtisadi sahədə əməkdaşlıq etmək haqqında fikir mübadiləsi aparacaq, görüşlər keçirəcəkdir. Daha sonra, 10-11 həftə müddətində Amerika Birləşmiş Ştatlarının hərbi ekspertlərindən ibarət bir qrup Azərbaycana gələcək və hərbi əməkdaşlıq haqqında danışıqlar aparacaqdır.

Cənab Prezident, təkrarlamaq istəyirəm ki, Amerika Birləşmiş Ştatlarının prezidenti cənab Buşun və eləcə də Sizin liderliyiniz, rəhbərliyiniz altında bizi çox gərgin, çox maraqlı il gözləyir. Çox xoşbəxtəm ki, yenidən Azərbaycana qayıtmışam və Sizi yeni ildə bir daha görürəm.

Heydər Əliyev: Sağ olun. Verdiyiniz məlumatlara görə təşəkkür edirəm. Prezident cənab Buşdan, cənab Pauelldən, cənab Armitacdan mənə gətirdiyiniz salamlara görə də təşəkkür edirəm. Onlara mənim salamlarımı, ən xoş arzularımı çatdırmağınızı xahiş edirəm. Ümidvaram ki, 2002-ci ildə onlar ölkələrinin inkişafında daha da yeni nailiyyətlər əldə edəcəklər.

Məmnunam ki, cənab Buş mənim səhhətimlə maraqlanıbdır. Mənim səhhətim yaxşıdır. Amma mən eşitdim ki, prezident Buş peçenyə yeyəndə nəşə onun boğazında qalıbdır. İndi necədir, yaxşıdır?

Ross Uilson: Mən bu barədə səhər qəzetdən oxumuşam.

Heydər Əliyev: Mən də bunu bir saat bundan öncə oxudum.

Ross Uilson: Məqalədən belə məlum olur ki, o, huşunu bir anlığa itirmişdir və hazırda yaxşıdır. Amma eyni zamanda, əlbəttə, Sizin narahatlığınızı ona çatdıraram.

Heydər Əliyev: Xahiş edirəm çatdırasınız. Çünki mən bunu bir saat bundan öncə eşitdim.

Bizim 2002-ci ildə müştərək görəcəyimiz işlər haqqında verdiyimiz məlumata görə də məmnunluğumu bildirirəm. Təbiidir ki, biz gərək bu barədə geniş danışıqlar aparacaq. Güman edirəm ki, sizinlə, ölkənizin nümayəndələri ilə bu danışıqları aparacağıq. Biz sentyabr ayının 11-dən sonra mənim verdiyim bəyanata bu gün də sadıq. Beynəlxalq terrorizmə qarşı mübarizədə sizinlə, Amerika Birləşmiş Ştatları ilə bir koalisiyada, bir

alyansdayıq və öz tərəfimizdən nə mümkündürsə edəcəyik. Bu, qlobal məsələdir. Bununla təkcə Amerika Birləşmiş Ştatları yox, başqa böyük ölkələr də məşğuldur və biz də məşğuluq. Ancaq bizim üçün başqa bir məsələ də var ki, o bəlkə də dünya miqyasında qlobal xarakter daşır. Amma bizim üçün qlobal xarakter daşır. Bu da Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsi, Dağlıq Qarabağ münaqişəsidir.

Mən çox məmnunam, siz mənə çatdırdınız ki, prezident cənab Buş çox nikbindir və hesab edir ki, bu ilin sonuna qədər bu məsələni həll etmək lazımdır. Mən də nikbinəm. Biz bu məsələnin həll olunmasını hamıdan çox istəyirik. Amma mən çox arzu edərdim ki, prezident cənab Buşun bu nikbinliyi və bu arzuları real tədbirlərlə həyata keçirilsin. Təbiidir, biz – mən, Azərbaycan prezidenti və Ermənistan prezidentini nəzərdə tuturam – görüşləri davam etdirəcəyik. Ancaq bu məsələnin həll olunması üçün bizə lazımı yardım da lazımdır. Mən bilirəm ki, məsələ ədalətli həll olunmalıdır. Biz də bunun tərəfdarıyıq. Bunun üçün də Minsk qrupunun həmsədrləri və xüsusən, Amerika Birləşmiş Ştatları öz səylərini artırmalıdır. Bu bizim əsas problemimizdir, qarşımızda duran əsas vəzifədir.

Artıq indi, 907-ci düzəliş götürüləndən sonra və bizim əməkdaşlığımız üçün yeni imkanlar açıldıqdan sonra, güman edirəm ki, bu problemi də birlikdə həll etməliyik. Güman edirəm, bu yaxın günlərdə 907-ci düzəlişlə əlaqədar olan prosedura da sona çatacaqdır. Doğrudur, indi siz də, biz də məsələni həll olunmuş kimi hesab edirik. Ancaq lazımdır ki, son imza atılsın. Güman edirəm, bu da olacaqdır. Bir daha deyirəm, siz də bunu dəfələrlə demisiniz, bu gün də dediniz, bu bizim əməkdaşlığımız üçün yeni böyük imkanlar yaradacaqdır. Təbiidir ki, biz öz tərəfimizdən bu əməkdaşlığın həyata keçirilməsi üçün üzərimizə düşən vəzifələri yerinə yetirəcəyik.

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ƏHMƏD NECDƏT SEZƏRƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Əziz dostum, qardaşım!

Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında diplomatik əlaqələr qurulmasının 10-cu ildönümü münasibətilə Sizi və dost Türkiyə xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycanın müstəqilliyinin ilk olaraq qardaş Türkiyə Respublikası tərəfindən tanınmasını yüksək qiymətləndirirəm və bundan qürur duyuram.

Qədim tarixi köklərlə bir-birinə bağlı olan ölkələrimiz və xalqlarımız arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri ötən on il ərzində daim inkişaf etmiş və möhkəmlənmişdir.

Əminəm ki, dövlətlərimiz arasındakı strateji tərəfdaşlıq və müttəfiqlik münasibətləri daha da genişlənərək, xalqlarımızın rifahına xidmət edəcəkdir.

Ümidvaram ki, Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə ədalətli həllinə nail olmaq üçün Türkiyə dövləti öz səylərini bundan sonra da davam etdirəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, dost Türkiyə xalqına sülh, əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Dərin hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 15 yanvar 2002-ci il

**HONDURAS RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB RİKARDO MADURO XOESTƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Honduras Respublikasının prezidenti vəzifəsinə seçilməyiniz münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan Respublikası ilə Honduras Respublikası arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinə böyük əhəmiyyət verirəm. Əminəm ki, ölkələrimiz arasındakı əlaqələr xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Honduras xalqının rifahı naminə fəaliyyətinizdə uğurlar diləyirəm.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 16 yanvar 2002-ci il

**HİNDİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB KOÇERİL RAMAN NARAYANANA**

Hörmətli cənab Prezident!

Hindistan Respublikasının milli bayramı – Respublika günü münasibətilə Sizi və dost Hindistan xalqını səmimi- qəlbdən təbrik edirəm.

Azərbaycan ilə Hindistan arasında mövcud dostluq və əməkdaşlıq əlaqələrini yüksək qiymətləndirirəm. Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasındakı münasibətlər xalqlarımızın iradəsinə uyğun olaraq daha da inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 16 yanvar 2002-ci il

**HİNDİSTAN RESPUBLİKASININ BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ATAL BİHARİ VAÇPAİYƏ**

Hörmətli cənab Baş nazir!

Hindistan Respublikasının milli bayramı – Respublika günü münasibətilə Sizi və dost Hindistan xalqını təbrik edirəm. Əminəm ki, Azərbaycan–Hindistan əlaqələrinin hərtərəfli inkişafı xalqlarımızın rifahına yeni-yeni töhfələr verəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 16 yanvar 2002-ci il

**AVSTRALIYANIN BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB CON UINSTON HOVARDA**

Hörmətli cənab Baş nazir!

Ölkənizin milli bayramı – Avstraliya günü münasibətilə Sizi və dost Avstraliya xalqını təbrik edirəm. Əminəm ki, ölkələrimiz arasındakı əlaqələr xalqlarımızın mənafeyinə uyğun olaraq daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 16 yanvar 2002-ci il

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV ŞƏHİDLƏRİN ƏZİZ XATİRƏSİNİ YAD ETDİ

1990-cı ilin 20 Yanvar faciəsi Azərbaycanın azadlığı, müstəqilliyi uğrunda mübarizə tarixinə parlaq və şərəfli səhifə kimi daxil olmuşdur. Bu qanlı hadisədən 12 il keçməsinə baxmayaraq, xalqımız o müdhiş gecəni daim xatırlayır, bu faciəni törədənlərə öz dərin nifrətini bildirir. Keçmiş SSRİ rəhbərliyinin havadarlığı ilə ölkəmizə qarşı ərazi iddiaları irəli sürən Ermənistanın təcavüzkar hərəkətlərindən hiddətlənərək Bakının küçələrinə və meydanlarına çıxan geniş xalq kütlələrinə qarşı sovet ordusunun döyüş hissələrinin Azərbaycana yeridilməsi misli görünməmiş faciə ilə nəticələndi.

Xalqımızın qan yaddaşında əbədi yaşayacaq 20 Yanvar faciəsini respublikamız hər il Ümumxalq hüzn günü kimi geniş qeyd edir. Həmin faciəli günlərdə öz ölkəsinin, xalqının azadlığını, şərəf və ləyaqətini hər şeydən uca tutan mərd vətən övladları canlarından keçərək şəhidlik zirvəsinə ucaldılar. Böyük itkilərə, günahsız insanların qətlinə səbəb olan 20 Yanvar faciəsi cinayətkar imperiya rəhbərliyinin Azərbaycana qarşı xəyanətkar siyasətinə dözməyən, öz azadlığına, müstəqilliyinə can atan xalqımızın həm də mübarizliyini, əyilməzliyini, məğrurluğunu nümayiş etdirdi. Məhz bunun nəticəsində uzun illərdən bəri arzusunda olduğumuz müstəqilliyə qovuşduq və ölkəmiz suverenlik əldə etdi.

* * *

Yanvarın 20-də səhər Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev Qanlı Yanvar faciəsində həlak olanların əziz xatirəsini yad etmək üçün Şəhidlər xiyabanına gəldi.

Şəhidlərin ruhuna dua oxundu.

Respublikamızın rəhbəri matəm musiqisinin sədaları altında müqəddəs ziyarətgahda ucaldılmış «Əbədi məşəl» abidəsi önünə əklil qoydu. Əklilin üzərindəki lentdə bu sözlər yazılmışdı: «Azərbaycan Respublikasının Prezidentindən – 20 Yanvar şəhidlərinə».

Azərbaycanın dövlət himni ifa olundu.

Dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev şəhidlərin xatirəsini yad etməyə gəlmiş xarici ölkələrin Bakıdakı səfirləri, beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri, diplomatik korpusların hərbi attaşeləri ilə görüşdü. Onlar prezident Heydər Əliyevə dərin hüznə başsağlığı verdilər, xalqımızın kədərinə şərik olduqlarını söylədilər.

Prezident Heydər Əliyev diplomatik korpusun rəhbərlərinə, xarici qonaqlara təşəkkürünü bildirdi.

Dövlət təşkilatlarının rəhbər işçiləri, respublikamızda fəaliyyət göstərən dini icmaların rəhbərləri şəhidlərin xatirəsini yad etməyə gəlmişdilər.

* * *

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev paytaxtın yüksək nöqtəsindən Bakının mənzərəsini seyr etdi, son illərdə tikilmiş çoxmərtəbəli binaların şəhərə xüsusi gözəllik verdiyini vurğulayaraq dedi:

– Görürəm, yeni hündür evlər tikilir. Vağzalın yanında da hündür binalar var, onlar nədir?

Hacıbala Abutalıbov (Bakı Şəhəri İcra Hakimiyyətinin başçısı): Cənab Prezident, onlar Hökumət evinin yaxınlığında tikilir. Orada üç yeni bina tikilir.

Heydər Əliyev: Neçə mərtəbəlidir, artıq orada yaşayırlar?

Hacıbala Abutalıbov: Bəli, artıq hamısında yaşayırlar və 16-17 mərtəbəli binalardır.

Heydər Əliyev: Bunlar küçə ilə gedəndə görünür. Gözəl, yaraşlıq evlərdir. Belə binalar daha harada tikilir?

Hacıbala Abutalıbov: Cənab Prezident, şəhərin çox yerində tikilir. Amma indi Təzə bazarın yanında tikilir.

Heydər Əliyev: Onlar da bu cür hündür evlər olacaqdır?

Hacıbala Abutalıbov: Bəli, dördü 25 mərtəbəli, qalanları isə 13-16 mərtəbəli olacaqdır.

Heydər Əliyev: Bu cür evlərin kommunikasiya məsələsi həll olunub, yoxsa yox?

Hacıbala Abutalıbov: Bəli, hamısı həll olunubdur.

Heydər Əliyev: Yaxşı, Təzə bazarın yanında küçələr daralır, ətrafdakı insanların yaşaması üçün gərək şərait olsun. Bunlar hamısı təmin olunur?

Hacıbala Abutalıbov: Cənab Prezident, dörd yaşayış binasının ikisində ticarət mərkəzi yaradılacaq, binaların altında isə avtomobillər üçün qarajlar tikilmişdir.

Heydər Əliyev: Çox gözəl.

Hacıbala Abutalıbov: Cənab Prezident, torpaq sürüşməsi olan yerlərdə çoxlu ağac əkməmişik.

Heydər Əliyev: «Əbədi məşəl» abidəsini görürsünüz, gözəl bir əsər yaratmışam. Bunun memarı mənəm, bütün kompozisiyasını mən vermişəm.

Ağacları burada, sürüşkən yerlərdə əkmisiniz?

Hacıbala Abutalıbov: Bəli, hər şeyi sökdük və aşağıya qədər ağaclar əkdik.

Heydər Əliyev: İndi burada hər şey normaldır, yoxsa yox?

Artur Rasizadə (Baş nazir): Bəli.

Heydər Əliyev: Siz oradan adamları köçürmək istəyirdiniz, nə oldu?

Artur Rasizadə: Cənab Prezident, yavaş-yavaş köçürürük. Sürüşmə dayanandan sonra bəziləri köçmək istəmirlər. Amma hamını köçürəcəyik.

Heydər Əliyev: İndi Bakı çox gözəl görünür.

Artur Rasizadə: Cənab Prezident, bunu ölkəmizə gələn xarici qonaqlar da etiraf edirlər.

Heydər Əliyev: Bəzən başqa şəhərlərə gedəndə biz heyran olurduq. Amma indi görürsünüz, Bakı nə gözəl şəhərdir. Hündür binalar bu tərəfdə var.

Hacıbala Abutalıbov: Bəli, o binalar Nərimanovun heykəlinin arxasında yerləşir.

Kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinə müraciət edən prezident Heydər Əliyev dedi:

– Siz səfalət içində yaşayırsınız?

Jurnalistlər: Xeyr.

Heydər Əliyev: Görürsünüz, şəhər necə gözəlləşibdir. Yeni binalar buradan necə gözəl görünür.

1970-ci illərdə keçmiş Sovet küçəsinin tikintisi haqqında biz bir neçə dəfə baş plan təsdiq etdik. Orada həmin bu evlərin tikilməsi planlaşdırıldı. İndi işlər həmin baş plan üzrə gedir. Bunu o vaxt, sovet dövründə edə bilmədik. Amma indi bunu insanların özləri, özəl sektor edir. Budur, özəl sektorun inkişafı. Görürsünüz, nə qədər gözəl, böyük evlər tikilibdir. Biz sovet dövründə çox evlər, binalar tikmişik. Ancaq indi özəl sektor onlardan daha yaxşı, gözəl tikir. Həm də şəhəri gözəlləşdirirlər. Demək, bazar iqtisadiyyatı var, özəl sektor inkişaf edir, insanların alıcılıq qabiliyyəti var. Belə mənzillər alıb yaşaya bilirlər. Ona görə də inşaat biznesi çox geniş inkişaf edibdir. Mən belə görürəm ki, bizdə ən geniş inkişaf edən inşaat biznesidir.

Artur Rasizadə: Cənab Prezident, bəli, elədir.

Heydər Əliyev: Görürsünüz, bu qədər evlər tikiblər. Görün nə qədər pul qazanıblar. Bu evlərin tikintisində nə qədər insanlar – inşaatçılar, fəhlələr işləyibdir və bu gün də işləyirlər, maaş alırlar, yaşayırlar. Demək, bu, iş yerləridir. Mən bunu çox təqdir edirəm. Çünki birincisi, yeni iş yerləri açılır, ikincisi, biznes inkişaf edir, özəl sektor inkişaf edir, üçüncüsü, bizneslə məşğul olan adamlar bazarın tələbatını bilirlər. Mənzillərə, yaşayış evlərinə tələbat da yüksəkdir. Əgər mənzillərə, yaşayış evlərinə tələbat yüksəkdirsə, demək, insanların yaşayış tərzində də yüksəlib ki, böyük məbləğdə vəsait ayıraraq özlərinə mənzil ala bilirlər. Bunların hamısı da, ümumiyyətlə, şəhərin gözəlliyini təmin edir, memarlıq, şəhərsalma barədə bizim planlarımızın həyata keçirilməsini təmin edir. Bu çox yaxşı haldır.

İnşaat infrastrukturunu inkişaf edir. İndi Azərbaycanda sexlər açılıbdir. Mənə deyirlər, onlar elə pəncərə, qapı və başqa şeylər düzəldirlər ki, vaxtilə bunu heç görə də bilməzdin. Bunlar çox gözəldir.

Siz o evləri görürsünüz?

Qənirə Paşayeva (ANS telekanalının əməkdaşı): Bəli.

Heydər Əliyev: Oradakılar səfalət içində yaşayırlar?

Qənirə Paşayeva: Yox.

Heydər Əliyev: Bəs sən niyə deyirsən, səfalət içində yaşayırlar?

Qənirə Paşayeva: Cənab Prezident, mən deməmişəm.

Heydər Əliyev: Gördüyün bu evlərdən o tərəfdə də çoxdur. Sən hərdən gəl buradan bax. Televiziya çağırдыңın bəzi adamları da buraya göndər baxsınlar ki, nə qədər evlər var, nə qədər adam yaşayır. Onlar bu evlərdə səfalət içində yaşaya bilməzlər. Elədir, yoxsa yox?

Qənirə Paşayeva: Bəli, bu evlərdə yox.

Heydər Əliyev: Amma o birilər də var. Sən elə bilirsən, mən bilmirəm?! Amma hamı belə evlərdə yaşaya bilməz. Bu binalar tikiləndə burada işləyən fəhlənin yaşayışı yaxşılaşır. Təkcə fəhlələrin yox, məsələn, mütəxəssislərin də. sovet vaxtından qalan nə qədər inşaat təşkilatlarımız var. Onlar bir ara dayandılar. İndi mən görürəm ki, onlar özəl sektorda çox inkişaf ediblər. Çünki Azərbaycanda, xüsusən Bakıda gedən bu qədər tikinti işlərini indi onlar görürlər. Bunları bir müddət özümüzünkülər tikirdilər. Amma indi Azərbaycanın yerli təşkilatları, bizim özəl təşkilatlarımız tikir. Yerli xammaldan istifadə edirlər. Bir çox məhsulları, hansıları ki, bir müddət xaricdən – Türkiyədən, İrandan gətirirdilər, indi onları burada özləri istehsal edirlər, sexlər yaranıbdir. Müxtəlif başqa işlərdə iştirak edirlər. Görürsən, bunları «Nəzər nöqtəsi»ndə ver. De ki, Heydər Əliyevlə «Nəzər nöqtəsi» aparırdım.

Qənirə Paşayeva: Cənab Prezident, rayonlarda böyük müəssisələrimiz var idi. Bunlarla bağlı hansısa addımlar atılacaqmı? Məsələn, Şəkiddə neçə min işçisi olan müəssisə var idi.

Heydər Əliyev: Bilirsən, neçə yaşın var? Düzdür, qızdan yaş soruşmazlar. Amma, hər halda, 25 yaşın olar.

Qənirə Paşayeva: Bəli.

Heydər Əliyev: Həmin o Şəki kombinatını biz yaradanda sən dünyada yox idin. Başa düşürsən. Onu yaratdıq, qaldırdıq, orada 7-8 min adam işləyirdi. Orada sizlər üçün, xanımlar üçün çox gözəl ipəklər toxunurdu. Bizim xanımların o ipəklərdən ötrü ürəkləri gedirdi. Hətta o, qıt mal idi. Onu başqa yerə göndərirdik. İnsanlar işləyirdi və çox gözəl də məhsul var idi. Yaxşı pul alırdılar, yaxşı istehsal var idi – hamısı var idi. Amma indi bunlar çətinləşibdir. Çünki o dövr keçdi. O dövr keçəndən sonra indi bu məhsula ehtiyac olmadığına görə, tələbat olmadığına görə və bu müəssisənin avadanlığı müasir olmadığına, bugünkü tələbata cavab vermədiyinə görə böyük bir dəyişiklik lazımdır. Birincisi, bazar lazımdır. Bazar lazımdır ki, biz görək, o məhsulu istehsal edib sata bilirik, yoxsa yox. İkincisi, yüksək keyfiyyətli məhsul istehsal etmək üçün avadanlıq lazımdır, mütəxəssislər lazımdır. Bunlar bir gündə, iki gündə olmur. Bunlar da prosesdir.

İndi mən həmin bu evlərə baxıram. Dörd, beş il öncə bu evlər yox idi. Burada bəzi bir neçə evləri xarici ölkədən gələn inşaatçılar tikiblər. Elədirmi?

Artur Rasizadə: Bəli, əksəriyyəti Türkiyədən gələnlər idi.

Heydər Əliyev: Bəli, indi bu evlər var. Bu nə deməkdir? Birincisi, bizim özümüzün sahibkarlarımız yaranıbdır. İkincisi, əgər tələbat olmasa, o bunu tikməz. Başa düşürsünüz, bunun bazarı var. Məsələn, indi Şəkidəkinin bazarı yoxdur, onu alan yoxdur. Ona görə istehsal etmək lazım deyil. Bazar iqtisadiyyatıdır. Amma bunun bazarı var, bunu alan var. Əgər biznesmen bilsə ki, bunu satmayacaq, heç onu tikməz. Çünki o, vəsait qoyur. Vəsait qoydu, tikdi, sata bilmədi, vəsaiti getdi, gərək gözləsin. Bunlar hamısı bazar iqtisadiyyatının qanunlarıdır. Ona görə Şəkidəki də, o birisi də, bu birisi də – hamısı olacaqdır. Tələsməyin. Bunlar da bir gündə olmayıbdır. Bir ildə də olmayıbdır.

Görürsünüz, neçə illərdir biz bu sahədə çalışırıq. Deyəndə ki, bunlar olacaq, olacaq, bəziləri, sənin kontingentin var, onlar başlayırlar ki, yox, niyə o olmadı, bu olmadı. Axı, sən bilmirsən, bu nə deməkdir. Bir dənə ev tikməmişən, zavod tikməmişən, bir dənə fabrikin yanından keçməmişən, bir dənə müəssisədə olmamışan. Küçədə gəzirsən, qəzetdə yazırsan, yaxud siyasi partiyanın nümayəndəsi kimi, orada müsahibə verirən, burada danışırsan, orada birləşirsən, burada ayrılırsan, nə bilim, planlar cızırırsan.

Qənirə Paşayeva: Cənab Prezident, Bakı şəhərinin statusu qəbul ediləcək, bəs İçərişəhərin qorunub saxlanması necə olacaqdır?

Heydər Əliyev: Bu da bizim planımızda var. Sən bil ki, İçərişəhərin bərpası, onun bütün tarixi abidələrinin aşkar olunması hələ 1970-ci illərdə Azərbaycanın rəhbəri kimi, şəxsən mənəm ən birinci vəzifəm idi. İndi siz o Karvansaraya gedirsiniz, onu görürsünüz. Amma o yox idi, torpağın altında idi. Karvansaranın yanındakı başqa şeylər, orada sərgi düzəldilib – qədim yazılı daşlar və sair, bunların heç biri yox idi. Biz bunları həmin o illərdə qazdıq çıxardıq. Bu orada aparılan işlərin nəticəsidir. Bu işlər də gedirdi. Amma təəssüflər olsun ki, Azərbaycanda bir müddət durğunluq əmələ gəldi. Həqiqətən, kim olur-olsun, mən ya başqası, bu işlərlə məşğul olmağa imkan yox idi. İndi imkanımız var, məşğul oluruq. Hamısı açılacaqdır. Azərbaycanın tarixi, tarixi abidələri mənəm üçün əzizdir. Çünki mən tarixi və tarixi abidələri çox sevən adamam. Hələ vaxtilə, gənc yaşlarımda memarlıq təhsili alarkən bu tarixi abidələrin hamısını öyrənmişəm.

Bax, bunu, «Əbədi məşəl» abidəsini görürsən, o yox idi. Bura da yox idi. Elədirmi? Gəlirdik oraya, oradan da düşüb gedirdik. Mən düşündüm, yaxşı, burada şəhidlərin qəbirləri var. Amma bütün şəhidlərimizə rəmzi bir abidə qoymaq lazım idi, yoxsa yox? Bunu yaratdım. Amma burada bu yer yox idi. Torpaq, daş gətirib tökdürdüm, buranı bərkitdik. İndi bir halda ki, biz səmimi, sadə söhbət aparırıq, deyirəm, memarlar üç-dörd dəfə müxtəlif layihələr gətirdilər. Biri bunu gətirdi, yaramadı. Biri onu gətirdi, yaramadı. Mənə dedilər, nə istəyirsən?

Artur Rasizadə: Cənab Prezident, bizim yanımızda oldu.

Heydər Əliyev: Sənin yadındadır, dedim, bunu istəyirəm, bunu istəyirəm. Gedin bunları düzəldin. Getdilər düzəldilər. Gözəl bir abidədir. İndi şəhərin hər yerindən görünür. Xüsusən axşam vaxtı, qaranlıq vaxtı baxırsan ki, yanır. Birincisi, bu, şəhərə gözəllik verir, ikincisi də, onun yanan qülləsi göstərir ki, bəli, burada məşəl yanır, bura müqəddəs yerdir. Bu bir gündə olmayıbdır. Amma bunu etdik.

* * *

Sonra Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev şəhid ailələrinin üzvləri ilə səmimi görüşdü, onların vəziyyəti ilə maraqlandı. Dövlətimizin başçısı bütün şəhidlərin qohum-əqrəbasına başsağlığı verdi və həlak olanlara Tanrıdan rəhmət dilədi.

Şəhid anası Hökumə Əliyeva prezident Heydər Əliyevə müraciətlə dedi:

Cənab Prezident, Siz həmişə bizi yada salırsınız, qayğı göstərirsiniz. Biz Sizə minnətdarıq. Allah Sizə cansağlığı, uzun ömür versin. Sizin qayğınızı həmişə hiss edirik. Arzumuz odur ki, bizim torpaqlarımızı da işğaldan azad edəsiniz.

Cənab Prezident, Sizdən artıq dərəcədə xahiş edirəm ki, bu məktubda yazdığım məsələdə bizə kömək göstərsiniz.

H e y d ə r Ə l i y e v: Yaxşı, mən Hacıbala Abutalıbova tapşırıdım, baxacaqdır. Allah şəhidlərimizə rəhmət eləsin. Sağ olun.

**İRAN İSLAM RESPUBLİKASININ
DAXİLİ İŞLƏR NAZİRİ
ƏBDÜLVAHİD MUSƏVİ-LARİNİN
BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT**

Prezident sarayı

23 yanvar 2002-ci il

Heydər Əliyev: Hörmətli cənab nazir!

Hörmətli səfir!

Hörmətli qonaqlar!

Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Sizin bu səfərinizdən çox məmnunam. Düşünürəm ki, bu, İranın Daxili İşlər nazirinin Azərbaycana ilk səfəridir. Bunun özü yaxşı işarədir. Bu onu göstərir ki, bizim əlaqələrimiz inkişaf edir və o dərəcəyə çatıb ki, hətta Daxili İşlər naziri də Azərbaycana gəlir.

Sizin burada apardığınız danışıqlar, keçirdiyiniz görüşlər haqqında mənə söylədilər. Milli Təhlükəsizlik naziri Namiq Abbasov, Daxili İşlər naziri Ramil Usubov mənə ətraflı məlumatlar veriblər. Mən çox məmnunam ki, siz ölkələrimizi maraqlandıran məsələlər barəsində geniş fikir mübadiləsi aparmısınız və əməkdaşlığımızın inkişaf etməsi üçün lazımı işlər görmüsünüz. Bizim ölkələrimiz arasında bu sahələrdə çox böyük işlər görülməlidir. Təbii, sizin təcrübəniz böyükdür. Siz böyük ölkəsiniz. Bizdə də müəyyən təcrübə var. Bunları paylaşmaq, bölüşmək lazımdır və bunlardan istifadə etmək, müştərək işlər görmək lazımdır. Buyurun.

Əbdülvahid Musəvi-Lari: Cənab Prezident, ürəkaçan sözlərinizə görə Sizə təşəkkürümüzü bildiririk.

Bizə burada, Prezident Aparatında görüş üçün yaratdığınız şəraitə görə Sizə təşəkkürümüzü bildiririk. Biz belə hesab edirik ki, İran İslam Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasında əlaqələrin genişləndirilməsi üçün böyük imkanlar vardır. Bizim tarixi köklərimiz, birgə mədəniyyətimiz, dini birliyimiz tələb edir ki, bu gün rəhbər işçilər, əlaqədar məsul şəxslər daha çox çalışsınlar və əlaqələrimizin genişləndirilməsi üçün daha böyük işlər görülsün. Qardaş Azərbaycan Respublikası ilə əlaqələrimizin genişləndirilməsi İranın xarici siyasətinin görülməli işlərinin sərəlvhəsini təşkil edir.

İran İslam Respublikasının prezidenti cənab Xatəminin hərərətli salamını Sizə çatdırmağı özümü zə borc bilirəm. Tehrandan yola düşməzdən əvvəl son saatları mən cənab Xatəminin yanında olmuşam. O mənə tapşırırdı ki, onun səmimi qardaş salamını Sizə çatdırım.

Cənab prezident mənə tapşırırdı Sizə çatdırım ki, yaxın gələcəkdə Sizi Tehranda qəbul etmək üçün bütün şərait hazırdır. Sözsüz ki, Sizin Tehrana səfəriniz münasibətlərimizdə yeni səhifə açacaq, dönüş mərhələsi olacaqdır. İnşallah, yaxın gələcəkdə Sizin səfəriniz həyata keçiriləcək.

Cənab Prezident, hörmətli nazirlərlə keçirdiyimiz görüşlər, əldə etdiyimiz razılıqlar haqqında Sizə məlumat verməzdən əvvəl, icazə verin, mənə gəlmiş nümayəndə heyətinin üzvlərini Sizə təqdim edim.

Cənab Seyid Həmid Təhai Ərdəbil əyalətinin ostandarıdır. Əsədullah Kiyanseri İslam Şurası Məclisinin üzvüdür, İsfahandan seçilmiş millət vəkildir və eyni zamanda parlamentdə Təhlükəsizlik Komissiyasının üzvüdür. Cənab Qəzaini Siz tanıyırsınız.

Heydər Əliyev: Bəli, tanıyıram.

Əbdülvahid Musəvi-Lari: Cənab Qulamhüseyn Boləndian təhlükəsizlik və nizam-intizam məsələləri üzrə nazir müavini. Cənab Əlirza Biqdeli İran Xarici İşlər Nazirliyinin MDB ölkələri üzrə ikinci idarəsinin rəisidir.

Heydər Əliyev: Onu da tanıyıram.

Əbdülvahid Musəvi-Lari: Cənab Prezident, Sizə bir daha minnətdarlığımı bildirirəm ki, görüşmək üçün bizə belə fürsət yaratdınız.

Heydər Əliyev: Təşəkkür edirəm.

Hörmətli cənab Xatəminin mənə göndərdiyi salamlara görə, ona təşəkkürümü bildirirəm. Eyni zamanda mən öz tərəfimdən ona ən səmimi qardaşlıq salamını göndərirəm. Xahiş edirəm, mənə salamlarımı, hörmət və ehtiramımı ona çatdırasınız.

Mənə İrana səfərim barəsində məsələlər artıq həll olunubdur. İmzalanacaq sənədlər artıq hazırlanıb, razılaşdırılıbdır. Mən çox böyük məmnuniyyətlə gözləyirəm ki, nə vaxt Tehranda olacağam.

Mən də hesab edirəm ki, bizim Tehrandakı görüşlərimiz, danışıqlarımız İran–Azərbaycan əlaqələrinin daha da sürətlə inkişaf etməsi üçün çox səmərəli olacaqdır. Beləliklə, hesab edirəm ki, indi bizim əlaqələrimiz artıq

Əvvəlkindən xeyli yaxşıdır. Amma ondan da yaxşı olmalıdır. Bizim sizinlə vəzifəmiz bunu etməkdir. Güman edirəm ki, indi bunun üçün böyük imkanlar vardır. Biz birgə işləməliyik. Sağ olun.

RUSIYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ VLADİMİR PUTİNİN DƏVƏTİ İLƏ MOSKVAYA DÖVLƏT SƏFƏRİNƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ BEYNƏLXALQ HAVA LİMANINDA KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİNƏ VERDİYİ MÜSAHİBƏ

24 yanvar 2002-ci il

H ə y d ə r Ə l i y e v: Mənim səfərim haqqında sizin məlumatınız var. Son günlər mətbuat, o cümlədən bizim özəl televiziya kanalları bu səfər barədə həddindən artıq məlumatlar verirlər ki, hansı məsələlər müzakirə olunacaqdır. Ona görə bu barədə yeni məlumat verməyə ehtiyac yoxdur. Mənim mətbuat xidmətimin məlumatı veriləkdir.

Bu, Rusiyanın prezidenti cənab Putinin dəvətidir və Azərbaycan prezidentinin Rusiyaya dövlət səfəridir. Mən hesab edirəm ki, bu, Rusiya–Azərbaycan əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi, genişlənməsi üçün çox mühüm bir hadisədir. Mən Moskvaya bu hissiyyatlarla gedirəm.

S u a l: **Cənab Prezident, səfər zamanı Moskvada yaşayan azərbaycanlıların statusu məsələsi ayrıca müzakirə ediləcəkmə?**

C a v a b: Bilirsiniz, mən heç bir şey demirəm, nə həll olacaq, nə olmayacaqdır. Bunları sabah görəcəksiniz. Mən hələ getməmişəm, amma televiziyanın biri deyir filan məsələ həll olunacaq, başqa deyir yox, filan məsələ həll ediləcəkdir. Ona görə də siz artıq hamısını demisiniz. Mən heç bir şey demirəm. Orada gedib nə həll edəcəyəm, məlum olacaqdır.

S u a l: **Cənab Prezident, son vaxtlar Rusiyada azərbaycanlıların qətlə yetirilməsi və həbs edilməsi müntəzəm hal alıbdir. Bu məsələ müzakirə olunacaqmı?**

C a v a b: Bilirsiniz, bunlar böyük xarakter daşımır. Hər ölkədə hər cür cinayət var, cinayət edən də, xəsarət alan da, ölən də var. Rusiya böyük bir ölkədir, orada yüz minlərlə azərbaycanlı yaşayır. Onların əksəriyyəti Rusiyanın vətəndaşıdır, yaxud Rusiyanın vətəndaşı deyildir. Gedib birini vururlar, təkcə azərbaycanlı deyil ki? Bunları şişirtməyin, bilirsiniz, problemə çevirməyin nə əhəmiyyəti var?

ANS kanalı hər gün, nə bilim, Moskvada hansısa xırda məhkəmə prosesini də verir. Yaxşı, bu, ANS kanalına layiqdirmi? O adamın şəxsiyyəti buna layiqdirmi? Onu narkotik maddələr üstündə həbs ediblər. İndi bu nədir ki, onu gündə çıxarıb göstərirsiniz? Ona görə mən sizdən, jurnalistlərdən xahiş edirəm, bir az diqqətli olun. Xırda-xırda şeyləri götürüb göyə qaldırırsınız.

S u a l: **Cənab Prezident, tək bətək görüşünüzdə Ermənistanla–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizamlanması məsələsi müzakirə ediləcəkmə?**

C a v a b: Bəli, bu daim gündəlikdə olan məsələdir.

S u a l: **Siz konkret olaraq nə gözləyirsiniz?**

C a v a b: Sabah görərsən.

S u a l: **Cənab Prezident, Moskva danışıqları Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin nizamlanması prosesinə hansı təsiri göstərə bilər?**

C a v a b: Onu bu qız soruşdu, sən də soruşursan. Bunların hamısını siz yanvarın 26-da, mən buraya qayıdanda biləcəksiniz.

S u a l: **Cənab Prezident, Avropa Şurasının Azərbaycana qarşı tutduğu qərəzli mövqeni necə izah edə bilərsiniz?**

C a v a b: Necə hesab edirəm, biz bunların hamısını demişik.

S u a l: **Azərbaycanın Avropa Şurasındakı nümayəndə heyəti bildirmişdir ki, Avropa dövlətləri bu məsələdən öz məqsədləri üçün istifadə etmək istəyir. Ona görə də buna siyasi don geyindirilir. Sizin buna münasibətiniz necədir?**

C a v a b: Ay qızım, məgər sizin işiniz yoxdur, nədir? Yenə də deyəcəyəm. Bu Avropa Şurası məsələsi nədir ki, bütün mətbuat orqanları, özəl televiziya, xüsusən ANS televiziyası bunu müzakirə edirlər. ANS televiziyasını açırsan, Avropa Şurasını, cinayətkarları göstərir ki, bunları buraxacaqlar, buraxmayacaqlar. Bunu bir gün etmək olar, iki gün etmək olar, üç gün etmək olar. Deməli, məqsəd nədir? Məqsəd odur ki, Avropa Şurası Azərbaycana qarşı mənfi xarakterli bir qərar qəbul etsin? Yoxsa məqsəd odur ki, Azərbaycan öz mövqelərini müdafiə etsin? Mən bunu anlamıram. Amma bu zamanda, bu dövrdə bu cinayətkarları gündə televiziya göstərmək, onları populyarlaşdırmaq, məşhurlaşdırmaq kimə lazımdır? Bu bizim milli mənafelərimiz üçün lazımdır?! Lazım deyildir. İndi hamının ağzına düşüb – Avropa Şurası, Avropa Şurası...

Biz Avropa Şurasının üzvüyük. Bizim münasibətlərimiz var. Onların bəzi tövsiyələri var. Biz onların bəzisini yerinə yetirmişik, bəzisi yerinə yetirilməyibdir. Bunlar müzakirə olunub qurtaracaqdır. Bunu bir aydır

mətbuat səhifələrinə çıxarmısınız, özəl telekanallar bundan başqa bir şey vermirlər. Yaxşı, Azərbaycanda başqa bir problem yoxdurmu?

S u a l: Cənab Prezident, İrana səfərinizin vaxtı məlumdurmu?

C a v a b: Hələ müəyyən olunmayıbdır.

S u a l: Danışqlar zamanı Xəzərin hüquqi statusu ilə bağlı bir yenilik olacaqmı?

C a v a b: İndi mən sizə nə deyim. Deyim, olacaq, ya olmayacaq? Görərsiniz.

S u a l: Cənab Prezident, İran tərəfi dəfələrlə viza rejiminin dondurulmasını istəyibdir. Sizin İrana səfəriniz zamanı bu məsələ müzakirə olunacaqmı?

C a v a b: Mən İrana səfər edəndə lazım olan məsələləri müzakirə edəcəyik.

S u a l: Cənab Prezident, son vaxtlar dini şüarlar altında bir sıra piket və nümayişlər keçirirlər. Sizcə bu, sosial tələblərlə bağlıdır, yoxsa siyasi məqsəd daşıyır?

C a v a b: Siz onları görürsünüz, eşidirsiniz?! Mənə belə gəlir ki, bunların heç biri sosial məsələlərlə bağlı deyildir. Həmin o şüarlar – ya din pərdəsi altındakı şüarlar, yaxud müxalifət qüvvələrinin başqa şüarları, sosial problemlər, Dağlıq Qarabağ problemi adı altındakı şüarlar – bunlar onların pərdəsidir. Bunların arxasında onların öz şəxsi məqsədləri, hakimiyyət uğrunda mübarizə durur. Dediğiniz o dini şüarlardan özlərinin hansısa məqsədlərinə nail olmaq üçün istifadə edirlər.

S u a l: Cənab Prezident, 2002-ci ilin Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin həlli ilə bağlı danışıqlar ili olacağı bildirilir. Fransanın prezidenti Jak Şirakin bu məsələnin həllinin Paris prinsipləri əsasında olacağı fikrinə münasibətiniz necədir?

C a v a b: Danışıqlar olacaqdır.

S u a l: Ermənistan və Azərbaycan prezidentlərinin növbəti görüşü nə vaxt olacaqdır?

C a v a b: Bilirsiniz, olacaqdır. Amma görürəm sözünüz yoxdur.

S u a l: Cənab Prezident, piketlərin, nümayişlərin keçirilməsində xarici qüvvələr maraqlı ola bilərmi?

C a v a b: Sən onların içində olursan? Görürsən, yoxsa yox? Sizin, jurnalistlərin məqsədi respublikada müəyyən məsələlərin ədalətli araşdırılmasına kömək etmək olmalıdır. Sizin imkanlarınız çoxdur. Mən sizə müraciət edirəm. Sağ olun.

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN
RUSİYA FEDERASIYASINA
DÖVLƏT SƏFƏRİ**

24 yanvar 2002-ci il

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev Rusiya Federasiyasının prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə yanvarın 24-də Moskvaya dövlət səfərinə gəlmişdir.

Azərbaycanın və Rusiyanın dövlət bayraqları ilə bəzədilmiş Vnukovo-2 hava limanında dövlətimizin başçısı Heydər Əliyevin şərafinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevi təyyarənin pilləkəni yanında Rusiya Federasiyası hökumətinin sədri Mixail Kasyanov səmimiyyətlə qarşıladı.

Azərbaycanın və Rusiyanın dövlət himnləri səsləndi.

Respublikamızın prezidenti Heydər Əliyev və Rusiya hökumətinin sədri Mixail Kasyanov fəxri qarovul dəstəsinin qarşısından keçdilər.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevi hava limanında Rusiya Federasiyası Xarici İşlər nazirinin müavinləri Valeri Loşşinin, Viktor Kalyujni, Rusiyanın Bakıdakı səfiri Nikolay Ryabov, Azərbaycanın Moskvadakı səfiri Ramiz Rizayev və digər dövlət və hökumət nümayəndələri qarşıladılar.

Dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev hava limanından maşın karvanının müşayiəti ilə Kremldə onun üçün ayrılmış iqamətgaha gəldi.

* * *

Həmin gün axşam Rusiya Federasiyasının prezidenti Vladimir Putinin adından Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin şərafinə rəsmi qəbul təşkil edildi.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ
HEYDƏR ƏLİYEVİN
RUSİYA FEDERASIYASINA DÖVLƏT SƏFƏRİ

25 yanvar 2002-ci il

Rusiyada dövlət səfərində olan Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev «Naməlum əsgər» xatirə abidəsinin yerləşdiyi Aleksandr bağına gəldi.

Burada fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü. Dövlətimizin başçısını Rusiya Xarici İşlər nazirinin müavinləri Valeri Loşşinin və Viktor Kalyujni, Rusiya Federasiyasının ölkəmizdəki səfiri Nikolay Ryabov, Azərbaycan Baş nazirinin birinci müavini Abbas Abbasov, Xarici İşlər naziri Vilayət Quliyev, İqtisadi İnkişaf naziri Fərhad Əliyev və digər rəsmi şəxslər qarşıladılar.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev hərbi orkestrin ifa etdiyi həzin matəm musiqisinin sədaları altında fəxri qarovul dəstəsinin qarşısından keçdi.

Dövlətimizin başçısı naməlum əsgərin məzarı üzərinə əklil qoydu.

Orkestr Azərbaycan Respublikasının və Rusiya Federasiyasının dövlət himnlərini ifa etdi.

* * *

Dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev sonra Böyük Kreml SARayına gəldi. Kremlin Georgi salonunda Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin Rusiya prezidenti Vladimir Putin tərəfindən rəsmi qarşılanma mərasimi oldu.

Cənab Vladimir Putin dövlətimizin başçısı Heydər Əliyevi bir daha hərərətlə salamladı.

Azərbaycanın və Rusiyanın dövlət himnləri səsləndirildi.

Azərbaycanın nümayəndə heyəti Rusiya prezidentinə, Rusiya nümayəndə heyəti isə Azərbaycan prezidentinə təqdim olundu.

**RUSIYA FEDERASIYASI PREZİDENTİNİN
NOVO-OQARYOVADAKI ŞƏXSİ İQAMƏTGAHINDA AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ
HEYDƏR ƏLİYEVİN RUSIYA PREZİDENTİ VLADİMİR PUTİN İLƏ GÖRÜŞÜ**

24 yanvar 2002-ci il

Cənab Vladimir Putin əziz qonağı – Heydər Əliyevi iqamətgahın qarşısında böyük mehribanlıqla salamladı.

Prezident Vladimir Putin onun dəvətini qəbul edərək Rusiya Federasiyasına dövlət səfərinə gəldiyinə görə Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevə dərin minnətdarlığını bildirdi. Respublikamızın rəhbəri Heydər Əliyev səmimi qonaqpərvərliyə və Rusiya Federasiyasına dövlət səfərinə dəvətə görə prezident Vladimir Putinə təşəkkür etdi.

Rusiya Federasiyası prezidentinin 2001-ci ilin yanvarında Bakıya rəsmi səfərini məmnunluqla xatırlayan prezident Heydər Əliyev bildirdi ki, həmin səfər Azərbaycan–Rusiya münasibətlərində yeni mərhələnin başlanğıcını qoymuşdur. Dostluq, mehribanlıq və səmimilik şəraitində keçən görüşdə Azərbaycan–Rusiya münasibətlərinin və əməkdaşlığının ən vacib məsələləri barədə ətraflı fikir mübadiləsi aparan prezidentlər ötən müddətdə qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi sahəsində görülən işləri, əldə olunan müsbət nəticələri yüksək dəyərləndirdilər.

İqtisadi, siyasi, humanitar və digər sahələrdə ölkələrimizin əməkdaşlığının böyük perspektivlərə malik olduğunu vurğulayan prezidentlər beynəlxalq və regional təşkilatlar çərçivəsində əlaqələrdən və dövlətlərimizin bir-birinə göstərdiyi qarşılıqlı dəstəkdən məmnunluqla söhbət açdılar. Ölkəmiz üçün ən ağırlı problem olan Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi məsələsinə görüşdə geniş yer ayıran prezidentlər bu münaqişənin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasında ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədri olan Rusiyanın səylərinin daha da artırılmasının vacibliyini xüsusi vurğuladılar.

Görüşdə tərəfləri maraqlandıran bir sıra digər məsələlər barədə də geniş fikir mübadiləsi aparıldı.

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN VƏ
RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ
VLADİMİR PUTİNİN TƏKBƏTƏK GÖRÜŞÜ**

*Moskva,
Böyük Kreml sarayının
Yaşıl qonaq otağı*

25 yanvar 2002-ci il

Vladimir Putin: Hörmətli Heydər Əlirza oğlu!

Son vaxtlar Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyası arasında ikitərəfli münasibətlər, zənnimcə, çox uğurla inkişaf edir. Bu, iqtisadi sahədə də müşahidə olunur, siyasi əməkdaşlıq, beynəlxalq aləmdə fəaliyyətimizin əlaqələndirilməsi yaxşılaşmışdır. Bütün bunlar iki dövlət arasında münasibətlərin, sadəcə, yaxşılaşdığını deyil, keyfiyyətcə yüksəldiyini göstərən çox müsbət əlamətlərdir.

Bununla belə, dünyanın mənim evimdə Sizinlə görüşümüzə vurğuladığ ki, hələ çox iş görmək lazımdır. Biz ümid edirik və zərrə qədər də şübhəm yoxdur ki, Sizin səfəriniz bizim münasibətlərimizin nəinki siyasi sahədə, həm də hökumətlər səviyyəsində inkişafına yaxşı təkan verəcəkdir. Zənnimcə, indi hökumətlərarası komissiya kifayət qədər gərgin, uğurla işləyir. Bu ilin martında Bakıda hökumətlərarası komissiyanın həmsədrələrinin görüşünü keçirmək planlaşdırılmışdır. Lakin məmnunluqla demək istərdim ki, bir çox illər ərzində ilk dəfə olaraq bizim hərbi idarələrimiz arasında əməkdaşlıq başlanmışdır. Hərbiçilərimiz görüşməyə, hərbi quruculuq problemlərini müzakirə etməyə, qarşılıqlı maraq doğuran istiqamətlərdə öz səylərini əlaqələndirməyə başlamışlar. Bu baxımdan Qəbələ stansiyası barədə qarşılıqlı anlaşmanın əldə olunmasını vurğulamaya bilmərəm. Bütün bunlar Sizin səfərinizin belə böyük əhəmiyyət kəsb etməsi üçün çox yaxşı zəmindir.

Heydər Əliyev: Vladimir Vladimiroviç, çox sağ olun. Rusiyaya dövlət səfəri etmək barədə dəvətinizə görə Sizə səmimi minnətdarlığımı bildirirəm. Mən Sizə səmimi görüşə, qonaqpərvərliyə, dünyanın evinizdəki çoxməzmunlu, mehriban söhbətə görə təşəkkür edirəm. Zənnimcə, biz orada Sizinlə çox məsələləri müzakirə etdik. Sizin kimi, mən də Rusiya–Azərbaycan münasibətlərində baş verən müsbət irəliləyişlərdən son dərəcə məmnunam.

Amma mən açıq deməliyəm ki, bu, ilk növbədə Sizin prezident seçilməyinizdən sonra baş vermişdir. Bizim münasibətlərimizdə çox intensiv inkişaf prosesi vaxtında başlamışdır, biz dəfələrlə görüşmüşük. Mənim köməkçilərim hesablamışlar, gərək ki, qısa vaxtda biz Sizinlə 16 dəfə görüşmüşük. Bunun özü həmin görüşlərin əhəmiyyətini göstərir. Şübhəsiz ki, bu görüşlərdən hər biri çox məzmunlu-mənalı olmuşdur, biz çox məsələləri müzakirə etmişik.

Hesab edirəm ki, bizim münasibətlərimizin indiki vəziyyəti məmnunluq doğura bilər. Ancaq eyni zamanda, hesab edirəm ki, bu, bütün sahələrdə–iqtisadi, siyasi sahələrdə, beynəlxalq aləmdə və hərbi sahədə, əməkdaşlıq sahəsində gələcək fəal və birgə işimizin başlanğıcıdır. Hesab edirəm ki, Qəbələ Radiolokasiya Stansiyası haqqında sazişi imzalamaq üçün hazırlaya bilməyimiz böyük işdir. SSRİ-nin dağılmasından 10 il keçib və bu 10 il ərzində Rusiya həmin stansiyadan istifadə edirdi, amma bu barədə razılışma yox idi. Ancaq eyni zamanda, bu onu göstərir ki, bəlkə də razılışma lazım deyil, elə belə də istifadə etmək olar, amma, hər halda, razılışmanın olması yaxşıdır.

Vladimir Putin: Siz məni qorxutdunuz...

Heydər Əliyev: Nə üçün qorxutdum?

Vladimir Putin: Bəlkə də razılışmalar lazım deyildir... Mən düşünürəm ki, bunlar, əlbəttə, lazımdır. Heydər Əliyev, son vaxtlar biz iki ölkə arasındakı münasibətləri keyfiyyətcə o qədər dəyişmişik ki, gəlib bu razılışmalara çıxıb bilmişik və bu çox yaxşıdır. Biz başqa məsələlərdə, o cümlədən Xəzər barəsində və digər məsələlərdə də kooperativ şəkildə bir-birimizin xeyrinə işləyə bilərik.

Heydər Əliyev: Vladimir Vladimiroviç, tamamilə doğrudur. Mən demək istəyirəm ki, Xəzər məsələsində bizim mövqelərimiz çox oxşardır. Bir il əvvəl Sizin Bakıya rəsmi səfəriniz zamanı biz sizinlə prinsiplər haqqında birgə bəyanat imzaladığ, dünyanın isə gələcək əməkdaşlığın imkanları barədə danışdıq. Mən hesab edirəm ki, bu məsələdə biz – Rusiya, Qazaxıstan və Azərbaycan birlikdə əməkdaşlıq edirik və Xəzərin hüquqi statusu məsələsini qəti şəkildə həll etmək üçün bu məsələni irəliləyə bilərik.

* * *

Görüş zamanı Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə tezliklə həlli məsələsi ətrafında geniş fikir mübadiləsi aparılmışdır. Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev münaqişənin aradan qaldırılmasında Rusiyanın həlledici rolunu nəzərə çatdırıb, Rusiya prezidenti Vladimir Putin bu sahədə öz ölkəsinin səylərini daha da artırmağa hazır olduğunu yenidən vurğulamışdır.

Prezidentlər beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlıq məsələlərinə toxunaraq, ölkələrimizin qarşılıqlı səylərindən və dəstəyindən məmnunluq hissi ilə söhbət açmışlar.

Söhbətin gedişində Azərbaycan ilə Rusiya arasında humanitar sahədə əməkdaşlığın perspektivləri nəzərdən keçirilmiş və dövlətlərarası münasibətlərin daha da yaxşılaşmasında bu əlaqələrin rolu yüksək qiymətləndirilmişdir.

Tərəflər hər iki ölkəni maraqlandıran bir sıra regional və beynəlxalq məsələlər barədə də geniş fikir mübadiləsi etmişlər.

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ VƏ RUSİYA FEDERASIYASININ NÜMAYƏNDƏ
HEYƏTLƏRİNİN İŞTİRAKI İLƏ
RUSİYA – AZƏRBAYCAN DANIŞIQLARI**

*Moskva,
Böyük Kreml sarayının
Yekaterina salonu*

25 yanvar 2002-ci il

Vladimir Putin: Hörmətli Heydər Əliyeviç!

Hörmətli azərbaycanlı həmkarlarımız, dostlar!

Biz Rusiyanın paytaxtında Sizi bir daha ürəkdən salamlayırıq. Dəvətimizi qəbul etdiyinizə və buraya, Rusiyaya belə geniş, mötəbər heyətdə gəldiyinizə görə bir daha Sizə öz minnətdarlığımızı bildiririk.

Dünən biz Azərbaycan prezidenti ilə ikitərəfli münasibətlərə dair əsas məsələləri ətraflı müzakirə etdik və məhdud tərkibdə müzakirələri davam etdirdik. Zənnimcə, bu gün heç kim şübhə etmir ki, Rusiya–Azərbaycan əlaqələrinin inkişafı üçün təməli 2001-ci ilin əvvəlində Bakıda qoyulmuş əhval-ruhiyyə ikitərəfli qarşılıqlı əlaqələrin inkişafı və dərinləşməsinə əlverişli şərait yaratmışdır. Biz iqtisadi sahədə, siyasi, hərbi sahələrdə əməkdaşlıq barədə fikir mübadiləsi etdik. Elə sahələr vardır ki, biz hələ onlara toxunmamışıq. İndi geniş heyətdə bu problemlərin müzakirəsinə qayıdaraq, mən öz çıxışında humanitar sahələrdə ardıcıl əməkdaşlığa, rus dilinin dəstəklənməsinə, mədəni əlaqələrin inkişafına görə Azərbaycan rəhbərliyinə və Azərbaycan prezidentinə xüsusi təşəkkürümü bildirmək istədim. Bu baxımdan Bakıda Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin abidəsinin açılışı, əlbəttə ki, xüsusi yer tutur. Heydər Əliyeviç, Sizə deməliyəm ki, Rusiya tərəfi olaraq biz də bu məsələyə kifayət qədər diqqət yetiririk. Azərbaycan mədəniyyəti günləri barədə Sizin xəbəriniz vardır, indicə Sankt-Peterburqdan mənə məlumat verdilər ki, orada Nizaminin abidəsinin açılışına hazırlıq işləri başa çatdırılmışdır.

Ümumiyyətlə, mənə elə gəlir ki, əgər biz nəzərdə tutduqlarımızın hamısını beləcə təkidlə həyata keçirsək, şübhəsiz, elə bir vəziyyətə nail olacağıq ki, Azərbaycan xalqı da əməkdaşlığımızın nəticələrini hiss edəcək, Rusiyada da bu nəzərə cərpacaqdır. Sizə bir daha «Xoş gəlmisiniz!» deyirəm.

Heydər Əliyev: Sağ olun, Vladimir Vladimiroviç. Mən ilk növbədə dəvətinizə, səmimi qarşılandığıma və qonaqpərvərliyə görə Sizə təşəkkür etmək istəyirəm. Dünən biz sizin evinizdə, dediyiniz kimi, əsas məsələlərə dair ətraflı fikir mübadiləsi etdik. Mən bu söhbətdən çox məmnunam, çünki dünən biz Sizinlə Rusiya ilə Azərbaycan arasında qarşılıqlı münasibətlərə dair mühüm məsələləri müzakirə etdik və bu gün təkbətək görüşdə də bunlardan danışdıq. Mən də belə hesab edirəm ki, bir il bundan əvvəl, Vladimir Vladimiroviç, Sizin Azərbaycana rəsmi səfərinizdən sonra Rusiya–Azərbaycan qarşılıqlı əlaqələrində yeni mərhələ başlanmışdır. Məmnuniyyətlə deyə bilərəm ki, bu bir il çox səmərəli il oldu. Biz münasibətlərimizi intensivləşdirə, eyni zamanda konkret məzmunla dolğunlaşdırma və hətta nəticələr də əldə edə bildik. Ona görə də bugünkü görüşümüz və imzalanmağa hazırlanmış sənədlər bir il bundan əvvəl Azərbaycana səfərinizin məhz əməli nəticələrindən və bu bir il ərzində görə bildiyimiz böyük işlərdən xəbər verir.

Rus dilinə bizim diqqət yetirməyimiz və s. barədə Sizin dediklərinizə gəldikdə, bu, prinsipcə ölkəmizdə adi haldır, çünki biz bunu normal hesab edirik və belə də olmalıdır. Biz bu xətti gələcəkdə də davam etdirəcəyik və əslində, bu məsələdə heç bir dəyişiklik olmayacaqdır.

Puşkinin abidəsinə biz, əlbəttə ki, onun yaradıcılığına dərin ehtiram hissi ilə açdıq...

Vladimir Putin: Heydər Əliyeviç, Azərbaycanda rus dilində hamı prezident kimi danışa bilsə, hamı ancaq xoşbəxt olacaqdır.

Heydər Əliyev: Biz bu abidəni Puşkinə böyük məhəbbət hissi ilə açdıq, axı bizim hamımız onun əsərlərini oxuya-oxuya böyümüşük, Puşkini əzbərdən bilirik. Necə olub ki, indiyədək bu abidə qoyulmayıbdır. Bu, diqqətsizlik olub, lakin biz bu nöqsanı aradan qaldırdıq. Mən minnətdaram ki, burada, Moskvada tez-tez Azərbaycan mədəniyyət günləri keçirilir, müxtəlif sərgilər açılır. Lakin Azərbaycanda da həm Rusiya mədəniyyət günləri, həm də Moskva mədəniyyət günləri keçirilir. Bundan əlavə, ümumiyyətlə, respublikamıza Rusiyanın mədəniyyət xadimləri doğma, yaxın adamlar kimi tez-tez gəlirlər. Bizimkilər də buraya tez-tez gəlirlər. Bütün bunlar tamamilə təbiidir və mən belə hesab edirəm ki, münasibətlərimizin möhkəmlənməsi və inkişafı üçün mühüm amillərdir.

Mən çox minnətdaram ki, Siz bizim görüşlərimizə, mənim səfərimə belə böyük diqqət yetirirsiniz. Şübhəsiz, mən yaxşı başa düşürəm ki, bu, Azərbaycana, Rusiya – Azərbaycan əlaqələrinə münasibətinizin təzahürüdür və əmin ola bilərsiniz ki, Azərbaycan prezidenti kimi, mən də, hökumətimiz də, dövlətimiz də eyni hissləri keçiririk.

RUSİYA–AZƏRBAYCAN SƏNƏDLƏRİNİN İMZALANMASI MƏRASİMİ VƏ KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİ ÜÇÜN BƏYANAT

Moskva,
Böyük Kreml sarayının
Qırmızı qonaq otağı

25 yanvar 2002-ci il

Prezident Heydər Əliyev və prezident Vladimir Putin Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyası arasında Qəbələ Radiolokasiya Stansiyasının («Dəryal» RLS) statusu, ondan istifadə olunmasının prinsipləri və şərtləri haqqında saziş Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyası arasında 2010-cu ilədək olan dövr üçün uzunmüddətli iqtisadi əməkdaşlıq haqqında müqavilə, Rusiya Federasiyasının prezidenti Vladimir Vladimiroviç Putin və Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əlirza oğlu Əliyev birgə bəyanat imzaladılar. Rusiya və Azərbaycan nümayəndə heyətlərinin üzvləri Rusiya Federasiyası hökuməti ilə Azərbaycan Respublikası hökuməti arasında iqtisadi əməkdaşlığın əsas prinsipləri və istiqamətləri haqqında, istehsal kooperasiyası haqqında, vergi qanunvericiliyinin pozulması sahəsində mübarizədə əməkdaşlıq və informasiya mübadiləsi haqqında, sərhəd nümayəndələrinin fəaliyyəti haqqında sazişləri imzaladılar.

Rusiya Prezidenti Vladimir Putinin Bəyanatı

Hörmətli xanımlar və cənablar!

İcazə verin, sizi işimizin nəticələri barədə qısa şəkildə məlumatlandıraraq. İlk növbədə bir daha bildirmək istəyirəm ki, qonağımızı, bizim üçün əziz qonağı, Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev və Əliyevi və Azərbaycan Respublikasının mötəbər nümayəndə heyətini Moskvada görməyimizə ürəkdən şadıq.

Biz Azərbaycan dövləti başçısının indiki səfirini ikitərəfli münasibətlərin inkişafında ciddi mərhələ kimi qiymətləndiririk. Səfərin proqramı çox geniş idi.

Bildiyimiz kimi, hələ dünən mənim evimdə qarşılıqlı fəaliyyətimizin əsas məsələləri barədə fikir mübadiləsi aparmaq imkanımız oldu. Əlbəttə, biz təkbətək görüşümüzün xeyli hissəsini Qarabağ münaqişəsinin nizama salınması məsələsinə ayırdıq. Mən bu barədə bir qədər sonra danışacağam. Lakin diqqət mərkəzində heç də təkə bu problem deyildi. Biz elə bugünkü iki söhbətimizdə də yalnız bu barədə deyil, həm də qarşılıqlı iqtisadi əlaqələrdən, beynəlxalq aləmdə əməkdaşlıqdan, fəaliyyətimizin əlaqələndirilməsindən danışdıq. İqtisadiyyat sahəsində qarşılıqlı əlaqələrimizin istiqamətlərini nəzərdən keçirdik və öncül məsələləri seçdik.

Bildiyimiz kimi, energetika – həm neft, həm də qaz sahəsində əməkdaşlıq bu istiqamətlər sırasındadır. Hesab edirik ki, biz heç də təkə bu sahələrdə deyil, başqa sahələrdə də səmərəli işləyə bilərik. Kənd təsərrüfatının inkişafı sahəsində əməkdaşlıq da buraya daxildir. Azərbaycan həmişə Rusiya bazarının təzə meyvə və tərəvəzlə ənənəvi təchizatçısı olmuşdur və Rusiyanın da Azərbaycana bəzi kənd təsərrüfatı məhsulları göndərmək imkanı var və göndərməyə hazırdır.

Sənaye istehsalı və sənaye kooperasiyası sahəsində istifadə edilməmiş ehtiyatlar çoxdur. Söhbət həm elektroenergetikadan, həm maşınqayırmadan, həm neft kimyasından, həm metallurjiyadan, həm də rabitədən gedir. Biz bütün bu məsələlər üzərində çox ciddi və müfəssəl şəkildə dayandıq və gördüyünüz kimi, bir sıra mühüm sənədlərin imzalanmasına nail olduq. Mən ilk növbədə 2010-cu ilədək dövr üçün iqtisadi əməkdaşlıq haqqında müqaviləni qeyd etmək istərdim. Hökumətlərə müvafiq tapşırıqlar veriləcəkdir. İndi hökumətlərarası komissiya əməli fəaliyyət proqramı üzərində işləyir və razılaşdığımız kimi, komissiyanın növbəti görüşü cari ilin martında Bakıda keçiriləcəkdir.

Hərbi idarələrin əməkdaşlığı qarşılıqlı fəaliyyətin getdikcə daha böyük əhəmiyyət kəsb edən amilinə çevrilir. Bununla əlaqədar mən qəbul edilmiş və Qəbələ Radiolokasiya Stansiyasının icarəsi haqqında sazişin imzalanması ilə başa çatmış qərarlara görə məmnun olduğumu bildirmək, azərbaycanlı tərəfdaşlarımıza, ilk növbədə prezidentə təşəkkür etmək istərdim. Hesab edirik ki, bu, sərhəd idarələrimiz arasında getdikcə genişlənən qarşılıqlı fəaliyyətlə yanaşı, mühüm qərardır.

Ən kəskin problemə – Qarabağ probleminə gəldikdə, bu münaqişənin nizama salınmasında ilk növbədə maraqlı olan dövlət kimi, Rusiyanın mövqeyini açıqlaya və təsdiqləyə billərəm. Belə ki, biz istər Azərbaycanla, istərsə də Ermənistanla münasibətlərimizi eyni dərəcədə fəal və hərtərəfli inkişaf etdirmək istəyirik. Məhz buna görə də həmin məsələnin nizama salınmasında maraqlıyıq. Nəzərə çatdırmaq istəyirəm, Azərbaycan kimi, Rusiya da hesab edir ki,

bu məsələnin dincliklə nizama salınmasının heç bir alternativini yoxdur. Odur ki, bu nizamasalmaya «məğlublarsız və qaliblərsiz» prinsipi əsasında nail olmaq lazımdır. Biz buna çalışacağıq və Rusiya istər ikitərəfli danışıqlarımızda, istərsə də ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində zəruri səylər göstərəcəkdir.

Biz humanitar sahədə əməkdaşlıq barədə də danışdıq. Mən humanitar sahədə əməkdaşlığa diqqət göstərdiyinə, rus dilini dəstəklədiyinə görə Azərbaycan rəhbərliyinə öz minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm.

Biz kütləvi informasiya vasitələri sahəsində qarşılıqlı əlaqələrimizin dəstəklənməsindən danışdıq. Mən səfər ərəfəsində «İnterfaks – Azərbaycan» nümayəndəliyinin açılmasını böyük məmnuniyyətlə qeyd edə bilərəm.

Sözsüz ki, çoxtərəfli xarakter daşıyan məsələlər, o cümlədən Xəzər dənizinin bölünməsi ilə bağlı məsələlər diqqət mərkəzində olmuşdur. Deməliyəm ki, bu məsələdə nəzərəcarpacaq irəliləyiş vardır və biz belə razılığa gəldik ki, bu istiqamətdə səylərimizi artıracağıq və ən yaxın vaxtlarda bunu müvafiq sənədlərdə əks etdirmək niyyətindəyik.

Bütün bunlarla yanaşı, biz belə razılığa gəldik ki, bu ilin yayında qeyri-formal görüş keçirək və mən ümid edirəm ki, Heydər Əliyev bizə dəvətimizi qəbul edəcəkdir. Mən belə başa düşdüm ki, o bu məsələyə müsbət münasibətini bildirdi. Zənnimcə, yayın əvvəlində əlamətdar bir hadisə ilə əlaqədar, Sankt-Peterburqda Nizaminin abidəsinin açılışı münasibətilə görüşəcəyik. Mən Peterburq şəhərinin qubernatoru ilə bu barədə danışmışam. Şəhər hökuməti bu tədbirə hazırdır və ümidvaram ki, bu, qarşılıqlı münasibətlərimizlə əlaqədar digər mühüm məsələləri müzakirə etmək üçün yaxşı imkan olacaqdır.

Diqqətinizə görə çox sağ olun.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin Bəyanatı

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Möhtərəm Vladimir Vladimiroviç!

İlk növbədə məni Rusiyaya, Moskvaya dövlət səfərinə dəvət etdiyinizə görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Mənə, nümayəndə heyətimizin bütün üzvlərinə şəxsən Sizin tərəfinizdən və həmkarlarımız tərəfindən göstərilən diqqətə, qonaqpərvərliyə və qayğıya görə Sizə təşəkkür edirəm. Bütün bunların sayəsində səfər son dərəcə uğurla keçir. Mən səfərin ilk dəqiqəsindən bu ana qədər olan hər şeydən məmnunam.

Biz çox lazımlı, əhəmiyyətli, səmərəli söhbətlər apardıq. Məsələn, dünən axşam Vladimir Vladimiroviçin dəvəti ilə onun evində apardığımız təkbətək söhbəti çox yüksək qiymətləndirirəm. Əslində biz bir çox məsələlər barəsində fikir mübadiləsi apardıq və bütün məsələlərdə, ilk növbədə dövlətlərarası münasibətlər, habelə beynəlxalq həyatla bağlı bir sıra digər məsələlərdə fikirlərimizin tamamilə üst-üstə düşdüyünü aşkar etdik. Bizim bugünkü təkbətək söhbətimiz də bu məsələlərin müzakirəsini davam etdirməyə imkan verdi. Mən bütün bunlardan məmnunam. Nəhayət, nümayəndə heyəti üzvlərinin iştirakı ilə keçirdiyimiz görüş gələcək əməkdaşlıqla bağlı fəaliyyətimizin istiqamətlərini daha ətraflı müəyyənləşdirməyə imkan yaratdı.

Mən müzakirə etdiyimiz və razılığa gəldiyimiz məsələlər barəsində prezident Putinin dediyi fikirlərin hamısı ilə tam razıyam. Ona görə də mən bunları təkrarlamaq istəmirəm, lakin demək istəyirəm ki, biz Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həlli məsələsinə xüsusi diqqət yetirdik. Mən məmnunam ki, Rusiya Federasiyası və şəxsən prezident Putin bu məsələyə böyük diqqət yetirir və fəal tədbirlər görür. Mən ATƏT-in Minsk qrupunun və onun həmsədrlərinin – Rusiya da həmsədrdir – gələcəkdə öz səylərini artıracağıma, habelə prezident Putinin bundan sonra da bu məsələdə səy göstərəcəyinə ümid bəsləyirəm. Bu barədə biz fikir mübadiləsi etdik və mən buna ümid edirəm, çünki Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin nizama salınması, təbiidir ki, bizim üçün həyati əhəmiyyətə malikdir.

Lakin bu məsələ bütün Qafqaz üçün də böyük əhəmiyyət kəsb edir. Deməli, təkcə Qafqaz üçün deyil, həm də bütün Avropa üçün əhəmiyyətlidir. Rusiya, şübhəsiz ki, Qafqaz ölkəsidir və bu məsələnin həm Rusiyaya, həm də bütün Avropaya bilavasitə dəxli var. Hesab edirəm, bizim ictimaiyyətimiz də bu fikirdədir ki, Rusiya bu məsələdə mühüm və bəlkə də, həlledici rol oynaya bilər.

Ona görə də biz bu istiqamətdə Rusiyanın səylərinin daha da güclənəcəyinə ümid bəsləyəcəyik. Əlbəttə, biz mühüm məsələ kimi, Xəzərin hüquqi statusu məsələsi barədə də fikir mübadiləsi apardıq. Mən məmnunam ki, bu barədə Rusiyanın və Azərbaycanın mövqeləri eynidir, bizim mövqələrimiz Qazaxıstanla da uyğun gəlir. Məsələn, mən məmnunluqla xəbər tutdum ki, Rusiya ilə Qazaxıstan arasında nəinki prinsiplər, həm də orta xəttin koordinatları müəyyən edilmişdir. Bu gün biz də elə həmin məsələ barəsində razılığa gəldik və Vladimir Vladimiroviç təşəbbüs göstərdi ki, Xəzərlə əlaqədar Rusiya ilə Azərbaycan arasında da bu cür iş aparaq. Ümidvaram ki, bizim birgə səylərimiz və əlbəttə ki, Rusiya Federasiyasının geniş fəaliyyəti ümumən Xəzərin hüquqi statusu haqqında məsələnin həllinə gəlib çıxmağımıza imkan verəcəkdir.

O ki qaldı humanitar sahədə münasibətlərimizə, bunlar yaxşı vəziyyətdədir. Düşünürəm ki, bu münasibətlər Rusiyada da, Azərbaycanda da məmnunluq doğurur. Mədəniyyət, incəsənət, elm xadimləri arasındakı əlaqələr, Azərbaycanda Rusiya mədəniyyəti günləri, Rusiyada, Moskvada, Rusiyanın digər regionlarında Azərbaycan mədəniyyəti günləri keçirilməsi, əlbəttə, çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Biz bu praktikamı davam etdirəcəyik. Lakin əlaqələrimiz, əməkdaşlığımız, şübhəsiz,

bir çox digər məsələləri əhatə edir və bunlarla bağlı heç bir probleminiz yoxdur. Söhbətlərimiz zamanı da biz səylərimizi gücləndirmək barədə razılığa gəldik.

Hesab edirəm ki, bizim bugünkü görüşümüz Rusiya–Azərbaycan münasibətləri tarixində çox mühüm yer tutacaqdır. Lakin bunun bünövrəsi ötən il, Rusiya prezidenti hörmətli Vladimir Vladimiroviç Putinin Azərbaycana rəsmi səfəri zamanı qoyulmuşdur. Açıq deyəcəyəm, bu səfərin bizim üçün tarixi əhəmiyyəti var. Zənnimcə, o, Rusiya üçün də çox böyük əhəmiyyətə malikdir, Rusiya – Azərbaycan münasibətləri üçün də müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Əslinə qalsa, bu səfər Rusiya ilə Azərbaycan arasında qarşılıqlı münasibətlərin yeni mərhələsinin, əməkdaşlığın yeni mərhələsinin əsasını qoymuşdur. Ötən dövr ərzində biz münasibətlərimizi intensivləşdirə bildmişik və bu münasibətlər bugünkü görüşə və indicə qol çəkdiyimiz mühüm sənədlərin imzalanmasına gətirib çıxarmışdır.

Vladimir Vladimiroviç kimi, mən də sənədlər sırasında uzunmüddətli iqtisadi əməkdaşlıq haqqında müqaviləyə və Qəbələ RLS-in hüquqi statusu haqqında sazişə çox böyük əhəmiyyət verirəm. Mən hesab edirəm ki, biz birlikdə xeyli iş gördük və bu radiolokasiya stansiyasının gələcək fəaliyyəti üçün lazım olan bütün hüquqi şəraiti yaratdıq. Biz bu sahədə də, müdafiə və hərbi fəaliyyətlə bağlı digər sahələrdə də əməkdaşlığımıza gələcəkdə də kömək edəcəyik.

Vladimir Vladimiroviç, bir daha çox sağ olun. Dəvətinizə görə, bu gün imzalanmış sənədlərə görə, əməkdaşlığımızın daha da inkişaf etdirilməsinə dair təkliflərinizə görə, bizə və şəxsən mənə göstərdiyiniz diqqətə görə Sizə bir daha minnətdarlığımı bildirirəm.

Çox sağ olun.

Vladimir Putin: Mən də öz tərəfimdən həm prezidentə, həm də bütün nümayəndə heyətinə bir daha öz təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Mən, zənnimcə, bugünkü münasibətlərimizi səciyyələndirən bir məqamı vurğulamaq istəyirəm. Bu, ilk baxışdan kiçik bir məsələ olsa da, təkrar edirəm, bütün qarşılıqlı əlaqələrimizin bütün kompleksini səciyyələndirir. Ötən dəfə biz Heydər Əliyevlə görüşəndə iqtisadi sahədə əməkdaşlığın genişləndirilməsi və Azərbaycanın bizdən metro vaqonları alması barədə danışdıq. Rusiya 2002-ci ilin büdcəsində metro vaqonları alması üçün Azərbaycan tərəfinə hətta kredit resursları da nəzərdə tutmuşdur. Bu gün danışıqlarımız zamanı mən bu barədə prezidentə məlumat verəndə o dedi: «Bizə kredit lazım deyil, biz öz büdcəmizdə artıq bunu nəzərdə tutmuşuq, biz vaqonları birbaşa alacağıq». Zənnimcə, əgər biz qarşılıqlı əlaqələrimizə, bütün istiqamətlərdə işə belə hazırlıq nümayiş etdirsək, əlaqələrimizin bütün kompleksində çox fəal surətdə irəliləyəcəyik.

Heydər Əliyev: Vladimir Vladimiroviç, yayda Sankt-Peterburqda görüşə dəvət etdiyinizə və dahi Azərbaycan şairi Nizaminin abidəsi artıq hazır olduğuna görə Sizə xüsusi minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Yayda Peterburqda görüşərkən biz həmin abidəni birlikdə açə bilərik. Aleksandr Sergeyeviç Puşkin Bakıda ucaltığımız gözəl abidə kimi, bu abidə də, sözsüz, Rusiya–Azərbaycan dostluğunun, xalqlarımız arasında dostluğun daha da inkişaf etməsinə kömək göstərəcəkdir.

Çox sağ olun.

RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ VLADİMİR PUTİNİN ADINDAN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN ŞƏRƏFİNƏ TƏŞKİL EDİLMİŞ RƏSMİ QƏBULDA NİTQ

25 yanvar 2002-ci il

Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin nitqi

Hörmətli Heydər Əliyeviç!

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Möhtərəm, əziz dostumuz Heydər Əliyeviç Əliyevi bu gün Kremldə salamlamaqdan böyük məmnunluq duyuram. Azərbaycan prezidentinin Rusiyaya dövlət səfəri ölkələrimizin münasibətlərində mərhələ təşkil edən hadisədir.

Biz gələcək üçün strateji istiqamətləri birlikdə müəyyənləşdirməli, iki qardaş xalqın çoxəsrlik tarixində yeni səhifə açmalıyıq. İndi biz yeni dövlətlərarası münasibətlər qururuq. Bu münasibətlərin əsasını bərabər hüquqlu tərəfdaşlıq prinsipləri, ideyaların pragmatizmi, bir-birinin maraqlarına qarşılıqlı hörmət təşkil edir.

Dünya Birliyinin terrorizmlə mübarizədə birgə tədbirlərinin dəstəklənməsində Azərbaycan rəhbərliyinin tutduğu aydın siyasi mövqeyi Rusiyada yüksək qiymətləndirirlər. Rusiya və Azərbaycan bu sahədə söyləri həm antiterror koalisiyasının iştirakı ilə, həm də Müstəqil Dövlətlər Birliyi formatında və ikitərəfli səpkidə bundan sonra da sıx əlaqələndirmək niyyətindədirlər. Biz əminik ki, bu, beynəlxalq terrorizmə qarşı daha səmərəli mübarizə aparmağa, onu lokallaşdırmağa, gələcəkdə isə onun kökünü kəsməyə kömək edəcəkdir.

Dərhal vurğulamaq istərdim ki, biz bu məsələdə Azərbaycan prezidentinin dəstəyini hiss edirik. Biz onun xüsusi təhlükəli cinayətkarların yaxalanması və Rusiyaya verilməsinə dair cəsarətli qərarlarından xəbərdarıq və buna görə Azərbaycan rəhbərliyinə təşəkkür etmək istərdim.

Rusiya ilə Azərbaycanı coğrafi cəhətdən Qafqaz dağları birləşdirir. Ona görə də vahid mövqelərdən çıxış etməyimiz, Qafqazın sülh və tərəqqi regionuna çevrilməsi üçün birgə söylər göstərməyimiz son dərəcə vacibdir. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi rusiyalıların ürəyini ağrıdır. Qafqazda iki qonşu xalq arasında sülhün olmaması, yüz minlərlə qaçqının isə öz evlərinə qayıda bilməməsi bizdə kədərli hisslər doğurur. Biz Qarabağ probleminin dinc vasitələrlə həll olunmasına səmimi-qəlbədən kömək etməyə çalışırıq.

Təsdiq etmək istəyirəm ki, Azərbaycan və erməni xalqları arasında mehriban qonşuluq münasibətlərinin möhkəmlənməsi üçün Rusiya özündən asılı olan hər şeyi edəcəkdir. Mühüm haldır ki, ölkələrimiz Xəzərlə bağlı problemlərdə öz mövqelərini ardıcıl surətdə yaxınlaşdırırlar. Ümidvarıq ki, digər sahələri dövlətlər də bizdən nümunə götürəcək və biz Xəzər dənizinin statusunu müəyyənləşdirməyə, təxirəsalınmaz problemləri, o cümlədən onun nadir bioloji ehtiyatlarının qorunması ilə bağlı problemləri birgə həll etməyə müvəffəq olacağıq.

Qəbələ Radiolokasiya Stansiyasının statusu haqqında bu gün bağlanmış sazişi ayrıca vurğulamaq istəyirəm. Bu sənədin həyata keçirilməsi sabitliyin və təhlükəsizliyin təkcə regional səviyyədə deyil, mübaliğəsiz deyə bilirik ki, global səviyyədə də təmin edilməsinə ümumi sanballı töhfəmiz olacaqdır.

2010-cu ilədək olan dövrdə uzunmüddətli iqtisadi əməkdaşlıq haqqında müqavilə iqtisadi əlaqələri genişləndirmək üçün böyük perspektivlər açır. Bizim birgə işimiz göstərmişdir ki, Rusiya–Azərbaycan ticarət-iqtisadi əməkdaşlığının ciddi potensial ehtiyatları var və gələcək üçün də yaxşı potensial var. Bu potensialın reallaşdırılması üçün bizə miras qalmış və son illər əldə olunmuş işgüzar və texnoloji qarşılıqlı əlaqələrdən də – o cümlədən energetika, metallurjiya, maşınqayırma, yüngül sənaye, yeyinti sənayesi, nəqliyyat və infrastruktur kimi mühüm sahələrdə maksimum istifadə etməliyik. İşgüzar əməkdaşlığımızın sanballı təcrübəsi qarşılıqlı surətdə dolğunlaşır, bizə əslində bütün fəaliyyət sahələrində müvəffəqiyyətə ümid bəsləməyə imkan verir.

Biz artıq dəfələrlə yəqin etmişik ki, Rusiya–Azərbaycan kooperasiyasının dərinləşməsi real iqtisadi fayda gətirir və əhalinin sosial problemlərinin həllinə kömək edir. Rusiyada Azərbaycan mədəniyyəti günlərinin necə maraqla və diqqətlə qarşılandığını bilirsiniz. Mədəniyyət, elm, təhsil sahəsində çoxdankı və olduqca möhkəm əlaqələrimiz güclü mənəvi qüvvəyə malikdir, əməkdaşlıq üçün yaxşı zəmin yaradır. Məhz bu əlaqələr mədəni ənənələrimizi əsrdən-əsrə zənginləşdirmiş, milli inkişafa müsbət təsir göstərmiş, xalqlarımızı yaxınlaşdırmış və birləşdirmişdir. Odur ki, biz gələcəkdə bu əlaqələrin möhkəmlənməsinin və inkişafının davam etməsi üçün birgə işləməyə hazırıq.

Hörmətli Heydər Əliyeviç, hörmətli xanımlar və cənablar!

Mən ötən ilin yanvarında Bakıya səfərimi də, bütün Rusiya nümayəndə heyətinin son dərəcə mehribanlıqla qarşılandığını da səmimiyyətlə xatırlayıram. Əlbəttə, həm Rusiyaya, həm də Rusiya xalqına ünvanlanmış səmimi və xoş sözləriniz bizim hamımızı riqətə gətirmişdi. Böyük Nizami demişdir: Ürəkdən gələn söz həmişə ürəyə yol tapır.

Bu gün, yeni əsrin başlanğıcında başa düşürük ki, Rusiya və Azərbaycan xalqları arasında münasibətlərdəki açıqlıq və etimad bizim ümumi sərvətimizdir, onu qoruyub saxlamalı və artırmalıyıq.

İcazə verin, qardaş xalqlarımızın firavanlığı və tərəqqisi şərəfinə, Rusiya ilə Azərbaycan arasında strateji, çöxtərəfli tərəfdaşlığın möhkəmlənməsi şərəfinə, Azərbaycan xalqının şərəfinə və onun prezidentinin şərəfinə, Heydər Əliyev və Əliyevin şərəfinə badə qaldırım.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi

Hörmətli Vladimir Vladimiroviç!
Xanımlar və cənablar, dostlar!

Bu yaxınlarda biz ölkəmizin müstəqilliyinin onuncu ildönümünü qeyd etdik. Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan arasında diplomatik münasibətlər yaradılmasının on ili tamam olur. Bütün bu illər ərzində suveren Rusiya ilə suveren Azərbaycan arasında dövlətlərarası münasibətlər qurulmuşdur. Heç də hər şey rəvan deyildi, problemlər olmuşdur, çətinliklər olmuşdur, maneələr olmuşdur. Ancaq bu proses getmişdir, indi yüksələn xətlə gedir. 1997-ci ildə biz Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan Respublikası arasında dostluq, əməkdaşlıq və qarşılıqlı təhlükəsizlik haqqında müqavilə imzaladıq. Biz qeyd etdik ki, Rusiya ilə Azərbaycan arasında münasibətlər strateji tərəfdaşlıq xarakteri daşıyır. Sonrakı illərdə xeyli iş görüldü. Lakin təəssüflə deməliyəm ki, biz ölkələrimiz arasında dostluq, əməkdaşlıq və qarşılıqlı təhlükəsizlik haqqında müqavilənin bütün potensialını reallaşdırma bilmədik.

Ötən ilin yanvarında Rusiya Federasiyasının prezidenti Vladimir Vladimiroviç Putinin Azərbaycana rəsmi səfəri oldu. Bu bizim üçün tarixi hadisə oldu, ona görə ki, bu səfər Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini əldə etdikdən sonra Rusiya Federasiyası prezidentinin suveren Azərbaycana ilk səfəridir. Biz bunu yüksək qiymətləndiririk. Bu səfər Rusiya–Azərbaycan münasibətlərinin inkişafında yeni mərhələnin başlanğıcını qoydu.

Ötən bir il ərzində çox iş görülmüşdür və indi biz, həqiqətən, strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə tam nail olmuşuq. Bütün bunlar bu gün bizə dövlətlərarası münasibətlərin bir çox məsələlərini müzakirə etməyə və olduqca mühüm sənədlər imzalamağa imkan verdi. Ona görə də Vladimir Vladimiroviç Putinin Azərbaycana səfəri münasibətlərimizin daha da inkişaf etməsi üçün zəmin olmuşdur. Budur, indi biz əldə olunmuş razılaşmalarımızın əməli nəticələrinin, həmin səfərin əməli nəticələrinin şahidiyik.

Vladimir Vladimiroviç, Moskvaya, Rusiyaya dövlət səfərinə gəlmək barədə dəvətinizə görə Sizə təşəkkür edirəm. Mehribancasına qarşılandığımıza görə, səmimi görüşə görə, mənə və bütün nümayəndə heyətimizə göstərdiyiniz qonaqpərvərliyə görə Sizə təşəkkür edirəm. Dünən Sizin evinizdə və bu gün keçirilmiş çox səmərəli təkbətək söhbətlərə görə Sizə təşəkkür edirəm. Hesab edirəm ki, nümayəndə heyətlərimiz arasındakı danışıqlar uğurlu olmuşdur. Bütün bunlar bizim üçün olduqca böyük əhəmiyyətə malik hadisədir. Ona görə də indi, burada, Rusiyada olduğumuz vaxtda özümüzi ən yaxın dostlar arasındakı kimi hiss edirik.

Rusiya–Azərbaycan münasibətlərinin tarixi böyük və zəngindir. Biz bir çox onilliklər ərzində birlikdə olmuş, bir dövldə yaşamışıq. Bu bizi yaxınlaşdırmışdır. O illərdə Azərbaycan da çox şeyə nail olmuşdur. Rusiya Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafında, elm, mədəniyyət və təhsilin inkişafında çox böyük rol oynamışdır. Ona görə də bu gün belə deməyə tam əsasımız var ki, Rusiya ilə Azərbaycan arasında dostluq münasibətləri bünövrəsini əcdadlarımızın bir çox onilliklər ərzində qoyduqları möhkəm təməl üzərində qurulur.

Vladimir Vladimiroviç fikir mübadiləsi apardığımız əsas məsələlərdən və Rusiya ilə Azərbaycan arasında gələcək əməkdaşlığın, əslində bünövrəsi olan məsələlərdən danışdı. Vladimir Vladimiroviç, mən Sizinlə tam razıyam. Odur ki, bu məsələlər üzərində dayanmayacağam. Təkcə onu demək istəyirəm ki, Cənubi Qafqazda sülh, sabitlik və təhlükəsizlik məsələsi – biz Sizinlə bu barədə dünən və bu gün danışdıq – bizim üçün də, Rusiya üçün də, bütün Avropa üçün də son dərəcə əhəmiyyətlidir.

Bu baxımdan Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizama salmasının bizim üçün müstəsna əhəmiyyəti var. Bildiyimiz kimi, bu münaqişə artıq çoxdan davam edir. O, Azərbaycan ərazisinin bir hissəsinə iddia edən Ermənistan tərəfindən başlanmışdır. Bu münaqişə müharibəyə gətirib çıxarmışdır. Yeddi il bundan əvvəl biz müharibəni dayandırdıq. Lakin son nəticədə Azərbaycan ərazisinin 20 faizi Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən işğal olunmuşdur və işğal edilmiş rayonlardan olan bir milyon qaçqın artıq neçə illərdir ağır vəziyyətdədir, onların əksəriyyəti çadırlarda yaşayır.

Bütün bu illər ərzində biz bu məsələ barədə Rusiya Federasiyası ilə əməkdaşlıq edirik. Rusiya Federasiyası ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədridir və Rusiya çox iş görmüşdür. Vladimir Vladimiroviç Putin Rusiya prezidenti seçildikdən sonra bu məsələyə böyük diqqət yetirmişdir və yetirir. Mən buna görə Vladimir Vladimiroviçə minnətdaram. Amma məsələ indiyədək həll edilməyibdir. Vladimir Vladimiroviç bu barədə danışdı. Mən Sizin belə bir bəyanatınızı minnətdarlıqla qəbul edirəm ki, Rusiya münaqişənin dincliklə nizama salınması üçün bundan sonra da tədbirlər görəcəkdir. Biz münaqişənin məhz dincliklə nizama salınması mövqelərində durmuşuq, Qafqazda və Cənubi Qafqazda sülh olmasını istəyirik, Ermənistanla Azərbaycan arasında sülh olmasını istəyirik və hesab edirəm ki, bütün Cənubi Qafqaz ölkələrinin Rusiya ilə əməkdaşlığı üçün bunun böyük əhəmiyyəti olacaqdır.

Ona görə də biz gələcəyə ümidlə baxırıq və təbii olaraq, ölkəmizin ictimaiyyəti adından bu dəvətə görə Sizə bir daha təşəkkür etmək istəyirəm və bu gün demək istəyirəm ki, Rusiya ilə münasibətlərin bizim üçün xüsusi əhəmiyyəti var. Rusiya bizim şimal qonşumuzdur. Rusiya böyük ölkədir. Rusiya nəhəng iqtisadi potensiala və böyük beynəlxalq nüfuzla malik ölkədir. Rusiyada böyük dəyişikliklər baş verir. Son vaxtlar xüsusilə müsbət dəyişikliklər baş verir. Rusiyada dövlətçilik möhkəmlənir, iqtisadiyyat inkişaf edir, Rusiyanın beynəlxalq nüfuzu möhkəmlənir. Bütün bunlar bizi sevindirir, biz bunu dostcasına izləyirik, ona görə ki, Rusiyada baş verən hər şey bizim üçün böyük əhəmiyyətə malikdir. Vladimir Vladimiroviç Putinin Rusiya prezidenti seçilməsinin bunların hamısında olduqca böyük əhəmiyyəti var. Bütün bunlar onun xidmətləridir.

Vladimir Vladimiroviç, mən Sizi bu uğurlar münasibətilə təbrik etmək, Rusiya dövlətinin möhkəmləndirilməsində və Rusiya Federasiyasının inkişafında Sizə yeni-yeni müvəffəqiyyətlər arzulamaq və Rusiya ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin inkişafında ən xoş diləklərimi bildirmək istəyirəm.

Mən Rusiya prezidenti Vladimir Vladimiroviç Putinin şərəfinə badə qaldırıram! Rusiya Federasiyasının şərəfinə! Rus xalqının şərəfinə! Rusiya–Azərbaycan dostluğunun şərəfinə!

Sizin sağlığınıza!

MOSKVA ŞƏHƏRİNİN MERİ YURİ LUJKOV İLƏ GÖRÜŞ

25 yanvar 2002-ci il

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev Kremldə, onun üçün ayrılmış dövlət iqamətgahında Moskva şəhərinin meri Yuri Lujkovu qəbul etmişdir.

Dövlətimizin başçısı ilə görüşdən çox məmnun qaldığını bildirən Yuri Lujkov prezident Heydər Əliyevin Rusiya Federasiyasına səfərinin Azərbaycan–Rusiya əməkdaşlığının daha da inkişaf etdirilməsində böyük əhəmiyyəti olduğunu vurğuladı.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev RF prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə Rusiyaya dövlət səfərinə gəlməsindən çox məmnun olduğunu söylədi, Moskva ilə ölkəmiz arasında yaranmış qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələrin durmadan inkişaf etməsinin xüsusi əhəmiyyət daşıdığını bildirdi.

Görüşdə Azərbaycanla Moskva şəhəri arasında iqtisadi, mədəni və elmi-texniki əməkdaşlığa dair birgə komissiyanın işindən razılıqla bəhs edildi, bu komissiyanın fəaliyyətinin daha da genişləndirilməsinin vacibliyi vurğulandı.

Mehribanlıq və səmimilik şəraitində keçən görüşdə hərtərəfli əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsi perspektivləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVƏ MOSKVA DÖVLƏT UNIVERSİTETİNİN FƏXRİ DOKTORU DİPLOMUNUN TƏQDİM EDİLMƏSİ MƏRASİMİNDƏ NİTQ

25 yanvar 2002-ci il

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev Moskva Dövlət Universitetinə gəldi. Dövlətimizin başçısını universitetin rektoru Viktor Sadovniçi səmimiyyətlə qarşıladı.

Bu dünya şöhrətli ali məktəbin böyük iclas salonunda Rusiyanın ilk universitetinin – Moskva Dövlət Universitetinin əsasının qoyulması gününə və Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevə MDU-nun fəxri doktoru adı verilməsinə həsr edilmiş mərasim keçirildi.

MDU-nun rektoru mərasimi açaraq, həmin gün universitetin ikiqat bayramı olduğunu vurğuladı və Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevi səhnəyə dəvət etdi. Salona toplaşanlar respublikamızın rəhbərini hərərətlə qarşıladılar.

Viktor Sadovniçi mərasim iştirakçılarını və bu ali məktəbin məzunlarını – Dövlət Dumasının sədri Gennadi Seleznyovu, Rusiya hökuməti sədrinin müavini İlya Klebanovu, Moskvanın meri Yuri Lujkovu, Təhsil naziri Vladimir Filippovu, habelə xarici ölkələrin Moskvada akkreditə olunmuş səfirlərini, SSRİ Xalq artisti Lyudmila Zikinamı və digər fəxri qonaqları səhnəyə dəvət etdi. Sonra MDU-nun rektoru universitetin yaradılması günü münasibətilə böyük nitq söylədi.

Rektor Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevə universitetin fəxri doktoru adının verilməsi haqqında Elmi Şuranın qərarını oxuyaraq dedi:

Moskva Universiteti Elmi Şurasının hörmətli üzvləri, hörmətli təntənəli iclas iştirakçıları!

Bu gün mənə Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyeviç Əliyevə Moskva Universitetinin fəxri professoru diplomunu təqdim etmək şərəfi nəsim olmuşdur.

Çox hörmətli Heydər Əliyeviç, Moskva Universitetinin Elmi Şurası Sizi bu ada layiq görməklə, xalqlarımız və ölkələrimiz arasında münasibətlərin, elm, təhsil və mədəniyyət sahəsində əməkdaşlığın inkişafına Sizin görkəmli töhfənizi qeyd etmişdir.

Çox hörmətli Prezident, Moskva Universiteti üçün bu əlamətdar gündə mən Sizin parlaq yaradıcılıq işinizin çox sahələrindən birini xüsusi vurğulamaq istərdim. Sizin bütün parlaq və səmərəli həyatınız və dövlət fəaliyyətiniz ölkəmizin tarixi ilə qırılmaz surətdə bağlıdır. Siz SSRİ-nin rəhbərlərindən biri olarkən, 1982–1987-ci illərdə Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini işləyərkən ölkəmizdə elmin və təhsilin inkişafı üçün çox işlər görmüsünüz. Siz Nazirlər Sovetinin xüsusi məsələlər üzrə bürosuna başçılıq edərkən Moskva Universitetinə dəfələrlə böyük kömək göstərmisiniz.

Bu, ölkəmizdə və dünyada Moskva Universitetinin əhəmiyyətini və rolunu qiymətləndirməyinizin təzahürü idi. Bu gün Sizi Moskva Universitetinin ali mükafatı ilə təltif etməklə yanaşı, biz əminik ki, Siz Azərbaycan Respublikasının prezidenti olaraq ölkəmizdə təhsilə, elmə və universitetin fəaliyyətinə böyük yardım göstərəcəksiniz. Biz əminik ki, sizin Rusiya prezidenti Vladimir Vladimiroviç Putinlə mütəmadi və səmərəli görüşləriniz gələcəkdə həm elm və təhsil sahəsində ölkələrimizin daha da yaxınlaşmasına, həm də iqtisadi integrasiya işinə xidmət edəcəkdir.

Biz bu xeyirxah işdə Sizə böyük məmnuniyyətlə kömək edirik və bundan sonra da edəcəyik. Bildirmək istəyirəm ki, hazırda Moskva Universitetində Azərbaycandan gəlmiş 100-dən artıq tələbə və aspirant təhsil alır. Onların ən yaxşısı bu gün buradadır, Moskva Universitetinin bütün kollektivi ilə bir yerdə Sizin səfərinizi alqışlayırlar.

Çox hörmətli cənab Prezident, ənənəyə uyğun olaraq, icazə verin, bu salona toplaşanların önündə Sizə iki sual verim: Siz sülh ideallarını həmişə müdafiə etməyə və xalqlarımız arasında dostluğu möhkəmləndirməyə hazırsınızmı?

Heydər Əliyev: Hazırım.

Viktor Sadovniçi: Siz elmin və təhsilin çiçəklənməsinə həmişə xidmət etməyə hazırsınızmı?

Heydər Əliyev: Tamamilə hazırım.

Sonra Viktor Sadovniçi dövlətimizin başçısına Moskva Universitetinin fəxri professoru diplomunu və medalını təqdim edərək dedi: «Moskva Universitetinin fəxri professoru diplomunu. Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin Elmi Şurası öz yığıncağında qərara almışdır: Rusiya–Azərbaycan münasibətlərinin və elm, təhsil və mədəniyyət sahələrində əməkdaşlığın inkişafında böyük xidmətlərinə görə Əliyev Heydər Əliyeviçə Moskva Universitetinin fəxri professoru adı verilsin, bu ad ona qanun və adətlə müəyyən olunmuş hüquqları, hörmət və imtiyazları təmin edir».

Heydər Əliyev: Hörmətli Viktor Antonoviç!

Xanımlar və cənablar!

Dostlar və əziz tələbələr!

Müqəddəs Tatyana günü – Moskva Dövlət Universitetinin yananması günü və universitetinizin 247-ci ildönümü münasibətilə sizi ürəkdən təbrik edirəm. Sizə təhsildə və həyatda yeni uğurlar arzulayıram!

Böyük elm və ali təhsil mərkəzi olan, dahi rus alimi Lomonosov tərəfindən əsası qoyulmuş, dünya elminə, mədəniyyətinə, bəşər sivilizasiyasına misilsiz töhfə vermiş Moskva Dövlət Universitetinin fəxri professoru olmaq mənim üçün böyük şərəfdir.

Keçmiş Sovet İttifaqı üçün, keçmiş müttəfiq respublikalar üçün bir çox ixtisaslar üzrə yüz minlərlə gözəl kadr, alim, mütəxəssis hazırlamış universitet, bu gün Rusiya Federasiyasının ali təhsilinə başçılıq edən universitet bizə dost olan Rusiyanın inkişafı işinə olduqca böyük töhfə verir. Viktor Antonoviç, mənə göstərdiyiniz yüksək şərəfə görə, mənə fəxri professor adı verdiyinizə görə, Sizin dediyiniz kimi, artıq malik olduğum və hələ tanış olacağım imtiyazlara görə Sizə, Elmi Şuranın bütün üzvlərinə təşəkkür edirəm.

Moskva Universiteti çoxlarına, o cümlədən də bizə – Azərbaycan xalqına, azərbaycanlılara əzizdir. Azərbaycanda demokratik mətbuatın banisi Həsən bəy Zərdabi hələ 1865-ci ildə Moskva Universitetini bitirmişdir. 1918-ci ildə – Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi qazandığı ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin hökumətinə başçılıq etmiş Fətəli Xan Xoyski 1901-ci ildə Moskva Universitetində təhsilini başa çatdırmışdır. Sonrakı illərdə minlərlə, on minlərlə insan, o cümlədən azərbaycanlılar Moskva Universitetində təhsil almışlar. Biz Azərbaycan üçün, xalqımız üçün yüksək səviyyəli alimlər, təhsil, elm və mədəniyyət ocaqları üçün mütəxəssislər və xadimlər hazırlanmasına görə Moskva Dövlət Universitetinə minnətdarıq.

Bu gün də Azərbaycanın ali məktəbləri Moskva Universitetinə nümunə götürülməli olan elm, ali təhsil mərkəzi kimi baxırlar. Azərbaycan Universiteti, daha doğrusu, əsası 1919-cu ildə qoyulmuş Bakı Dövlət Universiteti Moskva Dövlət Universiteti ilə fəal əlaqələr saxlayır. Şübhəsiz, bu, Bakı Dövlət Universitetinə də, Azərbaycanın başqa ali məktəblərinə də böyük kömək göstərir.

Mən Moskva Dövlət Universitetinə minnətdaram ki, özünün bütün tarixi ərzində o, Azərbaycan üçün ali təhsilli çoxlu kadr hazırlamışdır. Nəzərə çatdırıram, sadəcə olaraq, ali təhsilli yox, özü də çox yüksək səviyyədə təhsilə malik kadrlar hazırlamışdır. 1970–80-ci illərdə biz Azərbaycandan hər il Moskva Dövlət Universitetinə ali təhsil almaq üçün təyinatla 150 nəfər göndərirdik. Demək istəyirəm ki, bu universitet bütün Sovetlər İttifaqında bizim üçün nəinki ən nüfuzlu, həm də ən yaxşı universitet idi. Viktor Antonoviçin dediyi kimi, indi burada Azərbaycandan təxminən 100 nəfər təhsil alır. Ümidvarıq ki, onların sayı artacaqdır. Mən 1980-cı illəri Moskvada, Nazirlər Sovetində işləyərkən ali təhsillə, universitetlərlə, xüsusən Moskva Dövlət Universiteti ilə sıx ünsiyyətdə olduğum illəri böyük səmimiyyətlə xatırlayıram. Şadam ki, bu unudulmayıbdır. Viktor Antonoviç öz çıxışında bunu qeyd etdi.

Mənə göstərdiyiniz yüksək şərəfə görə dönə-dönə minnətdaram və sizin bayramınızda – müqəddəs Tatyana günündə, universitetin yaradılması günü münasibətilə bayramda iştirak etməyimə, fəxri professor diplomu almağıma, özü də belə gözəl bayram günündə – universitetin yaranması günündə almağıma xüsusilə şadam. Bu, ikiqat fəxrdir. Sizə təşəkkür edirəm, cansağlığı, xoşbəxtlik və yeni-yeni uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

Mən bizim rəssamın çəkdiyi əsəri – «Bakı şəhərinin bir guşəsi» əsərini Moskva Dövlət Universitetinə hədiyyə etmək istəyirəm. Düşünürəm ki, bu əsər sizin böyük universitetinizdə öz yerini tutacaqdır. Sağ olun.

RUSİYA FEDERASIYASI HÖKUMƏTİNİN SƏDRİ MİXAİL KASYANOV İLƏ GÖRÜŞ

25 yanvar 2002-ci il

Cənab Kasyanov dövlətimizin başçısı Heydər Əliyevi öz adından və Rusiya hökuməti adından səmimiyyətlə salamladı, Azərbaycan prezidentinin Moskvaya dövlət səfərinin ölkələrimiz arasında münasibətlərin daha da inkişaf etdirilməsində yeni mərhələ açdığını bildirdi.

Prezident Heydər Əliyevin və prezident Vladimir Putinin həmin gün Moskvada imzaladıqları sənədləri yüksək dəyərləndirən Mixail Kasyanov bunların Azərbaycan ilə Rusiya arasında bütün sahələrdə əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsi üçün əsaslı zəmin yaradacağını nəzərə çatdırdı.

Səmimi görüşə, özünə və nümayəndə heyətinə göstərilən qonaqpərvərliyə və mehribanlığa görə minnətdarlığını bildirən prezident Heydər Əliyev ölkələrimiz arasında möhkəm dostluq, sıx əməkdaşlıq münasibətlərinə böyük əhəmiyyət verdiyini vurğuladı.

Görüş zamanı Azərbaycan ilə Rusiya arasında qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələrin ildən-ilə daha da sıxlaşmasının hər iki tərəf üçün çox əhəmiyyətli olduğu bildirildi, Xəzərin karbohidrogen ehtiyatlarının birgə işlənilməsində və nəqlində ölkələrimizin əməkdaşlığı məsələləri ətrafında söhbət aparıldı. Ölkələrimizin iqtisadi əlaqələrinin daha geniş miqyasda inkişaf etdirilməsində Azərbaycan–Rusiya hökumətlərarası komissiyasının xüsusi rol oynadığı vurğulandı və onun fəaliyyətinin daha da canlandırılmasının vacib olduğu bildirildi.

Görüşdə beynəlxalq nəqliyyat yollarının inkişafının böyük əhəmiyyəti xüsusi qeyd edildi, çoxtərəfli əməkdaşlıq üçün geniş imkanlar açan, o cümlədən quru və su yollarından istifadə etməklə Azərbaycanın Şimal–Cənub nəqliyyat dəhlizinə, Rusiyanın Avropa–Qafqaz–Asiya (TRASEKA) nəqliyyat dəhlizinə qoşulması məsələləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı. Beynəlxalq və regional təşkilatlarda dövlətlərimizin qarşılıqlı fəaliyyətinin daha da gücləndirilməsinin zəruriliyindən də bəhs edildi, bu sahədə görülən işlərin davam etdirilməsinin çox faydalı olduğu bildirildi.

Mehribanlıq və səmimilik şəraitində keçən görüşdə hər iki tərəfi maraqlandıran bir sıra digər məsələlər barədə də fikir mübadiləsi aparıldı.

RUSIYANIN XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ İQOR İVANOV İLƏ GÖRÜŞ

Moskva, Kreml

26 yanvar 2002-ci il

İ q o r İ v a n o v: Cənab Prezident, xoş gəlmisiniz. Sizin bu səfəriniz Rusiya–Azərbaycan əlaqələrinin inkişafında böyük rol oynayacaqdır. Səfərin gedişində əldə edilmiş konkret nəticələr – mühüm dövlətlərarası sənədlərin imzalanması Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin və Rusiya prezidenti Vladimir Putinin xidmətidir.

H e y d ə r Ə l i y e v: Çox sağ olun, İqor Sergeyeviç. Mən bu dəvətə və səfərimin belə gözəl təşkil edilməsinə, bütün görüşlərə görə ilk növbədə Vladimir Vladimiroviçə öz minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Hesab edirəm ki, bütün bu görüşlər təşkilati, bizə münasibət, qonaqpərvərlik və dostluq hissləri baxımından çox gözəl keçdi. Burada hər şey ən yüksək səviyyədə təşkil edilmişdir. Bütün bunlar məndə son dərəcə məmnunluq doğurur. Lakin ən başlıcası odur ki, biz fikir mübadiləsi etdik və çox mühüm sənədlər imzaladıq. Ona görə də hesab edirəm ki, Rusiya prezidenti Putin məni dəvət edəndə və mən buraya gələndə qarşımıza qoyduğumuz məqsədlərə prinsip etibarilə tamamilə nail olduq. Mən buradan böyük razılıq, minnətdarlıq, görülmüş işlərdən məmnunluq hissi ilə qayıdıram. Zənn edirəm ki, bir tərəfdən, həm Rusiyaya, həm də Azərbaycana, eləcə də bütün başqa ölkələrə Rusiya ilə Azərbaycan arasında dostluq, strateji əməkdaşlıq münasibətləri olduğunu bir daha sübut etmək üçün birgə səylərlə keyli iş gördük.

Digər tərəfdən isə, bundan sonra da uğurla işləməyimiz üçün çox şey etməyə nail olduq. Ona görə də mən çox razıyam və prezident Vladimir Putinə və səfərin təşkilinə görə sizə – çünki təşkilatçılıq işi sizin xidmətinizdir – bir daha öz təşəkkürümü bildirirəm.

İ q o r İ v a n o v: Səfərin nəticələri bir tərəfdən, bizi məmnun edir, digər tərəfdən isə, iki prezident arasında əldə olunmuş mühüm razılaşmaların əməli surətdə həyata keçirilməsi üçün birgə işləri gücləndirməyi tələb edir. Həm ikitərəfli münasibətlərlə bağlı, həm də bəzi beynəlxalq məsələlər var ki, onların həlli üçün birgə səylər tələb olunur. Bütün bu səylər ilk növbədə Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli yollarının axtarılmasına yönəldiləcəkdir. Rusiya bu qərarın həm Azərbaycan, region üçün, həm də Rusiyanın özü üçün əhəmiyyətini başa düşür. Qafqazda yerli münaqişələr həll edilmədən bu regionda sabitliyə və mehriban qonşuluğa nail olmaq mümkün deyildir. Rusiya həm ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində, həm də ikitərəfli səviyyədə öz səylərini göstərəcəkdir.

H e y d ə r Ə l i y e v: Xatirinizdədir, dünən mən dəfələrlə qeyd etdim ki, bu, bütövlükdə respublikamız üçün, o cümlədən Rusiya ilə qarşılıqlı münasibətlərimiz, əməkdaşlığımız üçün ən əsas məsələdir. Çünki dünən həm söhbət zamanı, həm də sonra ziyafətdə dediyim kimi, ictimaiyyətimiz Rusiyadan çox şey gözləyir. Çünki ictimaiyyətimiz və bizim hamımızın fikri belədir ki, Rusiya bu məsələni həlledici mərhələyə gətirib çıxara bilər, yəni qısa desək, Rusiya münaqişənin nizama salınmasında həlledici rol oynaya bilər. Buna görə də ictimaiyyətimizdə belə ümid var, təkcə ictimaiyyətimiz deyil, elə mən də bu fikirdəyəm. Mən buna əminəm və belə qənaətdəyəm. Buna görə də hesab edirəm ki, dünən əldə etdiyimiz razılaşmaları həyata keçirmək lazımdır və siz müsbət nəticələrə nail olmalısınız.

* * *

Görüşdə Xəzər dənizinin statusu məsələsində Rusiya ilə Azərbaycanın mövqelərinin yaxınlaşmasından məmnunluq ifadə edildi. Xarici işlər nazirlərinin müavinləri səviyyəsində xüsusi işçi qrupunun bu istiqamətdə işi davam etdirməsi qərara alındı. Regional və beynəlxalq təşkilatlarda əməkdaşlığın gücləndirilməsinin, humanitar sahədə əlaqələrin genişləndirilməsinin zəruriliyi vurğulandı.

İTAR-TASS AGENTLİYİNİN VƏ RUSİYA FEDERASIYASININ DİGƏR APARICI KÜTLƏVİ İNFÖRMASİYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİ İLƏ GÖRÜŞ

26 yanvar 2002-ci il

Mixail Qusman (*agentliyin Baş direktorunun birinci müavini*): Biz Rusiyada dövlət səfərində olan Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevi Rusiyanın İnformasiya Teleqraf Agentliyində – İTAR-TASS-da salamlamağa ürəkdən şadıq. Bildiyiniz kimi, səfər sona yetir. Biz Heydər Əliyeviçdən səfərin nəticələrindən danışmağı xahiş etmişik. Heydər Əliyeviçi bu binada qəbul etmək bizim üçün, agentliyin əməkdaşları üçün xüsusilə xoşdur, çünki bu bina vaxtilə Nazirlər Sovetinin qərarına uyğun olaraq, Sovet İttifaqı hökuməti sədrinin birinci müavini Heydər Əliyeviç Əliyevin sərəncamı ilə tikilmişdir. Sizə həтта balaca bir sirr də açacağam: bu gün Heydər Əliyeviç binamızın bəzək daşları arasında Azərbaycan daşını tanıdı. Doğrudan da binanın bəzək işlərində Azərbaycandan gətirilmiş daşlardan istifadə olunmuşdur. Ona görə də biz Heydər Əliyeviçi burada xüsusi səmimiyyət və xüsusi sevinclə qəbul edirik.

Heç kimə sirr deyil ki, Moskva Heydər Əliyeviç üçün yad şəhər deyildir. Əgər etirazımız yoxdursa, Heydər Əliyeviçdən səfərin yekunları, Rusiya prezidenti ilə görüşləri barədə danışmağı xahiş edək, sonra isə prezidentdən suallarımıza cavab verməyi xahiş edirik.

Heydər Əliyev: Mənim dostlarım, ilk öncə, mən sizi salamlayıram. Təsəvvür etməzdim ki, bu qədər foto və telekamera görəcəyəm. Görün nə qədərdir! Mən bu görüşə şadam. Doğrudur, burada görüşmək təklifini çoxdan almışdım, amma buna heç cür vaxt tapa bilmirdim. Bir də ki, bunun belə maraqlı olacağını, sizin buraya toplaşdığınızı təsəvvürümə gətirmirdim. Düşünürdüm ki, gələcəyəm, oturub danışacağım. Amma bir görün, burada nə qədər jurnalist var. Hər bir jurnalist isə bütöv bir ölkədir. İndi jurnalistlər elə nüfuzə, elə statusə malikdirlər ki, onlarla mütləq görüşmək, onlara hörmət etmək lazımdır.

Əlbəttə, sizi ilk növbədə səfər maraqlandırır. Yəqin ki, kütləvi informasiya vasitələri mənim səfərim, keçirdiyimiz görüşlər haqqında məlumat vermişdir. Mən son dərəcə məmnunam, ilk növbədə Rusiyaya dövlət səfərinə gəlmək barədə dəvətinə görə Rusiya prezidenti Vladimir Vladimiroviç Putinə minnətdaram. Səfər artıq baş tutmuşdur, bizim çoxlu görüşümüz olmuşdur. Mən prezident Vladimir Vladimiroviç Putinin evində onunla təkbətək görüşdüm, dünən çoxlu görüşlərimiz – prezident Putinlə təkbətək, sonra isə geniş tərkibdə görüşümüz oldu. Biz sənədlər imzaladıq, mətbuat nümayəndələri ilə görüşdük, Azərbaycan nümayəndələri ilə görüşdük, Azərbaycan nümayəndə heyətinin və Azərbaycan prezidentinin şərəfinə qəbul təşkil edildi. Bir sözlə, təşkilati baxımdan hər şey çox yüksək səviyyədə idi.

Mən qonaqpərvərliyə, səmimi, mehriban görüşlərə, diqqətə görə Rusiya prezidentinə son dərəcə minnətdaram. Ən başlıcası isə, əlbəttə, bütün məsələlər barəsində açıq, dostcasına söhbətə görə minnətdaram. Biz bir çox məsələlərə dair fikir mübadiləsi etdik.

Sözsüz ki, bizi ilk növbədə Rusiya–Azərbaycan münasibətlərinin vəziyyəti maraqlandırır. Biz bu məsələləri təhlil etdik. Deməliyəm ki, – dünən ziyafətdə də bu məsələyə toxundum – Azərbaycanın müstəqillik əldə etdiyi, suveren Rusiya və Azərbaycan dövlətləri arasında diplomatik əlaqələrin yarandığı bu 10 il müddətində ölkələrimiz arasında münasibətlər qurulmuş, lakin bu münasibətlər heç də həmişə hamar olmamışdır. Problemlər, çətinliklər, maneələr var idi. Lakin biz həmişə irəliləmişik və bu proses yüksələn xətlə getmişdir. Amma ötən ilin əvvəllərində Rusiya Federasiyasının prezidenti Vladimir Vladimiroviç Putinin Azərbaycana səfəri bu prosesə xüsusi təkan verdi. Bu, Rusiya prezidentinin müstəqil Azərbaycana ilk səfəri idi. Belə bir fakt da bizim üçün xoşdur ki, bu, prezident seçildikdən sonra Vladimir Putinin ilk səfəri idi. Mən onun MDB ölkələrinə ilk rəsmi səfərini nəzərdə tuturam. Bu səfər, əslində, dönüş məqamı oldu və qarşılıqlı münasibətlərimizdə yeni mərhələ açdı. Ötən bir il ərzində biz bütün sahələrdə dövlətlərarası münasibətlərimizi intensivləşdirməyə və dünən görüş zamanı bir yerdə müşahidə edə bildiyimiz nəticələrə nail olduq.

Əvvəla, bu görüşlər, söhbətlər, fikir mübadilələri, ikincisi də, sənədlərin imzalanması. Rusiya prezidentinin Azərbaycana səfəri zamanı da biz çox mühüm sənədlər imzalamışdıq, dünən də çox mühüm dövlətlərarası sənədləri imzaladıq. Bu, ilk növbədə 2010-cu ilədək dövr üçün Rusiya ilə Azərbaycan arasında uzunmüddətli iqtisadi əməkdaşlıq haqqında müqaviləni və həmin müqavilə ilə əlaqədar iqtisadi xarakterli digər sazişləri, uzun illər boyu razılığa gələ bilmədiyimiz Qəbələ RLS-in statusu haqqında sazişi vurğulamaq istəyirəm. Dünən biz bu stansiya barədə saziş imzaladıq. Bildiyimiz kimi, biz bu radiolokasiya stansiyasını 10 il müddətinə Rusiyaya icarəyə verdik, bu prosesi başa çatdırdıq və bir sıra digər mühüm sənədlər imzaladıq. Ən başlıcası isə, biz fikir mübadiləsi edərək, bir il bundan əvvəl prezident Putin respublikamızda səfərdə olandakı kimi, belə bir yekdil fikrə gəldik ki, hazırda münasibətlərimiz yaxşı səviyyədədir. Biz müxtəlif istiqamətlərdə – həm iqtisadi, həm mədəni, həm də humanitar sahələrdə münasibətlərimizi daha intensiv inkişaf etdirməliyik. Mən bizim

münasibətlərimizi səciyyələndirən hansısa konkret fakt gətirmək istəmirəm, siz onları bilirsiniz. Mən yalnız dediklərimlə kifayətlənirəm.

Mən Bakıya böyük məmnunluq hissi ilə qayıdram. Bir daha demək istəyirəm ki, bizim səfərimizə, nümayəndə heyətimizə, şəxsən mənə son dərəcə böyük diqqət göstərildi. Bütün bunlar, əlbəttə ki, Rusiya–Azərbaycan əlaqələrinə Rusiyanın münasibəti ilə bağlıdır.

Rusiyanın münasibətləri isə hesab edirəm ki, çox yaxşıdır. Diqqətinizə görə çox sağ olun. Mən sizin suallarınıza cavab verə bilərəm.

S u a l: Bu, Azərbaycan prezidentinin Rusiyaya ilk dövlət səfəridir. Siz siyasi tərəfdaşlığın vəziyyətini yüksək qiymətləndirdiniz. Lakin münasibətlərin hansı formatda olmasına çalışırsınız? Prezident Putinlə söhbətlərinizin yekunu barədə nə deyərdiniz?

C a v a b: İlk növbədə biz bir daha təsdiq etdik ki, münasibətlərimiz strateji tərəfdaşlıq xarakteri daşıyır. Biz bir il öncə Bakıda və bu gün də qəti razılığa gəlmişik ki, münasibətlərimizi strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə tam qaldırmaq üçün əlimizdən gələni edəcəyik. Təbii ki, bu bir çox məsələlərə aiddir və biz bu məsələlərdə əməkdaşlıq etməliyik.

S u a l: Siz Qafqaz regionundakı vəziyyəti necə qiymətləndirirsiniz və Sizin fikrinizcə, onu sabitləşdirmək və ümumi problemləri aradan qaldırmaq üçün hansı tədbirlər görülməlidir?

C a v a b: Bilirsinizmi, Qafqaz regionunda vəziyyət kifayət qədər mürəkkəbdir. O, ilk növbədə, hərbi münaqişələrə görə mürəkkəbdir. Dağlıq Qarabağ üstündə Ermənistan ilə Azərbaycan arasında hərbi münaqişə, gürcü–abxaz, Cənubi Osetiya münaqişələri var, Çeçenistanda münaqişə mövcuddur. Qafqazda vəziyyəti də bu müəyyənləşdirir. Qafqaz çox mühüm regiondur və Qafqazda sabitlik, sülh və təhlükəsizliyin olmasının ölkələrimiz üçün böyük əhəmiyyəti var. Mən Cənubi Qafqaz ölkələrini və Rusiyanı nəzərdə tuturam. Odur ki, bu məsələ daim bizim diqqət mərkəzimizdədir və dünən prezident Putinlə məsələləri müzakirə edərkən biz buna böyük diqqət yetirdik. Yeri gəlmişkən, mənim köməkçilərim hesablamışlar ki, Vladimir Vlidimiroviç Rusiya prezidenti seçildikdən sonra keçən qısa müddət ərzində biz 16 dəfə görüşmüşük. Demək olar ki, bu görüşlərin hamısında biz Qafqazla bağlı məsələləri müzakirə etmişik.

S u a l: Xəzərin statusu ilə bağlı məsələ müzakirə olundumu?

C a v a b: Bilirsiniz, dünən fikir mübadiləsi və söhbətimiz zamanı məhz bu da mühüm məsələlərdən biri idi. Bir il öncə, prezident Putin Bakıda rəsmi səfərdə olarkən biz Rusiya ilə Azərbaycan arasında Xəzərdə əməkdaşlığın prinsipləri haqqında bəyanat imzaladıq. Rusiya ilə Qazaxıstan arasında da belə bir bəyanat imzalanmışdır. Bir neçə ay əvvəl, noyabrda, mən Moskvada, MDB ölkələrinin sammitində olarkən biz prezident Nazarbayevlə Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında Xəzərdə əməkdaşlığın prinsipləri haqqında saziş imzaladıq. Beləliklə, üç Xəzəryanı dövlət Xəzərdə əməkdaşlığı həyata keçirmək üçün daha aktual saydığımız prinsiplərlə razı olduğunu bildirmişdir. Rusiya da, biz də Türkmənistanla danışıqlar aparırıq. Sözsüz ki, bu danışıqlar digər Xəzəryanı ölkələrin də mövqeyini razılaşdırmaq üçün həmin dövlətlərin xarici işlər nazirlərinin müavinləri səviyyəsində aparılır.

Hər halda, dünən biz böyük bir məsələ haqqında razılığa gəldik. Bir il əvvəl biz prinsiplər haqqında bəyanat imzalamışdıq. Rusiya və Qazaxıstan sektorlar – Qazaxıstan və Rusiya sektorları arasında konkret orta xətt haqqında artıq razılığa gəlmişlər.

İndi isə biz Rusiya ilə Azərbaycan arasında orta xəttin müəyyənləşdirilməsinə başlamaq barədə razılığa gəlmişik. Artıq bundan sonra üç Xəzəryanı dövlətin dənizin dibindən, onun mineral ehtiyatlarından istifadəsi məsələsi ümumən həll edilmiş olacaqdır.

Düşünürük ki, biz bütün Xəzəryanı ölkələrin razılığına nail olmaq üçün bundan sonra da lazımı iş aparmalıyıq. Hesab edirəm ki, biz buna nail ola biləcəyik. Bunun nə qədər vaxt aparacağını söyləmək isə mənim üçün çətinidir.

S u a l: Siz Müstəqil Dövlətlər Birliyinin gələcəyini, habelə MDB və digər regional təşkilatlar çərçivəsində Moskva ilə Bakı arasında əməkdaşlığın istiqamətini necə görürsünüz?

C a v a b: Bilirsiniz ki, biz bu yaxınlarda MDB-nin yaradılmasının 10-cu ildönümünü qeyd etdik. Hamı belə bir yekdil rəydə oldu ki, MDB, yəni bu təşkilat, onun yaradılması özünü doğruldur. Biz böyük yol keçmişik. Ancaq mən deməliyəm ki, – bu, təkcə mənim fikrim deyil, həm də həmkarlarımla rəyidir – Vladimir Vlidimiroviç Putin Rusiya prezidenti seçildikdən sonra və biz onu MDB Dövlət Başçıları Şurasının sədri seçdikdən sonra MDB-nin fəaliyyətində böyük dinamizm və birlik ölkələrinin bərabərhüquqlu, qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlığı üçün MDB-də daha konkret, əməli iş görüldüyünü və şərait olduğunu görürük. Ona görə də hesab edirəm ki, son illər MDB-nin fəaliyyətinin daha səmərəli dövrüdür. Əgər fəaliyyətimizi məhz bu ruhda davam etdirsək – zənnimcə, bu əsasda daha yaxşı əməkdaşlıq edə bilərik – onda MDB-nin böyük gələcəyi var. Odur ki, biz, yəni Azərbaycan, öz tərəfimizdən MDB-də fəal əməkdaşlığa hər vasitə ilə kömək göstərəcəyik.

S u a l: Siz Rusiya ilə Azərbaycan arasında ticarət-iqtisadi əməkdaşlıq barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b: Bilirsiniz, hesab edirəm ki, Rusiya ilə Azərbaycan arasında ticarət-iqtisadi əməkdaşlıq yaxşı səviyyədədir. Hər halda, bizim xarici ticarət dövriyyəyimizdə Rusiya birinci yer tutur. Doğrudur, ötən ilin axırlarında əmtəə dövriyyəsinin bir qədər azaldığı müşahidə edildi, ancaq bu, necə deyərlər, yeni vergi qanunları ilə bağlıdır.

Bunun ticarət və əmtəə dövriyyəsinin səviyyəsinə prinsiplial aidiyyəti yoxdur. Biz ticarətdə və əmtəə dövriyyəsində Rusiyanı ən mühüm tərəfdaşımız hesab edirik. Əmtəə dövriyyəsini genişləndirmək üçün böyük imkanlar var. Məhz bu məsələ dünən danışıqlarımızda, söhbətlərimizdə əsas yerlərdən birini tuturdu və hər iki tərəf əmtəə dövriyyəsini genişləndirməyin zəruri olduğunu bildirdi. Dünən biz məhz əmtəə dövriyyəsinin daha da genişləndirilməsinə hansı sahələrdə, hansı yolla nail ola biləcəyimiz barədə danışıdıq.

Məsələn, bizdə metro var və ondan ötrü yeni vaqonlar almaq istəyirik. Vəsaitimiz isə yox idi. Rusiyadan kredit götürüb Mıtişşi zavodundan metropolitenimizə 20 vaqon almaq üçün Rusiya ilə razılıq əldə etdik. Rusiya bu məqsədlə öz büdcəsində bizim üçün kredit ayrılmasını nəzərdə tutmuşdu.

Lakin biz vaqonları almaq üçün öz büdcəmizdə 8,5 milyon dollar nəzərdə tuta bildik. Dünən mən bu barədə dedim. Yaxın vaxtlarda biz həmin vaqonları alacağıq. Bu, Rusiya ilə Azərbaycan arasında ticarət və əmtəə dövriyyəsinin böyük imkanlarından xəbər verən bir faktır.

S u a l: 11 sentyabr hadisələri bütün dünyada vəziyyəti kökündən dəyişdi. Əfqanıstandakı antiterror kampaniyasının gedişini və orada vəziyyətin nizama salınması perspektivlərini necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b: Bilirsinizmi, hesab edirəm ki, 11 sentyabr hadisələrindən sonra Əfqanıstandakı antiterror kampaniyasının gedişi və bütövlükdə antiterror fəaliyyəti məhz həmin hadisələrdən sonra yaranmış vəziyyətə uyğundur. Hesab edirəm ki, bu tədbirlər görülməli idi və onlar görülmüşdür. Həmin tədbirlər öz nəticələrini vermişdir. Ancaq beynəlxalq terrorizmlə mübarizə bununla qurtarmır. Əfqanıstanda aparılmış əməliyyatın beynəlxalq terrorizmə son qoyduğunu demək olmaz. Biz terrorizmin mənfi təsirini öz üzərimizdə hiss edirik. Beynəlxalq terrorizm təkcə terrorçuların qəddar hücumuna məruz qalmış Birləşmiş Ştatlar üçün deyil, bütün ölkələr üçün də təhlükəlidir. Ona görə də biz lap əvvəldən antiterror əməliyyatında iştirak etməyə hazır olduğumuzu və tamamilə bu koalisiyada olduğumuzu bildirmişdik, öz tərəfimizdən hər şeyi edirik və edəcəyik.

Azərbaycanda biz terrorizmin ölkəmizə vurduğu zərəri, terrorizmlə və xüsusən beynəlxalq terrorizmlə mübarizəni gücləndirməyin zəruriliyini xüsusilə hiss edirik.

* * *

Elə həmin gün Azərbaycan Respublikasının Dövlət Teleqraf Agentliyi (AzərTAc) və Rusiya Federasiyasının İnformasiya Teleqraf Agentliyi (İTAR-TASS) arasında beynəlxalq informasiya məkanında əməkdaşlıq haqqında memorandum imzalandı.

AZƏRBAYCAN BEYNƏLXALQ BANKININ MOSKVADA TÖRƏMƏ BANKININ AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ* ÇIXIŞ

Moskva

26 yanvar 2002-ci il

Hörmətli Viktor Vladimiroviç!

Bu gün biz hamımız Rusiya–Azərbaycan münasibətlərində böyük əhəmiyyəti olan bir hadisənin şahidləriyik. Mənim Rusiya Federasiyasına çox uğurlu keçmiş dövlət səfərim başa çatır. Mən bu səfərdən son dərəcə məmnunam. Səfər çərçivəsində Azərbaycan Beynəlxalq Bankının Moskvada şöbəsinin açılmasının zəruriliyi barədə razılıq əldə olunmuşdur. Rusiya hökuməti, Moskva rəhbərliyi, Rusiya Mərkəzi Bankının sədri bu işdə bizə böyük kömək göstərmişdir. Çox sağ olun.

Mərasim zamanı bank ilk əməliyyatını həyata keçirdi və Moskvadan Bakıya göndərilən birinci pul məbləği barədə respublikamızın rəhbərinə məlumat verildi.

* * *

Yanvarın 26-da Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin Rusiya Federasiyasına dövlət səfəri başa çatdı. Respublikamızın rəhbəri maşın karvanının müşayiəti ilə Vnukova-2 hava limanına gəldi.

Azərbaycan Respublikasının və Rusiya Federasiyasının dövlət bayraqları ilə bəzədilmiş hava limanında dövlətimizin başçısı Heydər Əliyevin şərafinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Fəxri qarovul dəstəsinin rəisi Azərbaycan prezidentinə raport verdi.

Azərbaycanın və Rusiyanın dövlət himnləri ifa olundu. Prezident Heydər Əliyev fəxri qarovul dəstəsinin qarşısından keçdi.

Dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev onu yola salmaq üçün hava limanına gəlmiş Rusiya nümayəndə heyətinin üzvləri ilə sağollaşdı.

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev həmin gün axşam Bakıya qayıtdı.

---

*Mərasimdə Rusiya Federasiyası Mərkəzi Bankının sədri Viktor Geraşşenko çıxış etdi.

RUSİYA FEDERASIYASINA DÖVLƏT SƏFƏRİNDƏN VƏTƏNƏ QAYIDARKƏN BİNƏ BEYNƏLXALQ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ VERDİYİ MÜSAHİBƏ

26 yanvar 2002-ci il

H e y d ə r Ə l i y e v: Mən bu gün ikinci dəfədir jurnalistlərlə görüşürəm. Biri Moskvada olubdur, İTAR-TASS-a getmişdim, Moskvanın böyük bir jurnalist dəstəsi ilə görüşdüm, onlarla danışdım. Mənim bu səfərim haqqında onlara da bəzi məlumatlar verdim. İndi siz də gəlmisiniz, yəqin maraqlanırsınız.

Mən iş yoldaşlarımla danışanda gördüm ki, səfərim haqqında televiziya daha çox məlumat veribdir, nəinki mən indi deyə bilərəm. Çünki mən bəzi şeyləri deyirəm, amma görürəm onlar mən demək istədiyimdən çox bilirlər. Çünki televiziya hamısını veribdir. Ona görə güman edirəm, siz də eşitmisiniz və təkrar etməyə ehtiyac yoxdur.

Mənim bu səfərimi, bizim görüşlərimizi, danışqlarımızı, aparılan söhbətlərimizi Moskva televiziyası çox geniş işıqlandırır. Sadəcə, onu deyə bilərəm ki, bu səfər Azərbaycan üçün çox əhəmiyyətlidir. Birincisi, Rusiya dövləti, Rusiyanın prezidenti Azərbaycan prezidentini dövlət səfəri səviyyəsində Rusiyaya, Moskvaya dəvət edibdir. Bu status, dəvət də dövlət səfərinə aid olan bütün tələblərə uyğun həyata keçirilmişdir. Yəqin ki, siz televiziya ilə bunu görmüsünüz. Təbii, hamısını görə bilməmişiniz, amma gördükləriniz sizdə müəyyən təəssürat yaradır. Bu, görünən tərəfidir.

O biri tərəfi isə, bizim görüşlərimiz, danışqlarımızdır. Mənim gəldiyim gün, yanvarın 24-də prezident Putinlə onun evindəki iki saata qədər təkbətək danışqlarım oldu. Səhəri gün Kremldə yenə də təkbətək görüşdük. Ondan sonra nümayəndə heyətləri də görüşdülər, sənədləri imzaladıq, mətbuata məlumat verdik. Dünən axşam Azərbaycan prezidentinin şərəfinə Kreml sarayında böyük ziyafət verdilər.

Mən bu gün Xarici İşlər naziri İvanov ilə ayrıca görüşdüm. Dünən hökumətin sədri cənab Kasyanov ilə də ayrıca görüşmüşdüm. Bu gün də İTAR-TASS-da görüşdüm. Bizim Beynəlxalq Bankın Moskvada nümayəndəliyi açılırdı. Gedib oranı da ziyarət etdim və sonra da buraya gəlmişəm.

Mən səfərin nəticələrindən çox məmnunam. Çünki birincisi, bizi maraqlandıran, hər iki tərəfi maraqlandıran məsələləri çox ətraflı müzakirə etdik. Qafqazdakı vəziyyəti müzakirə etdik. Beynəlxalq məsələlər haqqında fikir mübadiləsi apardıq. Bunlar hamısı bizim üçün çox vacibdir. Çünki bir çox məsələlərdə biz öz mövqələrimizi bildirməliyik və Rusiyanın mövqeyini bilməliyik. Ona görə də bu çox vacibdir və çox da əhəmiyyətlidir. İkincisi, bütün bu danışqların nəticəsində, əvvəlcədən aparılmış hazırlığın nəticəsində biz çox əhəmiyyətli sənədlər imzaladıq. Prezident Putin və mən bizim əlaqələrimiz haqqında, əlaqələrimizin məzmunu və prinsipləri haqqında birgə bəyanat imzaladıq. Sonra uzunmüddətli əməkdaşlıq üçün, 2010-cu ilə qədər Rusiya–Azərbaycan iqtisadi əməkdaşlığı haqqında müqavilə imzaladıq və ona əlavə olaraq başqa iki sənəd imzaladıq. Nəhayət, Qəbələ Radiolokasiya Stansiyası haqqında saziş imzaladıq, başqa məsələlər barəsində də sazişlər imzaladıq. Bunların hamısı Azərbaycan üçün çox əhəmiyyətli sənədlərdir və hesab edirəm ki, bunlar eyni zamanda, Rusiya–Azərbaycan əməkdaşlığının inkişaf etməsinə çox böyük təkan verir.

Səfərin nəticəsi olaraq, mən bəyan etmək istəyirəm ki, Rusiya ilə Azərbaycan arasındakı əməkdaşlıq yüksək səviyyədədir. Keçən il prezident Putinin Azərbaycana gəlməsi və onun Azərbaycana səfərindən sonra aparılan işlər, bunların nəticəsində dünənki görüşlərimiz və imzaladığımız sənədlər – hamısı birlikdə bizim onillik diplomatik əlaqələrimiz dövründə Rusiya–Azərbaycan əlaqələrini ən yüksək səviyyəyə qaldırıbdir. Bu da bizim milli mənafeyimizə, milli maraqlarımıza tamamilə cavab verən bir haldır. Ona görə biz bundan məmnun olmalıyıq. Bunun əsasında, hesab edirəm ki, Rusiya ilə bütün sahələrdə, əsas sahələrdə əlaqələrimizi daha da inkişaf etdirməliyik. Güman edirəm ki, bundan həm Rusiya böyük fayda götürəcəkdir, həm də Azərbaycan böyük fayda götürəcəkdir. Sizə yenə də deyirəm, biz öz milli maraqlarımızı təmin etmək üçün bu yol ilə davam etməliyik.

S u a l: Cənab Prezident, Qəbələ Radiolokasiya Stansiyasını icarəyə götürməklə Rusiyanın Azərbaycanda həbri obyekt əldə etməsi haqqında fikirlər dolaşır. Buna münasibətiniz necədir?

C a v a b: Birincisi, Qəbələ Radiolokasiya Stansiyası 10 ildir Rusiya tərəfindən istifadə olunur. İndi isə biz həmin 10 il istifadə olunan Qəbələ stansiyasına, sadəcə, müəyyən hüquq verdik. Yəni sənəd imzaladıq, onu icarəyə verdik.

Mənim 1997-ci ilin iyulunda Rusiyaya rəsmi səfərim zamanı biz Rusiya ilə bütün borclarımızı araşdırıb sifir həddinə çıxmışdıq. Yəni bizim onlara o vaxta qədər olan borcumuzu, onların bizə olan borclarını müəyyən etdik və bu, sifir həddində idi. Ona görə 1997-ci ildən sonra onlar Qəbələ stansiyasını istifadə etmək üçün ildə 6 milyon 200 min dollar bizə borcludurlar. Beləliklə, bizə 31 milyon dollar borcludurlar və biz Qəbələ

stansiyasından ildə 13 milyon dollar fayda götürəcəyik. Amma indiyə qədər Qəbələ stansiyası durub orada, istifadə olunub və biz heç bir şey əldə etməmişik.

İkincisi, indi, müqavilə imzalanandan sonra biz Qəbələ stansiyasında birgə monitoring aparacağıq, vəziyyəti öyrənəcəyik. Onlar da oradan arxayınlıqla istifadə edəcəklər və onun ətrafı daha da yaxşı olacaqdır. Onu da nəzərə almalıyıq ki, orada 1300 Azərbaycan vətəndaşı işləyir. Özü də yüksək maaş alırlar. Bunu da nəzərə almaq lazımdır. Ona görə hesab edirəm ki, bu məsələdə həm Azərbaycanın maraqları, həm də Rusiyanın maraqları təmin olunubdur. Çox yaxşı müqavilədir.

S u a l: Cənab Prezident, bu müqavilənin Azərbaycan ilə Rusiya arasında digər sahələrdə əməkdaşlığa, o cümlədən Qarabağ münaqişəsinin tənzimlənməsinə müsbət təsiri olacaqmı?

C a v a b: Bilirsiniz, hər müqavilənin özünün məqsədi var. Bir müqavilənin o biri məsələyə təsiri olacaq, olmayacaq, bunu ölçmək mümkün deyildir. Mən istəməzdim ki, bunları bir-biri ilə bağlayaq.

S u a l: Cənab Prezident, Xəzərin statusu məsələsində keçmiş SSRİ ölkələrinin bir mövqedən çıxış etdiyi bildirilir. Bu məsələdə İran olmadan, hansısa razılaşma əldə edilə bilərmi?

C a v a b: Siz bilirsiniz ki, mən heç vaxt həmişə qabağa qaçmağı sevmirəm. Nə ola bilər, mən bunu heç vaxt demirəm. Bu sizsiniz ki, hər dəfə müəyyən mülahizələr söyləyirsiniz, ondan sonra da müsahibə aparırıq. Onu deyə bilərəm ki, görüşlərimiz nəticəsində, mənim prezident Putinlə danışıqlarım nəticəsində biz bu barədə də irəliləyib getdik.

Bilirsiniz ki, bir il bundan öncə biz Rusiya ilə Azərbaycan arasında Xəzərdən istifadə olunmasının prinsipləri haqqında, Xəzərin dibinin mineral ehtiyatlarından istifadə edilməsi haqqında bir sənəd imzalamışıq. Belə bir sənədi Moskvada Qazaxıstanla da imzaladıq.

Xatirinizdədir ki, yayda Soçidə olanda biz üçümüz – Rusiya prezidenti, Qazaxıstan prezidenti, Azərbaycan prezidenti Xəzərdən istifadə haqqında bir bəyanat da verdik. İndi bunlar hamısı bir də təsdiq olundu və biz irəliləyib getdik. Prezident Putinlə mən razılaşdıq. Hər iki tərəfə tapşıracağıq. Biz prinsiplər haqqında sənəd imzalamışıq. Amma orta xətti müəyyən etmək lazımdır.

Məsələn, prezident Putin mənə dedi ki, Qazaxıstanla Rusiya arasında orta xətti artıq razılaşdırıblar və sənəd də imzalanacaqdır. Biz də Rusiya ilə orta xətti müəyyən edirik. Beləliklə, biz irəliləyib gedirik. Güman edirəm ki, o biri ölkələr də bir-biri ilə danışacaq, bizimlə danışacaqlar, Rusiya ilə danışacaqlar. Hesab edirəm ki, Xəzəryanı ölkələr, nəhayət, bu sahədə beynəlxalq hüquq normalarına əsaslanan razılığa gələ biləcəklər.

S u a l: Cənab Prezident, Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsi ilə bağlı hər hansı bir müzakirə aparıldı mı?

C a v a b: Çox müzakirə aparıldı. Bilirsiniz, mən, demək olar ki, prezident Putinlə təkbətək də, nümayəndə heyəti ilə birlikdə də danışıqlarımın çox hissəsini Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll olunmasına həsr etdim. Orada dedim, yaqın bunu televiziya veriblər, ya verəcəklər. Dedim ki, Azərbaycan cəmiyyəti Rusiyaya çox böyük ümid bəsləyir və belə fikirləşir ki, Rusiya bu məsələni həll edə bilər, Rusiya bu məsələnin aradan qaldırılmasında həlledici rol oynaya bilər. Azərbaycan cəmiyyətində belə ümidlər var. Dedim, mən də belə fikirdəyəm ki, bu məsələnin həll olunmasında Rusiya çox həlledici rol oynaya bilər. Mən bunların hamısını demişəm və danışımışam.

S u a l: Cənab Prezident, Siz Rusiyada olanda ATƏT-in Minsk qrupunda Rusiya tərəfdən həmsədr Nikolay Qribov belə bir bəyanat verdi ki, prezidentlər kompromisə getməyə artıq razıdırlar. Təkcə ictimaiyyəti buna hazırlamaq qalır. Bu fikrə münasibətiniz necədir?

C a v a b: Bilirsiniz, mən orada Qribovu görmüşəm. Qribov dünən də bizim yanımızda idi. Onu bir neçə dəfə görmüşəm, mənə belə bir şey deməyibdir. Bilmirəm harada deyibdir.

S u a l: Cənab Prezident, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı Rusiya əvvəllər deyirdi ki, bu məsələni Azərbaycan və Ermənistan özləri həll etsin. Ancaq Sizin Moskvaya səfərinizdən, prezident Putinin danışıqlarından da gördünüz ki, Rusiya bu sahədə müsbət rol oynamaq istəyir. Rusiyanın fikrini dəyişməsi nədən ola bilər?

C a v a b: Əziz dostum, bilirsiniz, Rusiya da belə deyir, Amerika da belə deyir, Fransa da belə deyir, bizim qardaşımız Türkiyə də belə deyir ki, bu məsələni özünüz həll edin, siz, yəni Ermənistan prezidenti və Azərbaycan prezidenti hansı qərarı qəbul etsəniz, biz onu dəstəkləyəcəyik. Bu fikri həmişə deyirlər və bu dəfə də deyiblər. Amma mən bu dəfə çalışırdım Rusiyaya inandırım ki, biz iki prezident çalışırıq, yəni çalışırıq deyəndə, bir yerdə çalışırıq, Ermənistanın öz marağı var, bizim də öz marağımız var. Amma görüşlərdə hiss edirəm ki, Ermənistan tərəfi də, Azərbaycan tərəfi də bu məsələnin həll olunmasını istəyir. Ancaq hələ ki, bunu həll edə bilməmişik. Ona görə mən indi prezident Putinlə danışırkən ondan xahiş edirdim ki, Rusiya bu barədə əlavə addımlar ata bilsin. İndi bilmirəm nə olacaq.

S u a l: Cənab Prezident, 907-ci düzəlişin ləğvi Azərbaycan–Amerika münasibətlərində hansı üstünlüklər yarada biləcəkdir? Dünən prezident Buş həmin sənədə imza atıbdır.

C a v a b: Siz özünüz bilirsiniz, neçə ildir, 1992-ci ildən 907-ci düzəliş mövcuddur. Biz də çalışırıq ki, onu götürsünlər. Bunun daha çox siyasi əhəmiyyəti var. Ola bilər, vaxtilə bizim hansısa yardıma ehtiyacımız olanda

bunun iqtisadi əhəmiyyəti var idi. İndi bizim o yardıma o qədər də böyük ehtiyacımız yoxdur. Amma bunun siyasi əhəmiyyəti böyükdür. Mən çox məmnunam ki, nəhayət, Amerikanın prezidenti cənab Buş bu 907-ci düzəlişi dayandırmışdır. Bu, yaxşı haldır.

S u a l: Cənab Prezident, Avropa Şurasının son qətnaməsini necə dəyərləndirirsiniz? Siz burada olmayan vaxt Avropa Şurası Parlament Assambleyasının iclası Azərbaycana qarşı qətnamə qəbul etmişdir.

C a v a b: Necə dəyərləndirirəm, əlbəttə, istəməzdik ki, belə qətnamə qəbul olunsun. Yəqin oradakı proseslər haqqında sizin məlumatınız var. Burada iş yoldaşlarım danışdılar ki, televiziya bu barədə geniş məlumat veribdir. Bunda bir faciə, heç bir şey yoxdur. Mən hesab etmirəm ki, burada bir problem var. Narahat olmayın, heç kəs narahat olmasın. Bəzi adamlar var, onlar da narahat olmasınlar.

S u a l: Cənab Prezident, Sizin Moskvaya səfəriniz ərəfəsində Rusiya Federal Sərhəd Xidmətinin başçısı Totski narahatlığını bildirmişdi ki, NATO Rusiya sərhədlərinə getdikcə daha çox yaxınlaşır, eyni zamanda, Azərbaycana və Gürcüstana yaxınlaşır. Dünənki görüşdə o da iştirak edirdi. Orada bu məsləyə toxunuldumu?

C a v a b: Mən onun bu barədə dediyini eşitməmişəm. Yeri gəlmişkən, o bizim Xarici İşlər naziri ilə birlikdə sərhəd nümayəndələrinin fəaliyyəti haqqında saziş imzalamışdır. Mən ondan heç nə eşitmədim. Əgər o demişdirsə, ondan soruşun, mən bilmirəm.

S u a l: Azərbaycanın hava hücumundan müdafiə sisteminin Rusiya tərəfindən modernləşdirilməsinin mümkünlüyü məsələsi müzakirə edildimi?

C a v a b: Biz bu məsələyə toxunmamışıq.

S u a l: Cənab Prezident, Rusiyanın iki böyük şirkəti Bakı–Ceyhan neft kəmərinin tikintisinə qoşulacağını açıqlamışdır. Rusiya rəsmilərinin mövqeyi necədir, bu məsələ ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı mı?

C a v a b: Bilirsiniz, bu elə bir məsələ deyil ki, biz bu barədə fikir mübadiləsi aparaq. Çünki əgər Rusiya şirkətləri Bakı–Ceyhana qatılmaq istəyirlərsə, bu, açıqdır, gəlib qatıla bilərlər. Amma mən də bilirəm ki, bəzi belə təkliflər irəliyə sürülüb. Amma bu elə bir məsələ deyil ki, bunu iki prezident müzakirə etsin. Biz Xəzərin statusu barəsində çox geniş fikir mübadiləsi apardıq. Mən danışıqların nəticəsindən məmnunam. Sağ olun.

**ŞRİ-LANKA DEMOKRATİK SOSIALİST RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
XANIM ÇANDRIKA KUMARATUNQAYA**

Hörmətli xanım Prezident!

Şri-Lanka Demokratik Sosialist Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və bütün Şri-Lanka xalqını təbrik edirəm.

Əminəm ki, ölkələrimiz arasındakı əlaqələrin inkişafı bundan sonra da xalqlarımızın mənafeyinə xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Şri-Lanka xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 28 yanvar 2002-ci il

**YENİ ZELANDIYANIN BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
XANIM HELEN KLARKA**

Hörmətli xanım Baş nazir!

Yeni Zelandiyanın milli bayramı – Vaytanqa günü münasibətilə Sizi və bütün Yeni Zelandiya xalqını təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında təşəkkül tapmaqda olan dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Yeni Zelandiya xalqına sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 28 yanvar 2002-ci il

GÜRCÜSTAN PARLAMENTİNİN SƏDRİ NİNO BURCANADZE BAŞDA OLMAQLA, BU ÖLKƏNİN PARLAMENT NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT

Prezident sarayı

29 yanvar 2002-ci il

Heydər Əliyev: Hörmətli Nino Anzorovna!

Hörmətli qonaqlar, dostlar!

Mən sizi salamlayıram, Azərbaycanla gəlməyinizə şadam. Şadam ki, parlamentin sədri başda olmaqla, qardaş Gürcüstan parlamentinin nümayəndə heyəti qardaş Azərbaycana rəsmi səfərə gəlmişdir. Bu mənim üçün xoşdur, həm də təbiidir. Mən bunda təəccüblü heç nə görmürəm və buna şadam. Ona görə təbiidir ki, Gürcüstanla Azərbaycan arasında belə yaxın və doğma münasibətlər vardır və bu belə də olmalıdır. Sevinirəm ona görə ki, Gürcüstandan olan dostlarımızla, qardaşlarımızla hər yeni görüşə şadam. Sanki çoxdandır ki, görüşməmişik, halbuki bu yaxınlarda görüşmüşük.

Bilirsiniz, doğma adamlar bir müddət görüşməyəndə onlara elə gəlir ki, çoxdandır görüşümlər. Rəsmi görüşlər 2-3 ildən bir keçirilsə də, biz, hər halda, tez-tez görüşmüşük.

Parlamentin sədri Murtuz Ələsgərov artıq mənə xəbər vermişdir ki, çox gərgin proqramınız vardır. Parlamentdə də görüşləriniz olmuşdur. Baş nazir sizinlə görüşü barədə mənə məlumat verdi. Siz bizim digər rəsmi şəxslərlə də görüşmüşünüz. Zənnimcə, siz Azərbaycana ilk dəfədir ki, gəlirsiniz, yoxsa əvvəllər olmusunuz?

Nino Burcanadze: 1978-ci ildə burada olmuşam.

Heydər Əliyev: Deyəsən ananızla gəlmişdiniz.

Nino Burcanadze: Həm anamla, həm də atamla.

Heydər Əliyev: Yəqin ki, şəhərlə tanış olmusunuz. Burada 1978-ci ildə olmusunuzsa, indi Bakıda da, Azərbaycanda da maraqlı yeniliklər görəcəksiniz. Hər halda, bu çox lazımdır. Biz nə qədər tez-tez görüşsək, bir-birimizə nə qədər çox yaxınlaşsaq, problemlərimiz, hər iki tərəfi maraqlandıran məsələlər barəsində daha çox məlumata malik olacaq, həm də bir-birimizə kömək edəcəyik. Biz həmişə – keçmişdə də, on illik müstəqillik dövründə də bir-birimizə kömək etmişik. Gürcüstanın da, Azərbaycanın da müstəqilliyini qeyd etmişik.

Bu on il müddətində biz ağır bir dövr yaşamışıq. Müstəqil Dövlətlər Birliyindəki respublikaların heç də hamısı Gürcüstan, Azərbaycan kimi çətin, mürəkkəb yol keçməmişdir. Bəzi respublikalarda bu proses ağrısız keçmişdir. Hakimiyyət dəyişmiş, lakin heç bir münaqişə, toqquşma, heç bir terror olmamışdır, hər şey öz qaydası ilə getmişdir. Amma bizdə də, Gürcüstanda da belə olmamışdır. Əvvəla, bizim vəziyyətimizi hərbi münaqişələr çətinləşdirmişdir. Bu, ilk və başlıca səbəbdir. Gürcüstanda da hərbi münaqişə var, Azərbaycanda da. Hələ üstəlik daxili siyasi vəziyyətin qeyri-sabitliyi. Təəssüf ki, dövlətlərimizdə bunlar da olmuşdur. Bəlkə də bu bizim bir-birimizə belə doğma olmağımızdır. Biri bəlaya düşsə, deməli, o biri də düşməlidir. Mən bilmirəm, sabitlik əvvəlcə harada pozuldu – Gürcüstanda, yoxsa Azərbaycanda, bunu müəyyənləşdirmək çətinidir. Hər halda, demək olar ki, eyni vaxtda.

Biz qeyri-sabitliyi aradan qaldıra-qaldıra, qayda-qanun yarada-yarada, ictimai-siyasi vəziyyəti qaydaya sala-sala ağır bir dövr yaşadığımızı. Lakin Allaha şükür, indi Gürcüstanda da, Azərbaycanda da sabitlik bərqərar olmuşdur, əmin-amanlıq şəraitində inkişaf edirik. Hərçənd bu proses çox ağır gedir, çünki problemlər çoxdur. On il bundan qabaq, müstəqilliyimizin lap əvvəllərində olduğu kimi, bu gün həm Gürcüstan üçün, həm də Azərbaycan üçün ən əsas problem münaqişələrin aradan qaldırılmasıdır.

Biz, əlbəttə, Gürcüstana görə narahatçılıq keçiririk və çox istəyirik ki, Qafqaz münaqişəsi həll olunsun, Cənubi Osetiyada qarşılıqlı münasibətlərdə lazımi qayda-qanun yaransın. Mən bilirəm ki, eynilə gürcü qardaşlarımız, Gürcüstan hökuməti, Gürcüstan dövləti Ermənistan – Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll olunmasını istəyirlər.

Biz eyni xəstəliyə mübtəla olmuşuq və ondan yaxa qurtarmaq üçün hərə bir cür səy göstərir. Münaqişə eyni münaqişədir, lakin şərait bir-birindən fərqlidir. Fərq ondan ibarətdir ki, Gürcüstan ölkənin regionlarından biri olan Abxaziya ilə münaqişə vəziyyətindədir. Azərbaycan da öz ölkəsindəki regionla – Dağlıq Qarabağla münaqişədədir. Lakin məsələ bundadır ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi Ermənistan tərəfindən başlanmışdır. Dağlıq Qarabağ Ermənistanla birləşəndə belə vəziyyət yarandı ki, biz Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, ATƏT-ə, digər beynəlxalq təşkilatlara daxil olan dövlətlə – Ermənistanla münaqişədəyik. Bu münaqişələrin fərqi bundadır. Oxşar cəhəti isə odur ki, sizdə də qaçqınlar var, bizdə də. Bu sizdə də daxili siyasi vəziyyəti gərginləş-

dirir, bizdə də. Sizdə də sosial-iqtisadi vəziyyətə mənfi təsir göstərir, bizdə də, ona görə biz də bunu aradan qaldırmaq üçün tədbirlər görürük, Gürcüstan da çox fəal tədbirlər görür.

Bu münaqişələr həddindən artıq mürəkkəb münaqişələrdir, ona görə də hələlik nə siz, nə də biz istənilən nəticələrə nail ola bilməmişik. Lakin belə fikirləşirəm ki, nail olacağıq, mən buna əminəm. İnanıram ki, Gürcüstan da münaqişədən yaxa qurtaracaq, öz ərazi bütövlüyünü təmin edəcək və rahat inkişaf edəcəkdir. İnanıram ki, Azərbaycanda da belə olacaqdır. İnanıram ki, bütövlükdə Cənubi Qafqazda biz sabitliyə nail olacağıq və bu da, şübhəsiz, bütün sahələrdə daha yaxşı əməkdaşlıq etməyə imkan verəcəkdir.

Gürcüstanla Azərbaycan arasında əməkdaşlığın bugünkü səviyyəsinin yaxşı olduğunu hesab edirəm. Lakin daha yaxşı ola bilərdi, amma imkanların da həddi var. Hər halda, biz öz tərəfimizdən çalışırıq və çalışacağıq ki, iqtisadi və digər bütün əlaqələrimiz inkişaf etsin. Ən başlıcası isə bizim həmrəyliyimiz, ümumi siyasi həmrəyliyimizdir. Əvvəla, dövlətçiliyimizin, müstəqilliyimizin saxlanması naminə. İkincisi, münaqişələrin nizama salınması naminə. Üçüncüsü, Qafqazda sülhün, sabitliyin bərqərar olunması naminə.

Gürcüstana rəsmi səfərim zamanı biz Eduard Amvrosiyeviçlə dinc Qafqaz haqqında bəyanat imzaladıq. Yəqin ki, xatirinizdədir, Eduard Amvrosiyeviçlə sonrakı görüşlərimizdə – Tbilisidə də, Bakıda da, beynəlxalq müşavirələrdə, MDB dövlət başçılarının görüşlərində də biz həmişə bu tezisi təsdiq etmişik və bu gün də təsdiq edirik.

Bizim dostluğumuzun əsası ondadır ki, xalqlarımız çox qədim dövrlərdən dostluq etmişlər və indi də dostluq edirlər. Böyük xoşbəxtlikdir ki, bizim aramızda heç vaxt münaqişə olmamışdır. Bu, böyük işdir. Bir baxın, ətrafımız münaqişələrlə doludur, gürcü və Azərbaycan xalqları arasında isə nə münaqişə, nə mübahisə, nə də toqquşma olmuşdur. Bu, böyük işdir, böyük xoşbəxtlikdir. Bizim dostluğumuz ilbəl möhkəmlənir. Mən özümü bu dostluq münasibətlərinin veteranı hesab edə bilərəm. 30 il bundan əvvəlki dövrü xatırlayıram. O zaman biz bu dostluğu daha da möhkəmləndirməyə başladığımızı. Elə o vaxtdan bu, davam edir və hətta ən ağır, ən çətin dövrlərdə dostluğumuz zəifləməmişdir. İndi isə prezident Eduard Şevardnadze və Azərbaycan prezidenti şəxsi dostluq əlaqələri saxlayaraq, eyni zamanda köhnə ənənələri davam etdirərək, bu dostluğun daha da möhkəmlənməsi, bizdən sonra gələcək nəsillərin birgə yaşayışı üçün möhkəm təməl yaradılmasından ötrü hər şeyi edirlər və mən zənn edirəm ki, Eduard Amvrosiyeviçlə bir yerdə bu işi davam etdirəcəyik.

Bir daha sizi salamlayıram və sizinlə görüşməyimə şadam.

Nino Burcanadze: Cənab Prezident, belə xoş sözlərə görə, belə mehribanasına qəbula görə çox sağ olun. Həqiqətən çox şadam ki, şəxsən mənə və nümayəndə heyətimizə Sizinlə görüşmək imkanı verilmişdir. Çünki haqqında indicə söhbət açdığınız dostluq münasibətlərinin möhkəmlənməsində, Gürcüstanla Azərbaycan arasında münasibətlərdə Sizin şəxsi rolunuz olduqca böyükdür. Ona görə də bir daha təsdiq etməyə şadam ki, Sizinlə görüşmək və Sizin eşitmək istədiyiniz mülahizələrimizi bildirmək bizim üçün çox vacib idi.

Dövlətlərimiz arasında yaranmış xoş münasibətlərə Sizin şəxsi töhfənizi həqiqətən çox qiymətləndiririk. Şübhəsiz, bu həm də iki xalqın – gürcü və Azərbaycan xalqlarının iradəsidir. Siz tamamilə doğru dediniz ki, şükürlər olsun, bizim aramızda heç vaxt münaqişələr olmayıb, heç vaxt ədavət olmayıb. Əlbəttə ki, iki prezidentin – Sizin və prezident Şevardnadzenin şəxsi nümunəsi mehriban qonşuluq münasibətlərimizi daha da gücləndirir.

Nəzərə çatdırmağa şadam ki, bu gün məni nəinki gürcü millətindən olan, həm də Azərbaycan millətindən olan həmkarlarım müşayiət edirlər.

Azərbaycanlı deputatlar parlamentimizdə çox müsbət rol oynayırlar və parlamentdə çalışdığım yeddi ildə aramızda problemlər, çətinliklər olmayıb. Siyasi həyatımızda meydana çıxmış bütün cari məsələləri biz birlikdə və qarşılıqlı anlaşma şəraitində həll etmişik, bir-birimizə hörmətlə yanaşmışıq. Zənnimcə, bu daha bir sübut və daha bir nümunədir ki, biz bütün məsələləri asanlıqla həll edə bilərik, çünki bunun üçün xoş məramımız var.

Burada, Bakıda olduğum bu iki gün bir daha təsdiq etdi ki, münasibətlərimizdə həll edilməsi çətin olan problem məsələlər, əslində, mövcud deyildir. Biz məsələləri parlamentdə də, Nazirlər Kabinetində də, Xarici İşlər Nazirliyində də qaldırırdıq və bütün bu məsələlərə mütləq adekvat münasibət göstərildiyini görürdük, mütləq adekvat cavablar alırdıq və onların həlli üçün tam istək və qarşılıqlı anlaşma olduğunu yəqin edirdik.

Mən fürsətdən istifadə edərək, Gürcüstanın regional layihələrə qoşulmasına çox böyük töhfə verdiyinizə görə şəxsən Sizə təşəkkürümüzü bildirmək istəyirəm. Bu layihələrin bizim üçün nəinki iqtisadi, həm də olduqca böyük siyasi əhəmiyyəti var. Bu layihələr neft və qazın nəqlini təmin edir. Əlbəttə, Gürcüstan parlamentində çıxışınız zamanı orada iştirak edən həmkarlarım kimi, mən də, hamımız Gürcüstan barəsində etdiyiniz həmin misilsiz xeyirxahlığı yaxşı xatırlayırdıq. Ona görə də istəyirəm biləsiniz ki, Gürcüstan parlamentində də, bütün Gürcüstanda da bu xeyirxahlıq lazımı əks-səda doğurdu və biz onu həqiqətən olduqca yüksək qiymətləndiririk.

Heydər Əliyev: Sağ olun. Müxalifətdən kiminsə burada olub-olmadığını bilmirəm, amma buna görə məni tənqid edirlər.

Nino Burcanadze: Biz bilirik ki, buna görə Sizi tənqid etmişlər, ona görə də Sizə iqiqat minnətdarıq.

Heydər Əliyev: Mən bunu minnətdarlıq naminə etməmişəm. Bilirdim ki, məni tənqid edəcəklər. Mən həmişə nə edirsə, bunun nəticəsini əvvəlcədən bilirəm və bu işə şüurlu surətdə gedirəm, bilirəm ki, bunun müsbət cəhəti də olacaq, mənfi cəhəti də. Odur ki, heç nəyin minnətində deyiləm, sadəcə olaraq xatırladıram.

Nino Burcanadze: Çox şadam ki, qazın nəqlinə dair ikinci layihənin ratifikasiyası parlamentdə artıq mənim sədrliyim dövründə baş verdi. Fəxr edə bilərəm ki, bu sənəd tam yekdilliklə keçdi, heç bir deputat onun əleyhinə çıxmadı. Bu, həyata keçirilən layihələrə Gürcüstanın, Gürcüstan parlamenti üzvlərinin necə böyük əhəmiyyət verdiyini bir daha sübut edir. Ona görə də əminlik ki, bu layihələr bizə heç də təkə iqtisadi mənfəət deyil, həm də regionumuza həqiqətən sülh və sabitlik gətirəcəkdir. Çünki bunlar təkə sizin və bizim kiçik dövlətlərimizin deyil, böyük dövlətlərin də marağı olduğu milyardlarlıq layihələrdir. Yəqin ki, bu bizə regionda sabitliyi möhkəmlətməyə daha çox kömək edəcəkdir.

Siz tamamilə doğru dediniz və Gürcüstan müxalifəti də belədir. Dövlətlərimiz üçün ən vacib problem, əlbəttə ki, ərazi bütövlüyü problemi, münaqişələr problemidir. Bu bizi çox ciddi narahat edən ən ağırlı mövzudur. Bir həftə əvvəl mən Avropa Şurasında çıxış etdim və bildirdim ki, nə qədər ki, ərazilərimizdə adi hüquqlardan, öz evlərinə qayıtmaq hüququndan, yaxınlarının məzarlarını ziyarət etmək hüququndan məhrum olmuş on minlərlə, yüz minlərlə qaçqın var, dövlətin demokratik inkişafında böyük irəliləyişlərdən, insan hüquqlarının müdafiəsindən danışmaq mümkün deyildir. Bu elə bir problemdir ki, onun həllində bizə beynəlxalq birlik də ciddi kömək etməlidir.

Mən tam əminəm ki, əgər biz Qafqazda bu münaqişələri həll edə, münaqişə alovunu həqiqətən söndürə bilsək, onda Qafqaz çiçəklənən, tamamilə misilsiz regionlardan biri olar, dünyanın bir çox digər regionları ona həsəd aparar. Öz tamahkar maraqları naminə bəzən bizim problemlərimizdən istifadə edən digər dövlətlərin hazırda Qafqazda mövcud olan qeyri-sabit vəziyyətdən istifadə etmək imkanı azalar.

Bu mənada Gürcüstanda biz Ermənistan prezidenti Köçəryanla birbaşa görüşlərinizi çox fəal izləyirik və ümidvarıq ki, Siz düşdüyünüz həqiqətən çıxılmaz vəziyyətdən qurtarmağın yolunu tapa biləcəksiniz.

Biz də ümidvarıq ki, Abxaziya və qondarma Cənubi Osetiya münaqişələrində də irəliləyiş əldə edə biləcəyik. Çünki tamamilə əminlik ki, Dağlıq Qarabağ problemini həll edib, Abxaziya və Cənubi Osetiya məsələsini saxlamaqla və əksinə, Abxaziya və qondarma Cənubi Osetiya münaqişələrini həll edib, Dağlıq Qarabağ münaqişəsini nizama salmasaq, Qafqazda sülhə nail ola bilmərik. Çünki bizim, həqiqətən də faciəli təcrübəmiz var. Qafqazın bir yerində münaqişə, müharibə başlayanda, bu, kiçik regionun bütün guşələrində özünü göstərir. Odur ki, biz düşdüyümüz münaqişəli vəziyyətlərdən, problemlərdən çıxış yolu tapılmasında çox maraqlıyıq.

Düşünürəm ki, münasibətlərimizdə problem yoxdur, lakin onları daha da intensivləşdirməliyik. Hörmətli həmkarımızla razılığa gəldik ki, parlamentlərarası münasibətlərimizi təkə spikerlər səviyyəsində deyil, həm də komitələr, komissiyalar və daimi fəaliyyət göstərən nümayəndə heyətləri səviyyəsində intensivləşdirək və mövcud olan bütün problemləri birbaşa həll edək. Biz qanunvericiliyimizi, xüsusilə də iqtisadi sahədə qarşılıqlı münasibətlərimizin daha da intensivləşdirilməsinə kömək edəcək ciddi iqtisadi əməkdaşlığın mövcud olması üçün hüquqi baza yaratmaqdan ötrü onun iqtisadi tərəflərini mümkün qədər yaxşılaşdırmaq barədə razılığa gəlmişik.

Mən Baş nazirlə və Xarici İşlər naziri ilə görüşlərimdə də bildirmişəm ki, Azərbaycanla iqtisadi münasibətləri intensivləşdirmək üçün Gürcüstan tərəfi artıq xüsusi hökumətlərarası komissiya yaratmışdır. Azərbaycanda isə, struktur dəyişiklikləri ilə əlaqədar olaraq, hələ yaradılmayıbdır. Lakin Baş nazir bizə vəd etdi ki, bu məsələ tezliklə həll olunacaqdır. Biz buna həqiqətən şadıq.

Tbilisidə 9–10-cu enerji blokları qəzaya uğrayanda enerji təchizatında çətinliklərinizə baxmayaraq, bizə yardım etdiyiniz üçün sizə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Siz birmənalı qərar qəbul etdiniz və bunun bizim üçün təkə iqtisadi deyil, həm də ciddi sosial məsələ, ciddi sosial problem olduğunu başa düşürük, bu işdə Gürcüstana kömək etdiniz.

Mən xüsusən Xarici İşlər naziri ilə görüşdə sərhədlərimizin delimitasiyası məsələsinə də toxundum. Bu, prinsipcə problem məsələ deyil, çünki bizdə sərhəddə əslində mübahisəli məqamlar yoxdur. Komissiyalar əslində razılığa gəlmişlər. Amma çox vacibdir ki, bəzi bədxahlarımızın həmin sahədə vəziyyətin tənzimlənməmiş qalmasından istifadə etmək imkanlarını az olması üçün bu məsələ də maksimum tezliklə həll olunsun.

Biz həmvətənlərimiz – Gürcüstanın azərbaycanlı vətəndaşları, habelə Azərbaycandakı gürcü mənşəli, gürcü millətindən olan şəxslər haqqında da danışdıq. Sizin bu adamlara daim diqqət göstərməyinizi biz yüksək qiymətləndiririk. Biz nəzərə çatdırdıq ki, Gürcüstandakı azərbaycanlıların da, Azərbaycandakı gürcülərin də öz dillərini öyrənməyə, eləcə də onların cəmiyyətimizə daha çox inteqrasiya etməsi və özlərini öz dövlətinin tamhüquqlu vətəndaşları hiss etməsindən ötrü, lazım olan layiqli yeri tutması üçün Azərbaycan dilini də, gürcü dilini də öyrənməyə tam imkanları olmalıdır.

Bir daha vurğulamaq istəyirəm, biz bunu çox yüksək qiymətləndiririk ki, Gürcüstanda heç vaxt azərbaycanlı əhali ilə bağlı heç bir problem ortaya çıxmayıbdır. Əminəm ki, Azərbaycanda da gürcü millətindən olan

şəxslərlə vəziyyət eyni ilə bu cürdür. Əməli qaydada həll edilə biləcək hansısa məsələlər olmuşdur. Bu adamların cəmiyyətimizə daha yaxşı inteqrasiyası üçün onlara adicə yardım göstərməliyik. Bu məsələlər birmənalı şəkildə həll ediləcəkdir.

Siz dinc Qafqaz təşəbbüsündən danışdınız. Mən onu bir daha nəzərə çatdırmaq istəyirəm. Mən istəyirəm ki, Siz onu biləsiniz – Siz onu bilirsiniz – lakin bir daha nəzərə çatdırmaq istəyirəm ki, Gürcüstan bu təşəbbüsə məksimum fəal qoşulmağa hazırdır və biz təşəbbüsün həqiqətən işləməsi üçün və regionumuzda sülh və sabitliyə real bəhrə, ciddi bəhrə gətirməsi üçün irəli sürüləcək bütün yeni təşəbbüslərə baxmağa hazırıq.

Mən burada daha bir məqamı qeyd etmək istəyirəm. Mənə belə imkan verildiyinə görə həqiqətən çox şadam. Gürcüstanın qarşısında çoxdan duran bir problemi həll etmədən Bakıya gəlmək bizim üçün yaxşı və münasib olmazdı. Söhbət ondan gedir ki, Siz bizim səfirlik üçün gözəl bir bina, hələ 1918-ci ildə Gürcüstanın Azərbaycandakı səfirliyinin yerləşdiyi tarixi binanı verdiniz. Qeyd etməyə şadam ki, biz bu məsələni, nəhayət, həll etdik. Cənab səfir bu məsələnin həll olunması üçün çox qızgın fəaliyyət göstərirdi. Biz onunla birlikdə çox həyəcan keçirirdik. Düşünürəm ki, indi biz Azərbaycan üçün həqiqətən münasib bir bina tapmışıq və Azərbaycanın Tbilisidə, Plexanov prospektində səfirlik üçün layiqli binası olacaqdır.

Bir sözlə, şadam ki, mənə bu barədə danışmağa imkan verilmişdir.

Parlament üzvlərimizin beynəlxalq səviyyədə əməkdaşlıq təcrübəsini də bir-iki kəlmə ilə qeyd etmək istəyirəm. Mən ATƏT-in Parlament Assambleyasında kifayət qədər fəal işləmişəm və demək istəyirəm ki, bizimlə azərbaycanlı həmkarlarımız arasında çox yaxşı qarşılıqlı anlaşma, əməkdaşlıq ənənəsi var. Demək olar ki, biz ATƏT-in Parlament Assambleyasına təqdim etmək istədiyimiz bütün sənədləri əslində onlara baxmadan imzalayıırıq. Beynəlxalq səviyyədə nəzərdən keçirilən bütün məsələlər barəsində bizim yekdil mövqələrimiz var və biz Azərbaycan nümayəndə heyətinin dəstəyini həmişə hiss edirik. Mən əminəm və bilirəm ki, Azərbaycan nümayəndə heyəti də Gürcüstan tərəfinin dəstəyini həmişə hiss edir. Şadam ki, bu ənənə Azərbaycanın öz layiqli yerini tutduğu Avropa Şurasında da davam etdirilir. Nümayəndə heyətlərimiz orada da çox fəal əməkdaşlıq edirlər. İstərdim ki, ölkələrimiz sürətlə irəliləsinlər. Avropa Birliyinə maksimum yaxınlaşmağımız üçün yaxın gələcəkdə bu beynəlxalq təşkilatda əlaqələrimizdən də danışdıq.

H e y d ə r Ə l i y e v: Sağ olun, sizə təşəkkür edirəm. Əslində, Bakı–Ceyhan neft kəməri, Şahdəniz–Ərzurum qaz kəməri barədə bütün fikir və rəylərimiz uyğun gəlir. Siz artıq bunu dediniz. Bilirsiniz, vaxt var idi, mən bu barədə çox deyirdim, çünki mən bu məsələnin həllinə nail olmalı idim, 1994-cü ildən başlayaraq çox çalışırdım. İndi isə bu məsələlər həll olunduğundan, mən bunları artıq keçilmiş mərhələ hesab edirəm. Hərçənd nə etmişiksə, bunlar həqiqətən gələcəkdə bir çox onilliklər ərzində əməkdaşlığımız üçün son dərəcə güclü zəmin yaratmışdır. Ona görə ki, bizim həm neft, həm də qaz ehtiyatlarımız çox böyükdür, onları dünya bazarlarına çıxarmaq lazımdır. Bizə digər alternativ marşrutlar təklif edirlər, ancaq biz öz mövqeyimizi lap əvvəldən qəti şəkildə bəyan etmişik və bunun üzərində dururuq. Bu baxımdan biz sədaqətliyik, seçdiyimiz tərəfə sadıq, tərəfdaşlarımızı dəyişmirik.

Əlbəttə, biz bütün bunları birgə söylərimizlə – Türkiyənin, Gürcüstanın, Azərbaycanın birgə söyləri ilə həll etməyə müvəffəq olduq və artıq bu il Bakı–Ceyhan neft kəmərinin tikintisinə başlanacaq, qaz kəmərinin tikintisinə başlanacaqdır. Düşünürəm ki, bu boru kəmərlərinin açılışında iştirak edəcəyimiz, onlardan istifadə olunmağa başlanacağı gün uzaqda deyildir.

Hazırda Bakı–Supsa fəal işləyir, burada xarici neft şirkətlərinin bizimlə birlikdə çıxardıqları bütün neft, əslində, Supsa vasitəsilə ixrac edilir. Bundan əlavə, indi Mərkəzi Asiyadan – Qazaxıstandan, Türkmənistandan çox böyük həcmdə neft məhsulları, neft Gürcüstan vasitəsilə daşınır. Bir sözlə, axın çox böyükdür və yaxşı ki, bizim dəmir yol idarələri bütün bu işləri təmin edə bilirlər. Hərçənd, gələcəkdə bu işlərin həcmi artacaq və ona görə də dəmir yollarının yenidən qurulmasına və genişləndirilməsinə ehtiyac var. Biz sizinlə birlikdə bu işlə də məşğul oluruq.

Nümayəndə heyətiniz barədə. Şadam ki, nümayəndə heyətinizin tərkibində azərbaycanlılar da var. Zənnimcə, mən burada gürcülərdən çox azərbaycanlıları gördüm. Bilirsiniz, problemlər həmişə var. Hətta problem olmayanda da, onu tapmaq olar. Həyatımız isə elədir ki, problemləri axtarmaq lazım deyil, problemlər sizdə də, bizdə də, istənilən yerdə var. Təəssüf ki, biz hələ elə bir səviyyəyə çatmamışıq ki, deyək bəli, bilirsinizmi, biz problemlərdən yaxa qurtarmışıq. Gürcüstandakı azərbaycanlı əhalinin də həyatında problemlər var. Gürcülərin həyatında problemlər azdırmı? Hamı eyni ölkənin vətəndaşlarıdır, hamı, necə deyərlər, eyni standartlarla yaşamalıdır, heç kimə milli azlığın nümayəndəsi olduğuna görə imtiyazlar verilməməlidir.

Ümumiyyətlə, deməliyəm ki, keçmişdə belə olmuşdur və milli azlıqların bəzi nümayəndələri bundan sui-istifadə edərək çəkirdilər ki, bax, siz filan şeyi özünüz üçün edirsiniz, amma bizim üçün etmirsiniz. Ona görə də onların tələblərini ödəmək lazım gəlirdi. Məsələn, mən Dağlıq Qarabağ barəsində deyə bilərəm. Axı mən burada bir çox illər, onilliklər ərzində, 1969-cu ildə isə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi kimi işləmişəm. Dağlıq Qarabağ bizdə muxtar vilayət idi, lakin Dağlıq Qarabağın rəhbərləri həmişə deyirdilər ki, filan şey bizim üçün azdır, siz başqa regionlara daha çox verirsiniz. Mən yoxlatdırırdım və məlum olurdu ki, heç də belə deyildir. Buna baxmayaraq, onlar hesab edirlər ki, muxtariyyət statusu onlara daha çox tələb etmək hüququ

verir. Nəticədə elə oldu ki, münaqişə başlayanda səbəb axtarmağa başladılar, bu münaqişə nəyin üstündə, nəyə görə düşmüşdür. Münaqişənin kökü aydındır. Lakin bu kökləri gizlətmək üçün bəyan edirdilər ki, Azərbaycan rəhbərliyi Dağlıq Qarabağa lazımınca diqqət yetirmirdi. Bunun günahı Əliyevdədir, çünki o burada MK-nın birinci katibi olmuşdur. Elə həmin vaxt, mən istefaya göndəriləndən bir ay sonra bu münaqişə başladı, belə ki, günahlandırılmağa adam tapılmışdı. Ermənistan tərəfi də belə deyirdi, Moskva da belə deyirdi. Təəssüf ki, belə deyən adamlar Azərbaycanda da tapılırdı.

Mən o dövrün 1970–80-cı illərin statistikasını qaldırdım. Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın digər bölgələrinə nisbətən bütün istiqamətlərdə üç dəfə çox alırdı. Dağlıq Qarabağda inkişafın sürəti də Azərbaycan iqtisadiyyatının orta inkişaf sürətindən üç dəfə yüksək idi. Ancaq o vaxt bunu sübut etmək mümkün deyildi, o vaxt artıq bu tərəf təqsirkar idi. İndi isə hər şey aydınlaşmışdır.

Yəni demək istəyirəm ki, bəziləri bundan sui-istifadə edirlər. Sui-istifadə etmək lazım deyildir. Gərək öz hüquqlarına malik olasan, amma bundan sui-istifadə etmək lazım deyildir. Əlbəttə, mən Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar barədə düşünürəm, çünki orada, bəzi məlumatlara görə, 400 min, digər məlumatlara görə isə 500 min azərbaycanlı yaşayır. Bunun fərqi yoxdur, onsuz da böyük rəqəmdir. Dünyada bu qədər əhalisi olan dövlətlər var. Onlar öz tarixi torpağında qədimdən yaşayır, çalışırlar. Əməkçi xalq heç vaxt heç bir problem yaratmayıbdır və onlar bu gün də heç bir problem yaratmamalıdır. Lakin azərbaycanlı deputatların yanında demək istəyirəm – onlar bunu bilirlər – Gürcüstan parlamentində heç vaxt bu qədər azərbaycanlı deputat olmayıbdır. Mən düzmü deyirəm? Bilmirəm, Gürcüstan Ali Sovetində nə qədər deputat var idi...

Zurab Qumberidze (*Gürcüstanın Bakıdakı səfiri*): 360.

Heydər Əliyev: Bəs nə qədər azərbaycanlı var idi? İki-üç nəfər. Onlar da sağıcı, traktorçu və çoban idi. Vəziyyət, bax, belə idi. Mən açığı deyirəm, çünki bunu yaxşı xatırlayıram. Bəs indi nə qədər azərbaycanlı deputat var? 6 nəfər. Onların arasında sağıcı varmı?

Nino Burcanadze: Kişilər üstün gəldilər.

Heydər Əliyev: Yaxşı, onda çobanları da seçirdilər. Çoban 100 qoyundan neçə quzu alırdı? O, qoyunun doğduğundan iki dəfə çox quzu alırdısa, onu deputat seçirdilər. Ona görə də indi siz sevinməlisiniz. Mən Gürcüstanın tarixini yaxşı bilirəm. Gürcüstanın qanunvericilik orqanında azərbaycanlıların heç vaxt, hər halda, mənim xatırladığım dövrdə – mən isə 1960-cı illərdən bəri olan dövrü xatırlayıram – indiki qədər nümayəndələri olmayıbdır. Amma biri də olsa, yaxşı olar. Sonra daha biri olsa, daha yaxşı olar. Bundan kim imtina edər?

Parlamentin sədri mənə dedi, əvvəllər də bildirdim ki, təhsillə bağlı problemlər var, məktəblə bağlı problem var. Lakin mən demişəm və bu gün bizim Nazirlər Kabinetinə və Təhsil nazirinə bir daha göstəriş verəcəyəm ki, bu daha çox bizim problemimizdir. Bilirik ki, Gürcüstan sosial-iqtisadi sahədə böyük çətinliklər çəkir. Gürcüstanın Azərbaycan məktəbləri üçün Azərbaycan dilində dərslilər hazırlayacağını gözləmək düzgün olmazdı, bu, real deyildir. Biz onları dərslilərlə təmin etməliyik, digər vəsaitlərlə, qalan hər şeylə təmin etməliyik. Biz bu işi görməliyik. Mən dəfələrlə göstəriş vermişəm. Əgər bu iş görülmürsə, təqsir bizdədir. İndiki halda bu məsələdə Gürcüstanda kimlərsə qınamaq olmaz. Məsələn, mən hesab edirəm ki, qardaş Gürcüstana yardım, kömək qaydasında inşaatçılarımız oraya gedib Azərbaycan kəndlərindəki bir neçə məktəbi təmir edə bilərlər.

Məsələn, elektrik enerjisi sarıdan çətinlik var idi. Özümüzdə elektrik enerjisinin çatışmazlığına baxmayaraq, biz onu verdik. Biz özümüz onu Rusiyadan satın alırıq. Əgər indi hər hansı məktəbin təmirə ehtiyacı varsa – sözsüz ki, belə məktəblər var və mən indi Gürcüstanın real maliyyə-iqtisadi imkanlarının necə olduğunu bilirəm, onlar heç nə edə bilmirlər. Bizim vəziyyətimiz bir qədər yaxşıdır – bu barədə düşünürüksə, bunu arzu ediriksə, gəlin, inşaat qrupu yaradaq, oraya tikinti materialları aparaq, bir neçə məktəbi təmir edək, onda vəziyyət yaxşılaşar.

Mən bununla, indiki halda Gürcüstan rəhbərliyini qayğılardan azad etmək istəmirəm. Sadəcə olaraq, demək istəyirəm ki, bizim Gürcüstanla dostluq münasibətlərimiz elə səviyyədədir ki, biz bu problemləri birgə həll etməliyik.

Bax, mən üzümü sizə – azərbaycanlı deputatlara tutub deyirəm ki, dərslilər barəsində və məktəblə bağlı bəzi digər məsələlər barəsində bu gün bir daha tapşırıq verəcəyəm və bu məsələlərin daha yaxşı həll olunmasına nəzarət edəcəyəm. Azərbaycan məktəblərinə daha necə kömək etmək barədə düşünəcək və onlara kömək edəcəyik.

Zurab Qumberidze: Dərslilərlə əlaqədar demək istəyirəm ki, Gürcüstandakı Azərbaycan məktəblərinin 1–4-cü sinifləri üçün Sizin adınızdan dərslilər gətirilmişdir. İndi isə digər siniflər üçün dərslilər gətirilir, heç də bütün fənlər üzrə çatışmazlıq yoxdur.

Heydər Əliyev: Bizim özümüzdə də dərslilərin heç də hamısı yenidən nəşr olunmamışdır.

Zurab Qumberidze: Dərslilərlə bağlı vəziyyət ciddi şəkildə düzəlməkdədir.

Hidayət Hüseynov (*«Yeni Gürcüstan Naminə Alyans» fraksiyasından Gürcüstan parlamentinin deputatı*): Hörmətli Prezident, mən öz adımdan Sizə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Cənab səfir düzgün dedi

ki, biz humanitar yardım kimi, 29 min 139 nüsxə dərslik almışıq. Mümkündürsə, pullu da olsa, yuxarı siniflər üçün də nəzərdə tutmaq lazımdır.

Heydər Əliyev: Mən bunu da pulsuz edirəm. Bu gün göstəriş verəcəyəm. Biz bunu da dövlət hesabına edəcəyik ki, siz dərsliklərlə təmin olunasanız.

Nino Burcanadze: Zənnimcə, indi dediyiniz məsələ çox mühümdür.

Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlıların Azərbaycan dilində təhsil ala bilməsi, həqiqətən mühüm işdir. Biz onu da bilirik ki, Siz gürcülərin burada öz dilində təhsil almasına kömək edirsiniz və edəcəksiniz, biz isə onların dərsliklərlə təmin olunması barədə düşünməliyik və bu problemi Azərbaycan rəhbərliyinin üzərinə qoymamalıyıq. Mən Sizin bu sözünüzlə də tam razıyam ki, hüquqlardan sui-istifadə etmək olmaz. Sizin Dağlıq Qarabağda olduğu kimi, bizim də Abxaziyada təqribən eyni problemimiz var idi. Abxaziya Muxtar Respublikasının necə imtiyazları olduğunu Siz məndən yaxşı xatırlayırsınız. Milli azlıqların hüquqlarının mütəmadi surətdə vurğulanması bəzən pis nəticə verir. Bəlkə buna görə də mən həmişə beynəlxalq forumlarda deyirəm ki, elə ancaq milli azlıqların hüquqlarını vurğulamaq olmaz. Biz hüquq və vəzifələr barədə danışımalıyıq. Bu da vacibdir ki, həmin adamlar təkə öz hüquqlarını deyil, yaşadıkları dövlət qarşısındakı vəzifələrini də bilməlidirlər. Yalnız belə olan halda onlar yaşadıkları ölkənin tamhüquqlu vətəndaşlarıdır, çünki biz onlara daim desək ki, bütün bu işləri milli azlıq olduğunuz üçün edirik, gürcü olmadığımız üçün bu hüquqları sizə veririk, düzgün olmaz. Belə vəziyyət onları cəmiyyətdən bir növ təcrid edir.

Məhz buna görə Sizin tutduğunuz mövqeyi həmişə dəqiq qiymətləndirmək lazımdır. Bu həqiqətən çox vacibdir ki, Gürcüstan ərazisində yaşayan adamlar, əlbəttə, öz hüquqlarına hörmət etsinlər, biz də onların hüquqlarına hörmət edək və əmin olaq ki, onlar da başqaları ilə, gürcülərlə bərabər dövlət qarşısındakı vəzifələrinə hörmət edirlər. Parlamentimizin üzvü olan adamlar bunu yaxşı başa düşürlər və buna görə bizim həll olunmamış problemimiz yoxdur. Məndə olan məlumata görə, 6-cı deputatın məsələsi praktiki olaraq həll edilir. Təəssüf ki, bəzi bədxahlar bu məsələni digər məcraya yönəltməyə çalışmışlar. Bu, xalis siyasi məsələ idi və həmkarlarım bunu yaxşı bilirlər. Siz tamamilə doğru deyirsiniz ki, deputatlar öz bölgələrini layiqincə təmsil edirlər. Ola bilsin ki, parlamentdəki gələcək görüşümüzə deputatlarımız gürcü əhalisi olan regionların nümayəndələrinin də gələcəkdə sizin parlamentdə təmsil olunması məsələsini müzakirə edəcəklər. Əgər bir deputat belə təmsil olunsa, biz çox şad olarıq. Bu əvəz-əvəz demək deyildir. Bu, sadəcə olaraq, mənim arzumdur. Düşünürəm ki, bu onların problemlərini qanunvericilik orqanında qaldırmaq və həll olunmalı məsələlərdən danışmaq imkanını daha da yaxşılaşdırar.

Heydər Əliyev: Doğru deyirsiniz. Amma nəzərə almalısanız ki, bizim parlamentdəki deputatların sayı sizdəkindən iki dəfə azdır. Sizdə 235 deputat, bizdə isə 125 deputat var. Deputatların sayını artırmaq lazımdır, onda bu, asan olar.

Nino Burcanadze: Əlavə etmək istəyirəm ki, bu məsələni qətiyyətlə suni yolla həll etmək olmaz. Yoxsa bu mənim bir qədər əvvəl dediklərimə zidd olar.

Heydər Əliyev: Mənim Gürcüstan parlamentinin azərbaycanlı deputatlarına bir arzum var. Firsətdən istifadə edib demək istəyirəm. Nino Anzorovna dil bilmək barədə danışdı. Bu çox mühüm məsələdir. Siz Gürcüstanda yaşayırsınız və gürcü dilini bilməlisiniz. Siz gürcü dilində yazmağı, oxumağı, çıxış etməyi bacarmalısınız.

Biz azərbaycanlıların, o cümlədən də Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlıların bir ciddi nöqsanı var. Onlar öz dilini yaxşı bilir, yaşadıkları ölkənin dilini isə pis bilirlər. Biz Gürcüstanda səfirlik açarkən gürcü dilini bilən azərbaycanlı axtarırdıq. Halbuki burada Gürcüstanın müxtəlif bölgələrində doğulmuş, böyümüş nə qədər azərbaycanlı var. Onlar parlamentdə, rəhbər vəzifələrdə, hüquq-mühafizə orqanlarında çoxdurlar. Nə qədər istəsəniz var, amma gürcü dilini bilənlər çox azdır. Mən böyük çətinliklə bir nəfər tapdım. O, gürcü dilini bilir. Gürcü dilini bilməyən adamı isə mən Gürcüstana səfir göndərə bilməzdim.

Nino Anzorovna, mənim sırım yoxdur, bütün gürcü dostlarımız bizim qardaşlarımızdır. Çox vaxt da bizim adamlar deyirlər ki, ermənilər belə, ermənilər elə. Mən sizdən soruşuram: Gürcüstanda yaşayan ermənilər gürcü dilini bilirlərmi? Yaxşı bilirlər. Əgər Ermənistanda yaymış azərbaycanlıları götürsək, görək ki, onların 5 və ya 10 faizi erməni dilini bilirdi, rus dilini də pis bilirdilər. Bizdə yaşamış ermənilər, əvvəla, rus dilini bilirdilər, çoxları isə Azərbaycan dilini də bilirdi. Ona görə də açıq demək lazımdır – bu, azərbaycanlılarda milli nöqsandır. Gəlin vəziyyəti düzəldək. Artıq biz öz müstəqil dövləti olan xalqıq, hər hansı digər dövlətdə də sərbəst yaşaya bilən xalqıq. Məsələn, Rusiyada çoxlu azərbaycanlı yaşayır. Onlar Rusiya vətəndaşlarıdır, lakin müvəqqəti yaşayanlar da var. Onların hamısı rus dilini bilir. Əgər onlar rus dilini bilməsəydilər, orada işləyə bilməzdilər. Rusiyada azərbaycanlı biznesmenlər Azərbaycanda olduğundan çoxdur. Ona görə ki, orada biznes üçün fəaliyyət sahəsi genişdir. Orada bir vilayət ərazicə Azərbaycandan böyükdür. Onlar orada ona görə uğurla işləyirlər ki, rus dilini bilirlər. Rus dilini bilməsəydilər, bunu edə bilməzdilər. Odur ki, gürcü dilini öyrənin, Nino Anzorovna, siz isə parlamentdə sınaqlar keçirin. Qoy onlar hər yarım ildən bir imtahan versinlər.

Nino Burcanadze: Buradakıların bəziləri gürcücə nəinki danışır, hətta mahnı da oxuyurlar.

Heydər Əliyev: Bu, yaxşı nümunədir. Nino Anzorovna, siz əməkdaşlığımızdan danışdınız. Biz beynəlxalq təşkilatlarda həqiqətən çox sıx əməkdaşlıq edirik. Öz aramızdır, bu da dostluğumuzun göstəricisidir. Avropa Şurasında biz dörd il bu təşkilata qəbul edilməyə namizəd olduq. Bütün bu dövr ərzində Gürcüstan nümayəndə heyəti bizi həmişə dəstəklədi. Biz üzv qəbul ediləndə də dəstəklədi. Elə bu yaxınlarda Azərbaycan haqqında məsələ müzakirə olundu. Əlbəttə, bu, qərəzli, ədalətsiz məsələ olsa da, müzakirə edildi. Yenə də Gürcüstan nümayəndə heyətinin üzvləri, hansı fraksiyaya daxil olmasından asılı olmayaraq, Azərbaycan nümayəndə heyətini yekdilliklə, tamamilə dəstəklədi.

Bu, dostluğumuzun yaxşı göstəricisidir. Odur ki, beləcə davam edəcəyik. Dediniz ki, Avropa Şurasında çıxış etmişiniz, bu yaxşıdır. İnsan hüquqları Avropa Şurası üçün çox mühüm məsələdir. Lakin nədənsə, hər hansı bir cinayətkarın, terrorçunun hüququnu müdafiə edirlər, hətta deyirlər ki, o, siyasi məhbusdur. Amma 9 ildir doğma torpaqlarından qovulmuş və çadırlarda yaşayan qaçqınlarımızın hüquqlarını müdafiə etmirlər. Abxaziyadakı doğma yerlərindən qovulmuş gürcülərin hüquqlarını müdafiə etmirlər. İkili standart yaranır. Hər bir insanın hüquqları müdafiə edilməlidir. Qaçqın da, yaxşı yaşayan, çoxlu pulu olan da insandır, cinayətkarın da hüququ var, onları da müdafiə etmək lazımdır. Nə üçün onu müdafiə edirlər, başqasını isə yox. Nino Anzorovna, mən bilirəm ki, Siz Avropa Şurasının işində çoxdan fəal iştirak edirsiniz. Hesab edirəm ki, onlara çox şeyi aydınlaşdırmaq lazımdır. Eşitmişəm ki, kimsə orada belə izahat vermişdir. Deyib ki, filan adam hansısa cinayətə görə həbs edilmişdir. Cinayət törətmiş başqaları da var. Lakin onlar həbs edilməmişlər, ancaq o, müxalifətdə olan hansısa adamın qohumu olduğu üçün həbs edilmişdir. Belə çıxır ki, müxalifətdə olanların qohumları toxunulmazlıq hüququna malikdirlər. Kimsə bəyan edir ki, onun partiyası var, əslində belə bir partiya yoxdur, o deyir ki, belə bir partiya var, onun toxunulmazlıq hüququ var, başqasının da belə bir hüququ var və onun hüququnu Avropa Şurası müdafiə edir. Belə qohumu olmayan və ya heç bir partiyanın üzvü olmayan adi insanın hüquqlarını isə müdafiə etmir. Bu təzaddır, Avropa Şurasının ciddi çatışmazlığıdır. Fürsətdən istifadə edib demək istəyirəm ki, mən Avropa Şurasının qəbul etdiyi qətnamə ilə qətiyyənlə razı deyiləm. Bu ədalətsizlikdir, bizim nümayəndə heyətimiz etirazını bildirmişdir.

Özü də məlumat vermişdilər ki, müzakirələrdə Azərbaycan dəstəklənirdi, lakin Avropa Şurasının rəhbərliyindən kimsə məsələyə qarışmış və deputatlara təzyiqlər göstərmişdir. Sonra səsvermə bizim əleyhimizə olmuşdur.

Odur ki, insan hüquqlarının müdafiəsi demokratiyanın başlıca məsələlərindən biridir. Bu barədə biz Sizinlə həmrəylik və heç bir sual yoxdur. Amma bu işi necə qiymətləndirək – bu, gərgin fəaliyyət və böyük izahat tələb edir. Düşünürəm ki, bu sahədə də sizinlə birgə işləməliyik.

Hacən Hacıyev (*Azərbaycanın Tbilisidəki səfiri*): Mən təhsil mövzusunda qayıtmaq istəyirəm. Gürcüstanın Azərbaycan məktəblərində Azərbaycan tarixini öyrənmək üçün, Azərbaycandakı gürcü məktəblərində Gürcüstan tarixini öyrənmək üçün şərait yaratmaq lazımdır. Bu çox vacib məsələdir. Çünki məzunlar ali məktəbə daxil olmaq üçün Azərbaycana gələrkən, Azərbaycan tarixindən imtahan verməli olurlar.

Heydər Əliyev: Məgər kimsə buna mane olur?

Hacən Hacıyev: Heç kim.

Zurab Qumberidze: Bunu təhsil nazirlikləri səviyyəsində həll etmək olar.

Heydər Əliyev: Sadəcə olaraq, dərsliklər göndərmək və tədris proqramına daxil etmək lazımdır.

Nino Burcanadze: Mən nümayəndə heyətimizin üzvü cənab Revaz Mişveladze haqqında demək istərdim. O, məşhur gürcü şairi və yazıçısıdır. Onun kitabı Azərbaycan dilinə tərcümə olunmuşdur. O, fürsətdən istifadə edərək, dostluq münasibətlərimizin möhkəmləndirilməsinə kömək edən həmin kitabı Sizə təqdim etmək istəyir.

Revaz Mişveladze (*yazıçı, «Dirçəliş» fraksiyasından deputat*): Cənab Prezident, Sizin dilinizdən və xanım Nino Burcanadzenin çıxışından eşitdim və mənə çox xoşdur ki, ölkələrimiz çətinlikləri dəf etmişlər, bunlar arxada qalmışdır və biz ən yeni tarixə doğru inamla addımlayırıq. Ölkələrimiz arasında həllənməz problemlərin olmadığını eşitmək mənim üçün çox xoş idi və başlıcası odur ki, əsrlər boyu bizi bir-birimizə eyni tale və müstəqil dövlətçilik arzusu bağlamışdır.

O ki qaldı bizim bir-birimizdən hər gün, ilbəlil öyrənməyimizə, istərdim ki, Gürcüstan böyük bir işdə sizdən, Sizin əla həll etdiyiniz problemdən nümunə götürsün. Azərbaycanda başqa dövlətin heç bir hərbi bazası yoxdur. Biz də buna çalışırıq. Mən bir neçə kəlmə ilə öz minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Azərbaycanda mənim novellalar kitabım çıxmışdır. Bu novellalar digər ölkələrdə dəfələrlə nəşr edilmişdir, lakin mənə xüsusilə xoş idi ki, Azərbaycan qəzetlərindən məqalələr kəşib göndərmişlər. Bu kitab barəsində çoxlu rəylər oldu. Kitabda isə mən Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılardan, həmvətənlərimdən bəhs edirəm. Bu mənim üçün xoş idi, ona görə də Sizin qarşınızda çıxış edərək bildirməyi qərara aldım ki, Vüqar Əliyevin tərcümə etdiyi bu kitabın nəşri Sizin fondunuzdan maliyyələşdirilmişdir. Bu o deməkdir ki, Siz mədəniyyətin inkişafını belə diqqətlə, belə müdrikcəsinə izləyirsiniz. Öz tərəfimizdən biz də müasir Azərbaycan yazıçılarının kitablarını tərcümə və çap etdirməyə çalışırıq. Sizin icazənilə və Nino Anzorovanın icazəsi ilə bu kitabı Sizə bağışlayıram.

Daha bir mäsäläni qeyd etmək istäyirəm. Bunun diplomatiyaya nə dərəcədə uyğun olduğunu bilmirəm, lakin Sizi görəndə biz bir-birimizlə danışdıq və qayıdandan sonra Sizin əvvəlkitək gümrah, sağlam olduğunuzu bütün Gürcüstana bildirəcəyik. Bu, Gürcüstana da, Azərbaycana da çox lazımdır.

Məndən haqqında danışmaq xahiş olunmuş bir problem də var. Azərbaycanda ingiloy adlandırılan gürcülər var, 1960-cı illərdə onlar pasportlarını təhvil vermişlər, onlara deyiblər ki, guya pasportlar dəyişir, lakin beş ildən sonra pasportlarını özlərinə qaytarmışlar. Bu pasportlarda isə başqa fəmilialar yazılmışdır. Mən bilmirəm, bu, tarix baxımından nə dərəcədə ədalətlidir, lakin onların, əlbəttə, hamısı olmasa da, bəziləri çox xahiş edirlər, öz fəmilialarını qaytarmaq istəyirlər. Pasporta görə bəziləri Məmmədovdur, halbuki onların fəmiliaları dəyişdirilməzdən əvvəl Mişveladze, Mikeladze və sair olmuşdur. Belə adamlar çox deyil, olsa-olsa, min və ya iki min nəfərdir. Xahiş edirəm ki, onlara fəmilialarını dəyişdirməyə icazə versinlər.

H e y d ə r Ə l i y e v: Əvvəla, hədiyyənizə görə sağ olun, dostluğumuz haqqında dediyiniz xoş sözlərə görə sağ olun. O ki qaldı fəmilialara, indi bizdə pasport yoxdur və milliyyət yazılmır. Azərbaycan vətəndaşının vəsiqəsi var, yəni siz oraya istədiyiniz fəmilianı yazma bilərsiniz. Hər halda, mən göstəriş verəcəyəm və bu mäsələ ilə mütləq məşğul olacaqlar.

**AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARINA
YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL
BİNƏ BEYNƏLXALQ HAVA LİMANINDA KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN
NÜMAYƏNDƏLƏRİNƏ VERDİYİ MÜSAHİBƏ**

30 yanvar 2002-ci il

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev Nyu-Yorkda keçiriləcək Dünya İqtisadi Davos iclasında iştirak etmək üçün ABŞ-ın Nyu-York şəhərinə yola düşmüşdür. Prezident Heydər Əliyev yola düşməzdən əvvəl Binə Beynəlxalq hava limanında kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələrinə müsahibə vermişdir.

Heydər Əliyev: Biz sizinlə iki gün bundan öncə görüşmüşük. Çox ətraflı danışmışıq. Bu iki gündə yeni bir şey baş verməyibdir. Sadəcə, bu səfər əvvəldən nəzərdə tutulmuşdu, mən bu gün Nyu-Yorka gedirəm. Davos İqtisadi Forumu, hər il bu vaxt Davosda, İsveçrədə keçirilir. Bu il isə 2001-ci il sentyabrın 11-də baş vermiş hadisələrə görə Nyu-Yorkda keçirilir. Yəni o şəhərə, oranın sakinlərinə mənəvi dəstək göstərmək üçün Davos Forumunun rəhbərləri illik iclası Nyu-Yorkda keçirməyi qərara almışlar. Mən oraya dəvət almışam və gedirəm. Başqa elə bir şey yoxdur.

Təbiidir ki, əsas iqtisadi məsələlərdir, Azərbaycana investisiyaların cəlb olunmasıdır. Müəyyən şirkətlərlə görüşlər olacaqdır. Orada bir çox dövlət xadimləri – prezidentlər, xarici işlər nazirləri olacaqdır. Hansılarla ki, bizim yenidən görüşməyə ehtiyacımız var, mən onlarla da görüşəcəyəm. Başqa heç bir şey yoxdur. Mənim beş dəqiqə vaxtım var. Kimin tutarlı sualı varsa, versin.

S u a l: Cənab Prezident, Amerika Birləşmiş Ştatları 2002-ci maliyyə ilində Azərbaycana yardımı artırmışdır. Hətta hərbi yardımdan da söhbət gedir. Ümumiyyətlə, bu məsələyə münasibətiniz necədir, hərbi yardım ola bilərmi?

C a v a b: Bilirsiniz, bu məsələni bizim bəzi politoloqlar şişirdirlər, həqiqətdən kənar şeylər danışirlar. Sizin də fikrinizi yayındırırlar, cəmiyyətin də fikrini yayındırırlar. Hərbi yardımın müəyyən çərçivələri var.

Mən dünən ABŞ dövlət katibinin müavini Elizabet Consu qəbul edirdim. İndi burada Amerikanın səfiri ilə 15 dəqiqə söhbət etmişəm. Müəyyən proqram olacaq, ancaq onu həyata keçirəcəyik. Amma sizin o mülahizələriniz ki, var, onlar əsassızdır.

S u a l: Cənab Prezident, 907-ci düzəliş ləğv olursa da, Ermənistan Azərbaycandan 40 milyon dollar artıq yardım alacaqdır. Danışqlarınızda bu barədə söz açacaqsınızmi?

C a v a b: Bilirsiniz, bu xırdaçılıqdır. Onlar çox alır, az alır. Hələ görək bizə nə düşür, ondan sonra baxacağıq, bu çoxdur, ya azdır.

S u a l: Cənab Prezident, Sizin hər bir xarici səfəriniz Azərbaycanın xarici siyasətində yeni-yeni uğurlar qazandırmışdır. Bu səfərlə bağlı yeni nə gözlənilir?

C a v a b: Bilirsiniz, mənim səfərlərim çoxdur. Hər bir səfərin özünün əhəmiyyəti var. Mən artıq sizə izah etdim ki, bu, Dünya İqtisadi Forumudur. Çox böyük, mötəbər bir toplantıdır. Burada bizim əsas məsələlərimiz iqtisadi inteqrasiya məsələləridir. Azərbaycana investisiyaların cəlb olunması və bu istiqamətdə başqa işlərin görülməsidir. Mən bununla məşğul olacağam. Sağ olun.

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN
AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARINA
İŞGÜZAR SƏFƏRİ**

30 yanvar 2002-ci il

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev Dünya İqtisadi Forumunda iştirak etmək üçün yanvarın 30-da Nyu-Yorka gedərkən yoluüstü İslandiyanın Keflavik şəhərində dayanmışdır. Dövlətimizin başçısı Keflavik şəhərinin hava limanının binasını gəzdi, müxtəlif xidmət bölmələrinin işi ilə maraqlandı, qısa istirahətdən sonra Nyu-Yorka yola düşdü.

Respublikamızın rəhbəri həmin gün axşam Nyu-Yorka gəldi. Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevi «Stüart» hərbi hava bazasında onun komandanı, ölkəmizin ABŞ-dakı səfiri Hafiz Paşayev, Azərbaycan Respublikasının BMT yanında daimi nümayəndəsi Yaşar Əliyev qarşıladılar.

Prezident Heydər Əliyev hərbi hava bazasından maşın karvanının müşayiəti ilə Nyu-Yorkda onun üçün ayrılmış iqamətgaha gəldi.

TÜRKİYƏNİN XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ İSMAYIL CƏM İLƏ GÖRÜŞ

*Nyu-York,
Azərbaycan prezidentinin iqamətgahi*

31 yanvar 2002-ci il

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev Nyu-Yorkda, onun üçün ayrılmış iqamətgahda Türkiyənin Xarici İşlər naziri İsmayıl Cəmi qəbul etmişdir. Dövlətimizin başçısını mehribanlıqla salamlayan İsmayıl Cəm prezident Heydər Əliyevin diqqət və qayğısı sayəsində ölkələrimiz arasında qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələrin inkişaf etməsindən məmnun qaldığını söylədi, respublikamızın prezidenti ilə Nyu-Yorkda keçirdiyi bu görüşün çox böyük bir əhəmiyyət daşdığını nəzərə çatdırdı. Dost və qardaş ölkələrimiz arasında bütün sahələrdə möhkəm təməl üzərində qurulmuş əlaqələrin hazırkı vəziyyətindən razı qaldığını bildirən prezident Heydər Əliyev xalqlarımızın iradəsinə söykənən, strateji tərəfdaşlıq xarakteri daşıyan Azərbaycan–Türkiyə əməkdaşlığının daha da möhkəmləndirilməsinin çox vacib olduğunu vurğuladı. Prezident Heydər Əliyev və Xarici İşlər naziri İsmayıl Cəm Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlənilməsi, hasil edilən neftin və qazın dünya bazarlarına nəqli, Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac neft kəmərinin perspektivləri barədə ətraflı müzakirələr apardılar. Səmimilik və mehribanlıq şəraitində keçən görüşdə Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması üçün ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində aparılan danışıqların gedişi barədə müzakirələr aparıldı.

Cənab İsmayıl Cəm bildirdi ki, Türkiyə Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılması üçün öz səylərini daha da artırmağa həmişə hazırdır. Görüşdə Nyu-Yorkda keçirilən Dünya İqtisadi Forumunun beynəlxalq terrorizmə, təcavüzkar separatizmə qarşı mübarizənin daha da gücləndirilməsində xüsusi əhəmiyyəti vurğulandı, Azərbaycanın və Türkiyənin bu mübarizədə Amerika Birləşmiş Ştatları ilə ilk gündən eyni koalisiyada olduğu nəzərə çatdırıldı.

Söhbət zamanı dünyada və regionda vəziyyət, ölkələrimizi maraqlandıran bir sıra digər məsələlər barədə də fikir mübadiləsi edildi.

DÜNYA TİCARƏT MƏRKƏZİNİN DAĞINTILARINI ZİYARƏT

Nyu-York

31 yanvar 2002-ci il

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev Dünya Ticarət Mərkəzinin dağıntılarını ziyarət etmiş və oraya üzərində güllərlə Azərbaycan bayrağı təsvir edilmiş əklil qoymuşdur. Dövlətimizin başçısı faciə qurbanlarının xatirəsinə həsr edilmiş sərgi ilə də böyük kədərlə tanış oldu.

ABŞ Konqresi Nümayəndələr Palatasının Maliyyələşdirmə Komitəsinin sədri Cim Kolbe burada Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevə yaxınlaşaraq onunla səmimiyyətlə görüşdü, 11 sentyabr faciəsi qurbanlarının xatirəsinə ehtiramla yad etdiyinə görə respublikamızın rəhbərinə minnətdarlığını bildirdi.

Cim Kolbe: Cənab Prezident, Sizinlə görüşdən şərəf duyduğumu bildirirəm. Biz Sizinlə birgə Dünya İqtisadi Forumunda iştirak edəcəyik. Mən ümid edirəm ki, biz siyasi dialoqlarda bir-birimizlə əlaqə saxlayacağıq. Ümid edirəm ki, mən bu ilin yazında, yaxud da yayında Sizin ölkəyə səfər edəcəyəm.

Heydər Əliyev: Cənab Cim Kolbe, mən də Sizinlə görüşdən şad olduğumu və sizin Azərbaycana səfərinizdən məmnun qalacağımı bildirirəm.

Cim Kolbe: Cənab Prezident, bizim üçün böyük şərəf və çox xoşdur ki, Siz buraya gəlmisiniz. Bu dağıntılara baxanda yəqin ki, Dünya Ticarət Mərkəzinin nə qədər böyük bir kompleks olduğunu təsəvvür edə bilərsiniz. Gördüyünüz bu lövhələr 11 sentyabr faciəsi zamanı həlak olmuş insanların təmsil etdikləri ölkələrin siyahısıdır.

Heydər Əliyev: 11 sentyabrda baş vermiş bu faciəni biz Azərbaycanda böyük kədər hissi ilə qarşıladıq. Təsəvvür etmək mümkün deyildir ki, bu binaları belə dağıtmaq olar.

Cim Kolbe: Cənab Prezident, buraya gəldiyinizə görə Sizə bir daha təşəkkür edirəm. Yəqin ki, forumda bir daha görüşəcəyik.

Heydər Əliyev: İnşallah, görüşərik.

Cim Kolbe: Cənab Prezident, bir daha çox sağ olun.

* * *

NATO-nun Baş katibi Corc Robertson da bu zaman Dünya Ticarət Mərkəzinin dağıntılarını ziyarətə gəldi.

Corc Robertson: Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevi böyük ehtiramla, mehribanlıqla salamlayıram.

Cənab Prezident, bura çox bədbin bir yerdir. Amma Sizi burada görmək mənim üçün çox xoşdur.

Heydər Əliyev: Burada görüşməyimiz bir təsadüfdür. Mən heç gözləmədim ki, burda Sizi görəəcəyəm.

Corc Robertson: Tamamilə doğru deyirsiniz. Cənab Prezident, çox yaxşı görünürsünüz.

Heydər Əliyev: Siz də yaxşısiniz.

Corc Robertson: Bu faciə bəzi insanların şeytan əməlləridir. Götürsünüz ki, kiçik bir hadisə minlərlə insanın ölümünə bais olmuşdur.

Heydər Əliyev: Bu faciə bütün dünyada bir dəyişiklik əmələ gətirdi.

Corc Robertson: Bəli, bu faciə bizim hamımız üçün bir xəbərdarlıq oldu. Belə hadisələr bundan sonra da baş verə bilər. İndi gərək çalışaq ki, belə faciələr bir də baş verməsin.

Heydər Əliyev: Bəli, belə hadisələrin qarşısı alınmalıdır. Biz terrora qarşı mübarizəni gücləndirməliyik.

Corc Robertson: Doğrudur, terrora qarşı hər yerdə, istənilən nöqtədə mübarizə aparılmalıdır.

Heydər Əliyev: Biz bu sahədə sizinlə bir yerdəyik.

Corc Robertson: Cənab Prezident, çox sağ olun. Azərbaycan bizim üçün yaxşı tərəfdaş və yaxşı dostdur.

Heydər Əliyev: Bəli, biz etibarlı tərəfdaşıq.

Corc Robertson: Cənab Prezident, Sizin buraya qoyduğunuz əklilin üzərində təsvir edilmiş Azərbaycan bayrağını mən dərhəl tanıdım. Bu bayraq mənim yaxşı yadımda qalıbdır. Cənab Prezident, sağ olun.

Heydər Əliyev: Sağ olun.

DÜNYA İQTİSADI FORUMUNUN AÇILIŞ MƏRASİMİ

31 yanvar 2002-ci il

Nyu-Yorkun «Vuldorf-Astoriya» mehmanxanasının böyük salonunda Dünya İqtisadi Forumunun (DİF) rəsmi açılış mərasimi oldu.

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev mərasimdə iştirak edirdi.

İlk dəfə 1971-ci ildə İsveçrədə keçirilmiş və daha çox Davos Forumu kimi məşhur olan Dünya İqtisadi Forumu birinci dəfə idi ki, Davos şəhərindən kənarında təşkil edilirdi.

Narahat çağlarda liderlik: ümumi gələcəyə baxış devizi altında keçirilən bu ilki forumun açılış mərasimində dünyanın 106 ölkəsindən 3 minədək adam — 300 siyasi xadim, o cümlədən 30 dövlət və hökumət başçısı, beynəlxalq təşkilatların, qeyri-hökumət təşkilatlarının rəhbərləri, iri beyin mərkəzlərinin, aparıcı kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri iştirak edirdilər. Forumun işində dünyanın əsas dini konfessiyalarını təmsil edən xadimlərə mühüm rol ayrılmışdı.

Forumun gündəliyinə bir-biri ilə bağlı olan müxtəlif məsələlər daxil idi: dünyada yoxsulluqla mübarizə, daha təhlükəsiz dünya qurulması, həm dövlət səviyyəsində, həm də korporativ səviyyədə idarəetmə sistemlərinə yenidən baxılması, fərqlərə hörmət etmək şərti ilə birgə dəyərlərin işlənilib hazırlanması, işgüzar dairələrdə və ümumən cəmiyyətdə inam hissəsinin bərpa edilməsi və s.

Mərasimi giriş sözü ilə Davos Forumunun banisi və dəyişməz prezidenti Klaus Şvab açdı. O, forumun bu ilki iclasının məhz Nyu-Yorkda keçirilməsinin rəmzi mənə daşdığı vurğulayaraq dedi ki, bu hər şeydən əvvəl II sentyabr hadisələri nəticəsində daha çox zərər çəkmiş şəhərə dəstək vermək məqsədi daşıyır. Cənab Şvab bildirdi ki, Dünya Ticarət Mərkəzinin terrorçuların zərbəsinə məruz qaldığı həmin faciəli gündə o, Nyu-Yorkda idi və bu dəhşətli hadisənin şahidi olmuşdur. Bu səbəbdən də DİF-nin rəhbərliyi bu ilki forumun məhz burada keçirilməsini qərara almışdır. Forumda biznes təmsilçilərinin, dövlət və hökumət başçıların, kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin iştirak etməsi göstərir ki, onlar dünyada baş verən hadisələrdən narahatdır və əmin-amanlığın hökm sürdüyü və tərəqqi edən Dünya Birliyi yaradılmasına kömək etmək istəyirlər. Təbii ki, biz terrorizmi siyasi baxımdan, hökumətlərin mövqeyi baxımından nəzərdən keçirəcəyik. Lakin qlobal işgüzar dairələr də, xüsusən terrorizmi maliyyələşdirən pul axınlarına nəzarət sahəsində çox iş görə bilərlər. Biz gələcək il yenidən Davosa qayıtmaq niyyətindəyik və orada gələcək forumlarımızın keçirilməsinə dair uzunmüddətli plana baxacağıq. Mən forumların bundan sonra da təkcə Davosda deyil, başqa şəhərlərdə də təşkil olunmasının mümkünlüyünü istisna etmirəm.

Sonra İsveçrə Konfederasiyasının prezidenti Kaspar Villiger çıxış etdi. O bildirdi ki, qloballaşma bütün dünyaya müsbət dəyişikliklər gətirir. Lakin bu proses bir sıra mənfi nəticələr də doğurur. Qloballaşmanın yaratdığı imkanlardan istifadə edən terrorçular, bədniyyət insanları öz çirkin əməllərini həyata keçirməyə müvəffəq olurlar. Buna görə də bütün millətlər, xalqlar, ümumən bəşəriyyət onlara qarşı birgə mübarizəyə qoşulmalıdır.

Mərasimdə Nyu-York ştatının qubernatoru Corc Pataki və bu şəhərin meri Maykl Blumberq də çıxış edərək, DİF-nin iclasında iştirak etmək üçün Nyu-Yorka gəlmiş dövlət və hökumət başçılarına, habelə digər nümayəndələrə minnətdarlıqlarını bildirmişlər.

Rəsmi açılış mərasimindən sonra beynəlxalq terrorizmə qarşı birgə mübarizə problemlərinə dair geniş dialoq aparıldı.

**DÜNYA İQTİSADI FORUMUNUN
«MƏRKƏZİ ASİYADA SABİTLİK»
MÖVZUSUNA HƏSR OLUNMUŞ
İCLASINDA ÇIXIŞ**

Nyu-York

1 fevral 2002-ci il

Fevralın 1-də Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev Dünya İqtisadi Forumunun keçirildiyi «Vuldorf-Astoriya» mehmanxanasına gəldi. Prezident Heydər Əliyevi Mərkəzi Asiya regionu üzrə aparıcı mütəxəssis, ABŞ-ın Kolumbiya Universitetinin professoru, səfir Stiven Sestanoviç hörmətlə, ehtiramla qarşıladı. O, Davos İqtisadi Forumunda iştirak etmək üçün Nyu-Yorka səfərə gəldiyinə görə Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevə dərin minnətdarlığını və təşəkkürünü bildirdi.

Sonra «Vuldorf-Astoriya» mehmanxanasının böyük salonunda Forumun «Mərkəzi Asiyada sabitlik» mövzusunda həsr olunmuş iclası keçirildi. İslasda Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev iştirak edirdi.

Region dövlətlərinin yüksək vəzifəli şəxslərinin, iri korporasiyaların, şirkətlərin rəhbərlərinin, işgüzar dairələrin nümayəndələrinin, siyasi xadimlərin toplaşdığı iclası ona sədrlik edən səfir Stiven Sestanoviç açaraq, çıxış üçün ilk sözü Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevə verdi.

Heydər Əliyev: Hörmətli xanımlar və cənablar!

Mən sizi burada, Nyu-Yorkda, 11 sentyabr hadisələri ilə əlaqədar xüsusi əhəmiyyət kəsb edən Davos forumunda salamlayıram. Sentyabrın 11-də Amerika Birləşmiş Ştatlarının Nyu-York şəhərində baş vermiş terror aktından sonra biz hamımız həyəcanlı və son dərəcə narahatıq. Ona görə də indi biz hamımız söylərimizi beynəlxalq terrorizmlə birgə mübarizə üçün birləşdiririk.

Bununla əlaqədar Mərkəzi Asiyadakı, Qafqazdakı vəziyyət xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Yeri gəlmişkən, elə bu görüş də onların probleminə həsr olunmuşdur. Əlbəttə, hər bir ölkədə, hər bir regionda çoxlu müxtəlif problemlər var. Bizim hamımız üçün eyni dərəcədə vacib və eyni dərəcədə təhlükəli olan bir problem var, bu, beynəlxalq terrorizm problemidir.

Beynəlxalq terrorizmin qaynaqları cürbəcürdür. Onlar müxtəlif regionlarda müxtəlif səbəblər üzündən yaranır. Əgər Mərkəzi Asiyanı və Qafqazı götürsək, onda görürük ki, təcavüzkar separatizm kimi səbəb bu səbəblər arasında daha çox təzahür edir. Separatizm, xüsusən təcavüzkar separatizm nə kimi pərdə altında gizlənsə də, onda terrorizm də var, bir çox başqa təzahürlər də. Separatizm silah toplanmasına, çox vaxt qanunsuz vəsait toplanmasına – o cümlədən də narkotik maddələrin qanunsuz dövriyyəsi hesabına – gətirib çıxarır. Həm də bütün bunlar əvvəlcə separatizm formasında olur və sonra, təbii ki, terrorizm səviyyəsinə çıxır.

Bildiyiniz kimi, Qafqazı artıq neçə illərdir separatizm və bununla əlaqədar hərbi münaqişələr bürümüşdür. Dağlıq Qarabağla əlaqədar Ermənistanla Azərbaycan arasında münaqişə, Gürcüstanda gürcü-abxaz və Cənubi Osetiya münaqişələri, Şimali Qafqazda, Çeçenistanda münaqişə. Hər yerdə də silah, hər yerdə də qətlər, hər yerdə də zorakılıq.

Separatizm terrorizm forması alır və həm də belə bir təhlükə törədir ki, separatçıların ələ keçirdikləri ərazilər, ümumiyyətlə, nəzarətsiz ərazilərə çevrilir. Məsələn, Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsini götürək. Bu ərazidə münaqişə məhz separatçılıq niyyətlərinə görə başlanmış, sonra Ermənistanla Azərbaycan arasında müharibəyə çevrilmiş və nəticədə Azərbaycan ərazisinin təxminən 16 min kvadratkilometr hissəsi nəzarətsiz sahəyə çevrilmişdir, daha dəqiq desək, qanunsuz silahlı qüvvələrin nəzarətində qalmışdır.

Bu əraziyə Dünya Birliyi, heç bir beynəlxalq təşkilat nəzarət etmir. Təbii ki, orada çoxlu silah toplanmışdır, orada narkotik maddələrin qanunsuz dövriyyəsi də ola bilər. Deməli, bu, münaqişə törətmək mənbəyidir, terrorizm mənbəyidir.

Odur ki beynəlxalq terrorizmlə mübarizə apararkən terrorizmin mənşəyini, müxtəlif formalarını və növlərini nəzərə almaq lazımdır. Hərbi münaqişələrin aradan qaldırılması beynəlxalq terrorizmin meydana gəlməsinin mümkünlüyünü məhdudlaşdırmaq üçün çox ciddi və mühüm tədbirdir.

Bu çox mühüm məsələlərin müzakirəsində hamınıza uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

* * *

Sonra regionun bir sıra ölkələrinin nümayəndə heyətlərinin başçıları çıxış edərək, 11 sentyabr hadisələri ilə əlaqədar Davos Dünya İqtisadi Forumunun Nyu-Yorkda keçirilməsinin xüsusi əhəmiyyət daşıdığını, beynəlxalq terrorizmə, təcavüzkar separatizmə qarşı mübarizənin daha da gücləndirilməsində bütün ölkələrin və xalqların

səylərinin birləşdirilməsinin vacib olduğunu bildirdilər. Bir sıra natiqlər Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin söylədiyi fikirləri yüksək dəyərləndirdilər.

Riçard Matske (ABŞ-ın «Şevron» şirkətinin keçmiş vitse-prezidenti): Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev bölgədə təhlükəsizliyin qorunub saxlanması sahəsində çox böyük siyasi müdriklik göstərmiş, böyük təcrübəyə malik olduğunu bir daha nümayiş etdirmişdir. Biz prezident Heydər Əliyevlə dialoqla işə başlayaraq regiona gəlmişik. Nəticədə bir sıra fundamental məsələlər həll olunmuş, Xəzərin zəngin enerji ehtiyatlarının dünya bazarlarına çıxarılması üçün boru kəmərlərinin çəkilməsi və bölgənin inkişafı üçün böyük işlər görülmüşdür.

Xəzər regionu vaxtilə sabit region sayılırdı. Lakin biz başa düşürük ki, regionda olan münaqişələr, problemlər dialoq yolu ilə həll oluna bilər. Əgər biz Xəzər hövzəsi və Mərkəzi Asiya regionunu qlobal iqtisadiyyatda güclü bir qüvvə kimi görmək istəyiriksə, istəyiriksə ki, bu regiona daxil olan ölkələr öz qədim mədəniyyətləri ilə dünya mədəniyyətinə lazımı töhfələr versinlər, onlarla dialoq yolu ilə danışmalıyıq.

* * *

Dünya İqtisadi Forumunda iştirak edən Monqolustanın Baş naziri Nambarın Enhbayar, Əfqanıstanın Xarici İşlər naziri Abdulla Abdulla, Türkiyənin Xarici İşlər naziri İsmayıl Cəm, Ermənistanın Xarici İşlər naziri Vardan Oskanyan, İran, Rusiya və Qazaxıstan nümayəndələri, habelə səfir Stiven Sestanoviç, «Şevron» şirkətinin keçmiş vitse-prezidenti Riçard Matske və başqaları iclasdan sonra Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevə yaxınlaşaraq, onunla səmimiyyətlə görüşdülər, bir sıra məsələlər barədə fikir mübadiləsi etdilər.

ATƏT-in MİNSK QRUPUNUN HƏMSƏDRƏLƏRİ İLƏ GÖRÜŞ

*Nyu-York,
Azərbaycan prezidentinin iqamətgahı*

1 fevral 2002-ci il

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrələri Nikolay Qribov (Rusiya), Filip de Sürmeni (Fransa) və Rudolf Perinani (ABŞ) qəbul etmişdir.

Dövlətimizin başçısını səmimiyyətlə salamlayan həmsədrələr prezident Heydər Əliyev ilə hər bir görüşün onlar üçün çox əhəmiyyətli və faydalı olduğunu bildirdilər.

Söhbət zamanı 11 sentyabr faciəsindən sonra Nyu-Yorkda keçirilən Dünya İqtisadi Forumunun beynəlxalq terrorizmə və təcavüzkar separatizmə qarşı mübarizənin daha da gücləndirilməsində mühüm rol oynayacağı vurğulandı.

Görüşdə Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması üçün danışıqlar prosesinin gedişi haqqında ətraflı fikir mübadiləsi aparıldı.

Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü nəticəsində torpaqlarımızın 20 faizinin işğal olunduğunu, bir milyondan çox vətəndaşımızın yerindən-yurdundan zorla qovularaq uzun illərdən bəri çadırlarda, ağır vəziyyətdə yaşadığını bir daha xatırladan prezident Heydər Əliyev dedi ki, bu münaqişənin sülh yolu ilə tezliklə aradan qaldırılması üçün ATƏT-in Minsk qrupu həmsədrələrinin öz səylərini artırması çox vacibdir.

Söhbət zamanı Minsk qrupu çərçivəsində aparılan danışıqların, Azərbaycan və Ermənistan prezidentlərinin birbaşa görüşlərinin davam etdirilməsinin zəruriliyi vurğulandı və bildirildi ki, münaqişənin tezliklə sülh yolu ilə həll olunması üçün bütün səylər səfərbər edilməlidir.

* * *

Fevralın 1-də Amerika Birləşmiş Ştatları Dövlət katibinin birinci müavini Riçard Armitac Dünya İqtisadi Forumunda iştirak etmək üçün Nyu-Yorkda səfərdə olan Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevə telefon etmişdir.

Cənab Armitac dövlətimizin başçısını Amerika torpağında mehribanlıqla salamlamış, Azərbaycanın terrorizmə qarşı mübarizədə göstərdiyi dəstəyə və antiterror koalisiyasında ölkəmizin iştirakına görə prezident Heydər Əliyevə təşəkkür etmişdir.

Səmimi sözlər üçün cənab Armitaca minnətdarlığını bildirən dövlətimizin başçısı Amerikanın beynəlxalq terrorizmə qarşı həyata keçirdiyi tədbirlərin ölkəmiz tərəfindən dəstəkləndiyini vurğulamışdır.

Prezident Heydər Əliyev Nyu-Yorka işgüzar səfəri zamanı 11 sentyabr faciəsi nəticəsində baş vermiş ağır itkilərə görə Amerika xalqına dərin ehtiramla başsağlığı verdiyini, Dünya Ticarət Mərkəzinin dağıntılarını ziyarət etdiyini, oraya Azərbaycan xalqı adından əklil qoyduğunu bildirmişdir.

907-ci düzəlişin qüvvəsinin dayandırılması nəticəsində Azərbaycan–Amerika münasibətlərində yeni mərhələ açıldığını vurğulayan Riçard Armitac demişdir ki, hər iki tərəf bütün sahələrdə əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsinə çalışmalıdır.

Tərəflər telefon danışıqı zamanı ölkəmiz üçün ən ağırlı problem olan Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həlli imkanlarını müzakirə etmişlər. Cənab Armitac bildirmişdir ki, ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrə kimi, ABŞ bu münaqişənin dinc vasitələrlə aradan qaldırılması sahəsində səylərini artırmağa hazırdır.

Səmimilik və mehribanlıq şəraitində keçən telefon danışıqı zamanı cənab Riçard Armitac ABŞ-da səfərdə olduğu müddətdə Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev ilə görüşmək istədiyini bildirmişdir.

POLŞA PREZİDENTİ ALEKSANDR KVASNEVSKI İLƏ GÖRÜŞ

Nyu-York

2 fevral 2002-ci il

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev Polşa Respublikasının prezidenti Aleksandr Kvasnevski ilə görüşmüşdür.

Dövlətimizin başçısını səmimiyyətlə salamlayan cənab Kvasnevski Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev ilə həm Varşavada, həm də Bakıda keçirdikləri görüşləri və apardıqları danışıqları həmişə məmnunluqla xatırladığını bildirdi.

Səmimi sözlərə görə Aleksandr Kvasnevskiyə minnətdarlığını bildirən respublikamızın prezidenti Heydər Əliyev Azərbaycan ilə Polşa arasında qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsinin hər iki tərəf üçün çox əhəmiyyətli olduğunu vurğuladı.

Böyük iqtisadi imkanlara malik olan Azərbaycan Respublikası ilə bütün sahələrdə əlaqələrin inkişaf etdirilməsinə Polşanın xüsusi diqqət yetirdiyini nəzərə çatdıran cənab Kvasnevski Xəzərin Azərbaycan sektorundakı karbohidrogen ehtiyatlarının birgə işlənməsinə də ölkəsinin maraq göstərdiyini söylədi.

Bazar iqtisadiyyatı, demokratik inkişaf yolu seçmiş Azərbaycanda aparılan islahatlar nəticəsində əldə olunmuş uğurlardan bəhs edən prezident Heydər Əliyev Xəzərin zəngin neft-qaz ehtiyatlarından istifadə edilməsi sahəsində görülən işlərdən, Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac neft kəməri layihəsindən söhbət açdı.

Ermənistanın Azərbaycana qarşı uzun illərdən bəri davam edən hərbi təcavüzündən, ölkəmizin ərazisinin 20 faizinin Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmasından, yerindən-yurdundan zorla çıxarılmış 1 milyondan çox vətəndaşımızın ağır vəziyyətdə, əksəriyyətinin çadırlarda yaşamasından danışan dövlətimizin başçısı bu münaqişənin sülh yolu ilə aradan qaldırılması sahəsində ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində görülən işlərdən, danışıqlar prosesindən geniş bəhs etdi.

Prezident Heydər Əliyevi maraqla dinləyən, Polşanın Azərbaycan ilə əməkdaşlığa böyük əhəmiyyət verdiyini bir daha vurğulayan cənab Aleksandr Kvasnevski bildirdi ki, onun ölkəsi Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması üçün səylər göstərməyə hazırdır.

Nyu-Yorkda keçirilən Dünya İqtisadi Forumunun işini yüksək qiymətləndirən prezidentlər bu tədbirin beynəlxalq terrorizmə və təcavüzkar separatizmə qarşı mübarizənin gücləndirilməsində də böyük əhəmiyyəti olduğunu bildirdilər.

Prezidentlər beynəlxalq aləmdə və regionda vəziyyət barədə müzakirələr apardılar, hər iki tərəfi maraqlandıran bir sıra digər məsələlər haqqında da fikir mübadiləsi etdilər.

Prezident Aleksandr Kvasnevski prezident Heydər Əliyevi Polşaya, dövlətimizin başçısı isə Polşa rəhbərini Azərbaycana rəsmi səfərə dəvət etdi. Hər iki dəvət məmnunluqla qəbul olundu.

İSVEÇRƏ KONFEDERASIYASININ PREZİDENTİ KASPAR VİLLİGER İLƏ GÖRÜŞDƏ SÖHBƏT

*Nyu-York,
Azərbaycan prezidentinin iqamətgahı*

2 fevral 2002-ci il

Heydər Əliyev: Cənab Kaspar Villiger, mən sizi səmimi-qəlbdən salamlayıram.

Dünya İqtisadi Forumu Davosda keçiriləndə mən oraya gəlmişdim. İndi bu forum Nyu-Yorkda keçirilir, mən də Nyu-Yorka gəlmişəm.

Kaspar Villiger: Cənab Prezident, biz Sizinlə bir neçə il bundan əvvəl Bakıda və Davosda görüşmüşük. Mənim üçün çox xoşdur ki, indi də Sizinlə Nyu-Yorkda görüşürük. Sizinlə hər bir görüş həmişə məndə xoş duyğular yaradır.

Hörmətli Prezident, Sizinlə burada görüşmək mənim üçün çox xoşdur, lakin mən Sizi gələn il Davosda görməkdən daha çox məmnun olardım.

Heydər Əliyev: Mən mütləq Davosa gələcəyəm.

Kaspar Villiger: Cənab Prezident, mən elə bilirəm ki, dəhşətli 11 sentyabr faciəsindən sonra Nyu-Yorka gəlmək yaxşı haldır.

Heydər Əliyev: Mən Dünya İqtisadi Forumunun açılış mərasimində sizin çıxışınızı dinlədim. Siz çox yaxşı danışdınız. Mühüm məsələləri çox yaxşı qeyd etdiniz. Yaxşı çıxışınıza görə mən sizi təbrik edirəm. Siz həmin çıxışınızda Dünya İqtisadi Forumuna böyük bir yol göstərdiniz. Forum çox yaxşı keçir. Dünyanın əksər ölkələrindən buraya nümayəndələr gəlmişdir.

Kaspar Villiger: Cənab Prezident, mənim haqqımda dediyiniz xoş sözlərə görə Sizə təşəkkür edirəm. Bilirsiniz, Dünya İqtisadi Forumunun Davosda keçirilməsi üçün lazımi işlər görmədiyimə görə bizim ölkədə – İsveçrədə məni tənqid edirlər. Lakin mən elə bilirəm ki, təbliğat üçün deyil, problemlərin həll olunması üçün işləmək lazımdır. Mənim fikrimcə, Nyu-Yorkda da biz əsas problemləri həll etməyə çalışmalıyıq. Çünki Davos Dünya İqtisadi Forumunun əsas istiqaməti də bundan ibarətdir.

Biz gərək həmişə çoxlu fikir mübadiləsi aparaq. Davos İqtisadi Forumu kimi tədbirlər olmasa, gərək üç ay vaxt sərf edib dünyaya gəzintiyə çıxmaq ki, bir-birimizi görək.

Heydər Əliyev: Doğrudur. Davos Forumu dünya üçün həqiqətən çox vacib və önəmli bir forumdur. Ona görə də bu Forumun işində hər il xeyli ölkədən nümayəndələr iştirak edir.

Mən üçüncü dəfədir ki, bu Forumda iştirak edirəm. Mən Dünya İqtisadi Forumunda iştirak etmək üçün iki dəfə Davosda olmuşam, üçüncü dəfə isə Nyu-Yorka gəlmişəm. Çox məmnunam ki, sizinlə görüşüb söhbət edirik. Biz sizinlə həm Bakıda, həm də Davosda görüşmüşük. Siz nazir olanda mən sizinlə görüşmüşəm. Xatirimdədir, iki il bundan əvvəl Bakıda görüşümüz zamanı dediniz ki, siz iki ildən sonra İsveçrənin prezidenti olacaqsınız və biz Davosda görüşəcəyik. İndi görürsünüz, sizin dedikləriniz doğru oldu. İki ildən sonra, yəni indi siz həm prezidentsiniz, həm də biz görüşürük.

Kaspar Villiger: Cənab Prezident, bilirsiniz, bizim ölkəmizdə prezident olmaq üçün elə bir böyük bacarıq lazım deyildir. Bizim ölkədə cəmi 7 nazir var. Bu 7 nazir növbə ilə prezident olurlar. Mən artıq 1995-ci ildə bir dəfə prezident olmuşam, yəni indi ikinci dəfədir ki, prezident oluram. Amma bu dəfə yalnız bir il prezident işləyəcəyəm.

Heydər Əliyev: Hər halda, indi prezidentsiniz. Prezidentliyə necə gəlməyinizin elə bir əhəmiyyəti yoxdur. Siz mənə demişdiniz ki, prezident olacaqsınız, amma bunun üçün yaşamaq lazımdır.

Mən sizə Davos haqqında bir kitab göstərmək istəyirəm. Görürsünüz, biz Davosa nə qədər böyük əhəmiyyət veririk. Bu kitab «Davos: Qlobal İqtisadiyyatın üfüqləri» adlanır. Baxın, burada bizim görüşümüz haqqında şəkil də var.

Kaspar Villiger: Mənə elə gəlir ki, bir qədər dəyişmişəm.

Heydər Əliyev: Yox, heç dəyişməmişiniz. Mən dəyişmişəm, amma siz dəyişməmişiniz.

* * *

Sonra dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Katibliyi tərəfindən hazırlanmış və nəşr edilmiş «Davos: Qlobal İqtisadiyyatın üfüqləri» kitabını cənab Villigerə hədiyyə etdi.

İsveçrə prezidenti hədiyyə üçün minnətdarlığını bildirdi.

Söhbət zamanı zəngin ehtiyatlara malik müstəqil Azərbaycan Respublikası ilə bütün sahələrdə əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsinə İsveçrə Konfederasiyasının xüsusi əhəmiyyət verdiyini vurğulayan cənab Kaspar Villiger ölkəmizdə həyata keçirilən iqtisadi islahatlara böyük maraq göstərdi.

Bazar münasibətləri, demokratik inkişaf yolunu seçmiş müstəqil Azərbaycan Respublikasında hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu sahəsində görülən tədbirlərdən, islahatların müvəffəqiyyətlə aparılması nəticəsində əldə olunmuş uğurlardan bəhs edən prezident Heydər Əliyev dedi ki, iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatı ilə daha sıx bağlanması üçün çalışan Azərbaycan xarici ölkələrlə, o cümlədən İsveçrə ilə əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirir.

Ölkəmiz üçün ən ağırlı problem olan Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsindən, Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən respublikamızın ərazisinin 20 faizinin işğal olunmasından, bir milyondan çox vətəndaşımızın yerindən-yurdundan zorla çıxarılaraq çadırlarda ağır vəziyyətdə yaşamasından söhbət açan dövlətimizin başçısı münaqişənin sülh yolu ilə aradan qaldırılması sahəsində ATƏT-in Minsk qrupunun fəaliyyətindən də bəhs etdi.

Respublikamızın prezidentini diqqətlə dinləyən cənab Villiger dedi ki, onun ölkəsi Azərbaycanla bütün sahələrdə əlaqələri genişləndirməyə hazırdır və Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin aradan qaldırılmasında lazımi səylər göstərəcəkdir.

Görüşdə beynəlxalq aləmdə və regionda vəziyyət, hər iki tərəfi maraqlandıran bir sıra digər məsələlər barədə də fikir mübadiləsi aparıldı.

AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ KEÇMİŞ PREZİDENTİ BİLL KLİNTON İLƏ GÖRÜŞ

Nyu-York

2 fevral 2002-ci il

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev hazırda Nyu-Yorkda yaşayan ABŞ-ın keçmiş prezidenti Bill Klinton ilə görüşmüşdür.

Cənab Klinton Dünya İqtisadi Forumunun Nyu-Yorkda keçirilən illik iclasında iştirak edən Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevi dostcasına və səmimiyyətlə salamladı.

Amerikanın prezidenti olarkən Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev ilə keçirdiyi görüşləri məmnuniyyətlə xatırladığını bildirən cənab Bill Klinton həmin dövrdə ölkələrimiz arasında yaranmış dostluq, sıx əməkdaşlıq münasibətlərini yüksək qiymətləndirdi.

Söhbət zamanı cənab Bill Klinton Azərbaycanda gedən proseslərə, aparılan islahatlara, respublikamızın ən ağır problemi olan Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması sahəsində görülən işlərə böyük maraq göstərdiyini bildirdi.

Xəzərin karbohidrogen ehtiyatlarının işlənilməsi və nəqli məsələsinə ABŞ hökumətinin dəstəyindən söhbət açan cənab Bill Klinton ATƏT-in İstanbul sammiti zamanı özünün iştirakı ilə imzalanmış Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac boru kəməri layihəsinin həyata keçirilməsinin böyük əhəmiyyətini vurğuladı.

Prezident Heydər Əliyev cənab Bill Klinton ilə görüşündən şad olduğunu, Amerika Birləşmiş Ştatlarına səfərləri, müxtəlif beynəlxalq tədbirlər zamanı onunla görüşlərini məmnuniyyətlə xatırladığını bildirdi.

Ölkəmizdə baş verən proseslərdən danışan prezident Heydər Əliyev Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi nəticəsində Azərbaycanın ərazisinin 20 faizinin hələ də Ermənistan silahlı birləşmələrinin işğalı altında qaldığını, doğma yurd-yuvasından didərgin düşmüş bir milyondan çox soydaşımızın əksəriyyətinin çadırlarda ağır, dözülməz şəraitdə yaşadığını vurğuladı, münaqişənin aradan qaldırılması sahəsində aparılan danışıqlardan bəhs etdi.

Dostluq və səmimilik şəraitində keçən söhbət zamanı bir sıra digər beynəlxalq və regional məsələlər barəsində də fikir mübadiləsi aparıldı.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV KLİVLENDƏ YOLA DÜŞDÜ

Nyu-York şəhərində keçirilmiş Davos Dünya İqtisadi Forumunda iştirak edən Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev tibbi müayinədən keçmək üçün fevralın 3-də Klivlend şəhərinə yola düşmüşdür.

Fevral ayının 4-dən Amerika Birləşmiş Ştatlarının Klivlend şəhərində olan Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev Klivlend klinikasında geniş tibbi müayinədən keçmişdir.

Dövlət başçısının ürək-damar sisteminin və digər orqanlarının normal funksiyada olduğu təsdiq edilməklə yanaşı, prostat vəzinin hipertrofiyası (böyüməsi) aşkar edilmişdir.

Həkimlər prostat vəzidə cərrahiyyə əməliyyatının aparılmasını məsləhət bilmişlər. Fevralın 14-də keçirilmiş cərrahiyyə əməliyyatı uğurla başa çatmışdır.

Prezident Heydər Əliyevin səhhəti tam normaldır. O, qısa reabilitasiya dövründən sonra Vətənə dönəcəkdir.

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ƏHMƏD NECDƏT SEZƏRƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Ölkənizdə baş vermiş təbii fəlakət – zəlzələ nəticəsində çoxsaylı insan tələfatının olması xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi. Bu faciə ilə əlaqədar dərdinizə şərik çıxır, Sizə və həlak olanların qohumlarına və yaxın adamlarına dərin hüznə başsağlığı verirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

3 fevral 2002-ci il

**UKRAYNA PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB LEONİD KUÇMAYA**

Hörmətli Leonid Daniloviç!

Azərbaycan ilə Ukrayna arasında diplomatik əlaqələr yaradılmasının 10 illiyi münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Şadam ki, bu gün Azərbaycan və Ukrayna bütün çətinlikləri və maneələri dəf edərək dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, demokratik dəyişikliklər, Dünya Birliyi ilə inteqrasiya yolunda inamla irəliləyirlər.

Əminəm ki, dövlətlərimizin strateji tərəfdaşlığı, regional və beynəlxalq təşkilatlarda sıx əməkdaşlıq və qarşılıqlı dəstəyi, fəvqəlmilli layihələrin həyata keçirilməsi sahəsində birgə səylərimiz xalqlarımızın rifahına, regionda sülh, sabitlik və tərəqqi işinə xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik və dövlət fəaliyyətinizdə uğurlar, qardaş Ukrayna xalqına sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

6 fevral 2002-ci il

**RUSİYA FEDERASİYASININ ŞİMALİ OSETİYA–ALANIYA RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ
CƏNAB ALEKSANDR SERGEYEVİÇ DZASOXOVA**

Hörmətli Aleksandr Sergeyeviç!

Şimali Osetiya–Alaniya Respublikasının prezidenti vəzifəsinə yenidən seçilməyiniz münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, xalqlarımız arasındakı ənənəvi dostluq münasibətləri Qafqazda sülh, sabitlik və tərəqqi naminə bundan sonra da möhkəmlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik və dövlət fəaliyyətinizdə uğurlar arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

8 fevral 2002-ci il

**İRAN İSLAM RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB SEYİD MƏHƏMMƏD XATƏMİYƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

İran İslam Respublikasının milli bayramı – İnkilab günü münasibətilə Sizi və bütün İran xalqını təbrik edirəm.

Dərin tarixi kökləri ilə bir-birinə yaxın olan ölkələrimiz arasındakı mehriban qonşuluq, dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərini yüksək qiymətləndirirəm.

Əminəm ki, qarşılıqlı əlaqələrimizin inkişafı bundan sonra da xalqlarımızın mənafeyinə xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, qardaş İran xalqına sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

9 fevral 2002-ci il

**İRAN İSLAM RESPUBLİKASININ
ALİ DİNİ RƏHBƏRİ
AYƏTULLAH SEYİD ƏLİ XAMENEİ HƏZRƏTLƏRİNƏ**

Möhtərəm qardaşım!

İran İslam Respublikasının milli bayramı – İnkilab günü münasibətilə Sizi və qardaş İran xalqını təbrik edirəm.

Ölkələrimiz arasındakı əlaqələrin hərtərəfli inkişafına böyük əhəmiyyət verirəm. Əminəm ki, İran İslam Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasındakı mehriban qonşuluq, möhkəm dostluq və sıx əməkdaşlıq münasibətləri daim inkişaf edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost İran xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

9 fevral 2002-ci il

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

**BÖYÜK BRİTANIYA VƏ ŞİMALİ İRLANDİYA
BİRLƏŞMİŞ KRALLIĞININ KRALIÇASI
ÜLYAHƏZRƏT II ELİZABETƏ**

Ülyahəzrət!

Bacınız – şahzadə xanım Marqaretin vəfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.
Bu ağır itki ilə əlaqədar Sizə və ailənizin bütün üzvlərinə dərin hüznə başsağlığı verirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

9 fevral 2002-ci il

**LİTVA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB VALDAS ADAMKUSA**

Hörmətli cənab Prezident!

Litva Respublikasının milli bayramı – Litva dövlətinin bərpası günü münasibətilə Sizi və bütün Litva xalqını təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, Azərbaycan Respublikası ilə Litva arasındakı möhkəm dostluq və sıx əməkdaşlıq əlaqələri xalqlarımızın manafeyinə uyğun olaraq daim inkişaf edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Litva xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

**QAMBIYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB YƏHYA CAMMEYƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Qambiya Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və bütün Qambiya xalqını təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Qambiya arasında yaranan münasibətlərin inkişafı daim xalqlarımızın rifahına xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Qambiya xalqına sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

**İRAN İSLAM RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB SEYİD MƏHƏMMƏD XATƏMİYƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Xorrəməbad şəhəri yaxınlığında sərnişin təyyarəsinin qəzaya uğraması nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı xəbərini dərin kədər hissi ilə qarşıladım.

Bu faciə ilə əlaqədar dərdinizə şərik çıxır, Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznə başsağlığı verirəm.

Allah rəhmət eləsin!

**HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti**

12 fevral 2002-ci il

**İRAN İSLAM RESPUBLİKASININ ALİ DİNİ RƏHBƏRİ AYƏTULLAH SEYİD ƏLİ XAMENEİ
HƏZRƏTLƏRİNƏ**

Möhtərəm qardaşım!

Xorrəməbad şəhəri yaxınlığında təyyarə qəzası nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar dərdinizə şərik çıxır, Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznə başsağlığı verirəm.

Allah rəhmət eləsin!

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

12 fevral 2002-ci il

ESTONIYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ARNOLD RÜYTELƏ

Hörmətli cənab Prezident!

Estoniya Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və bütün Estoniya xalqını səmimi- qəlbdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan Respublikası ilə Estoniya Respublikası arasındakı dostluq və əməkdaşlıq əlaqələri xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı və işlərinizdə uğurlar, dost Estoniya xalqına sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

16 fevral 2002-ci il

BRUNEY DARÜSSALAMIN SULTANI ƏLAHƏZRƏT HƏSSƏNAL BOLKİANA

Əlahəzrət!

Bruney Darüssalamın milli bayramı – Milli gün münasibətilə Sizi və bütün Bruney xalqını səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan Respublikası ilə Bruney Darüssalam arasında yaranmış dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafı daim xalqlarımızın mənafeyinə xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Bruney xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

16 fevral 2002-ci il

**AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ
HEYDƏR ƏLİYEVİN KLİVLƏND ŞƏHƏRİNDƏ TİBBİ MÜAYİNƏSİ İLƏ ƏLAQƏDAR
PREZİDENT ADMINİSTRASIYASININ
RƏHBƏRİ RAMİZ MEHDİYEVİN
AZƏRTAc-ın VƏ «TURAN» İNFORMASIYA AGENTLİYİNİN MÜXBİRLƏRİ İLƏ
MÜSAHİBƏSİ**

S u a l: Ramiz müəllim, Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin Klivlenddə cərrahiyyə əməliyyatı keçirməsi, onun sağlamlığının vəziyyəti və bütün bunların respublikada daxili vəziyyətə təsiri ilə bağlı son günlər bəzi mətbuat orqanlarında müxtəlif yazılar gedir. Xahiş edirik bu məsələlərə aydınlıq gətirəsiniz.

C a v a b: Əvvəla, onu bildirim ki, respublika daxilində vəziyyət tam sabitdir. Üç-dörd qəzeti çıxmaq şərtilə, mətbuat orqanları da bu məsələyə tam normal yanaşır və prosesləri obyektiv işıqlandırır. Bütün dövlət strukturları ahəngdar işləyir. Ölkəmizin başçısı səfərə getdiyi andan hər gün respublikanın bütün rəhbərləri ilə – Milli Məclisin sədri Murtuz Ələsgərovla, Baş nazir Artur Rəsizadə ilə, mənimlə, güc strukturlarının rəhbərləri ilə və digər rəsmi şəxslərlə mütəmadi əlaqə saxlayır, gündəlik iş haqqında ona məruzə olunur və məsləhətləşmələr aparılır. Odur ki, ölkədəki vəziyyət və prezidentin bu vəziyyət haqqında məlumatlandırılması, onun rəhbər göstərişlərinin alınması və həyata keçirilməsi sahəsində heç bir problem yoxdur.

O ki qaldı prezidentin səhhəti ilə bağlı məsələyə, onun Nyu-Yorkdan Klivlendə getməsi, orada tam müayinədən keçməsi, həkimlərin məsləhəti ilə aparılmış cərrahiyyə əməliyyatı haqqında dolğun məlumat verilmişdir. Prezidentin səhhəti elə ağır deyil ki, hər gün bu haqda rəsmi açıqlamalar verilsin. Prezidentin cərrahiyyə əməliyyatından sonrakı vəziyyəti haqqında onu deyə bilərəm ki, elə fevralın 14-də, yəni cərrahiyyə əməliyyatı aparılan günün axşamı işlərimiz haqqında mənim prezidentlə geniş söhbətim olubdur.

Belə olduğu halda bəzi mətbuat orqanlarını qane etməyən nədir? Əslində hər şey gün kimi aydındır, bu qəzətlər müxtəlif şayiələr, yalan və uydurmalar yaymaqda respublikada vəziyyəti qarışdırmaq, əhalini çaşbaş salmaq istəyirlər. Belə təsəvvür yaranır ki, bu adamlar uydurma, böhtan yarışına çıxıblar. Bax, özlərini belə mənafeqsiz işlərə həsr edirlər.

Ölkəmizin başçısı ilə sonuncu dəfə mən dünən, yəni fevralın 15-də axşam danışıqşam. Cərrahiyyə əməliyyatından sonra onun vəziyyəti tam qənaətbəxşdir, bərpa dövrü müvəffəqiyyətlə keçir. Bu gün yenə də telefon danışığımız olacaqdır. Odur ki, prezidentin səhhəti ətrafında şou düzəltmək cəhdləri əbəsdir.

S u a l: Ramiz müəllim, ölkəmizin başçısının respublikaya qayıdışı barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b: Bilirsiniz, əgər mən bu gün konkret bir tarix söyləsəm, sabah yenə bundan da istifadə etməyə çalışacaqlar ki, bəs deyilən informasiya doğru çıxmadı. Hər halda, cərrahiyyə əməliyyatından sonra bərpa üçün müəyyən vaxt lazımdır. Bu, bir həftə də, on gün də ola bilər. Bunu biz yox, həkimlər müəyyən edirlər. Biz yalnız arzu edə bilirik ki, bu proses qısa və müvəffəqiyyətli olsun. Prezident bərpa üçün Klivlenddə neçə gün qalmaq tələb olunarsa, o qədər də qalacaqdır. O ki qaldı prezidentin ölkədə olmamasının daxili vəziyyətə təsirinə, bu barədə narahat olmağa heç bir əsas yoxdur. O hər gün, respublikada olduğu kimi, ölkəni idarə edir.

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev Nyu-Yorkda Dünya İqtisadi Forumunda iştirak etdikdən sonra bu ölkənin Klivlend şəhərindəki klinikasında tibbi müayinədən keçmişdir. Həkimlərin məsləhəti ilə fevralın 14-də dövlətimizin başçısının üzərində cərrahiyyə əməliyyatı aparılmışdır. Hazırda klinikada müalicəsini uğurla davam etdirən prezident Heydər Əliyev Azərbaycan televiziyası vasitəsilə xalqımıza müraciət etmişdir. Respublika televiziyasının çəkiliş qrupunun Klivlenddən peyk vasitəsilə Bakıya ötürdüyü və fevralın 18-də yayımlanmış həmin müraciətin mətni oxuculara təqdim olunur.

Klivlenddən Azərbaycan xalqına müraciət

Əziz həmvətənlər, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları!

Sizə uzaqlardan, Amerika Birləşmiş Ştatlarının Klivlend şəhərindən salamlarımı yetirir, hörmət-ehtiramımı, sevgi-məhəbbətimi bildirirəm.

Siz artıq bilirsiniz ki, Nyu-Yorkda Davos forumunun işi qurtarandan sonra mən Klivlend şəhərinə gəlib burada tibbi müayinədən keçdim. Bundan sonra, fevral ayının 14-də prostat vəzidə cərrahiyyə əməliyyatı keçirmişəm. İndi müalicə olunuram, reabilitasiya dövrüdür. Güman edirəm ki, bir neçə gündən sonra bu da başa çatacaq və mən Vətənə dönəcəyəm.

Bütün bu günlərdə mən daim ölkəmizlə, respublikamızla, Vətənimizlə əlaqədə olmuşam. Mənə hər gün məlumatlar gəlir, məsələlər haqqında təkliflər, fikirlər söylənilir və mən bunlarla əlaqədar qərarlar qəbul edir, lazımı göstərişlər verirəm. Mən Milli Məclisin sədri Murtuz Ələsgərovla, Baş nazir Artur Rəsizadə ilə,

Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri Ramiz Mehdiyevlə, nazirlərlə – Səfər Əbiyevlə, Namiq Abbasovla, Ramil Usubovla, habelə Baş prokuror Zakir Qaralovla, başqa nazirlərlə və vəzifəli şəxslərlə daim əlaqədəyəm. Onların verdikləri məlumatlar və mənim onlara göstərişlərim bu günlərdə Azərbaycanda bütün dövlət işlərinin normal şəraitdə getməsinə təmin etmişdi. Mən çox məmnunam ki, ölkəmizdə həyat öz axarında gedir, sabitlik, əmin-amanlıq, rahatlıq hökm sürür, insanlar öz işləri ilə məşğuldurlar və Azərbaycanda 2002-ci ilin ikinci ayı, demək olar, uğurla keçir. İqtisadiyyatımız inkişaf edir, lazımı tədbirlər də görülür. Baş nazir Artur Rəsizadənin mənə verdiyi məlumata görə, bu günlərdə Beynəlxalq Valyuta Fondu ilə, Dünya Bankı ilə birlikdə lazımı tədbirlər görülmüşdür. Güman edirəm ki, bunların nəticəsində Beynəlxalq Valyuta Fondunun və Dünya Bankının Azərbaycanla əlaqələri 2002-ci ildə də əvvəlki səviyyədə olacaqdır.

Bilirəm ki, ölkədə əhalinin elektrik enerjisi ilə təmin olunması lazımı səviyyədədir. Rusiyadan qaz alırıq və Azərbaycanın özünün hasil etdiyi qazla birlikdə ölkənin mümkün olan bölgələrini qazla təchiz edirik. Ümumiyyətlə, qış dövründə ölkəmizin elektrik enerjisi və qazla təminatı, hesab edirəm ki, yaxşı səviyyədədir.

Təbiidir, bəzi qəzalar, gözlənilməz hallar olur. Amma onların da qarşısı alınır.

Hər halda, mən bütün bu məsələlər barədə daim məlumat alıram, göstərişlər verirəm. Ölkə idarə olunur, vətəndaşlarımız öz işləri ilə məşğuldurlar və respublikamız 2002-ci ilin inkişafını yaşayır. Mən bundan çox məmnunam. Bunlar onu göstərir ki, artıq dövlətimizin, hökumətimizin, bütün hakimiyyət orqanlarının, icra orqanlarının fəaliyyəti elə qurulmuşdur ki, biz işləri yüksək səviyyədə aparmağa qadirik. Güman edirəm ki, gələnlərdə daha çox işlər görə biləcəyik. İndi artıq yaza hazırlıq dövrü başlanmışdır, bu işlərlə də məşğul olurlar, lazımı tədbirlər görülür və görülməkdir.

Bir də qeyd edirəm ki, mən bu günlərdə müalicəmi qurtarıb Vətənə dönəcəyəm. Bilirəm ki, siz müəyyən qədər narahatsınız. Amma narahat olmağa heç bir əsas yoxdur. Təbii ki, mən burada darıxıram, sizsiz darıxıram, ölkədə olmadığımıza görə darıxıram. Amma eyni zamanda, daim ölkə ilə əlaqəmin olması mənə həmişə rahatlıq verir. Siz də tamamilə rahat ola bilərsiniz, heç bir narahatçılığa əsas yoxdur. Mənim bugünkü səhhətim əvvəlki dövrlərdən daha da yaxşıdır və bir neçə gündən sonra biz sizinlə görüşəcəyik.

Mən sizi bir daha salamlayıram və xoş arzularımı bildirirəm. Sağ olun.

* * *

Cərrahiyyə əməliyyatından sonra müalicəsi uğurla davam edən Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev Klivlend xəstəxana kompleksində tez-tez gəzintiyə çıxır. Bu klinika dünyanın ən məşhur səhiyyə ocaqlarından biridir. Burada çalışan dünya şöhrətli tibb mütəxəssisləri nadir cərrahiyyə əməliyyatlarını uğurla aparırlar. Ən müasir tibb avadanlığı ilə təchiz olunmuş bu kompleksdə göstərilən yüksək səviyyəli tibbi xidmət, buradakı göz oxşayan səliqə-səhman diqqəti xüsusilə cəlb edir.

Yurdumuzun böyük oğlu, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev harada olursa-olsun, daim öz Vətəni, canından artıq sevdiyi Azərbaycan xalqını düşünür. Elə bir gün olmur ki, o, Azərbaycanla əlaqə saxlamasın, respublikamızın problemləri ilə bağlı müvafiq göstərişlər verməsin. Klivlend xəstəxana kompleksinin işıqlı dəhlizləri sadə və müasir dizaynı ilə seçilir. Gəzinti zamanı prezident Heydər Əliyev Azərbaycanda aparılan səhiyyə islahatının tezliklə uğurla başa çatacağına və ölkəmizdə də belə müasir tibb ocaqlarının sayının artacağına tam əminliyini vurğuladı.

Klinikada müalicə və müayinə işi yüksək səviyyədə təşkil olunmuş, xəstələrin istirahəti üçün əlverişli şərait yaradılmışdır.

Xəstəxana kompleksinin dəhlizlərində divarlardan asılmış müxtəlif boyakarlıq əsərləri mövzu və janr baxımından xoş təsir bağışlayır. Prezident Heydər Əliyev gəzinti zamanı bu əsərləri maraqla seyr etdi.

Buradakı tətbiqi sənət nümunələri də zövqlə, böyük sənətkarlıqla yaradılmışdır. Bu incəsənət əsərləri ilə tanışlıq insanda xoş ovqat, yaxşı əhval-ruhiyyə oyadır. Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev arxiv pəncərəyə yaxınlaşıb şəhərə də tamaşa edir. Qışın sərt havasına baxmayaraq, Klivlend qaynar bir həyat yaşayır, şəhər sakinləri gündəlik qayğıları və problemlərinin həlli dalınca tələsir.

Bu mənzərə dövlətimizin başçısının Vətən və yurd sevgisini daha da alovlandırır. O tezliklə Vətənə qayıdaraq doğma xalqına qovuşmaq, bütün həyatı boyu olduğu kimi, bundan sonra da ona sədaqətlə xidmət etmək arzusunda. Onun qəlbi Vətənimiz və xalqımızla bağlı xeyirxah və ülvi arzularla doludur. Qoy tale bu nəcib arzuları həyata keçirməkdə möhtərəm prezidentimizə yar olsun.

19 fevral 2002-ci il

ANS TELEKANALINA MÜSAHİBƏ

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev fevralın 19-da axşam Klivlenddən ANS telekanalının baş redaktoru Mirşahin Ağayevə telefonla müsahibə vermişdir. Həmin müsahibənin mətni oxuculara təqdim olunur.

Mirşahin Ağayev: Hər vaxtınız xeyir, cənab Prezident!

Heydər Əliyev: Salaməleyküm, axşamın xeyir, Mirşahin.

Mirşahin Ağayev: Cənab Prezident, necəsiniz, özünüzü necə hiss edirsiniz?

Heydər Əliyev: Sağ ol, özümü yaxşı hiss edirəm.

Mirşahin Ağayev: Maşallah, elə gümrah görünürsünüz, o dərəcədə gümrah addımlayırdınız ki, tamaşaçılarımızda belə təəssürat var ki, guya bu, on-on beş gün əvvəlki çəkilişi idi.

Heydər Əliyev: Mən elə əvvəl də gümrah olmuşam, indi də gümrahəm, buna heç kəsin şübhəsi olmasın. Ancaq təbiidir, cərrahiyyə əməliyyatından sonra müəyyən qədər reabilitasiya, müalicə lazımdır. Mən də indi bu dövrü keçirəm.

S u a l: Cənab Prezident, əməliyyatdan sonra keçən bu bir gün ərzində özünüzü necə hiss edirsiniz? Ümumiyyətlə, qan təzyiqiniz, qida rejiminiz, yuxunuz noldumdu?

C a v a b: Hər şey normaldır, hər şey yaxşıdır, istənilən səviyyədədir, hər şey yaxşı gedir. Mən çox məmnunam ki, bu əməliyyatı da həyata keçirmişik. Həkimlərin dediyinə görə, bu lazım idi. Mən bundan çox məmnunam və güman edirəm, çox az qalıb ki, reabilitasiya dövrü də qurtarsın və mən Vətənə gəlirəm və sizinlə birlikdə olum.

S u a l: İnşallah! Birdən-birə niyə belə qərar verdiniz ki, bu əməliyyatın aparılması zəruridir?

C a v a b: Bilirsiniz, birdən-birə deyildir. Məni müayinə etdilər, tibbi müayinə zamanı məlum oldu ki, belə bir şey var. Cərrahiyyə əməliyyatını etmək də olardı, bir az gözləmək də olardı. Amma mən hesab etdim ki, yaxşı olar, edək, bu da aradan çıxsın. Həkimlər də belə fikirdə idilər. Ona görə mən həkimlərin məsləhəti ilə razılaşdım və bunu da etdik.

S u a l: Həkimlər işləməyə icazə verirmi? Yəqin ki, kimlərisə qəbul edirsiniz, orada müxtəlif görüşləriniz olur.

C a v a b: Mən burada heç kəsi qəbul etmirəm. Çünki bu klinikada çox ciddi rejim var. Hər yerdən yanıma gəlmək istəyənlər çoxdur, amma mən qəbul etmirəm. İşləməyinə işləyirəm. Bütün günü işləyirəm. Buradakı vaxtla Bakıdakı vaxtın fərqi var. İndi Bakıda gün qurtarır, burada isə gün təzə başlayıbdır. Mən telefon əlaqəsi saxlayıram, respublikada ayrı-ayrı vəzifəli şəxslərdən məlumatlar alıram, lazımı göstərişlər verirəm. Respublikada gedən bütün prosesləri izləyirəm, hər şeydən xəbərdaram, hər şeyi bilirəm və hesab edirəm ki, indi respublikamızda işlər yaxşı gedir. Çox məmnunam ki, mənim respublikadan müəyyən qədər ayrı düşdüyüm zamanda ölkədə əmin-amanlıq var, rahatlıq var, asayiş normal səviyyədədir. Mən bundan çox məmnunam. Yəni respublika ilə daim əlaqəm var.

S u a l: Cənab Prezident, sonuncu sualımı verirəm, Sizi yormağ istəmirəm. Bizim bildiyimizə görə, bu yaxınlarda Amerika Birləşmiş Ştatlarında Xocalı faciəsinin qara ildönümü münasibətilə tədbir keçiriləcəkdir. Bunu Amerikadakı Azərbaycan cəmiyyəti təşkil edir. Sizi dəvət ediblərmi? Dəvət olunmuşunuzsa, iştirak edəcəksinizmi?

C a v a b: Bəli, bunu bilirəm, ancaq mənim orada iştirak etməyimə ehtiyac yoxdur. Sadəcə, mən burada müalicəmi qurtarandan sonra Bakıya gələcəyəm. Mənim orada iştirak etməyimə ehtiyac yoxdur.

Mirşahin Ağayev: Cənab Prezident, tez sağalın. Kollektivimiz adından, Azərbaycanın bütün televiziya tamaşaçıları adından Sizə minnətdarlığımı bildirirəm.

Heydər Əliyev: Sağ ol. Mən də sizin ANS telekanalı vasitəsilə Azərbaycan vətəndaşlarına, həmvətənlərimə öz salamımı, saygımı, hörmətimi, məhəbbətimi yetirirəm. Hamıya cansağlığı arzulayıram. İnsan üçün cansağlığı hər şeydən üstündür. Cansağlığı, işlərinizdə uğurlar arzu edirəm. Çox məmnunam ki, sizin telekanal vasitəsilə bizim tamaşaçılarla, vətəndaşlarla bir daha ünsiyyətdə oldum.

Mirşahin Ağayev: Təşəkkür edirəm, Sizə minnətdaram.

Heydər Əliyev: Sağ ol, təşəkkür edirəm.

9 fevral 2002-ci il

**MİSİR ƏRƏB RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB MƏHƏMMƏD HÜSNİ MÜBARƏKƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Qahirə şəhəri yaxınlığında sənişin qatarında baş vermiş yanğın nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznə başsağlığı verir, yaralananların və xəsarət alanların tezliklə sağalmasını arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

20 fevral 2002-ci il

QURBAN BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ AZƏRBAYCAN XALQINA TƏBRİK

Əziz bacı və qardaşlar!

Sizi dünya müsəlmanlarının mübarək Qurban bayramı münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Bəşər tarixinin ən parlaq səhifələrindən birini təşkil edən bu gün İslamın bir din kimi tamamlanması və insanlara mükəmməl həyat məramnaməsi olaraq təqdim edilməsi ilə əlamətdardır. İslam aləmi xalqlarının neçə-neçə nəslə bu ilahi hikmətin işığında yaşayıb-yaratmış, onun yüksək mənəvi dəyərlərindən faydalanaraq dünya sivilizasiyasına layiqli töfhələr vermişdir. Bütün müsəlmanların böyük təntənə ilə qeyd etdikləri Qurban bayramı həm də insanın ən çətin məqamlarda düzgün mövqe seçmək, ulvi amallar uğrunda hər cür fədakarlığa hazır olmaq qüdrətini təcəssüm etdirir.

İslamın humanizm, bərabərlik və qardaşlıq prinsiplərinə sədaqətini həmişə nümayiş etdirmiş Azərbaycan xalqı əsrlər boyu, hətta ən mürəkkəb dövrlərdə Qurban bayramını özünün əziz günlərindən biri kimi qeyd etmişdir. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpası ilə bu mübarək günün müsəlmanlarımız tərəfindən layiqincə bayram edilməsi üçün də əlverişli şərait yaranmışdır. Bu gün müsəlmanlarımız öz müqəddəs borc və vəzifələrini yerinə yetirməkdən doğan sevinci sərbəst şəkildə bölüşür, yaxınlarını yad edir, əzizlərinin ruhlarına dualar oxuyurlar.

Azərbaycanın müstəqilliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda canlarından keçərək şəhid olmuş övladlarımıza bu bayram günlərində Allahdan rəhmət diləyir, onların yaxınlarına və bütün xalqımıza səbr arzulayıram. İnanıram ki, erməni təcavüzü nəticəsində işğal olunmuş torpaqlarımızın azad edilməsi, didərgin düşmüş soydaşlarımızın öz doğma yurdlarına qayıtması, ölkəmizdə sülhün və əmin-amanlığın tam bərqərar edilməsi, xalqlarımızın layiq olduğu firavan həyata qovuşması üçün Qurban bayramı günlərində edilən ən ümdə arzu və diləklərimiz gerçəkləşəcəkdir. Qoy bu mübarək bayram müstəqil Azərbaycan Respublikasının tərəqqisi naminə xalqımızın qəhrəmanlıq və fədakarlıq qüdrətini daha da artırsın, cəmiyyətdə milli həmrəyliyin möhkəmləndirilməsi işinə öz töhfəsini versin!

Bu əziz bayram günündə hər birinizə möhkəm cansağlığı, ailə səadəti və işlərinizdə uğurlar diləyirəm.

Bayramınız mübarək olsun!

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

21 fevral 2002-ci il

**KÜVEYT DÖVLƏTİNİN ƏMİRİ ƏLAHƏZRƏT
ŞEYX CABİR ƏL-ƏHMƏD ƏL-CABİR ƏS-SABAHA**

Əlahəzrət!

Küveyt dövlətinin milli bayramı – Milli gün münasibətilə Sizi və bütün Küveyt xalqını səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın iradəsinə uyğun olaraq bundan sonra da uğurla davam edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Küveyt xalqına xoşbəxtlik və əmin-amanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

21 fevral 2002-ci il

**BİRLƏŞMİŞ ƏRƏB ƏMİRLİKLƏRİNİN
VİTSE-PREZİDENTİ, BAŞ NAZİRİ,
DUBAY ƏMİRLİYİNİN HÖKMDARI
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ŞEYX MƏKTUM BİN
RƏŞİD ƏL-MƏKTUMA**

Hörmətli cənab Baş nazir!

Oğlunuz Şeyx Rəşid bin Məktum əl-Məktumun avtomobil qəzası nəticəsində həlak olması xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu ağır itki ilə əlaqədar Sizə və ailənizin bütün üzvlərinə dərin hüznə başsağlığı verirəm.

Allah rəhmət eləsin.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

25 fevral 2002-ci il

XOCALI SOYQIRIMININ ONUNCU İLDÖNÜMÜ İLƏ ƏLAQƏDAR AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏT

Əziz həmvətənlər!
Hörmətli soydaşlar!

Bu gün mən xalqımızın tarixində kədərli və faciəli bir səhifə olan Xocalı soyqırımını münasibətilə sizə müraciət edirəm. Bu qəddar və amansız soyqırım aktı insanlığın tarixinə ən dəhşətli kütləvi terror hadisələrindən biri kimi daxil olmuşdur.

Xocalı faciəsi iki yüz ilə yaxın bir müddətdə erməni şovinst-millətçiləri tərəfindən azərbaycanlılara qarşı müntəzəm olaraq həyata keçirilən etnik təmizləmə və soyqırımını siyasətinin davamı və ən qanlı səhifəsidir. Bir sıra dövlətlərin hakim dairələri tərəfindən himayə olunan bu mənfur siyasət çar Rusiyası və sovet hakimiyyəti dövründə ardıcıl davam etdirilmiş, SSRİ-nin süqutundan sonra xalqımızın doğma torpaqlarından qovulması, qaçqın və köçkünə çevrilməsi kütləvi qırğınlarla müşayiət olunmuşdur. Təcavüzkar erməni millətçilərinin və sərsəm «Böyük Ermənistan» ideoloqlarının etnik təmizləmə və soyqırımını siyasətinin nəticələrini bütövlükdə iki milyon azərbaycanlı müxtəlif vaxtlarda öz üzərində hiss etmişdir.

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra erməni separatçılarının Dağlıq Qarabağda başladıkları təcavüzkar siyasət yüzlərlə kənd və qəsəbənin dağılması, on minlərlə günahsız insanın qanının axıdılması, yüz minlərlə insanın öz evindən, elindən didərgin salınması ilə nəticələnmişdir. Lakin Xocalı faciəsi bunların ən dəhşətliyi olmuşdur. Bütün bu qanlı hadisələrin qarşısının alınmamasında, o cümlədən Xocalı faciəsinin baş verməsində, şəhərin təpədən dırnağa qədər silahlanmış amansız düşmənlə üz-üzə müdafiəsiz qalmasında erməni qəsbkarları ilə bərabər, Azərbaycanın o zamankı rəhbərliyi, habelə hakimiyyət uğrunda hər cür yolverilməz vasitələrlə mübarizə apararı müxalifət qüvvələri də birbaşa məsuliyyət daşıyırlar. Əslində, o zaman respublikaya rəhbərlik edən şəxslər şəhərin müdafiəçilərinə təcili kömək göstərmək, faciə barədə dünya ictimaiyyətinə geniş məlumat vermək, beynəlxalq aləmə həyəcan təbili çalmaq əvəzinə, Xocalı dəhşətlərinin həqiqi miqyasını xalqdan gizlətməyə cəhd etmiş, tam fəaliyyətsizlik və xalqın taleyinə biganəlik nümayiş etdirmişlər. Hətta sonralar da Xocalı faciəsinin mahiyyətini açmaq, onun günahkarlarını ifşa etmək, dünya ictimai fikrinə çatdırmaq üçün heç bir iş görülməmiş, əksinə, bu faciə hakimiyyətlə müxalifətin qarşılıqlı ittihamları və siyasi mübarizəsi vasitəsinə çevrilmişdir.

Öz miqyasına və dəhşətlərinə görə dünya tarixində analoqu olmayan Xocalı soyqırımını törətməkdə erməni şovinstləri və ideoloqları uzağadən məqsəd güdürdülər. Məqsəd Dağlıq Qarabağı və digər Azərbaycan torpaqlarını ələ keçirmək, xalqımızın müstəqillik və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizə əzmini qırmaq idi. Lakin mənfur düşmən öz niyyətlərinə çata bilmədi. Doğrudur, faciə bütün Azərbaycan xalqını sarsıtmış, Xocalı sakinlərinə sağalmaz yaralar, mənəvi zərbələr vurmuşdur. Lakin xocalılar hətta amansız soyqırım günündə də özlərini əsl qəhrəman kimi aparmış, erməni-sovet hərbi birləşmələrinə qarşı qeyri-bərabər döyüşdə igidliklə vuruşmuş, düşmən qarşısında əyilməmiş, xalqımızın qəhrəmanlıq tarixinə şərəfli səhifələr yazmışlar.

Bu gün Azərbaycan hökuməti və xalqı qarşısında Xocalı soyqırımını və bütövlükdə ermənilərin Dağlıq Qarabağda törətdikləri vəhşiliklər haqqında həqiqətləri olduğu kimi, bütün miqyası və dəhşətləri ilə dünya dövlətlərinə, parlamentlərinə, geniş ictimaiyyətə çatdırmaq, bütün bunların əsl soyqırımını aktı kimi tanınmasına nail olmaq vəzifəsi durur. Bu, Xocalı şəhidlərinin ruhu qarşısında bizim vətəndaşlıq və insanlıq borcumuzdur. Digər tərəfdən, faciənin əsl beynəlxalq hüquqi-siyasi qiymət alması, onun ideoloqlarının, təşkilatçıların və icraçıların layiqincə cəzalandırılması bütövlükdə insanlığa qarşı yönəlmiş belə qəddar aktların gələcəkdə təkrarlanmaması üçün mühüm şərtidir.

Hazırda Azərbaycan dövləti, vətəndaşlarımız, xaricdəki soydaşlarımız tərəfindən Xocalı faciəsi haqqında həqiqətlərin dünyaya çatdırılması, onun əsl soyqırımını aktı kimi tanınması istiqamətində mühüm addımlar atılır, kitablar yazılır, jurnalist tədqiqatları aparılır. Ayrı-ayrı ölkələrin parlamentlərində, beynəlxalq təşkilatlarda bu faciə müzakirəyə çıxarılır, dünya ictimaiyyətinin diqqəti bu məsələyə cəlb edilir. İndi məqsəd bu işi daha müntəzəm, ardıcıl və məqsədyönlü şəkildə aparmaqdan və faciəyə beynəlxalq hüquqi-siyasi qiymət verilməsinə nail olmaqdan ibarətdir.

Bu kədərli onuncu ildönümü günündə Xocalı şəhidlərinin əziz xatirəsini bir daha dərin hüznə yad edir, onlara Allahdan rəhmət diləyir, həlak olanların yaxınlarını, doğmalarını, bütün Azərbaycan xalqını bir daha əmin edirəm ki, haqq-ədalət yerini tapacaq, Xocalı şəhidlərinin və qəhrəmanlarının uğrunda mübarizə apardığı ideallar – azad və müstəqil Azərbaycan Respublikası daim yaşayacaqdır.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

25 fevral 2002-ci il

**AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB CORC BUŞA**

Hörmətli cənab Prezident!

Qurban bayramı münasibətilə göndərdiyiniz səmimi təbrik məktubuna görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Azərbaycan Respublikası ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasında diplomatik əlaqələr qurulmasının 10 illiyi münasibətilə Sizi və bütün Amerika xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Müstəqillik yoluna qədəm qoymuş Azərbaycan Respublikası Amerika Birləşmiş Ştatları ilə münasibətlərə böyük əhəmiyyət verir. Çox şadam ki, ötən dövrdə ölkələrimiz arasındakı əlaqələr hərtərəfli inkişaf edərək möhkəm dostluq, qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlıq və strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksəlmişdir.

Regionumuza yetirdiyiniz diqqətdən, onun iqtisadi cəhətdən çiçəklənməsinə xidmət edən irimiqyaslı enerji layihələrinin həyata keçirilməsinə verdiyiniz dəstəkdən böyük məmnunluq duyuram.

Azərbaycanın ən ağırlı problemi olan Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması üçün ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədri kimi, ölkənizin və şəxsən Sizin göstərdiyiniz səyləri yüksək qiymətləndirirəm. Əminəm ki, ölkələrimiz arasındakı münasibətlər xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Amerika xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

25 fevral 2002-ci il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN MƏTBUAT XİDMƏTİNİN MƏLUMATI

Fevralın 21-də Amerika Birləşmiş Ştatlarının vitse-prezidenti Dik Çeyni Klivlend şəhərinin klinikasında müalicə olunan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevə telefon etmişdir.

Prezident Heydər Əliyevi səmimiyyətlə salamlayan vitse-prezident Çeyni onun səhhəti və Klivlend klinikasında müalicəsinin gedişi ilə maraqlanmışdır. O, Azərbaycan prezidenti ilə söhbət etməkdən məmnunluq duyduğunu söyləyərək bildirmişdir ki, ABŞ administrasiyası və şəxsən prezident Corc Buş prezident Heydər Əliyevin müalicəsi üçün yaradılmış şəraitlə daim maraqlanır.

Prezident Heydər Əliyev göstərilən diqqət və qayğıya görə vitse-prezident Çeyniyə öz minnətdarlığını bildirmiş və Klivlend klinikasında aldığı müalicənin nəticələrindən tam razı qaldığını söyləmişdir.

Prezident Heydər Əliyev və vitse-prezident Dik Çeyni Azərbaycan–Amerika münasibətlərinin vəziyyəti və perspektivləri haqqında fikir mübadiləsi etmişlər.

ABŞ-ın vitse-prezidenti beynəlxalq terrorizmlə mübarizədə Azərbaycan Respublikasının və şəxsən prezident Heydər Əliyevin rolunu xüsusi vurğulayaraq demişdir ki, bu sahədə Azərbaycanın göstərdiyi səylər prezident Buş tərəfindən yüksək qiymətləndirilir.

Prezident Heydər Əliyev beynəlxalq koalisiya tərkibində Azərbaycan Respublikasının rolunu müsbət qiymətləndirdiyinə görə prezident Buşa təşəkkürünü və səmimi salamlarını çatdırmağı xahiş etmişdir.

Vitse-prezident Çeyni əmin etmişdir ki, prezident Buş Çin Xalq Respublikasına səfərindən qayıdan kimi, Azərbaycan prezidentinin salamu ona çatdırılacaqdır.

ABŞ–Azərbaycan münasibətləri ətrafında söhbəti davam etdirən vitse-prezident Çeyni Azərbaycanın regiondakı strateji əhəmiyyətini vurğulayaraq demişdir ki, məhz bu səbəbdən ölkələrimiz arasında əməkdaşlıq bütün dünyaya xalqları üçün çox vacibdir.

Prezident Heydər Əliyev vitse-prezident Dik Çeyninin sözlərini təsdiqləmiş və qeyd etmişdir ki, Azərbaycan özünün strateji mövqeyindən çıxış edərək beynəlxalq problemlərin həllində, xüsusən terrorizmlə mübarizədə Amerika ilə əməkdaşlığı genişləndirməyə hazırdır.

Prezident Heydər Əliyev və vitse-prezident Dik Çeyni Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli məsələsi ətrafında fikir mübadiləsi aparmışlar. Prezident Heydər Əliyev bu münaqişənin həllində Amerikanın rolunu müsbət qiymətləndirərək vurğulamışdır ki, münaqişəyə tezliklə son qoyulması ölkələrimiz arasında strateji əməkdaşlığın imkanlarını xeyli genişləndirərdi.

Azərbaycan prezidentinin fikri ilə razı olduğunu bildirən vitse-prezident demişdir ki, bu münaqişənin həlli istiqamətində Amerika öz yardımını daim göstərəcəkdir.

Söhbətin sonunda vitse-prezident Dik Çeyni prezident Heydər Əliyevə bir daha ən xoş arzularını bildirmişdir.

* * *

Fevralın 25-də Amerika Birləşmiş Ştatları Dövlət katibinin birinci müavini Riçard Armitac Klivlend klinikasında müalicəsini başa çatdıran Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevə telefon etmişdir.

Cənab Riçard Armitac müalicəsinin uğurla nəticələnməsi və vətənə yola düşməsi münasibətilə Azərbaycan prezidentini səmimi təbrik etmişdir. O, prezident Heydər Əliyevin Amerika torpağında Qurban bayramını qeyd etdiyini yada salaraq, həmin bayram münasibətilə də ən xoş arzularını bildirmişdir.

Prezident Heydər Əliyev Amerika Birləşmiş Ştatlarında keçirdiyi günlər ərzində Amerika administrasiyası, şəxsən prezident Buş tərəfindən göstərilən qayğı və diqqətə görə minnətdarlığını bildirmişdir. Klivlend klinikasında müalicəsi üçün yaradılmış şəraitdən və müalicənin nəticələrindən son dərəcə məmnun qaldığını söyləyən Azərbaycan prezidenti onun səmimi salamlarını prezident Corc Buşa, vitse-prezident Dik Çeyniyə və Dövlət katibi Kolin Pauelə çatdırmağı xahiş etmişdir.

Prezident Heydər Əliyev və dövlət katibinin birinci müavini Riçard Armitac Azərbaycan–Amerika münasibətlərinə dair qısa fikir mübadiləsi də aparmışlar.

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
HEYDƏR ƏLİYEV KLİVLENDƏ
MÜALİCƏSİNİ BAŞA ÇATDIRDIQDAN
SONRA LONDONA YOLA
DÜŞMÜŞDÜR**

25 fevral 2002-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Amerika Birləşmiş Ştatlarının Klivlend şəhərində müalicəsini uğurla başa çatdıraraq, fevralın 25-də Londona yola düşmüşdür.

Dövlətimizin başçısını Klivlend hava limanında Azərbaycanın Amerika Birləşmiş Ştatlarındakı səfiri Hafiz Paşayev, ölkəmizin Birləşmiş Millətlər Təşkilatı yanındakı daimi nümayəndəsi Yaşar Əliyev və digər rəsmi şəxslər yola salmışlar.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev elə həmin gün Londona gəlmişdir. Respublikamızın rəhbərini hava limanında Azərbaycanın Böyük Britaniyadakı səfiri Rəfael İbrahimov qarşılamışdır.

**LONDONDAN BAKIYA QAYIDARKƏN
BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN
SUALLARINA CAVAB**

28 fevral 2002-ci il

H e y d ə r Ə l i y e v: Axşamımız xeyir olsun!

Sizi xoş gördük. Sizinlə bir müddət görüşməmişəm, indi görüşürəm. Bilirsiniz ki, bu müddətdə mən, əsasən, müalicə olunmuşam, tibbi müayinədən keçmişəm. Ona görə elə bir iş görməmişəm ki, sizə deyim. Amma səfərimin ilk zamanı Nyu-Yorkda, Davos forumunda iştirakım haqqında, görüşlərim haqqında, orada aparılan işlər haqqında televiziya, mətbuat məlumat veribdir. Ona görə də bunu təkrar etməyə ehtiyac yoxdur. Artıq onun da vaxtı keçibdir.

Mən bu müddətdə xəstəxanada olmuşam. Ancaq respublika ilə daim əlaqə saxlamışam, respublikanın işləri ilə məşğul olmuşam, məlumatlar, məruzələr almışam. Lazımı göstərişlər vermişəm ki, respublikada işlər öz normal axarında getsin və çox məmnunam ki, belə də olubdur.

İndi mən burada Təhlükəsizlik Şurasının üzvlərini, bəzi yüksək vəzifəli şəxsləri qəbul etdim, onlarla bir daha söhbət etdik. Respublikada əmin-amanlıqdır, sabitlikdir, insanlar rahat yaşayır. Bu da mənim üçün ən əsas nəticədir. Ona görə də mənim indi sizə elə bir sözüm yoxdur. Mən tibbi müayinədən və müalicədən çox məmnunam. Çox məmnunam ki, bu müddətdə mənim oradan bilavasitə idarən etməyim nəticəsində respublikamızda işlər öz qaydasındadır.

S u a l: Cənab Prezident, ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri Sizinlə görüşdən sonra yeni təkliflər irəli sürdüklerini bildiriblər. Dünən onlar Köçəryanla görüşdən sonra həmin təkliflərin Ki-Uest görüşü əsasında təqdim olunduğunu söyləmişlər. Buna münasibətiniz necədir?

C a v a b: Bilirsiniz, mən Nyu-Yorkda görüşəndə onlarla uzun müddət söhbət etdim. Mənimlə görüşün nəticəsində bundan sonra məsələnin Ki-Uest prinsipləri əsasında aparılması barədə bir fikir yoxdur. Onlar müəyyən təkliflər hazırlayıblar. Mənə o təklifləri ilkin olaraq bildirdilər. Mən bəziləri haqqında fikrimi bildirdim. Onlar sonra dedilər ki, bir halda ki, mənimlə görüşüblər, Köçəryanla da görüşəcəklər. Mən bilirəm ki, Köçəryan Slovakiyada, Avstriyada səfərdə olduğuna görə onlar gedib orada onunla da görüşüblər. Amma bu görüşün nəticəsi mənə məlum deyildir. Hesab etmirəm ki, mənimlə görüşdə onlar bir təklif irəliyə sürüblər, Köçəryanla görüşdə başqa bir təklif irəliyə sürsünlər.

S u a l: Cənab Prezident, ATƏT-in Minsk qrupunun Amerikadan olan həmsədri Perina Los-Ancelesdə erməni icmasının nümayəndələri ilə görüşərkən bəyan edib ki, münaqişə artıq 80 faiz həll olunub və Azərbaycan prezidenti də var qüvvəsi ilə buna çalışır. Siz necə hesab edirsiniz, amerikalı həmsədrin bu fikri düzdürmü?

C a v a b: Allah eləsin, o dediyi olsun.

S u a l: Cənab Prezident, Azərbaycanın Amerika hökumətindən sülhməramlı qüvvələr göndərmək barədə xahiş etdiyi bildirilir. Həmin sülhməramlı qüvvələrin mart ayında Bakıya gələcəyi haqda məlumatlar vardır. Bu gün səfir Ross Uilson da məlumat verib ki, mart ayında Amerika sülhməramlı qüvvələri Bakıya gələcəklər. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b: Mənim məlumatım yoxdur. Bilirsiniz ki, mən orada olanda iki dəfə dövlət katibinin müavini Riçard Armitac ilə danışıram. O mənə telefon etmişdi. Vitse-prezident Dik Çeyni ilə də danışıram. Bizim danışıqlarımızda belə bir söhbət olmayıbdir. Bəlkə yeni bir şey var!

S u a l: Cənab Prezident, Azərbaycan və Amerika beynəlxalq terrora məruz qalmış dövlətlərdir. Sentyabrın 11-də Amerikada baş vermiş terror hadisəsi Amerika xalqını bir daha agah etdi ki, heç bir ölkə terrordan sığorta oluna bilməz. Azərbaycan ilk ölkələrdən biri idi ki, həmin faciə zamanı Amerikanı dəstəklədi. Bu Sizin uzaqgörən siyasətinizin nəticəsi idi. Siz Amerikada, Nyu-Yorkda olarkən terrorun baş verdiyi yeri ziyarət edib əklil qoydunuz, həlak olanların xatirəsini yad etdiniz. Sizcə, bu iki dost ölkə məlum terror hadisəsindən sonra bir-birinə nə qədər yaxınlaşdı?

C a v a b: Hesab edirəm ki, çox yaxınlaşıbdir. Vitse-prezident Dik Çeyni ilə, Riçard Armitac ilə bizim telefon danışıqlarımızda indi yeni yaranmış vəziyyətlə əlaqədar Azərbaycanın çox mühüm coğrafi-strateji mövqeyi baxımından bizim əməkdaşlığımızın daha da geniş və sıx olması haqqında fikir mübadiləsi aparıdıq. Bu barədə mətbuatda qısa verilibdir.

S u a l: Cənab Prezident, bu günlərdə Gürcüstanın Pankisi dərəsinə ABŞ-ın sülhməramlı qüvvələri göndərilirsə, Azərbaycana – Dağlıq Qarabağa terrorizmlə mübarizə üçün belə qüvvələrin göndərilməsi mümkündürmü?

C a v a b: Bilirsiniz, mən bu gün təyyarədə «İzvestiya» qəzetində bu barədə bir məqalə oxudum. O məqaləni də tam başa düşə bilmədim. İndi burada mən bizim rəhbər işçilərlə görüşəndə onlardan soruşdum, bəzi məlumatlar var. Amma onlar dəqiq deyildir. Ancaq bu belə şey deyil ki, haradasa satırlar, sənə verirlərsə, mən də gedim alım. Hər bir tədbirin özünün səbəbi var, kökü var. Belə düşünmək lazım deyildir.

S u a l: **Cənab Prezident, İran tərəfi iddia edir ki, Xəzərin 20 faizi İranındır. Xəzərin hüquqi statusu müəyyən olunmayınca, İran tərəfi xarici neft şirkətlərinin kəşfiyyat işlərinə başlamasına icazə verməyəcəkdir. Buna münasibətiniz necədir?**

C a v a b: İddia edir də, onun iddia etməyə ixtiyarı var.

S u a l: **Cənab Prezident, ABŞ prezidenti Corc Buş İrani terroru dəstəkləyən ölkələr sırasına daxil edibdir. Əgər ABŞ İrana qarşı antiterror əməliyyatı apararsa, Azərbaycan onu dəstəkləyəcəkmi?**

C a v a b: Bunu hələ görmək lazımdır ki, ABŞ aparacaq, yoxsa yox.

S u a l: **Cənab Prezident, bununla bağlı prezident Xatəmi bütün dünya müsəlmanlarına, gənclərə səfərbər olmaq üçün müraciət edibdir. Bu, Azərbaycana da aid deyilmi?**

C a v a b: Güman edirəm ki, Azərbaycana aid deyildir. Amma onun öz ölkəsini səfərbər etməyə ixtiyarı var.

S u a l: **Cənab Prezident, bu il Amerika ilə Azərbaycan arasında diplomatik əlaqələrin 10 ili tamam olur. Bu əlaqələri bundan sonra necə görürsünüz?**

C a v a b: Bilirsiniz ki, bu onillik münasibətilə Amerika prezidenti Corc Buş bizi təbrik edibdir, təbrik məktubu göndərmişdir. Bu onu göstərir ki, Amerika Birləşmiş Ştatları Azərbaycanla diplomatik əlaqələrin yaranmasına və onun 10 il müddətində davam etməsinə çox böyük əhəmiyyət verir. Təbiidir ki, bundan sonra da bu əlaqələr davam edəcəkdir. Sağ olun.

**BOSNİYA VƏ HERSEQOVİNANIN
RƏYASƏT HEYƏTİNİN SƏDRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB BERİJ BELKİÇƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Bosniya və Herseqovinanın milli bayramı münasibətilə Sizi və bütün Bosniya və Herseqovina xalqını təbrik edirəm.

Əminəm ki, ölkələrimiz arasında genişlənməkdə olan dostluq və əməkdaşlıq əlaqələri daim xalqlarımızın rifahına xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Bosniya və Herseqovina xalqına sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

25 fevral 2002-ci il

**HİNDİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB KOÇERİL RAMAN NARAYANANA**

Hörmətli cənab Prezident!

Qucarat ştatında sənişin qatarında baş vermiş yanğın nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı xəbərini kədər hissi ilə qarşıladım.

Baş vermiş faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailə üzvlərinə və yaxın adamlarına dərin hüznə başsağlığı verir, yaralananların və xəsarət alanların tezliklə sağalmasını arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

28 fevral 2002-ci il

**HİNDİSTAN RESPUBLİKASININ BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ATAL BİHARİ VACPAİYƏ**

Hörmətli cənab Baş nazir!

Qucarat ştatında sənişin qatarında baş vermiş yanğın nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznə başsağlığı verir, yaralananlara və xəsarət alanlara şəfa diləyirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

28 fevral 2002-ci il

**BOLQARISTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB GEORĞİ PİRVANOVA**

Hörmətli cənab Prezident!

Bolqarıstan Respublikasının milli bayramı münasibətilə Sizi və bütün Bolqarıstan xalqını təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Bolqarıstan arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Bolqarıstan xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

2 mart 2002-ci il

**RESPUBLİKA DOĞUM EVİNDƏ
MSTİSLAV ROSTROPOVİÇİN TƏŞƏBBÜSÜ İLƏ AZƏRBAYCANA GƏTİRİLMİŞ
VAKSİNLƏRİN TƏQDİM EDİLMƏSİ MƏRASİMİNDƏ* ÇIXIŞ**

2 mart 2002-ci il

Hörmətli xanımlar və cənablar!
Əziz dostlar!

Mən sizi respublikamızda bu gün baş verən əlamətdar hadisə münasibətilə təbrik edirəm və güman edirəm ki, bu hadisə Azərbaycanda uşaqların sağlamlığı, onların müxtəlif infeksiyalardan qorunması üçün çox əhəmiyyətli olacaqdır. Qlobal Vaksinasiya Fondunun rəhbərliyinə dərin təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Onların Azərbaycana göstərdiyi qayğıya, diqqətə görə və bu gün burada keçirdikləri tədbirə görə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Sağ olun!

Təbiidir, hamımız bizim həmyerlimiz, dünya şöhrətli musiqiçi və insan haqları uğrunda mübarizənin çox böyük bir nümayəndəsi, dostumuz Rostropoviç və onun gözəl xanımı Qalina Pavlovna Vişnevskayanı yenidən ölkəmizdə, torpağımızda görməkdən çox məmnunuq.

Bizim dostumuz Slava Rostropoviç, təbiidir ki, Azərbaycanda qonaq deyil, bura onun öz ölkəsidir. Ancaq bu dəfə onun Azərbaycana gəlişi eyni zamanda ölkəmiz üçün göstərilən böyük bir yardımla müşayiət edilir. Ona görə də mən dostumuz Slava Rostropoviçə bu təşəbbüsünə, yardımına görə təşəkkürümü bildirirəm.

Biz bu gün cəmi 10 saat əvvəl dünyaya gəlmiş, hələ adı da olmayan körpəyə vaksin vurulmasının şahidi olduq. Təbiidir ki, bu vaksin onu çox ağır yoluxucu xəstəlikdən qoruyacaqdır. Amma eyni zamanda, bu, yeganə hadisə olmayacaqdır. Bizim səhiyyə işçiləri bu gündən həmin vaksinlərin Azərbaycanda geniş istifadə edilməsi və bizim uşaqlarımızın həyatının ağır yoluxucu xəstəlikdən qorunması ilə məşğul olacaqlar.

Əziz dostlar, mən sizinlə bugünkü görüşümdən çox məmnunam. Sizin hamınızı ürəkdən salamlayıram, hamınıza cansağlığı, səadət arzulayıram. Çox sağ olun.

---

* Mərasimdə zəmanəmizin görkəmli musiqiçisi Mstislav Rostropoviç və Qlobal Vaksinasiya Fondunun prezidenti Jak Fransua Marten də çıxış etdilər.

MÜASİR DÖVRÜN GÖRKƏMLİ MUSIQİÇİSİ MSTİSLAV LEOPOLDVIÇ ROSTROPOVIÇƏ

Əziz Mstislav Leopoldoviç!

Sizi – müasir dövrün görkəmli musiqiçisi və ictimai xadimini 75 illik yubileyiniz münasibətilə təbrik edir, sizə səadət, xoşbəxtlik və yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Sənətinizə xas olan virtuoz ustalığı dünya musiqi mədəniyyəti tarixində bütöv bir mərhələni təşkil edir, müxtəlif xalqların və dövrlərin musiqisinin müasir ifaçıları qarşısında tamamilə yeni vəzifələr qoyur. Bənzərsiz musiqiçi və böyük humanist kimi, siz öz çoxşaxəli fəaliyyətinizlə bir çox ölkələrin mədəni və ictimai-siyasi həyatına böyük töhfələr verirsiniz. Qloballaşma dövründə mədəniyyətlərin və sivilizasiyaların son dərəcə aktual olan dialoqu sizin səyləriniz sayəsində konkret cizgilər kəsb edərək, həyatımızın real fenomeninə çevrilir. Son illərdə siz Azərbaycanın beynəlxalq mədəni əlaqələrinin möhkəmləndirilməsində və musiqi sənətinin inkişafında böyük rol oynamısınız. Sizin Üzeyir Hacıbəyov adına Dövlət Simfonik Orkestri ilə gərgin işiniz, Bakı Musiqi Akademiyasında apardığınız ustad dərsləri böyük əks-səda doğurmuş və əhəmiyyət kəsb etmişdir. Bütün bunlar Azərbaycan musiqiçilərinin böyüməkdə olan nəsillərinin tərbiyə edilməsində keyfiyyətcə yeni səviyyəyə nail olmağa kömək edir.

Siz öz yaradıcılığımızda yüksək zirvələrə qalxaraq, Dünya Birliyinin həyatının bir çox sahələrində özünüifadə qabiliyyətinizi qoruyub saxlamısınız. Dövrümüzün gözəl müğənnisi Qalina Pavlovna Vişnevskaya ilə birgə yaratdığınız fond müxtəlif ölkələrdə çoxsaylı humanitar problemlərin həlli sahəsində son dərəcə mühüm fəaliyyət göstərərək, daim xeyirxahlıq, sülh və ədalət kimi yüksək idealların bərqərar olması işinə xidmət edir.

İnsan və şəxsiyyət hüquqlarının hər hansı şəkildə pozulması cəhdlərinə qarşı yönəldilmiş fəaliyyətiniz bütün dünyada geniş şöhrət qazanmışdır. Qonşu Ermənistan Respublikası tərəfindən Azərbaycan ərazisinin bir hissəsinin işğal edilməsi ilə bağlı sizin vətəndaş mövqeyiniz, Dağlıq Qarabağ ətrafında Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin ədalətli həll ediləcəyinə olan inamınız Azərbaycana səfərləriniz zamanı getdiyiniz qaçqın düşərgələrindəki sakinlərin ürəklərində xüsusi ümid doğurur.

Ümidvaram ki, sizin böyük istedadınız və tükənməz enerjiniz gələcək fəaliyyətinizdə də öz layiqli təcəssümünü tapacaq və sənətinizin bütün pərəstişkarlarına bol sevinc gətirəcəkdir.

Ən xoş arzularla,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 3 mart 2002-ci il

**MÜASİR DÖVRÜN GÖRKƏMLİ MUSIQİÇİSİ
MSTİSLAV ROSTROPOVIÇ VƏ XANIMI
QALİNA VIŞNEVSKAYA İLƏ
GÖRÜŞDƏ* SÖHBƏT**

Prezident sarayı

3 mart 2002-ci il

Heydər Əliyev: Əziz Qalina Pavlovna!

Əziz Slava!

Hörmətli qonaqlar!

Mən sizi Azərbaycanda ürəkdən salamlayıram və həmyerlimiz, böyük dostumuz Slava Rostropoviçin və Qalina Pavlovnanın yenidən Azərbaycanda olması ilə əlaqədar böyük məmnunluq duyduğumu bildirirəm.

Əziz Slava! Mən olduqca şadam ki, 75 illiyinizə həsr edilmiş şənliklər Azərbaycanda, sizin vətəninizdə başlayır. 2002-ci il Rostropoviçin 75 illiyi ilidir, mart Rostropoviçin 75 illiyi ayıdır. Bu xoş hadisə burada, sizin doğma torpağınızda başlayır və bilirəm ki, o sizin böyük hörmətə, nüfuza malik olduğunuz və çox sevildiyiniz digər ölkələrdə, digər şəhərlərdə də davam etdiriləcəkdir.

Mən sizin Fransada, Parisdə qeyd etdiyimiz 70 illiyinizi xatırlayıram. Yadınızdadırmı, sizin 70 illiyinizə həsr olunmuş şənliklərdə iştirak etmək üçün mən xüsusi olaraq oraya gəlmişdim. Xatirimdədir, bundan sonra sizin 70 illiyinizi böyük bayram kimi qeyd etdik. Aradan 5 il ötmüşdür, vaxt çox tez keçib getmişdir. Lakin biz birlikdə məmnun ola bilərik ki, bu müddət ərzində həyatda – əziz Slava, sizin həyatınızda da, Azərbaycanın, Azərbaycan xalqının həyatında da çox işlər görülmüşdür.

Sizin Azərbaycanla daim əlaqə saxlamağınızı və 1997-ci ildən sonra burada artıq bir neçə dəfə olmağınızı biz çox yüksək qiymətləndiririk. Siz burada neçə dəfə olmusunuz?

Mstislav Rostropoviç: Hər il.

Heydər Əliyev: O vaxt siz bunu vəd etmişdiniz və vədinizi yerinə yetirirsiniz. Siz hər il Azərbaycana gəlir, burada ustad dərsləri keçir, bizim incəsənət xadimləri ilə görüşürsünüz. Təbii ki, sizinlə görüşməyimizə biz də şadiq. Sizin bu işləriniz Azərbaycanın mədəni həyatına böyük töhfə verir.

Əziz Slava, şadam ki, siz özünüzün 75 illiyinizi, beş il əvvəl olduğu kimi, yenə də tam sağlam, böyük enerji və qüvvə ilə qarşılayırsınız. Hətta bəlkə də beş il əvvəl olduğundan daha böyük enerji ilə. Əlbəttə, bunda Qalina Pavlovnanın böyük xidməti var. O, bütün birgə həyatınız ərzində olduğu kimi, yenə də sizə ilham verir. Bu gün xatırlamaq artıq olmazdı ki, o ağır illərdə, insan hüquqları uğrunda mübarizənizə görə Sovet İttifaqından əslində didərgin salındığınız illərdə məhz Qalina Pavlovnanın həyanlığı və dəstəyi, həmişə sizinlə birlikdə olması, sizə ürək-dirək verməsi, sizdə inam yaratması, təbii, sizi ruhlandırılmış və bütün bunlar sizin bu sınaqdan çıxmağınızda böyük rol oynamışdır. Bilirsiniz ki, o illərdə mən Sovetlər İttifaqının rəhbərliyində idim və Rostropoviçlə Vişnevskayanın ziyankarlıq fəaliyyəti haqqında ən yüksək səviyyədə söhbət getdiyini dəfələrlə eşitmişdim. Onda deyirdilər ki, Rostropoviçin öz fəaliyyəti ilə belə coşğun məşğul olmasında Qalina Pavlovna Vişnevskaya böyük rol oynayır. İndi bu, keçmişdə qalmışdır, ancaq bütün bunların şahidi olduğuma görə deyə bilərəm – onda bəziləri danışır, hətta belə bir fikir söyləyirdilər ki, Rostropoviç Sovetlər İttifaqına qarşı yönəldilmiş fəaliyyətlə coşğun məşğul olur və bunda ən çox təqsirkar Qalina Vişnevskayaadır. Mən Sovetlər İttifaqının rəhbərliyində ən yüksək dövlət səviyyəsində gedən bütün bu söhbətlərin, söylənilən mülahizələrin şahidiyəm.

Bilirəm ki, siz onu çox sevirsiniz, çox qiymətləndirirsiniz. Lakin bununla yanaşı, görünür, dediklərim Sizə bütün həyatınızda onun fəaliyyətini daha yüksək qiymətləndirməyə imkan verəcəkdir.

Əziz Slava, siz əvvəlkiyə, yenə də bütün dünyanı gəzib-dolaşır, konsertlər verir, ifaçılıqla məşğul olur, dirijorluq edirsiniz. Sizin bir dəqiqə belə boş vaxtınız yoxdur. Öz işi ilə belə fəal, hər gün məşğul olan ikinci bir adam tapmaq bəlkə də çətinidir. Elə bir adam ki, tək-cə hər hansı konkret ölkədə, konkret şəhərdə deyil, bütün dünyada, bütün ölkələrdə müxtəlif adamlarla, müxtəlif xalqların nümayəndələri ilə görüşərək məşğul olur. Bir tərəfdən, bunda sizin musiqiçi fəaliyyətiniz, ictimai fəaliyyətiniz, beynəlxalq təşkilatlardakı fəaliyyətiniz təzahür edir. Eyni zamanda, bunda sizin öz yaradıcılığınıza hər gün nə isə yeni bir şey əlavə etməyiniz də ifadəsini tapır. Odur ki, sizin yaradıcılığınız daim inkişafdadır, sizin humanizm sahəsində, insan hüquqları sahəsində fəaliyyətiniz daim inkişafdadır və açığını deyim ki, bu çoxları üçün nümunədir.

---

* Görüşdə Qlobal Vaksinasıya Fondunun prezidenti Jak Fransua Martendə iştirak etmişdir.

Sizin musiqi fəaliyyətinizi, ictimai fəaliyyətinizi bütün ölkələrdə qiymətləndirirlər. Lakin bunları ən çox Azərbaycanda dəyərləndirirlər. Bu günlər ərzində siz böyük iş gördünüz və bu çox xoşdur, Qlobal Vaksinasiya Fondunun nümayəndə heyəti ilə birlikdə buraya gəlməyiniz və bir milyon dollarlıqdan artıq vaksin gətirməyiniz respublikamız üçün mühüm hadisədir. Bu, respublikamıza böyük köməkdir, eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, ən mühüm sahədə – uşaqların sağlamlığı sahəsində böyük yardımdır.

Buna görə çox sağ olun və inanıram ki, sizin bu köməyiniz bundan sonra da davam edəcəkdir. Sizinlə birlikdə buraya gələn Qlobal Vaksinasiya Fondunun prezidenti çox sağ olsun. Bütün bunlar sizin yubileyinizin bayram edildiyi bir vaxtda baş verir. Bu gün biz sizin konsertinizdə olacağıq.

Əziz Slava, Azərbaycanın beynəlxalq əlaqələrinin inkişafında, Azərbaycan musiqisinin inkişafında görkəmli xidmətlərinizə görə, siz prezidentin fərmanı ilə Azərbaycanın ən yüksək ordeni – «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmusunuz.

Bu gün mən bu barədə Fərman imzaladım, sabah isə sizin həmkarlarınızın, dostlarınızın iştirakı ilə bu ordeni sizə təqdim edəcəyəm. Əziz Slava, sizə bir daha öz minnətdarlığımı bildirirəm. Əziz Qalina Pavlovna, buraya bir daha gəldiyinizə görə sizə minnətdaram. Sizə cansağlığı, hər sahədə daha böyük yaradıcılıq fəaliyyəti arzulayıram.

Qalina Pavlovna: Çox sağ olun.

Mstislav Rostropoviç: Bilirsiniz, sizin sözlərinizdən sonra heç cür özümə gələ bilmirəm. Çünki siz mənə elə gözəl münasibət bəsləyirsiniz və buna görə elə həyəcanlıyam ki, sadəcə, gərək fikirlərimi cəmləşdirəm. İlk düşündüyüm odur ki, mən çox şeyə görə öz valideynlərimə minnətdaram – aldığım təhsilə görə də və ümumiyyətlə, hər şeyə görə. Lakin mənə həyata gətirmək üçün belə Torpağı seçdiyinə görə anama hədsiz minnətdaram. Bax, buna görə ona xüsusilə minnətdaram.

Əlbəttə, bunu da deməliyəm ki, Azərbaycana, Bakıya olan məhəbbətim mənə atamdan keçmişdir. Buradan getdikdən sonra atam Moskvada yaşamışdır. Burada, Bakıda mənim tanıdığım bir adamın muzeyi var. Mən balaca idim, ancaq atam mənə onunla tanış etdi. Bu, atamın dostu Üzeyir Hacıbəyov idi. Moskvada Azərbaycan incəsənəti dekadası keçiriləndə atam mənə özü ilə «Moskva» mehmanxanasına apardı və dedi ki, səni görkəmli musiqiçi ilə tanış edəcəyəm. Atamın mənə tanış etdiyi Üzeyir Hacıbəyovun siması ömür boyu yaddaşımnda həkk olundu. Üzeyir Hacıbəyovun muzeyində müharibə başlanmazdan bir qədər əvvəl atamın ona yazdığı məktub saxlanılır. Bu məktubunda atam yazırdı: «Mən çox arzulayıram ki, Moskvadan çıxım və Bakıya qayıdım». Atam yalnız müharibə başladığı üçün Bakıya qayıtmadı. Buna görə də biz Orenburqa köçməyə məcbur olduq və atam 1942-ci ildə orada vəfat etdi. Mənim həyatım belə həyəcanlı anlarla və fikir-düşüncələrlə doludur. Bakıya hər bir gəlişim mənim üçün hadisədir. Deyə bilərəm ki, buradan getdikdən sonra düşünəcəyəm ki, nəhayət, nə vaxt başqa təyyarəyə oturacağam və o, mənə buraya gətirəcəkdir.

Əziz prezidentimə vəd etdiyim kimi, artıq 5 ildir ki, mən hər il buraya gəlirəm və hər dəfə də burada baş vermiş böyük tərəqqinin şahidi oluram. Bunlar hətta küçələrdə də nəzərə çarpır. Küçələr daha təmizdir, adamların yeriyi də dəyişmişdir, hansı istiqamətdə, haraya getdiklərini dəqiq bilirlər. Birinci dəfə buraya gələndə məndə belə təsəvvür vardı ki, bilmirsən bəzi insanlar gəzişirlərmi, yoxsa haraya getdiklərini bilmirlərmi. İndi isə görürəm ki, hər şey öz yoluna düşür.

Orkestr böyük uğurlar qazanıb, konservatoriya get-gedə tərəqqi edir. Mən artıq orada olmuşam və ustad dərsləri keçmişəm. Əziz prezidentim, demək istəyirəm ki, Sizə kompliment deməkdən utanıram. Lakin Sizə deməliyəm ki, prezident Putinlə Sizin görüşünüz ötən dövr ərzində mənim üçün bəlkə də ən xoşbəxt an olmuşdur. Bu mənim həyatımın ən şad və xoşbəxt anları idi. Bilirsiniz ki, mən Rusiyada təhsil almış və həyatımın çox hissəsini orada keçirmiş bir adamam. Mənim üçün Azərbaycan da, Rusiya da eyni dərəcədə əzizdir. Buna görə də mən tam əminəm ki, musiqi sahəsində, mədəniyyət sahəsində əlaqələri, rəssamlar, ədəbiyyatçılar arasındakı bir çox əlaqələri itirmək olmaz. Bu əlaqələr qarşılıqlı çətinliklər şəraitində əldə edilmişdir. Bir sözlə, çox sağ olun. Hamı bilir ki, siz çox müdrik bir insansınız və bütün dünya bunu bilir. Həmin görüş təkcə ölkənin həqiqətən böyük prezidenti kimi deyil, həm də çox uzaqgörən, çox xeyirxah və çox mehriban bir insan kimi, Sizin nüfuzunuzu bir daha sübut etdi. Bunun üçün Sizə təşəkkür edirəm.

İndi də hamıya bir yerdə müraciət etmək istəyirəm, çünki burada mənim dostlarım çoxdur. Məsələn bundadır ki, mən artıq bir il bundan əvvəl bir səfərimi, bir konsertimi təxirə salmışdım. Lakin buraya mən hər il gəlirəm. Mən gələn ilin may ayında da buraya gəlmək fikrindəyəm.

Gələn ilin mayında böyük hadisə olacaq, mən bu münasibətlə gələcəyəm. Mənim dostlarım, heç özüm də bilmirəm nə edək, gələn kömək edək, həmin günədək, gələn il mayın 10-dək filarmoniyani bərpa edək. Dostlar, gələn edək, mən də prezidentdən xahiş edəcəyəm. Filarmoniyani çox baha yox, amma yaxşı bərpa edəcək bir adam tapaq. Bundan sonra biz orada 10 maya həsr olunmuş konsert keçirərik. Bizim belə konsert salonuna ehtiyacımız var. Bəlkə də mən yarım günlüyə buraya gəlib, bərpa prosesinin necə getdiyinə baxacağam. Mətbuat, xahiş edirəm, mənə kömək göstərin. Mənim sevimli Prezidentim, əslində, elə bunları demək istəyirdim. Sağ olun.

H e y d ər Ə l i y e v: Sağ ol, Slava. Siz mənim prezident Putinlə görüşümdən danışdınız. Deməliyəm ki, bir il ərzində iki mühüm görüş keçirildi. 2001-ci ilin əvvəlində, yanvarın 9-da Rusiya prezidenti Putinin Azərbaycana rəsmi səfəri oldu. Yeri gəlmişkən, bu, müstəqilliyimizin bütün 10 ili ərzində Rusiya prezidentinin ilk rəsmi səfəridir. 2002-ci ildə, yenə də ilin əvvəlində – yanvarın 24-də Azərbaycan prezidentinin Rusiyaya dövlət səfəri oldu. Təbii ki, bu zaman prezident Putinlə və Rusiya dövlətinin digər rəhbər xadimləri ilə görüşlər keçirildi, danışıqlar aparıldı. Həmin müddətdə MDB çərçivəsində başqa görüşlərimiz də oldu. Mən bu iki görüşdən ona görə danışırım ki, onlar rəsmi görüşlər, dövlət görüşləri idi və şübhəsiz, Rusiya–Azərbaycan münasibətlərinin inkişafında çox mühüm rol oynadı. Biz bir çox mühüm dövlətlərarası, hökumətlərarası sənədlər imzaladıq. Onlar gələcək əməkdaşlıq sahəsində işimizin əsasını təşkil edir. Bu, Rusiya ilə Azərbaycan arasında dövlətlərarası münasibətlərdə yeni mərhələdir.

Əziz Slava, sizi bir daha təbrik edirəm, sizə uzun ömür arzulayıram. Sizdə ki, belə enerji, belə sağlamlıq və belə fəallıq var – mən coşğun fəaliyyətinizi nəzərdə tuturam – sizə yüz illik ömür də bəs etməz. Siz yüz yaşı hökmən adlamalısınız.

Mstislav Rostropoviç: Ondan sonra biz birlikdə oturub söhbət edərik.

H e y d ər Ə l i y e v: Birinci hədd Sizin 80 illiyiniz olacaqdır. Hesab edirəm ki, onda da şənliklər Azərbaycandan başlanacaqdır. Qalina Pavlovna, sizə cansağlığı, əmin-amanlıq, əziz Slavaya dilədiyim qədər, əgər istəyirsinizsə, daha uzun ömür arzulayıram. Gözəl ailənizin xoşbəxt və firavan olmasını istəyirəm. Burada olan dostlarınızın hamısını bir daha salamlayıram. Sağ olun. Konsertdə görüşənədək.

* * *

Martın 3-də Respublika sarayında Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin konserti olmuşdur. Orkestrə müasir dövrün görkəmli musiqiçisi Mstislav Rostropoviç dirijorluq etmişdir. Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev konsertdə olmuşdur.

ZƏMANƏMİZİN GÖRKƏMLİ MUSIQIÇISI MSTISLAV ROSTROPOVIÇƏ ÖLKƏMİZİN ALİ DÖVLƏT MÜKAFATININ – «İSTİQLAL» ORDENİNİN TƏQDİM EDİLMƏSİ MƏRASİMİNDƏ* NİTQ

Azərbaycan prezidentinin iqamətgahı

3 mart 2002-ci il

Əziz Slava! Sizi anadan olmağınızın 75 illiyi münasibətilə təbrik edirəm, Sizə cəsağlığı, firavanlıq və yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram. Həyatınızın artıq arxada qalan illəri coşğun yaradıcılığınızla və ictimai fəaliyyətinizlə, zəngin, maraqlı və məzmunlu fəaliyyətinizlə dolğun olmuşdur. Siz **istedadınıza görə özünüzü** musiqi sənətinə həsr etmişiniz və **bu sahədə** çox böyük uğurlar qazanmışınız. Mübaliğəsiz demək olar ki, Siz dünya şöhrətinin zirvələrinə ucalmışınız.

Siz musiqiçi kimi, dirijor kimi, incəsənət xadimi kimi, ictimai xadim kimi, bütün dünyada **tanınmışınız**. Özü də «bütün dünyada» **ifadəsi** böyük insanlar barəsində işlədilir və nəzərdə tutulur ki, bu adam öz əsərləri ilə, çox geniş yayılmış və dünya ictimaiyyətinin sərvətinə çevrilmiş fəaliyyəti ilə **tanınmışdır**. Sizin **isə** dünya şöhrətiniz onunla fərqlənir ki, Siz hər bir ölkədə konsertlər verirsiniz, insanlarla görüşürsünüz, onlarla ünsiyyətdə olursunuz, ictimai fəaliyyət **göstərsiniz**. **Beləliklə**, Siz hər bir ölkədə **təkcə** kitablardan deyil, əsərlərinizlə deyil, şəxsən tanınırsınız.

Sizin dünyanın bir çox ölkələrindəki çıxışlarınız və insanlarla ünsiyyətiniz, deyərdim ki, musiqiçinin, ictimai xadimin, incəsənət xadiminin fəaliyyətinin nadir nümunəsidir. Sizin yaradıcılığınız, şəxsiyyətiniz əfsanəyə çevrilmişdir. Özü də bu, ilk növbədə, Sizin qeyri-adi istedadınız sayəsində, sənətinizin zəngin məzmunu sayəsində, coşğun ictimai fəaliyyətiniz, xüsusən haqq-ədalət uğrunda, həqiqət uğrunda, insan hüquqları uğrunda mübarizə məsələlərində fəaliyyətiniz sayəsində olmuşdur. Sizin həyatınız xoşbəxt həyatdır, lakin o belə böyük adamların həyatında olduğu kimi, heç də həmişə hamar və şirin olmayıbdır. Sizin yaradıcılığınızın xüsusiyyəti, həyatınızın fərqləndirici cəhəti bəlkə də məhz bundadır, lakin nə etmək, həyatınız belə gətirmişdir. Siz böyük insan, böyük musiqiçi, ictimai xadim olmaqla yanaşı, bir çox illər ərzində təqiblərə məruz qalmış, öz ölkənizdən baş götürüb getməyə məcbur olmusunuz. Qərbdə yerbəyer olub, şan-şöhrət qazanana və öz yaradıcılıq və ictimai fəaliyyətiniz üçün lazımi şərait yaranadək ədalətsizliyə qarşı çıxaraq, çox çətinliklər çəkmişiniz.

Ancaq Siz cəsur insansınız və Sizi fərqləndirən cəhət həm də odur ki, Siz bu məhrumiyyətlərə, bu məşəqqətlərə, bu qanunsuzluğa mərdliklə sinə gərərək və tab gətirərək sübut etdiniz ki, həqiqət Sizin tərəfinizdədir. Ona görə çox gec də olsa, həm öz ölkənizdə, həm də bir çox digər ölkələrdə Sizi incəsənət xadimi, musiqiçi kimi və ictimai xadim kimi, həqiqət uğrunda, insan hüquqları uğrunda mübarizə aparən insan kimi başa düşdülər.

Siz bizim həmyerlimiz, bizim üçün əziz insansınız. Bizim Dövlət filarmoniyasındakı konsertlərinizi yaxşı xatırlayırıq. Bunlar çox maraqlı konsertlər idi və böyük maraq doğururdu. Biz ötən dəfə Sizinlə söhbət edərkən o vaxtlar görüşdüyünüz, ünsiyyətdə olduğunuz və hətta birlikdə xaş yediyiniz dostlarınızı xatırlayırdınız.

Ona görə də Siz bizim üçün yaxın, əziz adamsınız. Siz **fəal** konsert **proqramları ilə** çıxış etdiyiniz illərdə də həmişə **qəlbən** Azərbaycanla olmusunuz. Siz sürgündə olduğunuz illərdə də Azərbaycanda bir çox ədalətli və keyirxah adamlar Sizin haqqınızda, taleyiniz haqqında düşünürdülər və Sizin tərəfinizdə idilər.

Budur, dünyada böyük dəyişikliklərin baş verdiyi, Vətəniniz Azərbaycanın müstəqil dövlət olduğu indiki vaxtda biz yenə də birlikdəyik. Çox xoşdur ki, Siz o illərdə bir çox ölkələri gəzib-dolaşsınız da, öz Vətəninizi unutmadınız. İmkan düşən kimi, Azərbaycana gəldiniz və sıx əlaqələrimiz – istər qohumluq əlaqələrimiz, istər musiqi əlaqələrimiz, istərsə də ictimai fəaliyyət sahəsində əlaqələrimiz bərpa oldu. Son beş ildə **Siz** beynəlxalq əlaqələrin inkişafında, musiqi sənətinin inkişafında respublikamıza çox böyük kömək göstərmisiniz. Biz bunu yüksək qiymətləndiririk. Əziz Slava, buna görə mən **Sizə** təşəkkür edirəm, çünki Sizin **burada**, Azərbaycanda gördüyünüz işlərin bizim üçün **çox böyük** əhəmiyyəti var.

Dünən biz Sizin yubiley konsertinizdə olduq. Parlaq konsert idi, gözəl əsərlər idi, ən başlıcası isə, əziz Slava, **özünüzün ifaçılığınızın** və Sizin rəhbərliyiniz ilə Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin ifaçılığının səviyyəsi çox yüksək idi. **Orkestr** son beş ildə Sizin köməyiniz sayəsində xeyli inkişaf etmişdir və indi yüksək səviyyəli orkestr kimi, dünyanın bir çox ölkələrində **tanınmağa layiqdir**. Dünən Siz yubiley konsertinizdə bizi dünyanın böyük bəstəkarlarının gözəl əsərləri ilə sevindirdiniz. Lakin **Siz**, eyni zamanda, bizi özünüzün parlaq sənətinizlə,

* Mərasimdə mədəniyyət, ədəbiyyat və elm xadimləri, bir sıra xarici ölkələrin Bakıda akkreditə olunmuş səfirləri iştirak edirdilər.

yorulmazlığınızla **da** sevindirdiniz və bizə olduqca böyük zövq bəxş etdiniz. Hesab edirəm ki, dünənki konsert Azərbaycanın ictimai-siyasi və musiqi həyatında mühüm hadisədir.

Mən sizin sürgündə olduğunuz çətinliklərlə dolu illərdən danışdım. Sizin üçün çətin olmuşsa da, bu, eyni zamanda, öz fikirlərinizi – xeyirxahlıq haqqında fikirlərinizi, həqiqət, düzlük haqqında, haqq-ədalət haqqında fikirlərinizi, insan haqqında, insan hüquqları haqqında fikirlərinizi bütün dünya qarşısında ifadə etməyə şərait yaratmışdır. Ona görə də Siz dünyada insan hüquqlarının müdafiəçisi kimi tanındınız və bu, bir şəxsiyyət kimi, bir insan kimi, bir musiqiçi kimi, Sizin üçün olduqca böyük əhəmiyyətə malikdir. Siz Azərbaycana təkcə mədəniyyətimizin inkişafına, incəsənətimizə kömək etməklə böyük diqqət yetirmirsiniz. Siz həm də ölkəmiz haqqında həqiqəti, Azərbaycan xalqı haqqında həqiqəti, müstəqil dövlətimiz haqqında həqiqəti, bugünkü real həyatımız haqqında həqiqəti bir çox ölkələrdə yayırsınız.

Qaçqınların çadır şəhərciklərinə şəxsən getdiyinizə, onların necə çox ağır şəraitdə yaşadıklarını gördüyünüzə, Dağlıq Qarabağ üstündə Ermənistanla Azərbaycan arasındakı münaqişənin necə məşəqqətli nəticələrə gətirib çıxardığının və Azərbaycan xalqının erməni təcavüzündən, bu münaqişədən necə böyük zərər çəkdiyinin şahidi olduğunuza görə mən Sizə təşəkkür edirəm. Bu insanlar öz ölkəsində qaçqına çevrilmişlər, artıq neçə illərdir çadırlarda ən dözülməz şəraitdə yaşayırlar, öz torpağından məhrum olmalarından əzab-əziyyət çəkirlər. Bütün bunları gördükdə bu mənzərənin Sizə necə təsir etdiyini xatırlayıram. Gördüyünüz mənzərədən gözlərinizin necə yaşardığı yadımdadır. Azərbaycanın düşdüyü vəziyyət haqqında, dünya ictimaiyyətinin, beynəlxalq təşkilatların Azərbaycana, münaqişəyə ədalətsiz münasibəti haqqında və münaqişənin nizama salınması işinə yardım göstərilməsi üçün kifayət qədər tədbir görülmədiyi haqqında həqiqəti dünya ictimaiyyətinə çatdırmağınızı qiymətləndiririk.

Əziz Slava! Siz Azərbaycanda doğulmusunuz. Yadımdadır, Siz dünən konsertdən sonra dediniz ki, ananız Sizi Azərbaycanda doğduğuna görə ona minnətdarsınız. Mən bu ifadəni yadımda saxladım.

Siz xoşbəxt bir insan kimi, məhz burada, Azərbaycanda anadan olmusunuz, Sizin xoşbəxt taleyiniz olmuşdur – həm yaradıcılığınızda, həm də şəxsi həyatınızda. Ən böyük xoşbəxtliyiniz ondadır ki, Sizin ömür-gün yoldaşınız Qalina Pavlovna Vişnevskaya kimi gözəl bir qadındır. Əlbəttə, sizi məhəbbət birləşdirmişdir. Ağır sınaqlara, məhrumiyyətlərə və iztirablara məruz qalmış belə möhkəm münasibətlər məhəbbət olmadan yarana bilməz. Bəli, birgə həyatınızın əsası qarşılıqlı məhəbbətdir. Lakin bununla yanaşı, Siz ona görə xoşbəxtsiniz ki, həyat yoldaşınız görkəmli müğənni və Sizin kimi, bəlkə də Sizdən daha qorxmaz qadındır. Mən çox ağır çətinliklərlə üzləşdiyiniz illəri nəzərdə tuturam. Bu çətinliklərə sinə gərməkdə Sizə möhkəm iradənlə yanaşı, Qalina Pavlovna da kömək etmişdir. Sizə olan sədaqəti ilə, yorulmaz musiqi və ictimai fəaliyyəti ilə Siz haqq-ədalət, insan hüquqları uğrunda birgə mübarizə aparmısınız. Bu mənada hansınızın çox, hansınızın az iş gördüyünü özünüz müəyyən edə bilərsiniz. Lakin, hər halda, kənardan aydın görünür ki, Slava da, Qalina Pavlovna da ədalət və insan hüquqları uğrunda əsl mübariz olmuşlar.

Qalina Pavlovna gözəl qadındır. Bilirsiniz, axı kişilər gözəl qadınları sevirlər. Bilirəm ki, Slava da belələrindəndir. Slava, ümumiyyətlə, qadınları sevir, mən bunu bilirəm. Lakin başqaları nə qədər gözəl olsalar da, onların ən gözəli Qalina Pavlovnadır. Qalina Pavlovna çox ağıllı, dəmir iradəli, möhkəm xarakterli qadındır. Bu həmişə gözə çarpır. Bu isə Sizə böyük həyanlıqdır. O, özü-özlüyündə böyük şəxsiyyətdir. Bilirsiniz, bəzən elə olur ki, iki şəxsiyyət bir evdə yola gedə bilmir və bu, bir həqiqətdir. İki şəxsiyyət bir yerdə olanda tez-tez çəkişmə, qalmaqal baş verir, çünki kişi də şəxsiyyətdir, qadın da.

Sizin səadətiniz ondadır ki, Qalina Pavlovna da şəxsiyyətdir, Siz də şəxsiyyətsiniz və bir yerdə **sınız**, bir-birinizi tamamlayırsınız, bir-birinizə kömək edirsiniz. Şadam ki, Sizin 75 illiyiniz, yəni 75 illiyinizə həsr olunmuş yubiley şənlikləri Azərbaycanda, Vətəninizdə başlayır. Beş il əvvəl, Siz 70 illiyinizi qeyd edərkən şənliklər Parisdə başlamışdı və mənə də oraya dəvət edilmək və 70 illiyinizə həsr olunmuş şənliklərə qoşulmaq şərəfi **nəsb** olmuşdu. Bunun **ardınca** şənliklər Azərbaycanda geniş **miqyasda** keçirildi. İndi bu şənliklər Azərbaycanda başlayır. Ona görə də çalışdıq ki, hər şey Sizə layiq olsun. **Hesab** edirəm ki, biz nə isə edə bildik və 75 illiyinizə yaxşı start verdik. Zənnimcə, 75 illiyinizin qeyd ediləcəyi başqa ölkələrdə də **Sizin** Vətəninizin təsiri, hər halda, duyulacaqdır.

Şadam ki, burada atanızın muzeyi və Sizin muzeyiniz yaxşı vəziyyətdədir. Bu gün muzeydə **olmusunuz**, **bu** barədə mənə məlumat verdilər, danışdılar. Hər şey beş il əvvəl Sizinlə şərtləşdiyimiz kimi inkişaf edir. Slava, hamı **təəccüblənir** ki, Siz bütün bu illər ərzində bir gün **belə** dincəlməyib, bütün dünyanı gəzib-dolaşmısınız, həyatınızın əksər hissəsini təyyarələrdə keçirmisiniz, hər bir ölkədə dünənki kimi **tükənməz** enerji ilə, böyük qüvvə ilə çıxış etmisiniz, özü də bəzən bir deyil, iki **deyil**, **daha çox** konsert verirsiniz, formanızı **isə** saxlayırsınız. Siz **çox sağlamsınız**, Sizde çox böyük enerji var, bu **isə**, şübhəsiz, belə düşünməyə əsas verir ki, qarşıda hələ **iş çoxdur** və Siz onları yerinə yetirməyə qadirsiniz.

Mən Sizi bir daha təbrik edirəm, Sizə cansağlığı arzulayıram. Yəqin **artıq** mətbuatdan **Sizə** məlumdur, televiziya ilə xəbər vermişlər, mənəcə, bu gün «Bakinski raboçi» qəzetində **də** dərc edilmişdir ki, Azərbaycan Prezidentinin Fərmanı ilə **Siz** Azərbaycanın ali ordeni – «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmusunuz. Bizim ali orde-

nimiz məhz belə adlanır. Xalqımız bir çox əsrlər boyu müstəqilliyə can atmışdır. Ona görə də xalqımızın müstəqillik əldə etməsi bizim üçün olduqca böyük tarixi əhəmiyyətə malik hadisədir.

Biz ötən il Azərbaycanın müstəqilliyinin 10 illiyini qeyd etdik və bizim ən ali ordenimiz «İstiqlal» adlanır. Siz bu ordenlə təltif edilmisiniz. Mən Azərbaycanın bu ali ordenini böyük məmnuniyyətlə Sizə təqdim etmək istəyirəm. Zənnimcə, bu orden ən müxtəlif ölkələrdə aldığımız çoxsaylı ordenləriniz arasında öz layiqli yerini tutacaqdır. Sizi bir daha təbrik edirəm.

* * *

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev maestro Mstislav Rostropoviçə «İstiqlal» ordenini və ordenin vəsiqəsini, onun 75 illik yubileyi münasibətilə təbrik məktubunu, Azərbaycan Respublikasının ali ordeni –«İstiqlal» ordeni ilə təltif edilməsi barədə Fərmanın əslini təqdim etdi.

MSTISLAV ROSTROPOVIÇİN ÇIXIŞI

Əziz və sevimli Prezident!

Əziz qonaqlar!

Əziz həmkarlar!

Əziz dostlar!

Əlbəttə, mən çox həyəcanlıyam. Orden almağa öyrəşməyimə baxmayaraq, mən hansı ordeni aldığımı və bu ordeni kimin təqdim etdiyini çox gözəl başa düşürəm. Bilirsiniz ki, ordenlərimin arasında lap çoxdan, demək olar, min il bundan əvvəl – 1054-cü ildə Danimarkada təsis edilmiş orden də var. İndi aldığım orden isə bu yaxınlarda təsis edilmişdir və ən başlıcası budur ki, o, «İstiqlal» adlanır. Onu isə mənə sevimli ölkəmi – Azərbaycanı müstəqil etmiş prezident Heydər Əliyev təqdim etmişdir.

İndiyədək heç vaxt **belə şey** təkrar olmamışdır. Bilirsiniz, hesab etmək olar ki, bəzi ölkələr çətin vəziyyətdə olmuşlar, o cümlədən də Azərbaycan. Çünki Azərbaycan zəngin ölkədir, öz faydalı qazıntıları ilə zəngindir, istedadları ilə zəngindir, ona görə də dünyada **hökmranlıq** etmək istəyən hər bir ölkə Azərbaycanı **tabe etməyə çalışmışdır**. Ona görə də həqiqətən, güclü iradəyə, **əsl** siyasi dühaya malik olmaq lazım idi **ki, çox da ağırlı nəticələr olmadan, vətəndaş müharibəsi baş vermədən** Azərbaycanı müstəqil, **gözəl və azad** bir məmləkətə çevirmək **mümkün olsun**. Budur, indi bu ordeni **şəxsən Sizdən** qəbul edərkən deyim ki, o, malik olduğum bütün 42 orden arasında mənim üçün ən əziz **ordenlərdən biridir**.

Əziz Heydər Əliyeviç, sağ olun. Sağ olun ki, **dünyaya göz açmaq** səadətinin **nəsim** olduğu ölkəmi Siz belə bir haqq-ədalət qalasına, **bütün sahələrdə** tərəqqi **diyarına** çevirmisiniz. Dünən mən əsl artistləri dinlədim, dünən bizim şərəfimizə ziyafət verildi və orada folklor sənətçilərinin fantastik, bənzərsiz çıxışları oldu. Bu gün mən musiqi məktəbində oldum, **orada 6-7 yaşlı uşaqlar musiqi parçaları ifa etdilər və bu da heyrətamiz idi**. Ona görə də **demək istəyirəm ki**, çox böyük imkanlara malik olan bu **xoşbəxt** ölkənin əsl sükançısı var və o bizim Azərbaycan gəmisini firavanlığa və **səadətə** doğru aparır.

Hər şeyə görə **çox-çox** sağ olun və Allah Sizə cansağlığı versin.

* * *

*Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev **maestronun** xanımına müraciət edərək, ona səadət və firavanlıq arzuladı. Qalina Vişnevskaya **da** diqqətə görə Azərbaycan dövlətinin başçısına təşəkkür etdi və ona möhkəm cansağlığı arzuladı.*

* * *

Martın 4-də Bakı Əyləncə Mərkəzində Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin adından müasir dövrün görkəmli musiqiçisi Mstislav Rostropoviçin 75 illiyi şərəfinə rəsmi qəbul təşkil olunmuşdur.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev və Mstislav Rostropoviç rəsmi qəbulda çıxış etmişlər.

**AVSTRİYA RESPUBLİKASININ FEDERAL
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB TOMAS KLESTİLƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Azərbaycan Respublikası ilə Avstriya Respublikası arasında diplomatik əlaqələr qurulmasının 10-cu ildönümü münasibətilə Sizi təbrik edirəm.

Əminəm ki, ölkələrimiz arasında təşəkkül tapmış dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın rifahı naminə bundan sonra da inkişaf edəcək və möhkəmlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Avstriya xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 3 mart 2002-ci il

**RUSİYA FEDERASİYASININ PREZİDENTİ
VLADİMİR PUTİNİN
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVƏ
TELEFON ZƏNGİ**

5 mart 2002-ci il

Prezident Vladimir Putin cərrahiyyə əməliyyatından sonra müalicəsini uğurla başa çatdırıb vətənə qayıtması münasibətilə prezident Heydər Əliyevi təbrik etmiş, ona möhkəm cansağlığı arzulamış və hazırda səhhətinin yaxşı olmasından məmnunluq duyduğunu bildirmişdir.

Prezident Heydər Əliyev səmimi sözlərə və xoş arzulara görə prezident Vladimir Putinə minnətdarlıq etmişdir.

Telefon danışığı zamanı prezident Vladimir Putin Müstəqil Dövlətlər Birliyinin üzvü olan ölkələrin dövlət başçılarından bu yaxınlarda Almatı şəhərində keçirilmiş qeyri-formal görüşü, orada müzakirə olunan məsələlər, o cümlədən beynəlxalq terrorizmə qarşı mübarizə və bəzi digər məsələlər barəsində prezident Heydər Əliyevə məlumat vermişdir.

Prezident Vladimir Putin sammit zamanı Xəzər dənizinin hüquqi statusu haqqında Xəzəryanı dövlətlərin başçıları arasında aparılmış fikir mübadiləsindən söhbət açmışdır. Prezident Vladimir Putin və prezident Heydər Əliyev bu məsələyə toxunaraq, Xəzər dənizinin hüquqi statusu prinsiplərinin müəyyən olunmasında Rusiyanın və Azərbaycanın mövqelərinin eyniliyini bir daha təsdiq etmişlər.

Prezident Vladimir Putin və prezident Heydər Əliyev Rusiya ilə Azərbaycan arasında ikitərəfli münasibətlərin inkişafına dair fikir mübadiləsi aparmışlar.

Prezident Vladimir Putin ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrlərindən biri kimi, ölkəsinin Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması sahəsində səylərini artırmağa hazır olduğunu vurğulamışdır.

Mehribanlıq və səmimilik şəraitində keçən söhbət zamanı tərəfləri maraqlandıran bir sıra digər məsələlər də müzakirə olunmuşdur.

**QANA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB CON KOFİ AGİYEKUM KUFUORA**

Hörmətli cənab Prezident!

Qana Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və bütün Qana xalqını təbrik edirəm. Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında yaranmış dostluq münasibətlərinin inkişafı xalqlarımızın rifahına öz töhfəsini verəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Qana xalqına əmin-amanlıq və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

RESPUBLİKA MİLLİ TƏHLÜKƏSİZLİK NAZİRLİYİNİN RƏHBƏR HEYƏTİ VƏ SƏRHƏD QOŞUNLARININ DƏSTƏ RƏİSLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ NİTQ

Prezident sarayı

6 mart 2002-ci il

Sizinlə keçən ilin avqust ayındakı görüşdə biz Azərbaycanın sərhəd qoşunlarının tarixi, ənənələri və vəzifələri haqqında çox ətraflı danışdıq. Azərbaycan 1991-ci ildə dövlət müstəqilliyini bərpa edəndən sonra Azərbaycanda Sərhəd Qoşunları yaranmış və artıq on ildir ki, Sərhəd Qoşunları ölkəmizin sərhədlərini qorumaqla məşğuldur.

Hər bir ölkənin dövlət sərhədi onun dövlət müstəqilliyinin əsas amilidir. Ona görə sərhədlərin hər bir ölkə üçün nə qədər böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini və onların qorunmasının həm ölkənin müstəqilliyi üçün, həm də xalqın yaşayışı üçün nə qədər vacib olduğunu, təbiidir ki, siz yaxşı bilirsiniz. Bütün bu vəzifələri yerinə yetirmək üçün indi sizin lazım olan imkanlarınız var.

Burada sərhəd qoşunları komandanının verdiyi məlumatdan görünür ki, keçən il xeyli iş görə bilmisiniz və müəyyən nailiyyətlər əldə etmişsiniz. Eyni zamanda, hələ işinizdə nöqsanlar da, çatışmazlıqlar da vardır. 2002-ci ildə vəzifəniz nöqsanları aradan qaldırmaq, işinizi daha da təkmilləşdirmək, sərhədlərin mühafizəsini daha da gücləndirmək və Sərhəd Qoşunlarının şəxsi heyətinin həm fiziki, həm də mənəvi sağlamlığını möhkəmləndirməkdən ibarətdir.

Azərbaycan Sərhəd Qoşunları Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi kimi gəncdir. Ötən illərdə sərhəd qoşunlarının formalaşması üçün müəyyən işlər görülmüdü. Məhz bunların nəticəsində biz indi mövcud olan sərhəd qoşunlarına və onların işləməsi üçün lazım olan maddi-texniki bazaya malikik. Ancaq bunlar Azərbaycan dövlətinin sərhədlərinin tam qorunması üçün heç də yetərli deyildir. Birinci növbədə, sərhədin qorunması üçün lazımı qədər şəxsi heyət olmalıdır. Bu hələ lazımı miqdarda deyil, xüsusən də zabit heyəti.

Siz lazım olan zabit heyətinin neçə faiz təmin olunduğunu bilirsiniz. Mən də bu rəqəmi bilirəm, ancaq burada elan etmək istəmirəm. Siz bunu bilirsiniz. Mən bu rəqəmlərlə tanış olanda bir daha düşündüm ki, bunlar bizim sərhəd qoşunlarının lazımı səviyyəyə çatması üçün çox böyük maneədir. Bunları aradan qaldırmaq üçün çox ciddi tədbirlər görmək lazımdır. İndiyə qədər aparılan işlər lazımı nəticələr verməyibdir. O mənada ki, o işlərin həcmi lazımı nəticəni verə bilməzdi. Ona görə də mən bu gün Milli Təhlükəsizlik naziri Namiq Abbasova göstəriş verdim ki, təkliflər hazırlansın. Yaxın beş ildə zabit kadrların hazırlanması üçün müəyyən tədbirlər planı baxılıb təsdiq olunsun və həyata keçirilsin. Bəli, bunlar müəyyən əlavə vəsait tələb edəcəkdir. Amma biz bu vəsaiti ayırmağa hazırıq. Çünki əgər indi sərhəd qoşunlarının zabit korpusunun yaranması bu sürətlə aparılsa, bu çox uzun vaxt aparacaqdır. Amma belə vəziyyətə də dözmək olmaz.

Sərhəd Qoşunlarının maddi-texniki bazasının möhkəmlənməsi də əsas şərtlərdən biridir. İndi bu var. Ancaq hesab edirəm ki, yetərli deyil. Bu barədə də lazımı tədbirlər görmək lazımdır. Bunlarla yanaşı, Sərhəd Qoşunlarının şəxsi heyətinin təlim-tərbiyəsi, Azərbaycanın dövlətçiliyi, müstəqilliyi prinsiplərinə sadıqlılığının təmin olunması sizin əsas vəzifələrinizdir. Mən ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Siz 2002-ci ildə bu vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə ciddi məşğul olacaqsınız.

Sizin qarşınızda sərhədi qorumaq nöqtəyi-nəzərdən çox böyük vəzifələr durur. Bu vəzifələr sizə məlumdur. Ancaq onların bəzilərinin üzərində mən dayanmaq istəyirəm. Birincisi, beynəlxalq terrorizmlə mübarizə. Bu, həmişə aktual vəzifə olubdur. Ancaq ötən il sentyabrın 11-də Amerika Birləşmiş Ştatlarında, Nyu-Yorkda baş vermiş dəhşətli terror hadisələrindən sonra beynəlxalq terrorizmin bütün bəşəriyyət üçün, bütün dünya üçün nə qədər təhlükəli olduğu bir daha aşkar oldu və təbiidir ki, bununla əlaqədar beynəlxalq terrorizmlə mübarizə güclənməlidir.

Azərbaycan öz coğrafi vəziyyətinə görə, ola bilər, beynəlxalq terrorizmin ayrı-ayrı qüvvələrinin fəaliyyət göstərməsi üçün cəlbəedici olsun. Məhz sizin – Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin və Sərhəd Qoşunlarının – əldə etdiyiniz materiallar, ayrı-ayrı terrorçuların, cinayətkarların yaxalanması, onların işlərinin istintaqı göstərir ki, həqiqətən, Azərbaycan bu barədə beynəlxalq terrorizm üçün bir hədəfdir. Beynəlxalq terrorizmin başqa ölkələrə keçməsi üçün də bir körpüdür. Ona görə bunları nəzərə almaq lazımdır və beynəlxalq terrorizmlə mübarizə sizin birinci növbəli vəzifəniz olmalıdır.

Sərhədlərin qorunması ilə yanaşı, narkotiklərin daşınmasının da qarşısının alınması çox vacib vəzifələrdən biridir. Təəssüflər olsun ki, bizimlə həmsərhəd ölkələrdən və onlarla həmsərhəd digər ölkələrdən narkotiklərin Şimala, Qərbə daşınması davam edir. Bunun qarşısı alınmalıdır. Birinci növbədə, yenə də Azərbaycan burada

tranzit ölkə kimi narkotiklərin daşınması üçün əlverişlidir. İkincisi, Azərbaycanın özündə də narkotik maddələrin qəbul olunması, təəssüf ki, müəyyən qədər genişlənidir. Ona görə də narkotiklərin xarici ölkələrdən Azərbaycana gətirilməsinin qarşısı ciddi şəkildə alınmalıdır.

Siz qaçaqmalçılıqla ciddi mübarizə aparmalısınız. Çünki bizim sərhədlərin möhkəmliyi və gömrük xidmətinin vəzifələri Azərbaycanın ticarət dövriyyəsinin təmin olunması üçün əsas şərtlərdir. Bunları təmin etmək lazımdır. Qaçaqmalçılığın genişlənməsi Azərbaycanın xarici ticarət dövriyyəsinə çox böyük zərər verir və bizim iqtisadiyyatımıza zərər vurur. Ona görə siz bu məsələ ilə də çox ciddi məşğul olmalısınız. Təəssüflər olsun ki, son illər müxtəlif ölkələrdən naməlum şəxslər sərhəddən keçərək Azərbaycanda yerləşiblər. Bəzi imkanlardan istifadə edərək, Azərbaycanda daimi yaşamağa başlayıblar. Bu, Azərbaycanın bu günü üçün, gələcəyi üçün təhlükəlidir. Biz imkan verə bilmərik ki, hansısa ölkədən naməlum şəxslər gəlib Azərbaycanda yerləşsinlər. Təəssüflər olsun ki, bunların içərisində çoxları cinayətkardır, yaxud cinayət etməyə meyllidir. Ona görə də bunlar çox təhlükəlidir. Bunların qarşısı ciddi alınmalıdır.

Sizin vəzifələriniz çoxdur. Mən, sadəcə, sizə bunları deyirəm. Çünki bunlar bu gün daha aktualdır. Bunların hamısını təmin etmək üçün gərək Sərhəd Qoşunlarının şəxsi heyəti Azərbaycan dövlətçiliyinə daim sədaqətli olsun, peşəsini mənimsəmək üçün öz üzərində daim işləsin, məşğul olsun, peşəkar sərhədçi olsun və Azərbaycan dövlətinə sədaqətlə xidmət etsin.

Biz Sərhəd Qoşunlarını Azərbaycanın Silahlı Qüvvələrində böyük yer tutan bir hissə hesab edirik, Sərhəd Qoşunlarının fəaliyyəti ilə daim məşğul oluruq və bundan sonra da məşğul olacağıq. Məhz buna görə də mən ilin yekunlarına dair apardığımız müzakirələrdən istifadə edərək, sizi bu görüşə dəvət etdim. Birincisi, sizinlə görüşdüm, sizi görmək istədim. İkincisi də, sizə bəzi tövsiyələrimi vermək istədim.

Mən ümidvaram ki, siz Azərbaycanın sədaqətli sərhədçiləri olacaqsınız və Azərbaycanın Sərhəd Qoşunlarının inkişaf etməsi üçün, möhkəmlənməsi üçün əlinizdən gələni edəcəksiniz. Sizə gələcək işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Mən sizi daha saxlamaq istəmirəm. Gedib işlərinizlə məşğul olun. Bir daha deyirəm, mənim əsas məqsədim ondan ibarət idi ki, sizinlə görüşüm və siz də mənimlə görüşəsiniz. Bununla da biləsiniz ki, Azərbaycan prezidenti Sərhəd Qoşunlarına nə qədər çox diqqət yetirir, nə qədər çox qayğı göstərir. Sağ olun.

**BƏHREYN KRALI ƏLAHƏZRƏT
ŞEYX HƏMƏD BİN İSA ƏL-XƏLİFƏYƏ**

Əlahəzrət!

Əziz qardaşım!

Bəhreyn Krallığının təsis olunması və kral elan edilməyiniz münasibətilə Sizi və qardaş Bəhreyn xalqını səmimi-qəlbədən təbrik etməkdən məmnunluq duyuram.

Bəhreyn Krallığı və Körfəz Ölkələrinin Əməkdaşlıq Şurasına daxil olan digər ərəb ölkələri ilə münasibətlərin inkişafı Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətinin mühüm istiqamətlərindən biridir. Mən ölkənizin ictimai-siyasi həyatında Sizin rəhbərliyiniz altında gedən prosesləri maraqla izləyir və alqışlayıram. Əminəm ki, Bəhreyn Krallığının regionda və beynəlxalq aləmdə siyasi çəkisinin artması Azərbaycan–Bəhreyn dostluq və qardaşlıq əlaqələrinin daha da möhkəmlənməsinə xidmət edəcəkdir.

Əlahəzrət, Sizi münasib hesab etdiyiniz vaxtda Azərbaycan Respublikasına rəsmi səfərə dəvət edirəm. Ümidvar olduğumu bildirirəm ki, səfəriniz iki ölkə arasında əlaqələrin inkişafına öz töhfəsini verəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, uzun ömür, şərəfli fəaliyyətinizdə müvəffəqiyyətlər, dost Bəhreyn xalqına isə daim firavanlıq, tərəqqi və çiçəklənmə arzulayıram.

Dərin hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 6 mart 2002-ci il

**ATƏT-in HAZIRKI SƏDRİ, PORTUQALIYANIN
DÖVLƏT NAZİRİ VƏ XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ
JAYMİ QAMA İLƏ TƏKBƏTƏK GÖRÜŞÜ**

Prezident sarayı

7 mart 2002-ci il

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin ATƏT-in hazırkı sədri, Portuqaliyanın dövlət naziri və Xarici İşlər naziri Jaymi Qama ilə təkbətək görüşü olmuşdur.

Hörmətli qonağı səmimiyyətlə salamlayan prezident Heydər Əliyev cənab Jaymi Qamanın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin respublikamıza səfərindən çox məmnun olduğunu söylədi.

Səmimi sözlərə və qonaqpərvərliyə görə dövlətimizin başçısına minnətdarlıq edən Jaymi Qama Bakıya ötən ilki səfərini həmişə məmnunluqla xatırladığını, Azərbaycanla əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsinə ATƏT-in böyük əhəmiyyət verdiyini bildirdi.

Görüşdə Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasında ATƏT-in Minsk qrupunun fəaliyyətinin daha da canlandırılmasının zəruriliyi vurğulandı.

Prezident Heydər Əliyev bir daha bildirdi ki, Azərbaycan münaqişənin sülh yolu ilə həllinə tərəfdardır və bu işdə Minsk qrupunun həmsədrləri çox müsbət rol oynaya bilərlər.

Prezident Heydər Əliyev və cənab Jaymi Qama əmin olduqlarını bildirdilər ki, Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tezliklə sülh yolu ilə aradan qaldırılması üçün ATƏT-in və onun Minsk qrupunun bütün imkanlarından istifadə ediləcəkdir.

ATƏT-in HAZIRKI SƏDRİ, PORTUQALIYANIN DÖVLƏT NAZİRİ VƏ XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ JAYMİ QAMA BAŞDA OLMAQLA BU TƏŞKİLATIN NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ

Prezident sarayı

7 mart 2002-ci il

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev qonaqları səmimiyyətlə salamlayaraq, onların Azərbaycana səfərindən məmnun olduğunu bildirdi.

Prezident Heydər Əliyev dedi ki, biz cənab sədrlə təkbətək görüşdə əsas məsələni, Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması məsələsini çox ətraflı müzakirə etdik. Ancaq indi nümayəndə heyəti ilə birlikdə bu barədə bir daha fikir mübadiləsi apara bilərik.

Siz Xarici İşlər Nazirliyində ATƏT-lə Azərbaycanın əməkdaşlığına dair bir çox məsələlər barəsində, o cümlədən ATƏT-in Azərbaycandakı ofisi ilə ölkəmizin əməkdaşlığı haqqında geniş söhbətlər aparmısınız. Bizim Xarici İşlər Nazirliyində təklif olunubdur ki, ATƏT çərçivəsində köçkünlərlə, qaçqınlarla əlaqədar bir tədbir hazırlansın və keçirilsin.

Səmimi qəbul üçün təşəkkürünü bildirən cənab Jaymi Qama dedi ki, prezident Heydər Əliyevlə çox məhsuldar təkbətək görüşümüz oldu, ATƏT-lə Azərbaycan arasında çoxtərəfli münasibətləri müzakirə etdik, Dağlıq Qarabağ məsələsinin həlli haqqında fikir mübadiləsi apardıq. Mən bu görüş haqqında ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrlərinə məlumat verəcəyəm.

Cənab Jaymi Qama ATƏT-in Bakıdakı ofisi ilə Azərbaycan arasında çox gözəl münasibətlər yarandığını bildirdi, respublikamızın ATƏT-in fəal və konstruktiv mövqə tutan üzvlərindən biri olduğunu vurğuladı.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev xatırlatdı ki, Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll edilməsi üçün ATƏT tərəfdən xüsusi yaradılmış Minsk qrupunun bu yaxınlarda 10 ili tamam olacaqdır. Bu müddətdə Minsk qrupu, Minsk qrupunun həmsədrləri Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll olunmasında xeyli səylər qoyublar, ancaq təəssüf ki, məsələnin həllinə nail ola bilməmişik.

Biz ATƏT-i və xüsusən onun Minsk qrupunun həmsədrlərini son illər çox tənqid edirik və buna əsas da var. Çünki Azərbaycan xalqı ölkəmiz üçün bu ağır problemin həllində ATƏT-ə, onun Minsk qrupuna və xüsusən də həmsədrlərə böyük ümidlər bəsləyir. Biz məsələnin sülh yolu ilə həll olunmasının tərəfdarıyıq və hesab edirik ki, ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri bu işdə bundan sonra da çox müsbət rol oynaya bilərlər. Cənab sədr, mən xahiş edirəm ki, ATƏT-in sədri kimi, siz bütün imkanlarınızdan istifadə edəsiniz ki, biz Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tezliklə sülh yolu ilə həllinə nail ola bilək.

Q E Y D L Ə R

1. NATO (Şimali Atlantika Müqaviləsi Təşkilatı) – hərbi-siyasi ittifaq. 1949-cu il aprelin 4-də Vaşinqtonda ABŞ, Böyük Britaniya, Fransa, Belçika, Niderland, Lüksemburq, Kanada, İtaliya, Portuqaliya, Norveç, Danimarka, İslandiyanın imzaladıqları Şimali Atlantika müqaviləsi əsasında yaradılmışdır. 1952-ci ildə Yunanıstan və Türkiyə, 1955-ci ildə Almaniya Federativ Respublikası, 1982-ci ildə İspaniya NATO-ya qoşulmuşlar. Varşava Müqaviləsi Təşkilatı dağıldıqdan (1990) sonra əvvəllər sosialist ölkələri düşərgəsinə daxil olmuş ölkələrin bir qismi NATO-ya üzvlüyə qəbul edilmiş, digər qismi isə ilkin mərhələ kimi, NATO-nun «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramına qoşulmuşlar. Ali orqanı NATO Şurasının sessiyasıdır. Mənzil-qərargahı Brüsseldədir. – 5–9,67,138,315,348.

2. Oktar Ataman (d.1939) – Türkiyə hərbi xadimi; general. 1998-ci ildə Türkiyə Respublikasının NATO-da hərbi nümayəndəsi, sonra isə NATO-nun Cənub-Şərqi Avropada Birləşmiş Hərbi Qüvvələrinin komandanı olmuşdur. – 5–9.

3. Türkiyə Cümhuriyyəti – Qərbi Asiyada və Avropanın cənub-şərq kənarında dövlət. Sahəsi 780,6 min km², əhalisi 74 mln. nəfərdir. İnzibati cəhətdən 67 ilə (vilayətə) malikdir. Paytaxtı Ankara şəhəridir. Dövlət başçısı prezident, Ali qanunvericilik orqanı Türkiyə Böyük Millət Məclisidir. – 5–9,48,50,134,145–148,224–228,231–232,237,247,314,345–346,356, 369.

4. «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramı – NATO ilə Şərqi Avropa və keçmiş SSRİ ölkələri arasında siyasi və hərbi sahələrdə əməkdaşlıq sənədi, 1994-cü il yanvarın 10–11-də NATO Şurasının dövlət və hökumət başçıları səviyyəsində Brüsseldə keçirilən görüşdə ABŞ tərəfindən təklif edilmişdir.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev 1994-cü il mayın 4-də NATO-nun Brüsseldəki mənzil-qərargahında Azərbaycanın «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramına qoşulması haqqında sənədi imzalamışdır. 1996-cı ilin aprelinde Heydər Əliyev NATO-nun Brüsseldəki mənzil-qərargahında NATO-nun Baş katibi Havyer Solana ilə görüşündə Azərbaycan Respublikasının təqdimat sənədini ona vermişdir. Həmin sənəd əsasında Azərbaycanın NATO ilə tərəfdaşlığının fərdi proqramı hazırlanmışdır. – 6,8.

5. Ukrayna, U k r a y n a R e s p u b l i k a s ı – Cənub-Şərqi Avropada dövlət. Ərazisi 603,7 min km², əhalisi 45,6 milyon nəfərdir. Ukraynanın tərkibinə 24 vilayət və Krım Respublikası daxildir. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı – Ali Radadır. Paytaxtı Kiyev şəhəridir. – 6,54,370.

6. Amerika Birləşmiş Ştatları (ABŞ) – Şimali Amerikada dövlət. Şimaldan Kanada, cənubdan Meksika, şərqdən Atlantik okeanı və qərbdən Sakit okeanla əhatə olunur. Ərazisi 9,14 milyon km², əhalisi 280 milyon nəfərə yaxındır. İnzibati cəhətdən 50 ştata malikdir. Ali qanunvericilik orqanı ikipalatalı (Nümayəndələr palatası və Senat) ABŞ Konqresidir. Dövlət başçısı prezidentdir. Paytaxtı Vaşinqton şəhəridir. – 10,60,67,68,88,102–108, 125–128,129–130,131–139,178,233–236,306,314,342–368,357,387–389,398–399,400–402,403,405,406,407,440.

7. Corc Buş (d.1946) – ABŞ-in 43-cü prezidenti (2000–2008-ci illər). ABŞ-in 41-ci prezidenti Corc Herbert Buşun oğludur. 1968-ci ildə Yel universitetini (incəsənət, tarix bakalavri), 1975-ci ildə isə Harvard universitetini (incəsənət magistri) bitirmişdir. «Speakrum-7 Enerci Korporeyşn» firmasının yaradıcısıdır. 1994-cü ildən Texas ştatının qubernatoru olmuşdur. – 10,86,104,233,234,235,236,315,398–399,400,401,402,407.

8. Nyu-York – ABŞ-in ən mühüm iqtisadi, maliyyə, siyasi və mədəni mərkəzlərindən biri. Əsası 1626-cı ildə Yeni Amsterdam adı ilə hollandiyalılar tərəfindən qoyulmuşdur. 5 inzibati rayona bölünür. Sahəsi 816 km² (o cümlədən quru hissəsi 768 km²), əhalisi 7 milyon (ətrafı ilə bircə 16 milyon) nəfərdən çoxdur. – 10,11,129–130,131,342–368,381,383,404,405,406, 440.

9. Dominikan, D o m i n i k a n R e s p u b l i k a s ı – Vest-Hinddə, Haiti adalarının şərq hissəsində dövlət. Sahəsi 48,4 min km², əhalisi 8,36 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 29 əyalətdən və bir milli mahaldan ibarətdir. Dövlət və hökumət başçısı prezidentdir. Qanunverici orqanı Milli Konqresdir (Senat və Deputatlar Palatası). Paytaxtı Santo-Dominqo şəhəridir. –11.

10. Əlcəzair, Ə l c ə z a i r X a l q D e m o k r a t i k R e s p u b l i k a s ı – Şimali Afrikada dövlət. Sahəsi 2381,7 min km², əhalisi 29 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 48 vilayətə bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı Milli Xalq Məclisidir. Paytaxtı Əlcəzair şəhəridir. – 12.

11. Əbdüləziz Buteflika – 1999-cu ildən Əlcəzair prezidenti. – 12.

12. Nikaraqua, N i k a r a q u a R e s p u b l i k a s ı – Mərkəzi Amerikada dövlət. Sahəsi 130 min km², əhalisi 4,94 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 15 departamentə və 2 muxtar əraziyə bölünür. Dövlət başçısı prezidentdir. Məsləhətçi qanunverici orqanın funksiyalarını Dövlət Şurası yerinə yetirir. Paytaxtı Manaqua şəhəridir. – 13.

13. Rusiya, R u s i y a F e d e r a s i y a s ı – Avropanın şərqində, Asiyanın şimalında dövlət. Ərazisi 17.075,4 min km², əhalisi 146,3 milyon nəfərdir. Rusiya Federasiyasına 21 respublika, 6 diyar, 49 vilayət, federal əhəmiyyətli Moskva və Sankt-Peterburq şəhərləri, 10 muxtar vilayət və mahal daxildir.

Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı Dövlət Duması və Federasiya Şurasıdır. Paytaxtı Moskva şəhəridir. – 14–18,56,57,60,67, 77–91,123,133,134,137,255–316,337,371,421,422,435–436.

14. Viktor Xristenko, V i k t o r B o r i s o v i ç (d.1957) – iqtisad elmləri doktoru, professor. 2000-ci ildən Rusiya Federasiyası Baş nazirinin müavini, 2004-cü ildən Rusiya Federasiyasının Sənaye və Energetika naziri, 2008-ci ildən Sənaye və Ticarət naziridir. – 14–18.

15. Putin, V l a d i m i r V l a d i m i r o v i ç (d.1952) – 2000–2008-ci illərdə Rusiya Federasiyasının prezidenti. 1975–97-ci illərdə bir sıra məsul vəzifələrdə çalışmışdır. 1998-ci ildə Rusiya Federasiyası prezidenti administrasiyasının rəhbəri, 1998–99-cu illərdə Rusiya Federal Təhlükəsizlik Xidməti İdarəsinin direktoru, 1999-cu ilin avqustundan ilin sonunadək Rusiya hökumətinin başçısı, 2008-ci ilin mayında Rusiya Federasiyasının Baş naziri təyin edilmişdir. – 15,16,17,56,77–91,103,105,255,262,263,264–265,266–269,270–272,273–280,281–287,288,294,296,297,301,302,303,304,357,421,422, 435–436.

16. Mixail Kasyanov (d.1957) – 2000–2004-cü illərdə Rusiya Federasiyasında Baş nazir olmuşdur. – 15,260,294–295,310.

17. Abbas Abbasov, A b b a s A y d ı n o ğ l u (d.1949) – 1992–2006-cı illərdə Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin birinci müavini olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 15,262.

18. Moskva – Rusiya Federasiyasının paytaxtı. Ölkənin siyasi, inzibati və mədəni mərkəzi, mühüm nəqliyyat qovşağıdır. Əsası 1147-ci ildə Suzdal knyazı Yuri Dolqoruki tərəfindən qoyulmuşdur. – 17,18,29,30, 31,54,56,59,60,62,77–91,101,102,103,104,124,212,255,256,260–308.

19. Nikolay Ryabov (d.1946) – Rusiya dövlət xadimi, diplomat. 2000–2004-cü illərdə Rusiya Federasiyasının Azərbaycanda Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri olmuşdur. – 18,260,262.

20. Banqladeş, B a n q l a d e ş X a l q R e s p u b l i k a s ı – Cənubi Asiyada dövlət. Sahəsi 144 min km², əhalisi 123 milyon nəfərdir. Millətlər Birliyinə daxildir. İnzibati ərazisi 4 vilayətə bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı parlamentdir. Paytaxtı Dəkkədir. – 19.

21. Bədrəl Dəci Çoudru (d.1932) – Banqladeş siyasi xadimi. 2001-ci ildən Banqladeş prezidenti. – 19.

22. Livan, L i v a n R e s p u b l i k a s ı – Qərbi Asiyada, Aralıq dənizinin şərq sahilində dövlət. Sahəsi 10,4 min km², əhalisi 3,8 milyon nəfərdir. Paytaxtı Beyrut şəhəridir. İnzibati cəhətdən 5 muhafazaya (əyalətə) bölünür. Dövlət başçısı prezidentdir. Qanunvericilik orqanı birpalatalı parlamentdir. –20,173.

23. Emil Ləhhud (d.1936) – 1998–2007-ci illərdə Livanın prezidenti olmuşdur. – 20.

24. Səudiyyə Ərəbistanı, S ə u d i y y ə Ə r ə b i s t a n ı K r a l l ı ğ ı – Cənub-Qərbi Asiyada dövlət. Sahəsi 2,15 milyon km², əhalisi 18,4 milyon nəfərdir. Paytaxtı ərə-Piyaddır. İnzibati cəhətdən 4 əyalətə malikdir.

Səudiyyə Ərəbistanı mütləq teokratik monarxiyadır. Dövlət başçısı kraldır. Ölkədə bütün hakimiyyət krala məxsusdur. İcra orqanı Nazirlər Şurasıdır, Şuramı kral təyin edir və ona başçılıq edir. Hökumətin nəzdində

Məşvərət Şurası var. Müsəlmanların iki müqəddəs şəhəri Məkkə və Mədinə Səudiyyə Ərəbistanındadır. – 21,145–148.

25. Fəhd bin Əbdüləziz, A l S ə u d (1922–2005) – 1982-ci ildən iki müqəddəs ocağın xidmətçisi və Səudiyyə Ərəbistanının kralı. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 21.

26. Bolqarıstan, B o l q a r ı s t a n R e s p u b l i k a s ı – Cənubi Avropada, Balkan yarımadasında dövlət. Sahəsi 110,9 min km², əhalisi 8,4 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 9 vilayətə malikdir. Dövlət başçısı prezident, Ali qanunverici orqanı birpalatalı Xalq Məclisidir. Paytaxtı Sofiya şəhəridir. – 22,188,411.

27. Georgi Pirvanov (d.1957) – Bolqarıstan siyasi və dövlət xadimi. Tarix elmləri doktoru. 2000-ci ildən Bolqarıstan prezidenti. – 22,411.

28. Yunanıstan, Y u n a n ı s t a n R e s p u b l i k a s ı – Cənubi Avropada dövlət. Sahəsi 132 min km², əhalisi 10,5 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 13 vilayətə bölünür. Dövlət başçısı prezident, Ali qanunverici orqanı birpalatalı parlamentdir. Paytaxtı Afinadır. – 23–25.

29. Avropa Şurası (AŞ) – Avropada hökumətlərarası təşkilat. 1949-cu ildə yaradılmışdır. Qərargahı Fransanın Strasburq şəhərində yerləşir. AŞ-nın əsas məqsədi Avropada sülhü və təhlükəsizliyi qorumaq, seçki sisteminə çoxpartiyalılığa riayət etmək, demokratiyanı və insan hüquqlarını müdafiə etmək, möhkəmləndirmək, Avropa ölkələrinin mədəniyyətlərinin yaxınlaşmasına çalışmaq və s. ibarətdir. AŞ-nın ali orqanları Nazirlər Komitəsi, Məsləhət Assambleyası, Sahə Nazirliklərinin Müşavirəsi və Katiblikdir. Azərbaycan 2001-ci ildən Avropa Şurasının üzvüdür. – 24,173,211,212,229–230,315,325,326,329,338,339.

30. Avropa Birliyi (AB) – 1951–57-ci illərdə yaranmış üç Qərbi Avropa inteqrasiya təşkilatının ümumi adı (Avropa İqtisadi Birliyi – AİB, Avropa Kömür və Polad Birliyi – AKPB, Avropada Atom Energetika Birliyi – (AAEB)). AB ümumi prinsiplərin müəyyən edilməsindən birgə fəaliyyətə qədər bir neçə mərhələ (Avropa İnvestisiya Bankının, Avropa Regional İnkişaf Fondunun vahid valyuta qəbul etməsi. Mühüm mərhələ Vahid Avropa Aktının (1986–87-ci ildən qüvvəyə minmişdir) qəbul edilməsi olmuşdur. 1967-ci ildə rəhbər orqanların birləşməsindən sonra – AİB, AKPB və AAEB – Avropa Birliyi, 1993-cü ildə isə Avropa Şurası yarandı. – 24,25,67,329.

31. Konstantinos Stefanopulos (d.1926) – 1995–2005-ci illərdə Yunanıstanın prezidenti olmuşdur. – 25.

32. Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP) – Azərbaycanda ən kütləvi siyasi partiya. YAP 1992-ci il noyabrın 21-də Naxçıvan şəhərində təsis edilib. Partiyada Gənclər Birliyi və Qadın Şurası fəaliyyət göstərir. Parlamentdə 73 deputatla təmsil olunur. YAP Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin daha da möhkəmləndirilməsində, ölkəmizdə demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət qurulmasında və iqtisadi-siyasi islahatların həyata keçirilməsində fəal iştirak edir. YAP ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında aparıcı qüvvədir. YAP-ın təsis konfransında (1992) mərhum prezidentimiz Heydər Əliyev yekdilliklə partiyanın sədri seçilmişdi. 2005-ci il mart ayından isə YAP-ın sədri prezident İlham Əliyevdir. – 26–63,105, 153,154,156,157.

33. Naxçıvan – Azərbaycan Respublikasında şəhər. Naxçıvan Muxtar Respublikasının paytaxtı. Ərazisi 0,013 min km², əhalisi 67 min nəfərdən çoxdur. Naxçıvan Azərbaycanın ən qədim şəhərlərindəndir. Müasir Naxçıvan qədim, antik və orta əsr şəhər yerinin xarabalıqları üzərində yerləşmişdir.

Naxçıvan e.ə. IX–VI əsrlərdə qədim Manna və Midiyanın, eramızın əvvəllərində isə Albaniyanın, IV əsrdən isə Sasanilərin tərkibində olmuşdur. 654-cü ildə isə Naxçıvanı ərəblər işğal edirlər. Naxçıvan XII əsrin 30-cu illərindən 70-ci illərinin ortalarınaqədər Azərbaycan atabəyləri dövlətinin paytaxtı olmuşdur. 1828-ci il Türkmənçay müqaviləsinə qədər Naxçıvan müxtəlif dövlətlərin nüfuz dairəsində olur. Məhz bu ildən Naxçıvan Rusiya imperiyasına birləşdirildi və qəza mərkəzinə çevrildi. Naxçıvan şəhəri 1924-cü il fevralın 9-da Naxçıvan MSSR təşkil ediləndən respublikanın paytaxtı oldu. – 28,39,40,57,62,170.

34. SSRİ, Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı – 1922–1991-ci illərdə dünyanın ən böyük və qüdrətli dövlətlərindən biri. Tərkibində 15 müttəfiq respublika, 20 muxtar respublika, 8 muxtar vilayət olmuşdur. – 29,30,31,32,40,52,53,54,56,134,151,212,267,289,290.

35. Qorbaçov, M i x a i l S e r g e y e v i ç (d.1931) – 1985–91-ci illərdə Sov.İKP MK-nın Baş katibi, 1990–91-ci illərdə SSRİ-nin ilk və son prezidenti. Qorbaçov «yenidənqurma» adı ilə «aşkarlıq və demokratiya»

siyasi xəttini, «humanist, demokratik sosializm» şüarını meydana atdı. Sovet totalitar rejimi ilə uyuşmayan «yenidənqurma» ölkəni dərin siyasi və iqtisadi böhrana saldı. Qorbaçovun milli münaqişələrə səbəb olan siyasəti, xüsusən Azərbaycana qarşı qərəzli, düşmənçilik mövqeyi ilə səciyyələnirdi. Ermənilərin Azərbaycana olan torpaq iddialarını dəstəkləyən Qorbaçov 1990-cı ilin yanvarında Bakıda baş verən qanlı Yanvar faciəsinin təşkilatçısı və günahkarıdır. – 30,171.

36. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti – Azərbaycan Respublikası ərazisində muxtar vilayət. 1923-cü il iyulun 7-də təşkil edilmişdir. Dağlıq Qarabağda 1988-ci ilə qədər 170 min əhali yaşayırdı. Ərazisi 4 min km²-dir. Mərkəzi Xankəndidir.

1988-ci ildə Dağlıq Qarabağda yaşayan erməni separatçıları və millətçiləri Ermənistan silahlı qüvvələri ilə birlikdə bu ərazidə yaşayan azərbaycanlıları doğma torpaqlarından çıxararaq Dağlıq Qarabağı işğal etdilər. BMT-nin 822, 853, 874, 884 sayılı qətnamələrinə görə, erməni işğalçıları Azərbaycan torpaqlarını qeyd-şərtsiz tərk etməlidirlər. Ancaq Azərbaycan torpaqları hələ də erməni tapdağı altındadır. – 30,59,65,69, 70,85,89,101,103,162,171,229,232,233,234,236,265,268,275,277,282,286, 297,303,312,313,314,321,326,331,332,335,346,354,355,357,359,365,367, 396,398,406,415,427,436,444–447.

37. 1990-cı ilin 20 yanvarı – 1990-cı ilin yanvarında Azərbaycanda faciə baş verdi. Yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə fəvqəladə vəziyyət elan edilmədən Sovet Ordusunun xüsusi təyinatlı cəza dəstələri, dəniz donanmasının və daxili qoşunların bölmələri Bakı şəhərinə yeridildi. Sovet Ordusunun bu kütləvi zorakılıq aktı nəticəsində 131 nəfər öldürülmüş, 744 nəfər yaralanmış, yüzlərlə adam qanunsuz həbs edilmiş və itkin düşmüş, dövlət əmlakına, ictimai və şəxsi əmlaka, şəhər təsərrüfatına və vətəndaşlara böyük maddi ziyan dəymişdi. 1990-cı ilin qanlı Yanvarı Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda aparılan mübarizə tariximizdə Vətənin şəhid övladlarının qanı ilə yazılmış şərəfli səhifə oldu. –31,242–251.

38. Bəxtiyar Vahabzadə, Bəxtiyar Mahmud oğlu (1925–2009) – Azərbaycanın Xalq şairi, dramaturq, ədəbiyyatşünas. Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı, 1991–2005-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı olmuşdur. Azərbaycan Milli EA-nın akademiki. Azərbaycan Respublikasının «İstiqal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 31.

39. İlham Əliyev, İlham Heydər oğlu (d.1961) – görkəmli ictimai-siyasi və dövlət xadimi, diplomat, siyasi elmlər doktoru, professor. 2003-cü ildən Azərbaycan Respublikasının prezidenti. Ulu öndər Heydər Əliyevin oğlu.

1994-cü ildən Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin vitse-prezidenti, 1997-ci ildən birinci vitse-prezidenti. Azərbaycan Respublikasının neft strategiyasının həyata keçirilməsində mühüm xidmətləri vardır.

2003-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Baş naziri olmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi kimi, İlham Əliyev beynəlxalq aləmdə böyük hörmət və nüfuz qazanmış, bir neçə ölkənin yüksək mükafatlarına layiq görülmüşdür.

Azərbaycan idmançılarının beynəlxalq yarışlarda uğurlar əldə etməsində də AMOK-un prezidenti kimi, İlham Əliyevin böyük xidmətləri var. Onun şəxsi təşəbbüsü ilə Bakıda, Naxçıvanda, Gəncədə, Şəkiddə və respublikanın digər rayonlarında dünya standartlarına cavab verən böyük olimpiya kompleksləri tikilib istifadəyə verilmiş, güclü maddi-texniki baza yaradılmışdır.

İlham Əliyevin doğma Azərbaycanımızın inkişafında müstəsna xidmətləri var. Onun dövründə ölkə iqtisadiyyatı, qeyri neft sektoru sürətlə inkişaf etmiş, eyni zamanda ölkəyə qoyulan xarici investisiyalar xeyli artmışdır.

İlham Əliyev tərəfindən irəli sürülmüş «Regionların inkişafı haqqında dövlət proqramı»na əsasən respublikanın şəhər və rayonlarında onlarla sənaye müəssisəsi açılmış, yüz minlərlə iş yerləri yaradılmış və böyük abadlıq işləri görülür.

Ölkədə demokratik islahatlar aparılmasında, hüquqi dövlət quruculuğunda, Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin möhkəmlənməsində uğurlu xidmətlər göstərən İlham Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının I qurultayında partiya sədrinin müavini, II qurultayında sədrin birinci müavini seçilmişdir. 2005-ci ilin martından isə Yeni Azərbaycan Partiyasının sədridir. 1995-ci ildən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin (1–2-ci çağırış) deputatı, Avropa Şurası Parlament Assambleyasında Azərbaycan Parlamenti daimi nümayəndə heyətinin başçısı olmuşdur. Azərbaycan haqqında, xüsusilə Ermənistanın ölkəmizə hərbi təcavüzü və onun nəticələri, erməni terrorizmi haqqında həqiqətlərin ən mötəbər beynəlxalq təşkilatlar vasitəsilə dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında müstəsna xidmətləri var. «Heydər Əliyev» və Fransanın «Fəxri legionun böyük xaç komandoru», Rusiya və Ukraynanın ali ordenləri ilə təltif olunmuşdur. Bir çox xarici akademiyaların və universitetlərin fəxri üzvüdür. – 37,57,200–216.

40. 1993-cü il iyun hadisələri – Azərbaycanı vətəndaş müharibəsi həddinə gətirmiş Gəncə hadisələri, Bakıda Ali Sovetin binası qarşısında keçirilən çoxsaylı mitinqlə, xalqın tələbilə Heydər Əliyevin Naxçıvandan Bakıya gəlməsi, Ali Sovetin sədri seçilməsi, o zamankı respublika prezidenti Ə.Əliyevin (Elçibəyin) Kələki kəndinə getməsi, Ali Sovetin sədri Heydər Əliyevin respublika prezidentinin vəzifəsini icra etməyə başlaması nəzərdə tutulur. – 42,45..

41. 1994-cü il oktyabr hadisələri – oktyabrın 3-də Gəncə və Qazaxda, həmçinin Bakıda Azərbaycanın dövlətçiliyinə, müstəqilliyinə düşmən olan qüvvələr tərəfindən dövlət çevrilişi cəhdi nəzərdə tutulur. Həmin gün Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan edilmiş və Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev televiziya və radio ilə xalqa müraciət etmişdi. Gecə olmasına baxmayaraq Bakı və ona yaxın yerlərdən yüz minlərlə insan Prezident sarayı qarşısına toplaşaraq milli və vətəndaşlıq həmrəyliyi nümayiş etdirərək Heydər Əliyevin siyasətini dəstəkləmişlər. – 42,46.

42. 1995-ci il mart hadisələri – martın 12–13-də Qazax və Ağstafa, martın 16–17-də isə Bakının 8-ci kilometr qəsəbəsində Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsinin bir qrup üzvünün silahlı çıxışı nəzərdə tutulur. Respublika rəhbərliyinin qəti tədbirləri nəticəsində çevriliş cəhdinin qarşısı alındı və silahlı dəstə tərkisilah olundu. – 42.

43. Rəhim Qaziyev, Rəhim Həsən oğlu (d.1943) – texnika elmləri namizədi. 1992–93-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının Müdafiə naziri olmuşdur. Ordu quruculuğunda kobud səhvlərə yol vermiş, nəticədə Azərbaycan torpaqlarının bir hissəsi, o cümlədən Şuşa şəhəri ermənilər tərəfindən işğal olunmuşdur. – 44,216.

44. Elçibəy, Əliyev Əbülfəz Qədirqulu oğlu (1938–2000) – 1989-cu ildə yaradılan AXC-nin, sonralar AXCP-nin sədri. 1992-ci ilin iyunundan 93-cü ilin iyununa qədər Azərbaycan Respublikasının prezidenti olmuşdur. – 45,169,170.

45. Surət Hüseynov, Surət Davud oğlu (d.1959) – 1993–1994-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının Baş naziri olmuşdur. 1994-cü ilin oktyabrında Azərbaycanın müstəqilliyinə, suverenliyinə qarşı yönəlmiş çevriliş cəhdinə rəhbərlik etmişdir. – 45,46.

46. OMON – 1992–95-ci illərdə Daxili İşlər Nazirliyinin tərkibində olan Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsi (XTPD). – 46.

47. Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) – 1991-ci il dekabrın 8-də Belarusiya, Rusiya və Ukrayna dövlət başçılarının imzaladıqları saziş əsasında SSRİ dağıldıqdan sonra yeni dövlətlərarası birlik kimi yaradılmışdır. Azərbaycan 1993-cü ilin sentyabrında MDB-yə daxil olmuşdur. Tərkibinə keçmiş SSRİ-nin 12 müttəfiq respublikası – Azərbaycan, Belarus, Ermənistan, Gürcüstan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Moldova, Özbəkistan, Rusiya, Tacikistan, Türkmənistan, Ukrayna daxildir. MDB-nin 1993-cü ildə qəbul edilmiş nizamnaməsində aşağıdakı bəzi fəaliyyət sahələri nəzərdə tutulur: insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi; xarici siyasi fəaliyyətin əlaqələndirilməsi; ümumi iqtisadi məkanın formalaşdırılmasında, nəqliyyat sisteminin və rabitənin inkişafında əməkdaşlıq; əhalinin sağlamlığının və ətraf mühitin mühafizəsi; sosial və mühacirət məsələləri, mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizə; müdafiə siyasətində və sərhədlərin qorunmasında əməkdaşlıq.

MDB-nin orqanları aşağıdakılardır: Dövlət başçıları Şurası; Hökumət başçıları Şurası; Xarici İşlər nazirləri Şurası; Dövlətlərarası iqtisadi Şura; Mərkəzi Sankt-Peterburq şəhərində olan Parlamentlərarası Assambleya və s. MDB-nin daimi fəaliyyət göstərən orqanı Minsk şəhərində yerləşən Əlaqələndirmə Məsləhət Komitəsidir. – 48,77–91,100,104, 178,281,301,303,304,305,320,322,422,435.

48. Bakı–Tbilisi–Ceyhan – 1998-ci il oktyabrın 29-da Azərbaycan, Türkiyə, Gürcüstan, Qazaxıstan, Özbəkistan prezidentləri və ABŞ-ın Energetika naziri Bakı–Tbilisi–Ceyhan marşrutunu müdafiə edən «Ankara bəyannaməsini» imzalamışlar. Uzunluğu 1695 km olan Bakı–Tbilisi–Ceyhan neft kəməri 2006-cı ildə istifadəyə verilmişdir. – 50,83,128,218,227, 316,329,330,345,361,367.

49. Naxçıvan Muxtar Respublikası (1920–23-cü illərdə Naxçıvan Sovet Sosialist Respublikası, 1923–24-cü illərdə Naxçıvan Muxtar Diyarı, 1924–90-cı illərdə Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikası, 1990-cı ildən Naxçıvan Muxtar Respublikası) – Azərbaycan Respublikasının tərkibində muxtar dövlət.

Muxtar respublika ərazisinin sahəsi 5,5 min km², əhalisi 372,9 min nəfərdir. Hazırda 7 inzibati rayona (Babək, Culfa, Ordubad, Sədərək, Şahbuz, Şərur, Kəngərli) malikdir; 4 şəhəri (Naxçıvan, Ordubad, Culfa, Şərur), 9 qəsəbəsi, 160 kənd inzibati ərazi dairəsi var. – 57,173,217.

50. Hacibala Abutalıbov, H a c ı b a l a İ b r a h i m o ğ l u (d.1944) – Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı. Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor. – 58,244–251.

51. Kəlbəcər – Azərbaycan Respublikasında inzibati rayon. 1930-cu ildə təşkil edilmişdir. Sahəsi 1936 km², əhalisi 58 min nəfər. 1993-cü ildə erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir. – 60.

52. Füzuli (1959-cu ilədək Qaryagin rayonu) – Azərbaycan Respublikasında inzibati rayon. 1930-cu ildə təşkil olunmuşdur. Sahəsi 1386 km², əhalisi 80,2 min nəfərdir. 1993-cü ildə erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir. – 60.

53. Ağdam – Azərbaycan Respublikasında inzibati rayon. 1930-cu ildə təşkil edilmişdir. Sahəsi 1094 km², əhalisi 101,6 min nəfər. 1993-cü ildə Ağdam şəhəri və əksər kəndləri erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir. – 60.

54. Atəşkəs rejimi – 1994-cü il mayın 12-də Ermənistan–Azərbaycan arasında atəşin müvəqqəti dayandırılması (atəşkəs) haqqında müqavilə imzalandı. Müqaviləyə görə, müharibə aparın tərəflər sülh müqaviləsi bağlanana qədər atəşin dayandırılması haqqında razılığa gəldilər. – 60,148.

55. ATƏT-in Minsk qrupu – 1992-ci il martın 24-də yaradılmışdır. 1997-ci ildə Minsk qrupunun tərkibinə aşağıdakı dövlətlər daxil olmuşdur: Azərbaycan, Ermənistan, Belarus, Almaniya, İtaliya, Rusiya, ABŞ, Fransa, Türkiyə, Danimarka və İsveç. 1994-cü ilin dekabrından Minsk qrupuna iki sədr – Rusiya və İtaliya rəhbərlik edirdi. 1996-cı ilin dekabrından onun üç – Rusiya, ABŞ və Fransa – həmsədrləri var. Qrupun əsas vəzifəsi Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasına və Dağlıq Qarabağ probleminin dinc vasitələrlə həll edilməsinə bilavasitə kömək etməkdir. – 60,67,85,90,133,236,265,276,278,286,297,314,346, 357–358,359,361,365,398,405,436,444–447.

56. Fransa, F r a n s a R e s p u b l i k a s ı – Qərbi Avropada dövlət. Sahəsi 551 min km², əhalisi 58,4 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 95 departamentə bölünür. Qanunverici hakimiyyəti iki palatadan (Milli Məclis və Senat) ibarət parlament həyata keçirir. İcra hakimiyyəti prezident və Nazirlər Şurasına məxsusdur. Paytaxtı Paris şəhəridir. – 60,67, 68,88,133,314,357,416.

57. Mikayıl Mirzə, M i r z ə y e v M i k a y ı l Ş a h v ə l ə d o ğ l u (1947–2007) Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti. 1976-cı ildən Azərbaycan Milli Dram Teatrında aktyor kimi fəaliyyət göstərmişdir. 1995–2000-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı olmuşdur. – 62.

58. Məmməd Araz, M ə m m ə d İ n f i l o ğ l u İ b r a h i m o v (1933–2004) – Azərbaycanın Xalq şairi. Azərbaycan Respublikası Dövlət mükafatı laureatı. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. Adına «Məmməd Araz» ədəbi mükafatı təsis edilmişdir. – 63.

59. Belçika, B e l ç i k a K r a l l ı ğ ı – Qərbi Avropada dövlət. Sahəsi 30,5 min km², əhalisi 10,2 milyon nəfərdir. Belçika konstitusiyalı monarxiyadır. Dövlət başçısı kral, qanunverici orqanı ikipalatalı parlamentdir. Paytaxtı Brüsseldir. – 64–71.

60. Qacarlar – Cənubi Azərbaycanda yaşayan türkdilli tayfa. Təqribən 25 min nəfərdir. Qacarlar Mazandaran və Qorqanda (Astrabad), bir hissəsi Tehranda, həmçinin İranın başqa şəhərlərində yaşayırlar. Onların Ön Asiyaya moңqol işğalları dövründə (XIII–XIV əsrlər) gəlmələri məlumdur. Azərbaycan xalqının etnogenezində qacarlar da iştirak etmişlər. Qacarların İranın siyasi həyatında mühüm rolu olmuşdur. Səfəvilər dövründə Qarabağ, İrəvan hakimləri qacarlardan idi. Qacarlar sülaləsi qacarlar tayfasındandır. – 69,70.

61. Qacar, A ğ a M ə h ə m m ə d ş a h Q a c a r (1742–1797) – Qacarlar sülaləsinin banisi. Qacarlarla Zəndilər arasındakı müharibədə qalib gələrək (1794), bütün İranı hakimiyyəti altında birləşdirmişdi. Ağa Məhəmməd şahın dövründə İran siyasi və iqtisadi cəhətdən güclü dövlətə çevrilmişdi. – 70.

62. Çingiz Qacar, Ç i n g i z O v e y s o ğ l u (d.1929) – fizik. Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor, AMEA-nın həqiqi üzvü. Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı və SSRİ EA-nın Vavilov adına mükafatı laureatıdır. Çingiz Qacar etil spirti molekulasının trans-kontormerinin fırlanma spektrini ilk olaraq müəyyənləşdirib. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 70,71.

63. Rumniya – Cənubi Avropada, Dunayın aşağı hövzəsində dövlət. Sahəsi 237,5 min km², əhalisi 22,7 milyon nəfərdir. Dövlət başçısı prezident, qanunvericilik orqanı ikipalatalı parlamentdir. Paytaxtı Buxarest şəhəridir. – 72.

64. İon İliesku (d.1930) – Rumniyanın siyasi və dövlət xadimi. 1989-cu ildə N.Çauşesku rejimi devrildikdən sonra ölkənin və dövlətin bütün məsuliyyətini öz üzərinə götürən Milli Dirçəliş Cəbhə Şurasına başçılıq edib. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif edilmişdir. 1992–96-cı və 2000–04-cü illərdə Rumniyanın prezidenti olmuşdur. – 72.

65. Tailand, T a i l a n d K r a l l ı ğ ı – Cənub-Şərqi Asiyada dövlət. Sahəsi 514 min km², əhalisi 60 milyon nəfərdir. Dövlət başçısı kraldır. Qanunverici orqanı ikipalatalı Milli Assambleyadır. İnzibati cəhətdən 73 çanqvata (əyalətə) bölünür. Paytaxtı Banqkok şəhəridir. – 73.

66. Pumipon Adulyadet (d.1946) – 2003-cü ildən Tailandın 9-cu kralı. Milyarder Rumipon (35 milyard Amerika dolları) varidatının çox hissəsini inkişaf layihələrinin maliyyələşdirilməsinə sərf etmişdir. – 73.

67. Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri – Cənubi Asiyada dövlət. Sahəsi 83,6 min km², əhalisi 2,5 milyon nəfərdir. BƏƏ-nin tərkibinə 7 əmirlik daxildir. Ali orqanı – Federal Milli Şuradır ki, prezidenti 5 il müddətinə seçir. Paytaxtı Əbu-Dabi şəhəridir. – 74,96,97,394.

68. Zayid bin Sultan əl-Nəhəyyan (1949–2004) – Əbu-Dabi Əmirliyində 250 il hökmranlıq etmiş ən-Nəhəyya sülaləsinin 14-cü hakimi olmuşdur. – 74,96.

69. LAOS, L a o s X a l q D e m o k r a t i k R e s p u b l i k a s ı – Cənub-Şərqi Asiyada dövlət. Sahəsi 236,8 min km², əhalisi 5 milyon nəfərdir. Dövlət başçısı prezident, ali qanunverici orqanı birpalatalı Ali Xalq Məclisidir, paytaxtı Vyentyan şəhəridir. – 75.

70. Khamtay Siphandon (d.1924) – general, Laosda inqilabi hərəkət xadimi. 1998–2006-cı illərdə Laosun prezidenti olmuşdur. – 75.

71. Finlandiya, F i n l a n d i y a R e s p u b l i k a s ı – Şimali Avropada dövlət. Sahəsi 397 min km², əhalisi 5,13 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 11 lyaniyə (əyalətə) bölünür. Aland adaları isə muxtar ərazidir. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı parlamentdir. Paytaxtı Helsinki şəhəridir. – 76.

72. Tarya Halonen (d.1943) – Finlandiyanın ictimai və siyasi xadimi. Müxtəlif illərdə – Ədliyyə, Sosial Müdafiə və Xarici İşlər nazirliklərinə başçılıq etmişdir. 2000-ci ildən Finlandiya Respublikasının prezidentidir. – 76.

73. Qazaxıstan, Q a z a x ı s t a n R e s p u b l i k a s ı – Avroasiyanın mərkəzi hissəsində dövlət. Sahəsi 2724,9 min km², əhalisi 16.679 min nəfərdir. Paytaxtı Astana şəhəridir. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı Ali Sovetdir. – 80–81,86,105,143,268,278, 303,304,330,356.

74. Nursultan Nazarbayev, N u r s u l t a n A b i ş o ğ l u (d.1940) – Qazaxıstanın dövlət və siyasi xadimi. 1979-cu ildə Qazaxıstan MK-nın katibi, 1984-cü ildə Qazaxıstan Ali Sovetinin sədri, Nazirlər Sovetinin sədri, 1989–91-ci illərdə Qazaxıstan KP MK-nın Birinci katibi. 1991-ci ilin dekabrından Qazaxıstan Respublikasının prezidentidir. – 80–81,86,105,143,303.

75. Xəzəryanı ölkələr – bura Rusiya, Azərbaycan, İran, Qazaxıstan, Türkmənistan daxildir. – 80,124.

76. Gürcüstan, G ü r c ü s t a n R e s p u b l i k a s ı – Cənubi Qafqazın mərkəzi və qərb hissəsində dövlət. Sahəsi 69,7 min km², əhalisi 5493 min nəfərdir. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı parlamentdir. Paytaxtı Tbilisi şəhəridir. – 82–83,84,87,88,89,227,319–341, 354,406.

77. Şevardnadze E d u a r d A m v r o s i y e v i ç (d.1928) – Gürcüstanın və SSRİ-nin siyasi və dövlət xadimi. 1972–85-ci illərdə Gürcüstan KP MK-nın birinci katibi, 1985–90-cı illərdə SSRİ Xarici İşlər naziri, 1994–2003-cü illərdə Gürcüstanın prezidenti olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 82–83,84,87,105,322,323.

78. Bakı–Tbilisi–Ərzurum – Cənubi Qafqaz qaz kəməri. Rəsmən 2007-ci ildə açılmışdır. Kəmərin uzunluğu 970 km-dir (442 km Azərbaycandan, 248 km Gürcüstandan, 280 km isə Gürcüstan–Türkiyə sərhədindən Ərzuruma qədərdir). Kəməre qaz «Şahdəniz»dən ötürülür. – 83,218,329.

79. Türkmənbaşı, S a p a r m u r a d N i y a z o v (1940–2007) – Türkmənistanın siyasi və dövlət xadimi. 1985-ci ilin dekabrından 1990-cı ilə qədər Türkmənistan KP MK-nın birinci katibi, 1991-2007-ci illərdə Türkmənistan Respublikasının prezidenti olmuşdur. – 87.

80. ATƏT – Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı. Əsası 1975-ci il iyulun 3–9-da Helsinkidə qoyulmuşdur. Burada Avropanın 33 dövlətinin, ABŞ və Kanadanın dövlət və hökumət rəhbərləri iştirak edirdi. ATƏT «soyuq müharibə»nin qurtarmasından sonra ümumavropa təhlükəsizlik sistemini formalaşdıran, yeni Avropanın siyasi və iqtisadi həyatının sivil birgəyaşayış qaydalarını müəyyən edən, dövlətlərarası münasibətləri rəqiblik və münafişə relsindən əməkdaşlıq və qarşılıqlı mənafə istiqamətlərinə yönəldən bir təşkilat funksiyasını icra edir.

Azərbaycan 1992-ci ildən ATƏT-in üzvüdür və 1993-cü ilin ikinci yarısından ATƏT-in zirvə görüşlərində Azərbaycan nümayəndə heyəti fəal iştirak edir. – 89,102,133,321,444–447.

81. Almaniya Bundestaqı – Almaniya parlamentinin aşağı palatası. – 89,90.

82. Nəriman Həsənzadə – N ə r i m a n Ə l i m ə m m ə d o ğ l u (d.1931) – Xalq şairi, filologiya elmləri doktoru. Azərbaycan Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimi. İncə lirizm ruhunda yazılmış şeirlərin müəllifidir. N.Nərimanova həsr edilmiş «Nəriman» poeması, XII əsr Azərbaycan həyatından bəhs edən «Atabəylər» mənzum dramının da müəllifidir. «Ədəbiyyat və incəsənət» qəzetinin Baş redaktoru olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «Şərəf» və «Şöhrət» ordenləri ilə təltif olunmuşdur. – 94–95.

83. «Ədəbiyyat və incəsənət» – həftəlik qəzet. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyinin orqanı. İlk nömrəsi 1934-cü ildə «Ədəbiyyat» qəzeti, 1953-cü ildən isə «Ədəbiyyat və incəsənət» adı ilə nəşr olunur. Qəzetdə Azərbaycan və xarici ölkə yazıçılarının əsərləri, ədəbiyyat və incəsənət problemlərinə dair məqalələr və publisistik yazılar dərc olunur. – 94.

84. Şeyx Məktum bin Rəşid (1943–2006) – 2 dəfə Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Baş naziri (1971–1979,1990–2006) olmuşdur. – 97,394.

85. Keniya, K e n i y a R e s p u b l i k a s ı – Şərqi Afrikada dövlət. Sahəsi 582,6 min km², əhalisi 29,1 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 7 əyalətə və paytaxt mahalına bölünür. Millətlər Birliyinə daxildir. Dövlət və hökumət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı Milli Məclisdir. Paytaxtı Nayrobi şəhəridir. – 98.

86. Daniel Arar Moi (d.1924) – Keniya siyasi və dövlət xadimi. 1978–2002-ci illərdə Keniya prezidenti olmuşdur. –98.

87. İran, İ r a n İ s l a m R e s p u b l i k a s ı – Cənub-Qərbi Asiyada dövlət. Sahəsi 1,65 milyon km², əhalisi 62,2 milyon nəfərdir. Paytaxtı Tehran şəhəridir. İnzibati cəhətdən 24 ostanaya bölünür. Ali qanunverici hakimiyyət orqanı 4 il müddətinə seçilən Xalq Şurası Məclisidir. Hökuməti Baş nazir təşkil, prezident isə təsdiq edir. – 99–101,103, 120–124,134,145–148,247,252–254,356,372,373,377,378,407.

88. Xatəmi, S e y i d M ə h ə m m ə d X a t ə m i (d.1943) – İranın siyasi, ictimai və dövlət xadimi. 1989–92-ci illərdə İranın Mədəniyyət və İslam Oriyentasiyası naziri, 1997–2005-ci illərdə İran İslam Respublikasının prezidenti olmuşdur. – 100,101,122,134,253,254,372, 377,407.

89. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) – müasir dünyanın ən nüfuzlu beynəlxalq təşkilatı. Qərargahı Nyu-York şəhərindədir. Əsas vəzifəsi beynəlxalq sülhü və təhlükəsizliyi qorumaq və möhkəmlətmək, dövlətlər arasında əməkdaşlığı inkişaf etdirməkdir. BMT-nin Nizamnaməsi 1945-ci il iyulun 26-da San-Fransisko konfransında 50 dövlətin nümayəndəsi tərəfindən imzalandı və 1945-ci il oktyabrın 24-də qüvvəyə mindi. Hazırda BMT-yə 198 dövlət daxildir.

BMT-nin əsas orqanları Baş Məclis, Təhlükəsizlik Şurası, İqtisadi və İctimai Şura, Qəyyumluq Şurası, Beynəlxalq Məhkəmə və Katiblikdir. – 101,116,148,321,344.

90. Ross Uilson (d.1955) – 2000–2003-cü illərdə Azərbaycanda Amerika Birləşmiş Ştatlarının Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri olmuşdur. Hazırda Ross Uilson Türkiyədə ABŞ-ın səfiri vəzifəsində çalışır. – 102–108,233–236.

91. Əfqanıstan, Əfqanıstan İslam Dövləti – Cənub-Qərbi Asiyada dövlət. Sahəsi 652,2 min km², əhalisi 22,7 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 29 vilayətə və mərkəzə tabe olan mahala bölünür. Dövlət başçısı prezidentdir. Paytaxtı Kabil şəhəridir. – 102,103,104,223,306,356.

92. Bin Laden, Hüsamə bin Məhəmməd (1957–2010) – «əl-Qaidə» terrorist təşkilatının rəhbəri. ABŞ və başqa ölkələr tərəfindən bir nömrəli terrorist kimi tanınmışdır. Dünyada törədilən bir çox terror aktlarına başçılıq etmişdir. Bin Ladenin başçılıq etdiyi «əl-Qaidə» təşkilatı, əsasən Əfqanıstan və Pakistanda fəaliyyət göstərir. – 102.

93. Xəzər Universiteti – Azərbaycanda ilk özəl, postsovet məkanında isə birincilərdən olan ali təhsil müəssisəsi. Universitet 1991-ci ildə beynəlxalq standartlara, həmçinin ingilis dilli kadrlara ciddi ehtiyac olduğu zaman yaradılmışdır. Bir çox beynəlxalq komissiyaların və korporasiyaların rəyinə görə Xəzər Universiteti Azərbaycanda, həmçinin Qafqazda, Orta Asiyada, Yaxın Şərqdə, Şərqi Avropa kimi regionlarda nüfuzlu ali məktəblərdən hesab olunur. – 108.

94. Çin Xalq Respublikası (ÇXR) – Mərkəzi və Şərqi Asiyada dövlət. Sahəsi 9,6 milyon km², əhalisi 1.219 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 22 əyalətə (Tayvansız), 5 muxtar rayona və mərkəz tabeliyində olan 3 şəhərə (Pekin, Şanxay, Tyantszin) bölünür. Ali dövlət hakimiyyət orqanı Ümumçin Xalq Nümayəndələri Məclisidir. Dövlət başçısı – Çin Xalq Respublikasının sədridir. Paytaxtı Pekindir. – 109–112.

95. Li Pen (d.1928) – Çinin siyasi və dövlət xadimi. 1979–98-ci illərdə bir sıra məsul vəzifələrdə çalışmışdır. 1998-ci ildən ÇXR Ümumçin Xalq Nümayəndələri Məclisi Daimi Komitəsinin sədridir. – 109,111.

96. Tszyan Tszemin (d.1926) – Çinin partiya və dövlət xadimi. 1989-cu ildən Çin KP MK-nın Baş katibi, 1993–2005-ci illər Çin Xalq Respublikasının sədri olmuşdur. – 111.

97. YUNİSEF, BMT-nin Uşaqlar Fondu – 1946-cı ildə təsis edilmişdir (1953-cü ildən indiki adı ilə adlanır). BMT-nin müəssisəsi olub uşaqlar üçün proqramlar üzrə fəaliyyəti əlaqələndirir, başlıca olaraq inkişaf etməkdə olan ölkələrə yardım göstərir. Maliyyə təsisatlarının mənbələrini hökumətlərin könüllü üzvlük haqları, ictimai təşkilatların, xüsusi şəxslərin və başqalarının ianələri təşkil edir. Fondun rəhbər orqanında – İdarə heyətində 41 dövlət təmsil olunur. Katibliyi Nyu-Yorkda, şöbələri Avropa üzrə Cenevrədə, regionlar üzrə bir sıra inkişaf etməkdə olan ölkələrdə yerləşir. Nobel sülh mükafatı laureatıdır. – 113–119.

98. Xələf Xələfov, Xələf Alı oğlu (d.1959) – diplomat, Fövqəladə və Səlahiyyətli səfir. Moskvada ikiillik Ali Diplomatiya Akademiyasını bitirmişdir. 1997-ci ildən Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər nazirinin müavini. – 120–124.

99. Hindistan, Hindistan Respublikası – Cənubi Asiyada dövlət. Millətlər Birliyinin tərkibindədir. Ərazisi 3,3 milyon km², əhalisi 953 milyon nəfərdir. Hindistan inzibati cəhətdən 22 ştata və 7 müttəfiq əraziyə bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı parlamentdir. Paytaxtı Dehli şəhəridir. – 123,239,240,409,410.

100. Riçard Matske – geologiya və biznesi idarəetmə magistri. 1989–99-cu illərdə «Şevron» korporasiyasının prezidenti, Direktorlar Şurasının üzvü və Direktorlar Şurasının vitse-sədri olmuşdur. 2002-ci ildən Riçard Matske «LUKOyl» aksioner cəmiyyəti Direktorlar Şurasının üzvü, 2003-cü ildən Strategiya və Investisiya üzrə Direktorlar Şurası Komitəsinə başçılıq edir. O, həmçinin Amerika–Azərbaycan Ticarət Palatasının həmsədrələrindən biridir. – 125–128,356.

101. «Şevron» – dünyanın ən iri beynəlxalq enerji və kimya şirkətlərindən biri. Baş ofisi Kaliforniyanın San-Fransisko şəhərində yerləşir. Neft və kimya sənayesinin bütün sahələrində iş görən «Şevron»un dünyanın 100-ə qədər ölkəsində 450 filialı və birgə müəssisəsi fəaliyyət göstərir. Dünyanın müxtəlif ölkələrində 41000 işçisi var. 1879-cu ildə «Pasifik Kost Oyl Kompani» adı ilə fəaliyyətə başlamışdır. – 125–128,356.

102. Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti (ARDNŞ) – respublikada neft və qazın kəşfiyyatına, çıxarılmasına və emal edilməsinə rəhbərlik edən qurum. 1991-ci ildə təşkil edilmişdir. Şirkət neft və qaz quyularının qazılması və istifadəyə verilməsi, nəql edilməsi və s. məqsədlə dünyanın bir sıra ölkələrinin iri neft şirkətləri ilə sazişlər, müqavilələr bağlamışdır. – 128.

103. «Şahdəniz» – Azərbaycanın Xəzər dənizi sektorunda ən böyük və ən zəngin qaz yataqlarından biri. – 128.

104. Satellit – əslində daha güclü dövlətə tabe olan, rəsmi cəhətdən isə müstəqil olan dövlət. – 131.

105. «907-ci maddə» – ABŞ Konqresinin 1992-ci il oktyabrın 24-də erməni lobbisinin təzyiqi ilə qəbul etdiyi «Rusiyanın və yeni müstəqillik qazanmış dövlətlərin azadlığını müdafiə aktı»na 907-ci düzəliş nəzərdə tutulur. Düzəliş ABŞ hökumətinin Azərbaycan hökumətinə yardımını qadağan edir. Buna baxmayaraq, istər Bill Klinton, istərsə də ondan sonra ABŞ prezidenti seçilən Corc Buş administrasiyası bu düzəlişin reallığı nəzərə almadığını təsdiq edərək onun ləğv edilməsi təklifini müdafiə etmişlər. C.Buş hökuməti 2002-ci ildə bu düzəlişin fəaliyyətdən düşdüyünü qərara almışdır. – 132,138,236,315,343.

106. Konqres, Amerika Birləşmiş Ştatları Konqresi – ali qanunverici hakimiyyət orqanı. İki palatadan – Senatdan və Nümayəndələr palatasından ibarətdir.

Senatın 100 nəfər üzvü var. Ölkənin hər ştatından Senata iki senator seçilir. Nümayəndələr palatasının 435 üzvü var. Bu palatanın üzvləri hər seçki dairəsində yaşayan əhəlinin sayına görə seçilir. Qanun layihələri hər iki palatada müzakirə olunur. Konqres tərəfindən qəbul olunan qanunları ABŞ prezidenti təsdiq edir. – 132.

107. Azərbaycan Xalq Cəbhəsi (AXC) – ictimai-siyasi təşkilat. 1989-cu ildə təsis konfransı keçirilmiş, Proqram və Nizamnaməsi qəbul olunmuşdur. 1999-cu il iyulun 25-də keçirilmiş qurultayının qərarı ilə Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyası adlandırılmışdır. – 135.

108. Artur Rasizadə, Artur Tahir oğlu (d.1935) – Azərbaycanın dövlət xadimi. SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. 1986–92-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin birinci müavini vəzifəsində işləyib. 1996-cı ildən Azərbaycan Respublikasının Baş naziridir. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 137,244–251,384.

109. Vilayət Quliyev, Vilayət Muxtar oğlu (d.1952) – filoloq, diplomat. Filologiya elmləri doktoru. 1996–2000-ci illərdə Milli Məclisin deputatı olmuşdur. 1999–2004-cü illərdə Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər naziri vəzifəsində çalışmışdır. Hazırda Azərbaycan Respublikasının Macarıstan Respublikasında Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiridir. – 137,262.

110. Əli Həsənov, Əli Şamil oğlu (d.1948) – mühəndis-mexanik. 1998-ci ildən Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin müavini, Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədridir. 1995–2000-ci illərdə Milli Məclisin üzvü olmuşdur. – 137.

111. Hafiz Paşayev, Hafiz Mir Cəlal oğlu (d.1941) – diplomat. Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru. 1992–2006-cı illərdə Amerika Birləşmiş Ştatlarında Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri olmuşdur. 2006-cı ildən Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər nazirinin müavini və Diplomatika Akademiyasının rektorudur. – 137,344,403.

112. Kamaləddin Heydərov, Kamaləddin Fətəh oğlu (d.1961) – gömrük xidməti general-polkovniki. 1995–2006-cı illərdə Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin sədri, 2006-cı ildən Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar naziridir. – 138.

113. Valeh Ələsgərov (d.1946) – neftçi, mühəndis. Müxtəlif illərdə neft sənayesi sahəsində rəhbər vəzifələrdə çalışmışdır. 2005-ci ildən Azərbaycan Respublikası Milli Məclis sədrinin müavini. Qubkin adına Qızıl medal və Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 138.

114. Niger, Niger Federativ Respublikası – Qərbi Afrikada dövlət. Sahəsi 924 min km², əhalisi 103,9 milyon nəfərdir. Millətlər Birliyinə daxildir. İnzibati ərazisi 30 ştata və bir mahala bölünür. Dövlət və hökumət başçısı prezidentdir. Paytaxtı Abusadır. – 140.

115. Ramazan bayramı – müsəlman aləmində oruc bitəndən sonra keçirilən bayram. Qurani-Kərim oruc tutmağı islamın vacib əməllərindən biri hesab etmiş və insanlarda yol verilmiş xataların oruc tutmaqla bağışlanmasını təsbit edir. Bu bayram bir də ona görə əzizdir ki, məhz Qurani-Kərim müqəddəs ramazan ayında nazil olmuşdur. Bu bayram bir fərdin deyil, bütün cəmiyyətin mənəvi sevinci, bu həyəcanın hamıya çatması, bütün müsəlmanları qəlbən qardaş sanmaqdır. – 141–142,145–148.

116. Qurani-Kərim, əl-Quran – müsəlmanların müqəddəs kitabı. Quranı Allah Cəbrayıl vasitəsilə Məhəmməd əleyhüssəlamə göndərib. Quran qafiyəli nəsrə yazılmış 114 surə və 6200-dən çox ayədən ibarətdir. «Məkkə surələrinə» (610–622, Məkkə, 90 surə) və «Mədinə surələrinə» (622–632, Mədinə, 24 surə) bölünür. – 141.

117. Bəhreyn, Bəhreyn dövləti – Cənub-Qərbi Asiyada dövlət (əmirlik). Sahəsi 0,69 min km², əhalisi 598 min nəfərdir. Bəhreyn konstitusiyalı monarxiyadır. Dövlət başçısı əmirdir. Paytaxtı Manamadır. – 144,443.

118. Şeyx Həməd bin İsa əl-Xəlifə (d.1950) – 1999-cu ildən Bəhreynin əmiri, 2001-ci ildən isə özünü kral elan etmişdir. Kral Bəhreynə bir sıra siyasi islahatlar aparmış, eyni zamanda siyasi amnistiya və qadınlara seçkilərdə iştirak etmək hüququ vermişdir. – 144,443.

119. Misir Ərəb Respublikası – Afrikanın şimal-şərqində və Asiyanın Sinay yarımadasında dövlət. Sahəsi 1001,4 min km², əhalisi 61 milyon nəfərdir. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı Xalq Məclisidir. Paytaxtı Qahirə şəhəridir. – 145–148,192,390.

120. İslam Konfransı Təşkilatı (İKT) – 1969-cu ildə yaradılmışdır. Müsəlman ölkələrinin çoxunu birləşdirir. Nizamnaməsinə görə İslam Konfransı Təşkilatının fəaliyyəti müsəlmanların həmrəyliyinə möhkəmlənməsinə, üzv-dövlətlər arasında əməkdaşlığa yönəldilmişdir. İqamətgahı Ciddədədir (Səudiyyə Ərəbistanı). Azərbaycan 1991-ci ildən İKT-nin üzvüdür. Hazırda İslam Əməkdaşlıq Təşkilatıdır. – 147,148.

121. Beynəlxalq Valyuta Fondu – BMT-nin hökumətlərarası ixtisaslaşdırılmış idarəsi, beynəlxalq valyuta təşkilatı. 1945-ci ildə yaradılmış, 1947-ci ildən fəaliyyətə başlamışdır. İdarə heyəti Vaşinqtondadır. Dünyanın 130-a yaxın ölkəsi fondun üzvüdür. Nizamnaməsinə görə, məqsədi beynəlxalq valyuta əməkdaşlığına yardım etmək, ölkələr arasında valyuta-hesablaşma münasibətlərini nizama salmaq, fonda daxil olan ölkələrin ödəmə balanslarını tarazlaşdırmaq və valyuta məzənnəsini tənzimləməkdən ibarətdir. 1992-ci ildə Azərbaycan Respublikası Beynəlxalq Valyuta Fonduna qəbul olunmuşdur. – 149–151,175,178,384.

122. Dövlət Neft Fondu – 1999-cu ildə yaradılmışdır. Əsas fəaliyyəti Azərbaycanın neft strategiyasından əldə edilən gəlirlərin idarə edilməsidir. – 151.

123. Lenin, Vladimir İliç (Ulyanov) (1870–1924) – SSRİ-nin siyasi və dövlət xadimi. Hələ tələbəlik illərindən inqilabi hərəkata qoşulmuşdur. Lenin 1895-ci ildə Peterburq «Fəhlə sinfinin azadlığı uğrunda mübarizə ittifaqı»nın yaradılmasında iştirak etmişdir. 1900-cü ildə Plexanovla birlikdə «İskra» qəzetini nəşr edir. 1903-cü ildən RSDFP-nin 2-ci qurultayında bolşevik fraksiyasına başçılıq edir. 1907-ci ildən xaricə emiqrasiya edilir. 1917-ci ildə Petroqrada qayıdıb silahlı üsyana başçılıq edir. Lenin başda olmaqla 2-ci Ümumrusiya Sovetlər qurultayında hökumət – XKS yarandı. Vətəndaş müharibəsi dövründə «hərbi kommunizm» siyasətinin yaradıcılarından olmuşdur. Bunun nəticəsində ölkə birpartiyalı sistemə keçmiş, ölkədə geniş surətdə repressiya başlanmış, müxalifət qüvvələri və orqanları ləğv edilmiş, görkəmli adamlar və ziyalılar ölkəni kütləvi surətdə tərk etmişlər. 1922-ci ildə xəstələnmiş və ölkənin siyasi həyatından uzaqlaşdırılmışdır. – 155,156.

124. ANS televiziyası – Azərbaycanda 1991-ci ildən fəaliyyət göstərən müstəqil televiziya kanallarından biri. – 157,158,159,162,172,178,387–389.

125. Ramil Usubov, Ramil İdris oğlu (d.1948) – general-polkovnik. 1994-cü ildən Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər naziridir. – 158,252,384.

126. «Space» – Azərbaycanda müstəqil teleşirkət. 1997-ci ildə yaradılmışdır. Dünyanın bir sıra – MSM, Fashion TV, SNN, NTV telekanalları, İHLAS agentliyi ilə əməkdaşlıq edir. – 161.

127. Əli Həsənov, Əli Məhəmməd Əli oğlu (d.1960) – tarix elmləri doktoru, professor. Yeni Azərbaycan Partiyasının İdarə Heyətinin üzvü. (1999), 1993–95-ci illərdə partiyanın ideoloji şöbəsinin müdiri işlə

mişdir. 1995-ci ildən Azərbaycan Respublikası Prezidenti İcra Aparatının ictimai-siyasi şöbəsinə rəhbərlik edir. Müasir siyasi problemlərə aid kitabların və məqalələrin müəllifidir. – 161,162,165,172,173,174.

128. Aqil Abbas, A q i l M ə h ə m m ə d o ğ l u A b b a s o v (d.1953) – filoloq. Azərbaycanın Əməkdar jurnalisti, Milli Məclisin deputatı. Milli Məclisin Təhlükəsizlik və müdafiə məsələləri üzrə daimi komitəsinin üzvüdür. – 161.

129. Qənirə Paşayeva, Q ə n i r ə Ə l ə s g ə r q ı z ı (d.1975) – pediatr və hüquqşünas. 3 və 4-cü çağırış Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatıdır. 2005-ci ildən Heydər Əliyev Fondunun İctimaiyyətlə əlaqələr departamentinin rəhbəridir. Milli Məclisin Beynəlxalq münasibətlər və parlamentlərarası əlaqələr komitəsinin və Avropa Şurasının Parlament Assambleyasında Azərbaycan nümayəndə heyətinin üzvüdür. – 163,211,212, 244–251.

130. Xudiyev Nizami Manaf oğlu (d.1949) – filologiya elmləri doktoru, professor. 1996-cı ildən Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkətinin sədri. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin (1–2-ci çağırış) deputatı olmuşdur. – 167.

131. Ramiz Mehdiyev, R a m i z Ə n v ə r o ğ l u (d.1938) – Azərbaycanın görkəmli siyasi və dövlət xadimi, fəlsəfə elmləri doktoru, professor. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü. 1978–80-ci illərdə rayon Partiya Komitəsinin 1-ci katibi, 1980–81-ci illərdə Azərbaycan KP MK-da elm və təhsil şöbəsinin müdiri, 1981–83-cü illərdə Azərbaycan KP MK-da partiya təşkilat işi şöbəsinin müdiri, 1983–88-ci illərdə Azərbaycan KP MK-da katib, 1988–94-cü illərdə Azərbaycan EA-nın İctimai-Siyasi Tədqiqatlar və İnformasiya İnstitutunda şöbə müdiri, 1994-cü ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatının şöbə müdiri, 1995-ci ildən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının rəhbəridir. 1995–2000-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı olmuşdur. Müasir siyasi problemlərə, dövlət quruculuğuna aid bir çox kitab və monoqrafiyaların müəllifidir. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal», Rusiya Federasiyasının «Dostluq» ordenləri ilə təltif edilmişdir. Beynəlxalq Nyu-York Akademiyasının və Türk Dünyası Araşdırmalar Uluslararası Elmlər Akademiyasının üzvüdür. –172,381–385.

132. Süleyman Dəmirəl (d.1924) – Türkiyənin görkəmli siyasi, ictimai və dövlət xadimi. Yeddi dəfə hökumətə başçılıq etmiş, 1993–2000-ci illərdə Türkiyə Respublikasının prezidenti olmuşdur. Süleyman Dəmirəlin siyasi fəaliyyətinin mənasını Türkiyəni iqtisadi cəhətdən dinamik inkişaf edən, demokratik dəyərlərə əsaslanan, Avropa ilə qovuşan bir dövlətə çevirmək əzmi təşkil etmişdir. Yeni türk dövlətləri ilə münasibətlərin, xüsusilə Azərbaycanla əlaqələrin genişlənməsi və möhkəmlənməsi Süleyman Dəmirəlin diqqət mərkəzində olmuşdur.

S.Dəmirəl Türkiyə–Azərbaycan, xalqlarımız və dövlətlərimiz arasında sarsılmaz dostluq münasibətlərinə xüsusi diqqət göstərdiyinə görə Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 178.

133. Dünya Bankı – BMT-nin hökumətlərarası ixtisaslaşdırılmış idarəsi. 1945-ci ildə ABŞ-da Bretton–Vuds çərçivəsi sistemində yaradılmışdır. İdarə heyəti Vaşinqtondadır. Məqsədi inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqtisadi və sosial dirçəlişinə kömək etməkdir. Səhmdar cəmiyyəti formasındadır və iştirakçıları yalnız Beynəlxalq Valyuta Fondunun üzvləridir. Banka 130-dan artıq dövlət daxildir. 1992-ci ildən Azərbaycan Respublikası Dünya Bankının üzvüdür. – 178,384.

134. Yaponiya – Sakit okeanın Şərqi Asiya sahilləri yaxınlığındakı adalarda dövlət. Sahəsi 372 min km², əhalisi 126 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 47 prefekturaya bölünür. Yaponiya konstitusiyalı monarxiyadır. Paytaxtı Tokio şəhəridir. – 186,187.

135. Akihito (d.1933) – 1989-cu ildən Yaponiya imperatoru. İmperator Hirohitonun oğlu. – 186.

136. Dzünitiro Koudzumi (d.1942) – 2001–2006-cı illərdə Yaponiyanın Baş naziri olmuşdur. – 187.

137. Peter Stoyanov (d.1952) – Bolqarıstanın siyasi və dövlət xadimi. Hüquqşünas. 1991–92-ci illərdə Ədliyyə nazirinin müavini olmuşdur. 1997-ci ildən Bolqarıstan Respublikasının prezidentidir. – 188.

138. Rəsul Rza, R ə s u l İ b r a h i m o ğ l u R z a y e v (1910–1981) – görkəmli Azərbaycan şairi, ictimai xadim. Azərbaycanın Xalq şairi. Azərbaycan poeziyasını yeni forma və üslub keyfiyyətləri, orijinal obrazlarla zənginləşdirmişdir. SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanıdır. – 189–193.

139. Polad Bülbüloğlu (d.1945) – bəstəkar, müğənni, dövlət xadimi. Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti. 1988–2005-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət naziri olmuşdur. Hazırda Azərbaycan Respublikasının Rusiyada Fövqəladə və Səlahiyyətli səfirdir. I çağırış Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin deputatı olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 189–193.

140. Anar, R z a y e v A n a r R ə s u l o ğ l u (d.1938) – görkəmli yazıçı, publisist, dramaturq, ictimai xadim, Azərbaycanın Xalq yazıçısı. Azərbaycan və SSRİ Dövlət mükafatları laureatı. Azərbaycan və SSRİ Ali sovetlərinin deputatı olmuşdur. 1995–2005-ci illərdə Milli Məclisin deputatı və Mədəniyyət məsələləri komissiyasının sədri, 1987-ci ildən Azərbaycan Respublikası Yazıçılar Birliyinin sədridir. Əsərləri dünyanın bir çox ölkələrində nəşr olunmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni və «Heydər Əliyev» mükafatı ilə təltif edilmişdir. – 189–193.

141. Fidan Qasımova, Q a s ı m o v a F i d a n Ə k r ə m q ı z ı (1947) – Azərbaycan müğənnisi. SSRİ və Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 191,192.

142. Xuraman Qasımova, Q a s ı m o v a X u r a m a n Ə k r ə m q ı z ı (d.1951) – Azərbaycanın Xalq artisti. Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı. 1976–2006-cı illərdə Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti olmuşdur. Bir sıra kinofilmlərə çəkilmişdir. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 191,192.

143. Emin Sabitoğlu, M a h m u d o v E m i n S a b i t o ğ l u (1937–2000) – tanınmış bəstəkar, professor. Dramaturq Sabit Rəhmanın oğlu. Azərbaycanın Xalq artisti. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 191.

144. Nigar Rəfibəyli, N i g a r X u d a d a t q ı z ı (1913–1981) – Azərbaycanın Xalq şairi. N.Rəfibəyli lirik şeirlər müəllifidir. Vətənimizin gözəl təbiət mənzərələri, Azərbaycan qadınlarının mənəvi zənginliyi, vətənpərvərlik, sülh, demokratiya, azadlıq ideyaları yazdığı şeir və poemaların əsas mövzudur. – 190,191.

145. Rəşid Behbudov, R ə ş i d M ə c i d o ğ l u (1915–1989) – böyük Azərbaycan müğənnisi. Azərbaycan və SSRİ Xalq artisti. Müstəsna gözəl səsə malik olan Rəşid Behbudov Azərbaycan vokal məktəbinin görkəmli nümayəndələrindəndir. Dünyanın bir çox ölkələrində uğurla keçən qastrol səfərlərində olmuşdur. SSRİ Dövlət mükafatı laureatı və Sosialist Əməyi Qəhrəmanıdır. – 191.

146. Zülfü Adıgözəlov, Z ü l f i S ə m ə d o ğ l u (1898–1963) – görkəmli Azərbaycan xanəndəsi, Azərbaycanın əməkdar artisti. Zülfü Adıgözəlov bir sıra muğam və təsnifin, xalq mahnılarının mahir ifaçısı idi. – 192.

147. Vasif Adıgözəlov, V a s i f Z ü l f ü o ğ l u (1936–2006) – bəstəkar. Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının professoru. Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı İdarə heyətinin 1-ci katibi olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycan Respublikası Dövlət mükafatı laureatıdır. O bir çox musiqi əsərinin, 1 operanın, 5 musiqili komediyanın, 3 oratoriyanın, vokal-simfonik əsərlərin müəllifidir. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 192.

148. Əliabbas Qədirov, Ə l i a b b a s Q u l u o ğ l u (1946–2006) – Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti. Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı. Əliabbas Qədirov Azərbaycan Dövlət Milli Dram Teatrında biribirindən gözəl obrazlar yaratmışdır. Ona Əli Əmirlinin «Messenat» pyesindəki Hacı Zeynalabdin Tağıyevin obrazı daha çox şöhrət qazandırmışdır. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 192.

149. Fuad Poladov, F u a d A ğ a r ə h i m o ğ l u (1948) – aktyor, fəlsəfi-dramatik və faciə rollarının gözəl ifaçısı. Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti. 1969–89-cu ilə qədər Azərbaycan Dövlət Milli Dram Teatrında işləmişdir. 1989-cu ildən Səməd Vurğun adına Azərbaycan Dövlət Rus Dram Teatrının aktyorudur. Fuad Poladovun səhnədə yaratdığı bütün obrazların taleyi ifa baxımından uğurlu olub. – 192.

150. AzərTAc, A z ə r b a y c a n D ö v l ə t T e l e q r a f A g e n t - l i y i – Azərbaycanda dövlət informasiya orqanı. 1920-ci ildə yaradılmışdır. Əvvəllər Azərinform adlanırdı. 1992-ci ildən AzərTAc kimi fəaliyyət göstərir. Azərbaycan Respublikası mətbuatı, televiziya və radiosu üçün xarici və daxili informasiyanı yayır, respublikanın həyatı haqqında ölkədə və xaricdə yaymaq üçün informasiya verir. – 196,306,381–386.

151. Əzizə Cəfərzadə, Ə z i z ə M ə m m ə d q ı z ı (1921–2003)– Görkəmli Azərbaycan yazıçısı, ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri doktoru, professor. XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatına, aşıq şeirinə dair tədqiqatları var. S.Ə.Şirvaniyə həsr olunmuş «Aləmdə səsim var mənim», Nişat Şirvanidən bəhs edən «Vətənə qayıt», M.Ə.Sabirlə A.Səhhətin dostluğuna dair «Yad et məni» romanlarından ibarət trilogiyanın, mövzusu XVI əsr Azərbaycan tarixindən alınmış «Bakı–1501» romanının müəllifidir. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 198–199.

152. Əsmət xanım Məmmədova, Ə s m ə t x a n ı m B ə y ə h m ə d q ı - z ı (d.1941) – şərqşünas. Filologiya elmləri namizədi. 1995–2000-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı olmuşdur. – 200–216.

153. Namiq Abdullayev (d.1971) – sərbəst güləş ustası. SSRİ və Azərbaycanın Əməkdar idman ustası. 1994–95-ci illərdə Avropa çempionu, 1996-cı il Atlanta Olimpiya oyunlarında gümüş, 2000-ci ildə Sidney Olimpiya oyunlarında isə qızıl medal qazanmışdır. Azərbaycan Respublikasının «Tərəqqi» və «Şöhrət» ordenləri ilə təltif olunmuşdur. – 201.

154. İpək Yolu, B ö y ü k İ p ə k Y o l u – beynəlxalq tarixi tranzit-ticarət yolu; eramızdan əvvəl II əsrin ortalarından eramızın XVI əsrinədək fəaliyyət göstərmiş, Çindən Şimali Afrika və İspaniyaya qədər uzanaraq, ayrı-ayrı qolları ilə o zaman dünyanın məlum olan, demək olar ki, bütün ölkələrini birləşdirmişdir.

Əlverişli coğrafi mövqedə yerləşməsi və zəngin maddi sərvətlərə malik olması sayəsində Azərbaycan qədim zamanlardan dünya ölkələri arasında iqtisadi və mədəni əlaqələrdə mühüm yer tutmuşdur.

XX əsrin sonunda Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin Böyük İpək Yolunun yenidən dirçəldilməsi ideyasını irəli sürməsi bütün dünyada, xüsusilə də Böyük İpək Yolu üstündə yerləşən ölkələrdə ciddi maraqla qarşılandı. Bu məqsədlə 1998-ci ilin sentyabrında Bakıda 33 dövlətin və Avropa Birliyinin iştirakı ilə beynəlxalq konfrans keçirildi; TRASEKA proqramı çərçivəsində nəzərdə tutulan Asiya–Qafqaz–Avropa ticarət dəhlizinin – Böyük İpək Yolunun bərpasının və onun imkanlarından hamılıqla bəhrələnməyin vacibliyi qeyd olundu. – 221.

155. Həmid Kərzai (d.1957) – 2004-cü ildən Əfqanıstan İslam Dövlətinin prezidenti. 2001–2002-ci illərdə Əfqanıstanın Baş naziri olmuşdur. Kərzai Əfqanıstanı 200 il idarə etmiş tanınmış Populzay qəbiləsindən olan puştu klanının nümayəndəsidir. – 223.

156. Əhməd Ünal Çeviköz (d.1952) – Türkiyə diplomatı. 2001–2004-cü illərdə Türkiyə Cümhuriyyətinin Azərbaycanda Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri olmuşdur. – 224–228.

157. Beynəlxalq Atatürk Sülh Mükafatı – Türkiyə Cümhuriyyətinin banisi Mustafa Kamal Atatürkün «Yurdda sülh, cahanda sülh» prinsiplərinə uyğun olaraq regionda, beynəlxalq aləmdə və ölkələrarası münasibətlərdə sülh, dostluq, anlaşma və xoşməramlı əməkdaşlıq yaradılmasına xidmət edən görkəmli şəxsiyyətlərə verilir. Mükafat 1986-cı ildə təsis edilmişdir. – 226.

158. Venesiya Komissiyası – 1990-cı ildə Avropa Şurasında konstitusiya qaydalarına uyğun – hüquqi demokratiya uğrunda rəsmi Avropa Komissiyası – konsultativ orqan yaradıldı. 2002-ci ildən Avropa Şurasına daxil olmayan ölkələr də bu komissiyada iştirak edə bilərlər.

Hər bir iştirakçı ölkə komissiyaya 4 il müddətinə bir ekspert təyin edir. Ekspertlər dövlət nümayəndəsi kimi yox, müstəqil mütəxəssis kimi işləməlidir. Qaydaya görə tam halda ildə dörd sessiya keçirilir. Sessiyalar Venesiyada olur. 2010-cu ildə komissiyada AŞ-nın 47 üzv – ölkəsi var idi. Komissiyanın sədri Canni Bukikkiodur (İtaliya). –

Komissiyanın əsas işi – iştirakçı ölkələrin konstitusiya hüquqlarına aid qanunlarının və qanun layihələrinin analizi, həmçinin standart seçkilər və azlıqların hüquqlarının müdafiəsidir. – 229–230.

159. Kolin Pauell (d.1937) – Amerika generalı. Prezident Corc Buş (ata) zamanında (1980–89,1989–92) Dövlət katibi olmuşdur. – 233,234, 235,402.

160. Riçard Armitac – R.Reyqanın prezidentliyi dövründə (1980–1988) Müdafiə nazirinin beynəlxalq təhlükəsizlik üzrə müşaviri olmuşdur. Corc Buşun (ata) prezidentliyi dövründə (1988–1992) xüsusi tapşırıqlar üzrə səfir işləyərkən yeni müstəqil dövlətlərə yardım göstərmək proqramının müəlliflərindən biri olmuşdur. Həmin vaxtdan 907-ci düzəlişin əleyhinə çıxır. Amerika–Azərbaycan Ticarət Palatası Direktorlar Şurasının üzvüdür. «Armitac Assosieyts El Si» şirkətinin sahiblərindən biridir. –233,358–359,402,406.

161. Əhməd Necdət Sezər (d.1941) – 2000–2007-ci illərdə Türkiyə prezidenti. 1962–83-cü illərdə bir sıra məsul vəzifələrdə çalışmışdır. 1993-cü ildə Türkiyə Kassasiya Məhkəməsinin, 1988-ci ildə isə Türkiyə Konstitusiyaya Məhkəməsinin üzvü seçilib. 1998–2000-ci illərdə Türkiyə Konstitusiyaya Məhkəməsinin sədri olmuşdur. – 237,369.

162. Honduras, H o n d u r a s R e s p u b l i k a s ı – Mərkəzi Amerikada dövlət. Sahəsi 112,1 km², əhalisi 6,3 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 18 departamentə bölünür. Dövlətin başçısı prezident, qanunverici orqanı Milli Konqresdir. Paytaxtı Tequsiqalpa şəhəridir. – 238.

163. Rikkardo Maduro Xoest (d.1946) – Hondurasın siyasi və dövlət xadimi; 2002-ci ildən ölkənin prezidentidir. – 238.

164. Koçeril Raman Narayanan (d.1920) – hind siyasi və dövlət xadimi. 1997–2002-ci illərdə Hindistanın prezidenti olmuşdur. – 239.

165. Atal Bihari Vacpai (d.1924) –siyasətçi. 1996–2004-cü illərdə Hindistanın Baş naziri olmuşdur. – 240,410.

166. Avstraliya, A v s t r a l i y a İ t t i f a q ı – Avstraliya qitəsində dövlət. Millətlər Birliyinin tərkibindədir. Ərazisi 7,7 milyon km², əhalisi 18,3 milyon nəfərdir. Avstraliya İttifaqı inzibati cəhətdən 6 ştata və iki əraziyə bölünür. Dövlət başçısı Böyük Britaniya kralıçasıdır. Ölkədə kralıçanı general-qubernator təmsil edir. Qanunverici orqanı ikipalatalı (Senat və Nümayəndələr palatası) parlamentdir. Paytaxtı Kanberra şəhəridir. – 241.

167. Con Hovard (d.1939) – 1996-cı ildən Avstraliyanın Baş naziri. Avstraliya Liberal Partiyasının lideri. – 241.

168. Namiq Abbasov, N a m i q R ə ş i d o ğ l u (d.1940) – general-polkovnik. 1995–2004-cü illərdə Azərbaycan Milli Təhlükəsizlik naziri olmuşdur. 2004-cü ildən Özbəkistan Respublikasında Azərbaycanın Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiridir. –252,384.

169. Jak Şirak (d.1932) – Fransanın görkəmli siyasi və dövlət xadimi. 1974–76 və 1986–88-ci illərdə Fransanın Baş naziri, 1977–95-ci illərdə Paris şəhərinin meri, 1995–2007-ci illərdə Fransa Respublikasının prezidenti. «Heydər Əliyev» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 258.

170. Viktor Kalyujni (d.1947) – neftçi mühəndis, diplomat. 1999–2000-ci illərdə Rusiya Federasiyası Yanacaq və Energetika naziri, 2000-ci ilin avqustundan 2004-cü ilə qədər Xarici İşlər nazirinin birinci müavini və Prezidentin Xəzər dənizi statusunun həlli üzrə xüsusi nümayəndəsi işləmişdir. 2004-cü ildən Rusiya Federasiyasının Latviyada Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiridir. – 260,262.

171. Ramiz Rizayev, R a m i z H ə s ə n q u l u o ğ l u (d.1939) – kimyaçı, kimya elmləri doktoru, professor. AMEA-nın müxbir üzvü. 1993–2007-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının Rusiya Federasiyasında Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri olmuşdur. – 260.

172. Qəbələ RLS-i, Q ə b ə l ə r a d i o l o k a s i y a s t a n s i y a s ı – SSRİ-nin raketdən müdafiə «daryal» tipli radiolokasiya stansiyası. Azərbaycanda Qəbələ şəhəri yaxınlığındadır. RLS SSRİ-nin cənub sərhədlərinin raketdən müdafiə sistemi üçün ən əhəmiyyətli element idi. Azərbaycan müstəqil olandan sonra Rusiya RLS-i icarəyə götürmüşdür. – 267,273,275,279,282,301,310,311,312.

173. Puşkin, A l e k s a n d r S e r g e y e v i ç (1799–1837) – dahi rus şairi, yeni rus ədəbiyyatının banisi. Puşkin rus ədəbi dilini yeni yüksək zirvəyə qaldırmışdır. Rus poeziyasının «atası olan» (N.Q.Çernışevski) Puşkin novator şair kimi, yeni tipli realist şeirin, mənzum romanın, tarixi povestin, mənzum hekayə, nağıl və dramın gözəl nümunələrini yaratmışdır. Qafqaz həyatı onun yaradıcılığına müstəsna təsir göstərmiş, şairin bu mövzuda yazdığı əsərlər («Qafqaz əsiri», «Quldur qardaşlar», «Baxçasaray fontanı», «Qaraçılar», «Ərzuruma səyahət») rus ədəbiyyatında yeni səhifə açmışdır. Bakıda Puşkinə abidə qoyulmuşdur. – 271, 276,280.

174. Nizami Gəncəvi, İ l y a s Y u s i f o ğ l u (1141–1209) – dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri. Dünya ədəbiyyatı tarixinə məsnəvi formasında yazdığı beş epik poemadan ibarət «Xəmsə» müəllifi kimi daxil

olmuşdur. Nizami Gəncəvinin ilkin Şərq Renessansının zirvəsi olan yaradıcılığında dövrünün ən humanist, ümumbəşəri ictimai-siyasi, sosial və mənəvi-əxlaqi idealları parlaq bədii əksini tapmışdır. Nizami Gəncəvi Yaxın Şərq ədəbiyyatında mənşəm roman janrının əsasını qoymuş, yeni ədəbi məktəb yaratmışdır. Nizami Gəncəvi həm də dövrünün görkəmli mütəfəkkiri olmuşdur. Onun bütün əsərlərində şəxsiyyət azadlığı, insanın mənəvi azadlığı tərənnüm olunur. – 271,276,280.

175. Sankt-Peterburq – Əsası 1703-cü ildə I Pyotr tərəfindən qoyulmuşdur. 1918-ci ilə kimi Rusiyanın paytaxtı idi. Rusiya Federasiyasının ən böyük sənaye, mədəniyyət və elm mərkəzlərindən biridir. – 271, 276,280.

176. Lujkov Yuri Mixayloviç (d.1936) – Rusiyanın ictimai və dövlət xadimi. 1992–2010-cu illərdə Moskva şəhərinin meri olmuşdur. – 288, 289–293.

177. Moskva Dövlət Universiteti, M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universiteti – dünya elminin ən böyük mərkəzlərindən biri. 1755-ci ildə M.V.Lomonosovun təşəbbüsü ilə yaradılmışdır. Universitetdə 200-dən çox kafedra, 430 elmi-tədqiqat laboratoriyası, 4 elmi-tədqiqat institutu, 4 rəsədxana, 12 elmi-tədqiqat stansiyası, 3 muzey, Botanika bağı, elmi kitabxana, nəşriyyat var. Universitetdə 28 mindən çox tələbə təhsil alır. Bakıda 2009-cu ildə filialı açılmışdır. – 289–293.

178. Sadovniçi Viktor Antonoviç (d.1939) – informatika sahəsində alim. Rusiya Elmlər Akademiyasının akademiki. Dövlət mükafatı laureatı. 1992-ci ildən Moskva Dövlət Universitetinin rektoru. – 289–293.

179. D ö v l ə t D u m a s ı – 1906-cı ildə Rusiyada yaradılan nümayəndəli qanunvericilik müəssisəsi. 17 oktyabr Manifesti əsasında yaradılmışdır. Burada qanunlar müzakirə edilərək Dövlət Şurasına təqdim edilir və çar tərəfindən təsdiq edilirdi. Duma 1917-ci il 6 oktyabra qədər fasilələrlə fəaliyyət göstərdi. 1993-cü il Rusiya Federasiyasının Konstitusiyasına əsasən Duma yenidən bərpa olundu. – 289.

180. Seleznyov Gennadi Nikolayeviç (d.1947) — Rusiyanın ictimai və dövlət xadimi. 1995–2003-cü illərdə Rusiya Dövlət Dumasının sədri olmuşdur. Hazırda Dövlət Dumasının deputatıdır. – 289–293.

181. Lyudmila Zıkina, L y u d m i l a G e o r g i y e v n a (1929–2011) – görkəmli rus müğənnisi. Repertuarının əsasını rus xalq mahnıları təşkil edir. Azərbaycan və SSRİ Xalq artisti, Lenin mükafatı laureatı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanıdır. –289–293.

182. Həsən bəy Zərdabi, M ə l i k o v H ə s ə n b ə y S ə l i m b ə y o ğ l u (1842–1907) – Azərbaycan maarifçi-demokrat, təbiətşünas alim, publisist və pedaqoq. H.Zərdabi Azərbaycan professional teatrının yaradıcılarından. O, Nəcəf bəy Vəzirov və Əsgər ağa Gorani ilə birlikdə 1873-cü ildə M.F. Axundovun «Hacı Qara» pyesini tamaşaya qoymuşdur.

Azərbaycan demokratik mətbuatının banisi olan Zərdabi «Əkinçi» qəzetini nəşr etdirmişdir (1875–77). «Əkinçi» qəzetini nəşr etməsi ilə Zərdabi Azərbaycan xalqının maariflənməsinə çox böyük xidmət göstərmişdir. – 292.

183. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti – Müsəlman Şərqiində ilk dəfə dünyəvi, demokratik respublikanın əsasını qoymuş müstəqil Azərbaycan dövləti. Cəmi 23 ay (1918-ci il mayın 28-də yaradılmış, 1920-ci il aprelin 28-də bolşeviklərin və daşnakların səyi ilə devrilmişdir) yaşamışdır. Paytaxtı əvvəlcə Gəncə (1918, 16 iyun – 17 sentyabr), sonra Bakı şəhəri (1918, 17 sentyabr – 1920, 28 aprel) idi. Azərbaycan hökuməti yeni suveren milli dövlətin müxtəlif problemlərinin həlli yollarında böyük əzmlə çalışırdı. Nazirlər Şurasının 27 iyun 1918-ci il tarixli fərmanı ilə respublikada dövlət dili türk (Azərbaycan) dili elan edildi. Azərbaycan Respublikasının parlamenti 1919-cu il avqustun 11-də Azərbaycan vətəndaşlığı haqqında qanun qəbul etdi. Xalq maarifi sahəsində qısa müddətdə böyük tədbirlər həyata keçirildi. Qori müəllimlər seminarı Azərbaycan şöbəsi Qazaxa köçürüldü, Bakı Dövlət Universiteti təsis edildi, xarici ölkələrdə kadr hazırlığı məqsədi ilə 1919–20-ci tədris ilində 100 nəfər gənc Avropanın müxtəlif təhsil müəssisələrinə göndərildi. Məktəblərin xeyli hissəsi milliləşdirildi, kitabxanalar açıldı, savadsızlığın ləğvi üçün kəndlərdə kurslar yaradıldı. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dövlət rəmzləri (üçrəngli bayraq, gerb, himn) milli Azərbaycan rəmzləri kimi tanındı. Azərbaycan dövlət bankı yaradıldı, 1918-ci ilin martında dağıdılmış neft sənayesi və Bakı–Batum neft kəməri bərpa edildi. – 292.

184. Fətəli Xan Xoyski (1875–1920) – Azərbaycanın görkəmli siyasi və dövlət xadimi. 1918–20-ci illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurasının sədri, Daxili İşlər, Ədliyyə və Xarici İşlər naziri olmuşdur. 1920-ci ildə Tiflis şəhərində erməni terrorçuları tərəfindən xaincəsinə qətlə yetirilmişdir. – 292.

185. Bakı Dövlət Universiteti (BDU) – Azərbaycanda elmi-pedaqoji kadrlar hazırlayan ən böyük ali təhsil ocağı, elmi-tədqiqat müəssisəsi. 1919-cu ildə təsis olunmuşdur. İlk vaxtlar tibb və tarix-filologiya fakültələri fəaliyyət göstərmişdir. Hazırda BDU-nun 17 fakültəsi, onlarla kafedrası, elmi-tədqiqat laboratoriyaları və s. var. Universitetdə 43 ixtisas üzrə 13 minə yaxın tələbə təhsil alır. – 292.

186. TRASEKA, Transxəzər nəqliyyat dəhlizi – Avropanı Asiya ilə birləşdirən yol. Bu nəqliyyat dəhlizini Şərqlə Qərbi birləşdirən orta materik xətti də adlandırmaq olar. Transxəzər nəqliyyat dəhlizi Azərbaycanı, bütünlükdə Qafqazı Avropa ilə birləşdirir. – 295.

187. İqor İvanov (d.1945) – 1986–89-cu illərdə SSRİ Xarici İşlər Nazirliyinin ümumi katibliyində rəisin birinci müavini, 1989–91-ci illərdə rəis, 1991–93-cü illərdə Rusiya Federasiyasının İspaniyada səfiri, 1993–98-ci illərdə Rusiya Xarici İşlər nazirinin birinci müavini, 1998–2004-cü illərdə Rusiya Federasiyasının Xarici İşlər naziri olmuşdur. – 296–298,310.

188. İTAR–TASS – Rusiya İnformasiya Teleqraf Agentliyi. 1992-ci ildə SİTA-nın bazası əsasında yaradılmışdır. – 299–306.

189. Qusman Mixail Solomonoviç (d.1950) – jurnalist. İTAR-TASS informasiya agentliyi Baş direktorunun müavini. Rusiya Federasiyası Dövlət mükafatı laureatı. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. –299–306.

190. Cənubi Osetiya – Gürcüstan Respublikasının tərkibində Cənubi Osetiya Muxtar Vilayəti. 1922-ci ildə yaradılmışdır. Sahəsi 3,9 min km², əhalisi 99 min nəfərdir. Mərkəzi Sxinvali şəhəridir. –303,321,326,354.

191. Azərbaycan Beynəlxalq Bankı (ABB) – 1992-ci ildə Xarici İqtisadi Bankın əsasında yaradılmışdır. ABB beynəlxalq və daxili bazarda mövcud olan bütün bank xidmətlərini yerinə yetirir. – 307.

192. Avropa Şurasının Parlament Assambleyası (AŞPA) – 2004-cü ildə təşkil olunmuşdur. AŞPA-da 25 Avropa ölkəsinin 732 deputatı fəaliyyət göstərir. – 315.

193. Konstantin Vasilyeviç Totski (d.1950) – general-leytenant. Hazırda Rusiya Federasiyası Sərhəd Qoşunları İdarəsinin direktorudur. Totski 1989–91-ci illərdə Azərbaycanda Lənkəran sərhəd qoşunları idarəsinin rəisi olmuşdur. – 315.

194. Şri-Lanka, Şri-Lanka Sosialist Demokratik Respublikası – Cənubi Asiyada dövlət. Millətlər Birliyinə daxildir. Sahəsi 65,6 min km², əhalisi 18,3 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 25 əyalətə bölünür. Dövlət və hökumət başçısı prezident, qanunverici orqan parlamentdir. Paytaxtı rəsmi olaraq Cayavar Denapurakotte, faktiki isə Kolombodur. – 317.

195. Çandrika Kumaratunqa (d.1945) – 1994-cü ildə Şri-Lankanın Baş naziri, 1994–2005-ci illərdə isə Şri-Lankanın prezidenti olmuşdur. Onun atası və anası (1956–1959) Şri-Lankanın Baş nazirləri olmuşlar. –317.

196. Yeni Zelandiya – Sakit okeanın cənub-qərbində dövlət. Sahəsi 270,5 min km², əhalisi 3,62 milyon nəfərdir. Millətlər Birliyinə daxildir. Dövlət başçısı Böyük Britaniya kraliçasıdır. Onu ölkədə general-qubernator təmsil edir. Qanunverici orqan parlamentdir. Paytaxtı Vellingtondur. – 318.

197. Helen Klark (d.1950) – Yeni Zelandiyanın Baş naziri (1999–2008). Yeni Zelandiya Liberal Partiyasının lideri. 2003-cü ildə Helen Klark Amerika ordusunun İraqa girməsini bərk tənqid etmiş və həmin ildə Yeni Zelandiyanın Respublikaya çevrilməsini «qaçılmaz» hesab etmişdir. Hal-hazırda rəsmi olaraq Böyük Britaniya kraliçası kimi ölkənin başçısıdır. – 318.

198. Murtuz Ələsgərov, Murtuz Nəcəf oğlu (d.1928) – Azərbaycanın dövlət və ictimai-siyasi xadimi, hüquq elmləri doktoru, professor. Respublikanın Əməkdar hüquqşünası. Yeni Azərbaycan Partiyasının sədr müavini və Siyasi Şurasının üzvüdür. 1993–1995-ci illərdə Bakı Dövlət Universitetinin rektoru olub. 1995-

ci ildə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı seçilib. 1996–2005-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 319,381,383.

199. Hacan Hacıyev, H a c a n Q u l u o ğ l u (d.1946) – texnika elmləri namizədi. Gürcüstan Respublikasında Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri olmuşdur. – 319–341.

200. Abxaziya – Gürcüstan Respublikasının tərkibində Muxtar Respublika. 1921-ci ildə təşkil olunmuşdur. Sahəsi 8,6 min km², əhalisi 501 min nəfərdir. Paytaxtı Suxumi şəhəridir. – 326,335.

201. ATƏT-in Parlament Assambleyası – 317 parlamentarisi olan beynəlxalq parlament qrupu. 1990-cı ildə Parisdə yaradılmışdır. Assambleya ildə bir neçə dəfə Milli parlament deputatlarını toplayaraq ATƏT-lə bağlı məsələləri müzakirə edir. Hər il Assambleya səs çoxluğu ilə sədr seçir, sədr əsas yığıncaqlarda iştirak edir və yığıncaqlara sədrlik edir. Mənzil-qərargahı Kopenhagendədir. Assambleyanın daimi əməkdaşları 14 nəfərdir. – 329.

202. Davos iqtisadi forumu, D ü n y a i q t i s a d i f o r u m u – İsveçrənin kurort şəhəri Davosda hər il Ümumdünya iqtisadi forumu keçirilir. 1995-ci il yanvarın 26–30-da Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev başda olmaqla, Azərbaycan nümayəndə heyəti bu forumda iştirak etmişdir. – 342–368.

203. Yaşar Əliyev, Y a ş a r T e y m u r o ğ l u (d.1955) – diplomat. 2002–06-cı illərdə BMT-də Azərbaycanın daimi nümayəndəsi. 2006–2011-ci illərdə ABŞ-da Azərbaycanın Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri. – 344,403.

204. İsmayıl Cəm – (1940–2007) – Türkiyənin siyasi və ictimai xadimi, 1997–2003-cü illərdə Türkiyə Respublikasının Xarici İşlər naziri vəzifəsində işləmişdir. Türkiyə–Yunanıstan münasibətlərinin yaxşılaşmasında mühüm rolu olmuşdur. – 345–346,356.

205. Corc Robertson (d.1946) – İngiltərənin siyasi və dövlət xadimi. Müxtəlif illərdə 6 dəfə parlamento deputat seçilib. 1999–2004-cü illərdə NATO-nun Baş katibi olmuşdur. – 348–349.

206. İsveçrə, İ s v e ç r ə K o n f e d e r a s i y a s ı – Mərkəzi Avropada dövlət. Sahəsi 41,3 min km², əhalisi 7,1 milyon nəfərdir. İsveçrə federativ, 23 kantona bölünmüş respublikadır. Dövlət başçısı prezidentdir, prezidenti parlament Federal Şura üzvlərindən 1 il müddətinə seçir, yenidən seçilmək hüququ yoxdur. Prezident həmçinin hökumət başçısıdır. Qanunverici hakimiyyət iki palatadan ibarət Federal Məclisə məxsusdur. Paytaxtı Bern şəhəridir. – 351,362–365.

207. Kaspar Villiger (d.1941) – İsveçrə Baş naziri. 1995–2002-ci illərdə İsveçrənin prezidenti olmuşdur. – 351,362–365.

208. Polşa, P o l ş a R e s p u b l i k a s ı – Mərkəzi Avropada dövlət. Sahəsi 312,7 min km², əhalisi 38,7 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 49 voyevodalığa bölünür. Ali və yeganə qanunverici orqanı ikipalatalı Seymdir. Paytaxtı Varşava şəhəridir. – 360–361.

209. Aleksandr Kvasnevski (d.1954) – Polşanın siyasi və dövlət xadimi. 1991–95-ci illərdə Polşa Seyminin deputatı olmuşdur. 1995–2005-ci illərdə Polşa Respublikasının prezidenti olmuşdur. – 360–361.

210. Klinton Bill, U i l y a m C e f e r s o n B l a y d (d.1946) – ABŞ-ın görkəmli siyasi və dövlət xadimi. ABŞ-ın 42-ci prezidenti (1992–2000). Klinton xarici siyasətində SSRİ dağılıdından sonra müstəqillik qazanmış dövlətlərlə, o cümlədən Azərbaycan Respublikası ilə münasibətlərin yaxşılaşdırılmasına mühüm əhəmiyyət vermişdir. – 366–367.

211. ATƏT-in İstanbul zirvə görüşü – 1999-cu il noyabrın 18–20-də Türkiyənin İstanbul şəhərində ATƏT-in üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının iştirakı ilə keçirildi. Bu, ATƏT-in son toplantısı idi. İstanbul sammitində 3 sənəd qəbul olundu. Birincisi – İstanbul xartiyası – dünyada sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunması, ölkələrin ərazi bütövlüyünün qorunması, baş vermiş münaqişələrin sülh yolu ilə həll olunması və s. İkinci sənəd Avropada adi silahlar haqqında idi. Üçüncü sənəd isə siyasi bəyannamə idi. – 366.

212. Klivlend – ABŞ-da şəhər. Klivlend ABŞ-ın sənaye, maliyyə-ticarət və mədəni mərkəzlərindən biri kimi tanınır. – 367–368,381–386,387–389,400–402,403.

213. Leonid Daniloviç Kuçma (d.1938) – Ukraynanın siyasi və dövlət xadimi. 1994–2005-ci illərdə Ukrayna Respublikasının prezidenti olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 370.

214. Xamenei, Hüseyn Xamenei Seyid Əli (d.1939) – İranın dini və dövlət xadimi. 1981–89-cu illərdə İranın prezidenti, 1989-cu ildən isə İran İslam Respublikasının dini rəhbəridir. – 373,378.

215. Böyük Britaniya, Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığı – Qərbi Avropada dövlət. B.Britaniya adası, İrlandiya adasının şimal-şərq hissəsi, Anqlsi, Uayt, Normand, Orkney, Hebrid, Şetlend adaları və bir sıra kiçik adalardan ibarətdir. Sahəsi 244,1 min km², əhalisi 58,8 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən qraflıqlara və qraflıq hüququnda olan şəhərlərə bölünür. Böyük London xüsusi inzibati vahiddir. B.Britaniya parlamentli monarxiyadır. Paytaxtı London şəhəridir. – 374.

216. Eлизабет II (d.1926) – Böyük Britaniya kraliçası. Vindzor sülaləsindəndir. 1952-ci ildə atası VII Georgın ölümündən sonra taxt-taca sahib olmuşdur. – 374.

217. Litva, Litva Respublikası – Şərqi Avropada – Pribaltikada dövlət. Sahəsi 65,2 min km², əhalisi 3797 min nəfərdir. İnzibati ərazisi 44 rayon və 11 şəhərdən ibarətdir. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı Seymdir. Paytaxtı Vilnüsüdür. – 375.

218. Valdas Adamkus (d.1955) – 1998–2003 və 2004–2009-cu illərdə Litva Respublikasının prezidenti. – 375.

219. Qambiya, Qambiya Respublikası – Qərbi Afrikada dövlət. Sahəsi 11,3 min km², əhalisi 1148 min nəfərdir. Millətlər Birliyinə daxildir. Dövlət və hökumət başçısı prezidentdir. Qanunverici orqanı Nümayəndələr Palatasıdır. Paytaxtı Bansuadır. – 376.

220. Estoniya, Estoniya Respublikası – Şərqi Avropada dövlət. Sahəsi 45,2 min km², əhalisi 1492 min nəfərdir. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı – Seymdir. Paytaxtı Tallindir. – 379.

221. Arnold Rüytel (d.1928) – Estoniya siyasi və dövlət xadimi. 2001–2006-cı illərdə Estoniya prezidenti. – 379.

222. Bruney, Bruney Dərussalam – Cənub-Şərqi Asiyada dövlət. Sahəsi 5,8 min km², əhalisi 300 min nəfərdir. Bruney konstitusiyalı monarxiyadır. Dövlət başçısı sultandır. Paytaxtı Bandar - Seri - Beqavandır. – 380.

223. Həssənal Bolkia (d.1946) – Bruney sultanı. XIV əsrdən hakimiyyətdə olan sülalənin 29-cu nümayəndəsi. – 380.

224. «Turan» – informasiya agentliyi. 1990-cı ildə yaradılmışdır. Agentlik tərəfindən KİV-lər, digər hüquqi və fiziki şəxslər üçün informasiyaların toplanması və yayılması həyata keçirilir. – 381–386.

225. Səfər Əbiyev, Səfər Axundbələoğlu (d.1950) – general-polkovnik. 1995-ci ildən Azərbaycan Respublikasının Müdafiə naziridir. – 384.

226. Zakir Qaralov, Zakir Bəkir oğlu (d.1956) – hüquqşünas, I dərəcə Dövlət Ədliyyə müşaviri, Beynəlxalq Prokurorlar Assosiasiyasının üzvü. 2000-ci ildən Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru. Azərbaycan Respublikasının «Azərbaycan Bayrağı» ordeni və «İgidliyə görə» medalı ilə təltif edilmişdir. – 384.

227. Xocalı soyqırımı – 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı qüvvələri və Xankəndində yerləşən Rusiyanın 366-cı alayının əsgər və zabitləri Xocalıya hər tərəfdən hücum etmiş, şəhəri tamamilə yandırmışlar; 1000 nəfərdən artıq azərbaycanlı öldürülmüş, yüzlərlə şəhər sakini yaralanmış, itkin düşmüşdür. – 388,395–397.

- 228. Hüsni Mübarək, S e y i d M ə h ə m ə d** (d.1928) – Misir Ərəb Respublikasının siyasi və dövlət xadimi. 1975–81-ci illərdə Misir Ərəb Respublikasının vitse-prezidenti, 1981–2011-ci illərdə prezidenti. – 390.
- 229. Qurban bayramı** – müsəlman dünyasında ən əziz bayramlardan biri. Sosial-mənəvi həyatımızın tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Qurban bayramı zülhiccə ayının 10-cu günü başlayır. Müsəlmanlar bu bayramı İslamın əsas şərtlərindən biri – Həcc mərasimlərinin yerinə yetirilməsi və böyük Allahın bəndələrinin günahının bağışlanması günü kimi qeyd edirlər. – 391–392,398,400.
- 230. Küveyt, K ü v e y t d ö v l ə t i** – Qərbi Asiyada dövlət. Sahəsi 1708 km², əhalisi 2 milyondan çoxdur. Küveyt konstitusiyalı monarxiyadır. Dövlət başçısı əmirdir. Qanunverici orqan və hökumət əmirə və birpalatalı Milli Məclisə tabedir. Paytaxtı əl-Küveytdir. – 393.
- 231. Cabir əl-Əhməd əs-Sabah** – 2006-cı ildən Küveyt əmiri. Hakimiyyətə gəldikdən sonra ölkədə bir sıra demokratik islahatlar keçirilmiş, qadınlara dövlət orqanlarında işləməyə icazə verilmiş, onlar seçib-seçilmək hüququ əldə etmişlər. – 393.
- 232. Dik Çeyni** (d.1941) – Amerikanın siyasi xadimi. 1989–1992-ci illərdə ABŞ-ın Müdafiə naziri olmuşdur. 1993-cü ildən Amerikada Sahibkarlıq İnstitutunun direktorudur. «Hallibörtn» korporasiyasının prezidenti, Amerika–Azərbaycan Ticarət Palatasının fəxri üzvüdür. Hal-hazırda ABŞ-ın vitse-prezidentidir. – 400–401,402,406.
- 233. Avstriya, A v s t r i y a R e s p u b l i k a s ı** – Mərkəzi Avropada dövlət. Sahəsi 83,8 min km², əhalisi 8,1 milyon nəfərdir. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı (Milli Şura və Federal Şura) parlamentdir. Paytaxtı Vyanadır. – 405,434.
- 234. Bosniya və Hersoqovina** – 1945–92-ci illərdə Yuqoslaviya Sosialist Federativ Respublikası tərkibində olmuşdur. Yuqoslaviyanın tərkibindən çıxdıqdan sonra əhali arasında (müsəlman, serb və xorvat) milli-dini zəmində qarşıdurma yarandı və qanlı hərbi münaqişəyə səbəb oldu. 1993-cü ildə Deytonda (ABŞ) ümumi sülh haqqında şaziş imzalandı. 1995-ci ildə qüvvəyə minən Konstitusiyaya görə ölkədə, Birləşmiş Bosniya və Hersoqovinanadan ibarət federativ respublika yarandı. – 408.
- 235. Rostropoviç Mstislav Leopoldoviç** (1927–2007) – Bakıda doğulmuş görkəmli musiqiçi, violonçelist, dirijor. Lenin mükafatı laureatı, SSRİ Xalq artisti. Bakı Musiqi Akademiyasının fəxri professoru. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» və «Heydər Əliyev» ordenləri ilə təltif edilmişdir. – 412–433.
- 236. Bakı Musiqi Akademiyası** – 1921-ci ildə yaradılıb. Bakı Musiqi Akademiyası Azərbaycanda ilk musiqi tədris müəssisəsidir. 4 fakültəsi vardır. Təhsil iki pilləlidir – bakalavr və magistratura. Bakı Musiqi Akademiyasının tərkibində opera studiyası və musiqi məktəbi studiyası fəaliyyət göstərir. – 414.
- 237. Qalina Vişnevskaya** (d.1926) – görkəmli rus müğənnisi, SSRİ Xalq artisti. M.Rostropoviçin arvadı. 1952–74-cü illərdə Böyük Teatrın aparıcı solistlərindən biri olmuşdur. – 415,416–423,428,429.
- 238. Üzeyir bəy Hacıbəyov, Ü z e y i r Ə b d ü l h ü s e y n o ğ l u** (1885–1948) – dahi Azərbaycan bəstəkarı, musiqişünas alim, publisist, dramaturq, pedaqoq və ictimai xadim. Müasir Azərbaycan professional musiqi sənətinin və milli operasının banisi, SSRİ Xalq artisti, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. – 420.
- 239. Tomas Klestil** (d.1932) – Avstriyanın prezidenti. 1987–92-ci illərdə XİN-in Baş katibi olmuşdur. – 434.
- 240. Qana, Q a n a P e s p u b l i k a s ı** – Qərbi Afrikada dövlət. Sahəsi 238,5 min km², əhalisi 16,9 milyon nəfərdir. Millətlər Birliyinə daxildir. İnzibati ərazisi 10 vilayətə və paytaxt mahalına bölünür. Paytaxtı Akkradır. – 437.

Şəxsi adlar göstəricisi

Abbasov Abbas	– 15,262
Abbasov Namiq	– 252,384
Abbasova Xədicə	– 191
Abdulla Abdulla	– 356
Abdullayev Namiq	– 201
Abutalıbov Hacıbala	– 58,244–251
Adamkus Valdas	– 375
Adıgözəlov Rauf	– 192
Adıgözəlov Vasif	– 192
Adıgözəlov Zülfi	– 192
Adulyadet Pumipon	– 73
Ağayev Mirşahin	– 387–389
Axundov Vahid	– 149
Akihito	– 186
Aqil Abbas	– 161
Al Səud Fəhd bin Əbdüləziz	– 21
Almurad	– 170
Anar	– 189–193
Armitac Riçard	– 233,358–359,402,406
Ataman Oktar	– 5–9
Behbudov Rəşid	– 191
Belkiç Berij	– 408
Bəxtiyar	– 115,116,117
Bin Laden Hüsəma	– 102
Blumberq Maykl	– 352
Boləndian Qulamhüseyn	– 254
Biqdeli Əlirza	– 254
Bolkia Həssənal	– 380
Bukikkio Canni	– 229–230
Burcanadze Nino	– 319–341
Buş Corc	– 10,86,104,233,234,235,236,315,398–399, 400,401,402,407
Buteflika Əbdüləziz	– 12
Camme Yəhya	– 376
Cəfərzadə Əzizə	– 198–199
Cəm İsmayıl	– 345–346,356
Cons Elizabet	– 343
Çeviköz Əhməd	– 224–228
Çeyni Dik	– 400–401,402,406
Çoudru Bədrəl	– 19
De Sürmeni Filipp	– 357
Dəmirəl Süleyman	– 178
Dominqes Hipolito	– 11
Dzasoxov Aleksandr	– 371
Elçibəy Əbülfəz	– 45,169,170
Elizabet II	– 374
Emin Sabitoğlu	– 191
Enhbayar Nambarın	– 356
Eskudero Stenli	– 138
Əbiyev Səfər	– 384
Əhmədov Nadir	– 137
Əl-Xəlifə Həməd	– 144,443
Əl-Məktum bin Rəşid	– 97,394
Əl-Nəhəyyan Zayid	– 74,96
Ələsgərov Murtuz	– 319,381,383

Ələsgərov Valeh	– 138
Əliyev Fərhad	– 137,262
Əliyev İlham	– 37,57,200–216
Əliyev Yaşar	– 344,403
Əliyeva Hökumə	– 250
Əminə	– 115,116,117
Əs-Sabah Cabir	– 393
Filippov Vladimir	– 289–293
Gəncəvi Nizami	– 271,276,280
Hacıbəyov Üzeyir	– 420
Hacıyev Həcan	– 319–341
Həlonen Tarya	– 76
Heydərov Kəmaləddin	– 138
Həmid	– 115,116,117
Həmidov İsgəndər	– 216
Həsənov Əli	– 137
Həsənov Əli	– 161,162,165,172,173,174
Həsənzadə Nəriman	– 94–95
Hovard Con	– 241
Hümbətov Ələkram	– 216
Hümbətova Aygün	– 191
Hüseynov Hidayət	– 319–341
Hüseynov Surət	– 45,46
Xaməni Seyid Əli	– 373,378
Xatəmi Məhəmməd	– 100,101,122,134,253,254,372,377,407
Xələfov Xələf	– 120–124
Xoest Rikkardo	– 238
Xoyski Fətəli Xan	– 292
Xristenko Viktor	– 14–18
Xudiyev Nizami	– 167
İbrahimov Rəfael	– 403
İliyesku İon	– 72
İvanov İqor	– 296–298,310
Kalyujni Viktor	– 260,262
Kasyanov Mixail	– 15,260,294–295,310
Kərzai Həmid	– 223
Kiyanersi Əsədullah	– 253
Klark Helen	– 318
Klestil Tomas	– 434
Klebanov İlya	– 289–293
Klinton Bill	– 366–367
Kolbe Cim	– 347–348
Koudzumi Dzünitiro	– 187
Köçəryan Robert	– 67,84,85,88,103,105,233,405
Kuçma Leonid	– 370
Kufuor Con	– 437
Kumaratunqa Çandrika	– 317
Kvasnevski Aleksandr	– 360–361
Qacar, Ağa Məhəmməd şah	– 70
Qacar Çingiz	– 70,71
Qacar Məryam	– 64–71
Qama Jaymi	– 444–447
Qaralov Zakir	– 384
Qasimova Fidan	– 191,192
Qasimova Xuraman	– 191, 192
Qaziyev Rəhim	– 44,216
Qədirov Əliabbas	– 192
Qəzai Əhəd	– 99–101,120,123,124,254

Qorbaçov Mixail	– 30,171
Qribkov Nikolay	– 357
Quliyev Villayət	– 137,262
Qumberizde Zurab	– 319–341
Qusman Mixail	– 299–306
Lenin Vladimir	– 155,156
Ləhhud Emil	– 20
Li Pen	– 109,111
Loşşin Valeri	– 260
Lujkov Yuri	– 288,289–293
Matske Riçard	– 125–128,356
Mehdiyev Ramiz	– 172,381–385
Mələxanım	– 191,192
Məmməd Araz	– 63
Məmmədov Yaqub	– 92–93
Məmmədova Əsmətəxanım	– 200–216
Mikayıl Mirzə	– 62
Mişveladze Revaz	– 319–341
Moi Daniel	– 98
Musayev Niyaməddin	– 62
Muradov Xamis	– 192
Musəvi–Lari Əbdülvahid	– 252–254
Mübarək Hüsni	– 390
Narayanan Koçeril	– 239
Nazarbayev Nursultan	– 80–81,86,105,143,303
Oskanyan Vardan	– 89,356
Paşayev Hafiz	– 137,344,403
Paşayeva Qənirə	– 163,211,212,244–251
Pataki Corc	– 352
Pauell Kolin	– 233,234,235,402
Perina Rudolf	– 357,405
Pirvanov Georgi	– 22,411
Polad Bülbüloğlu	– 189–193
Poladov Fuad	– 192
Puşkin Aleksandr	– 271,276,280
Putin Vladimir	– 15,16,17,56,77–91,103,105,255,262,263, 264–265,266–269,270–272,273– 280,281–287,288,294,296,297,301,302,303,304,357,421,422,435–436
Rasizadə Artur	– 137,244–251,384
Pemans Jan	– 70
Rəfibəyli Nigar	– 190,191
Rəsul Rza	– 189–193
Rizayev Ramiz	– 260
Robertson Corc	– 348–349
Rostropoviç Mstislav	– 412–433
Rüytel Arnold	– 379
Ryabov Nikolay	– 18,260,262
Sadovniçi Viktor	– 289–293
Sami Naser	– 145–148
Seleznyov Gennadi	– 289–293
Sestanoviç Stiven	– 353,356
Sevinc	– 115,116,117
Seyidzadə Dilarə	– 59,105,169
Sezər Əhməd Necdət	– 237,369
Səfəri Mehdi	– 100,101,120–124
Siket Lui	– 70
Siphandon Xamtay	– 75
Stefanopulos Konstantinos	– 25
Stoyanov Peter	– 188

Şevardnadze Eduard	– 82–83,84,87,105,322,323
Şirak Jak	– 258
Şvab Klaus	– 351
Tanca Mamadu	– 140
Təhai Seyid Həmid	– 253
Totski Konstantin	– 315
Tsyan Tszemin	– 111
Türkmənbaşı (<i>Saparmurad Niyazov</i>)	– 87
Uilson Ross	– 102–108,233–236
Usubov Ramil	– 158,252,384
Uykman-Linn Con	– 149–151
Vahabzadə Bəxtiyar	– 31
Vaspai Atal	– 240,410
Villiger Kaspar	– 351,362–364
Vişnevskaya Qalina	– 415,416–423,428,429
Zıkina Lyudmila	– 289–293
Zeynalova Səyyarə	– 201–202
Zərdabi Həsən bəy	– 292

Coğrafi adlar göstəricisi

Abxaziya	– 326,335
Afina	– 210
Ağdam	– 60
Almaniya	– 68
Amerika Birləşmiş Ştatları	– 10,60,67,68,88,102–108,125–128,129–130,131–139,160,178,233– 236,306,314, 342–368,357,387–389,398–399,400–402, 403,405,406,407,440
Ankara	– 227
Asiya	– 65,221
Avropa	– 65,66,68,69,101,136,177,200,217,221, 229–230,278,286
Avstraliya	– 241
Avstriya	– 405,434
Bakı	– 10,11,12,13,19,20,21,22,30,31,55,72,73, 74,75,76,93,95,96,97,98,100,125,138,140, 142,143,144,158,182,183,185,186,187,188,197,199,202,220,222,223,224,231,2 37,238,239,240,241,243,270,271,275,280,283,317,318,320,322,324,369,370,38 8,389,419,420,444,447
Banqladeş	– 19
Belçika	– 64–71
Bəhreyn	– 144,443
Bilgəh	– 200
Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	– 74,96,97,394
Bolqarıstan	– 22,188,411
Bonn	– 103,104
Bosniya və Hersoqovina	– 408
Böyük Britaniya	– 374
Bruney	– 380
Cənubi Qafqaz	– 286,287,303,322
Cənubi Osetiya	– 303,321,326,354
Çeçenistan	– 89,90,303,354
Çin	– 109–112
Dağlıq Qarabağ	30,59,65,69,70,85,89,101,103,162,171, 229,232,233,234,236,265,268,275,277,282,286,297,303,312,313,314,321,326,3 31,332, 335,346,354,355,357,359,365,367,396,398,406,415,427,436, 444–447
Danimarka	– 432
Davos	– 362,364
Dominikan	– 11
Dubay Əmirliyi	– 394
Estoniya	– 379
Əfqanıstan	– 102,103,104,223,306,356
Əlcəzair	– 12
Ərdəbil	– 253
Finlandiya	– 76
Fransa	– 60,67,68,88,133,314,357,416
Füzuli	– 60
Gəncə	– 46
Gürcüstan	– 6,82–83,84,87,88,89,227,319–341,354, 406
Həştərhan	– 16
Hindistan	– 123,239,240,409,410
Honduras	– 238
Xocalı	– 138,388,395–397
Xəzər dənizi	– 80,81,83,86,87,199,105,120–124,127,138, 268,278,282,298,303,304,312,313,316,345,356,360,407,435
Xorramabad	– 377,378

İraq	– 145–148
İran	– 99–101,103,120–124,134,145–148,247, 252–254,356,372,373,377,378,407
İsfahan	– 253
İslandiya	– 344
İsrail	– 173
İstanbul	– 184,227
İsveçrə	– 351,362–365
Kanada	– 173
Keflavik	– 344
Keniya	– 98
Kəlbəcər	– 60
Ki–Uest	– 405
Klivlend	– 367–368,381–386,387–389,400–402,403
Kür çayı	– 55
Kürdəxanı	– 200
Küveyt	– 393
Qafqaz	– 84,278,282,287,297,303,310,321,322, 326,328
Qambiya	– 376
Qana	– 437
Qara dəniz	– 127
Qazaxıstan	– 80–81,86,87,105,143,268,278,303,304, 313,330,356
Qəbələ	– 267,273,275,279,282,301,310,311,312
Qucarat (<i>Hindistanda ştat</i>)	– 409,410
Qusar	– 44,45
Laos	– 75
Litva	– 375
Livan	– 20,173
Liviya	– 145–148
London	– 403,404
Los–Anceles	– 405
Lüksemburq	– 68
Maştağa	– 200–216
Mərkəzi Asiya	– 330,353,354
Mingəçevir	– 55
Misir	– 145–148,192,390
Monqolustan	– 356
Moskva	– 17,18,29,30,31,54,56,59,60,62,77–91,101,102,103,104,124,212,255,256,260–308
Naxçıvan	– 28,39,40,57,62,170
Naxçıvan MR	– 57,173,217
Nardaran	– 200
Niger	– 140
Nikaraqua	– 13
Nyu-York	– 10,11,129–130,131,342,368,381,383,404, 405,406,440
Oman	– 123
Orenburq	– 420
Orta Asiya	– 53,56
Özbəkistan	– 145–148
Pakistan	– 145–148
Paris	– 59,416
Piral (<i>Qusar rayonunda kənd</i>)	– 44
Pirşağı	– 200
Polşa	– 360–361
Portuqaliya	– 444–447
Rumıniya	– 72
Rusiya	– 14–18,56,57,60,67,77–91,123,133,134, 137,255–316,337,356,357,371,421,422, 435–436
Sabunçu	– 200–216

Sankt-Peterburq	– 271,276,280
Səudiyyə Ərəbistanı	– 21,145–148
Sidney	– 210
Slovakiya	– 405
Sofiya	– 188
Şahbuz	– 57
Şəki	– 247,248,249
Şimali Qafqaz	– 354
Şimali Osetiya	– 371
Şri-Lanka	– 317
Tailand	– 73
Tbilisi	– 322,329,339
Tehran	– 124,253,254
Türkmənistan	– 87,304,330
Türkiyə	– 5–9,48,50,134,145–148,224–228,231–232,237,247,314,330,345–346,356,369
Ukrayna	– 6,54,370
Vaşinqton	– 129–130,131,233
Yaponiya	– 54,186,187
Yeni Zelandiya	– 318
Yunanıstan	– 23–25
Zaporozje (Ukraynada vilayət)	– 54
Zabrat	– 200
Zuxul (Qusar rayonunda kənd)	– 44

Kitabı çapa hazırlayan *Tofiq Babayev*

Rəssamı	<i>Fuad Fərəcov</i>
Texniki redaktoru	<i>Zoya Nəcəfova</i>
Yığım üzrə operator	<i>İlhamə Kərimova</i>
Kompüter tərtibatı	<i>Məhəbbət Orucov</i>

Cildin hazırlanmasında AzərTAc-ın materiallarından istifadə olunmuşdur.

«Tayms» qarnitur. Formatı 60x90 1/16. Ofset kağızı 1. Şərti çap vərəqi 32,0.
Uçot vərəqi 32,5. Tirajı 5000. Müqavilə qiyməti ilə.

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi
Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı. Bakı – Mehdi Hüseyn küç. 61. dalan 2, ev 3.
«Qismət» Nəşriyyat, Poliqrafiya və Ticarət LTD tərəfindən çap olunmuşdur.